MORALI

ISLAM

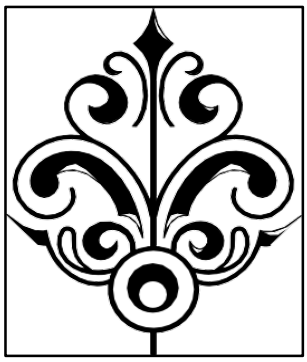

AUTORI

ALI BIN EMRULLAH – MUHAMMED HADIMI

(Allahu i mëshiroftë)

PËRGATITI

HYSEJN HILMI BIN SAID

(Allahu e mëshiroftë)

PËRKTHYES

SAMET HAMZI

MORALI ISLAM

PËRGATITI

HYSEJN HILMI BIN SAID

(Allahu e mëshiroftë)

Redaktor – Korrektor

Erxhan Bozoglu

Sistemimi i Faqes – Dizajni Grafik

Ahmet Dyzelten

Botimi i 1-rë: Prill 2020

Kërkesa për Libër:

Tel: 0212 876 09 67 Gsm: 0536 399 95 31

FJALA E LARTËSIMIT (TENZIH)

(Subhanallahi ve bi-hamdihi subhanallahil-adhim.) Kjo fjalë e lartësimit është shënuar në letrat 307 dhe 308 të librit **(Përkthimi i Mektubatit)**. Atij që e lexon këtë njëqind herë në mëngjes dhe në mbrëmje, i falen mëkatet. Ai shpëton prej shqetësimeve dhe mbrohet që të mos kryejë më mëkate. Imam Rabbani, Allahu e mëshiroftë, thotë në letrën 275 të vëllimit të parë të librit **(Mektubat)**: Arritja juaj në këtë begati është bërë e mundur përmes mësimit të njohurive të Islamit dhe përhapjes së rregullave të fikhut. Atje ishte rrënjosur padija dhe ishin përhapur risitë e dëmshme (bidatet). Allahu i Lartësuar ju dhuroi dashurinë e të dashurve të Tij dhe ju bëri mjet për të përhapur Islamin. Prandaj, përpiquni sa të keni mundësi për të mësuar njohuritë e fesë dhe për të përhapur rregullat e fikhut. Këto të dyja janë burimi i të gjitha lumturive, mjeti i ngritjes shpirtërore dhe shkaku i shpëtimit.

SHUMË E RËNDËSISHME!
(DASHURIA DHE URREJTJA PËR HIR TË ALLAHUT)

Themeli i fesë sonë është dashuria dhe urrejtja për hir të Allahut. Kjo do të thotë të jesh mik me miqtë e Allahut të Lartësuar dhe armik me armiqtë e Tij, që përbën edhe kushtin thelbësor të besimit. Të duash muslimanët, duke filluar nga të gjithë shokët fisnikë, Sahabët e ndritur, është cilësia më e rëndësishme e besimit të rrugës së drejtë.

Allahu i Lartësuar i fal gabimet dhe mëkatet e kryera ndaj Tij. Por, atij që lëndon apo tregon mungesë respekti ndaj të Dashurit të Tij, Profetit Muhamed, "paqja dhe bekimi i Allahut qofshin mbi të", Ai i jep dënimin. Për këtë arsye, dashuria dhe urrejtja për hir të Allahut janë bërë thelbi i kësaj feje. Në një zemër nuk mund të gjenden bashkë dashuria për Profetin tonë të dashur, "paqja dhe bekimi i Allahut qofshin mbi të", dhe dashuria për armiqtë e Tij. Të dashuruarit janë të marrosur pas të dashurve të tyre dhe nuk mund të bëjnë diçka që bie ndesh me ta; ata nuk pajtohen me ata që i kundërshtojnë ata. Dashuria e dy gjërave të kundërta nuk mund të vendoset bashkë në një zemër. Të duash njërën nga dy të kundërtat kërkon armiqësi ndaj tjetrës. Sepse kushti i miqësisë është: "Unë i dua ata që i do ti dhe nuk i dua ata që nuk i do ti; i dua ata që të duan ty dhe nuk i dua ata që nuk të duan ty". Nëse thua: "Unë e dua shumë Allahun tim, por jam mik me armiqtë e Tij", çfarë dashurie është kjo?

Shikoni, Zoti ynë, i Madhëruar qoftë Ai, i thotë Isait, "paqja qoftë mbi të": "Edhe sikur të kryesh adhurimet e të gjitha krijesave në tokë dhe në qiej, nuk do të kesh asnjë dobi prej tyre derisa të duash miqtë e Mi dhe të jesh armik me armiqtë e Mi." Nuk ka vepër dhe nuk ka adhurim që e afron dikë me kënaqësinë dhe dashurinë e Allahut të Lartësuar më shumë sesa urrejtja dhe armiqësia për kënaqësinë e Allahut. Prandaj, urrejtja për hir të Allahut vjen përpara dashurisë për hir të Tij. Armiku më i madh i çdokujt është vetja e tij. Sa më e madhe të jetë ndjenja e urrejtjes në zemrën e një personi ndaj vetes së tij, ndaj politeistëve dhe ndaj atyre që janë kundër fesë, aq më afër i është ai Zotit, i Madhëruar qoftë Ai. Sa më shumë që njeriu u afrohet gjërave që Allahu i Lartësuar i ka cilësuar si të këqija dhe nuk i ka pëlqyer, aq më shumë largohet ai nga Allahu i Lartësuar.

Në librin "Mektubat", Imam Rabbani, Allahu e mëshiroftë, thotë:

"Ka mijëra rrugë që të çojnë te kënaqësia e Allahut të Lartësuar. Midis tyre, rruga më e shkurtër dhe më e vlefshme që të çon në kënaqësinë dhe dashurinë e Allahut të Lartësuar është urrejtja për hir të Allahut; jo thjesht dashuria, por pikërisht urrejtja për hir të Tij." Fillimisht, sjellja armiqësore ndaj armikut dhe mosdashja e tij sjell më shpejt kënaqësinë e Allahut të Lartësuar. Sjellje armiqësore do të thotë të mos e duash në zemër, por të sillesh me

fytyrë të qeshur me të gjithë. Vërtet, Sejjid Abdulhakim Efendiu, Allahu e mëshiroftë, ka thënë: "O Zoti im! Nuk kam mundur të kryej një adhurim të denjë për Ty, ndaj më fal! Por bëhu dëshmitar se unë kurrë nuk i kam dashur ata që nuk i do Ti dhe i kam dashur gjithmonë ata që Ti i do."

Hilmi bin Said, Allahu e mëshiroftë, thotë: "Të shohësh në fytyrë muslimanët e rrugës së drejtë dhe ti duash ata, është dashuri për hir të Allahut. Të duash ata që vrapojnë në shërbim për hir të Allahut, është po ashtu dashuri për hir të Tij. Po urrejtja për hir të Allahut çfarë është? Është të mos duash ata që janë armiq të Allahut të Lartësuar, ata që mohojnë Profetin tonë zotëri dhe ata që ndjekin risitë e dëmshme në fe. Por kjo dashuri dhe urrejtje për hir të Allahut nuk do të thotë të zihesh apo të debatosh. Dashuria është e fshehtë, ndërsa debati është i ndaluar. Është i ndaluar edhe me mikun, edhe me armikun, sepse lëndimi i zemrës është i ndaluar." Pra, është e ndaluar të thyesh zemrën e tjetrit me pretekstin se po vepron sipas urrejtjes për hir të Allahut. Të qenit me fytyrë të qeshur dhe me fjalë të ëmbla është shenjë dalluese e çdo muslimani. Muslimani duhet të jetë i tillë.

Imam Rabbani, ripërtëritësi i mijëvjeçarit të dytë, Allahu e mëshiroftë, thotë:

Shenja e pranisë së besimit në zemër është shkëputja nga mohimi dhe shmangia nga gjërat që janë karakteristike për jobesimtarët, si për shembull vënia e brezit të priftërinjve rreth belit dhe përdorimi i gjërave të tilla që janë shenja të mohimit. Shkëputja nga mohimi do të thotë të mos i duash armiqtë e Allahut të Lartësuar. Kur jobesimtarët janë të fortë, sundues dhe kur ka frikë nga dëmi i tyre, është e nevojshme të mos i duash me zemër; kur nuk ka frikë, është e nevojshme të ju kundërvihesh si me zemër, ashtu edhe me çdo mjet. Allahu i Lartësuar urdhëron në Kuran Profetin e Tij të dashur që të mos i dojë jobesimtarët dhe hipokritët, të punojë dhe të jetë mbi ta. Sepse pa u larguar nga armiqtë e Allahut dhe të Profetit të Tij, Ai dhe Profeti i Tij nuk mund të jenë të dashur dhe nuk është e drejtë të thuhet "të dua".

Nëse dikush thotë: "Unë kam besim", por nuk shkëputet nga mohimi, ai është bërë me dy fe, duke besuar edhe në Islam, edhe në mosbesim; njerëz të tillë quhen të kthyer nga feja. Këta duhen parë me syrin e hipokritit. Për të pasur besim në zemër, shkëputja nga mohimi është patjetër e nevojshme. Shkalla më e ulët e kësaj shkëputjeje është shkëputja me zemër. Shkalla më e lartë dhe më e mirë e saj është të jetë si me zemër, ashtu edhe me trup. Pra, të shfaqet ndarja në zemër përmes fjalëve dhe veprimeve. Përkthimi i vargut persisht: "Pa armiqësi ndaj dikujt, nuk mund të ketë miqësi me dikë tjetër!"

Arritja e Ibrahimit, “paqja qoftë mbi të”, në këtë madhështi, fitimi i vendit të dytë midis të gjithë njerëzve dhe nderimi me titullin “Babai i Profetëve”, erdhi pikërisht për shkak të shkëputjes së tij nga armiqtë e Allahut të Lartësuar. Allahu i Lartësuar thotë në Suren Mumtehine me kuptim**: (O besimtarë! Ecni në rrugën e bukur që tregoi Ibrahimi, “paqja qoftë mbi të”! Pra bëhuni si ai dhe si besimtarët që ishin bashkë me të! Ata u thanë jobesimtarëve: “Mos prisni dashuri nga ne! Sepse ju nuk po dëgjoni Allahun e Lartësuar, por adhuroni të tjerë. Ne nuk i duam as ata që adhuroni ju. Nuk besojmë në fenë tuaj të sajuar. Kjo ndarje shkaktoi armiqësi mes nesh. Kjo ndarje nuk do të fshihet nga zemrat tona dhe do të shfaqet në çdo formë, derisa të besoni se Allahu i Lartësuar është Një dhe të pranoni urdhrat e Tij”).**

Sipas mendimit të këtij të mjeri, autori që flet me përulësi ndaj vetes, nuk ka asnjë vepër apo adhurim si shkëputja nga mohimi për të fituar kënaqësinë dhe dashurinë e Allahut të Lartësuar. Vetë Qenia e Allahut të Lartësuar është armike e jobesimtarëve dhe e mohimit. Të gjithë zotat që adhurojnë njerëzit dhe ata që i adhurojnë këta, janë armiq të Allahut të Lartësuar. Të digjesh përgjithmonë në Ferr është dënimi i kësaj pune të ulët.

Imam Rabbani, Allahu e mëshiroftë, në letrën e 163-të të Mektubatit, thotë kështu:

Kjo letër i është shkruar Sejjidit dhe udhëheqësit Shejh Feris, Allahu e mëshiroftë. Ajo shpjegon se Islami dhe mohimi janë të kundërta, të anasjellta me njëra-tjetrën, dhe se nuk duhen dashur armiqtë e Islamit:

Falënderimi i qoftë Allahut të Lartësuar, i Cili na ka dhënë begati të ndryshme, na ka nderuar duke na bërë muslimanë dhe na ka vlerësuar duke na bërë pjesë të popullit të Muhamedit, “paqja qoftë mbi të”! Arritja në lumturitë dhe rehatitë e kësaj bote dhe të botës tjetër mund të arrihet vetëm dhe vetëm duke ndjekur Muhamedin, “paqja qoftë mbi të”, i cili është zotëria i kësaj bote dhe i botës tjetër, më i larti dhe më i vlefshmi i krijesave, dhe duke ndjekur gjurmët e tij. Paqja dhe bekimet më të mira dhe më të larta qofshin mbi atë Profet të madhërishëm, mbi familjen e tij të pastër dhe mbi të gjithë shokët e tij!

Të ndjekësh Muhamedin, “paqja qoftë mbi të”, do të thotë të ju përmbahesh rregullave të Islamit dhe të punosh për të zhdukur mohimin dhe jobesimtarinë. Sepse Islami dhe mohimi janë të kundërta, të anasjellta me njëra-tjetrën. Aty ku ndodhet njëra, tjetra nuk mund të qëndrojë; ajo largohet. Këto dy gjëra të kundërta nuk mund të qëndrojë bashkë. Ti japësh vlerë njërës do të thotë ta poshtërosh tjetrën. Në Kuran, në ajetin e 73-të të Sures Teube, me

kuptim, thuhet**: (O Profet i madhërishëm! Bëj përpjekje kundër jobesimtarëve dhe hipokritëve! Sillu ashpër me ta!)** Ai i urdhëron Profetit të Tij, i cili është zotërues i moralit të lartë dhe shumë i mëshirshëm, që të bëjë përpjekje kundër jobesimtarëve që sulmojnë fenë islame dhe muslimanët dhe të sillet ashpër me ta.

Kjo tregon se sjellja e ashpër ndaj atyre që sulmojnë Islamin është gjithashtu pjesë e moralit të lartë. Për ti dhënë nder dhe për të rritur vlerën e Islamit, është e nevojshme të qortohet mohimi dhe jobesimtarët, pra ata që sulmojnë fenë islame dhe muslimanët, dhe ti mbash ata poshtë. Të ju japësh vlerë jobesimtarëve të tillë dhe ti mbash lart do të thotë të qortosh dhe poshtërosh Islamin dhe muslimanët. Të ju japësh vlerë jobesimtarëve do të thotë ti mbash ata superiorë, të përkulesh para tyre, si dhe të jesh bashkë me ta; të flasësh dhe të takohesh me ta është të ju japësh vlerë atyre. Është e nevojshme të largohesh nga armiqtë e Islamit, nga ata që sulmojnë Islamin, siç largohesh nga një qen, dhe të dish se ata janë të ndyrë dhe të poshtër. Nëse dikush që sulmon fenë islame ka një pozitë apo një post, dhe nëse një musliman ka një punë të domosdoshme me këtë person, atëherë shkohet te ai vetëm derisa të mbarojë puna, ashtu siç shkohet në vende të papastra për nevojë. Por përsëri nuk thuhet asgjë që i jep vlerë atij dhe nuk bëhet asnjë veprim i tillë. Një musliman i pjekur heq dorë edhe nga ajo punë vetëm për të mos parë fytyrën e tij. Kështu ai shpëton nga dëgjimi i fjalëve të tij të helmuara e të dëmshme dhe nga shikimi i fytyrës së tij, e cila është për në Ferr. Allahu i Lartësuar njofton në Kuran se jobesimtarët e tillë janë armiq të Tij dhe të Profetit të Tij të dashur.

Të shoqërohesh me armiqtë e Allahut të Lartësuar dhe të Dërguarit të Tij, me ata që i quajnë muslimanët "të prapambetur", dhe të bësh miqësi me ata të poshtër, është një krim i madh dhe një faj shumë i shëmtuar. Të takohesh dhe të bësh miqësi me këta njerëz shkakton dëme të ndryshme. Dëmi më i vogël ndër këto dëme është se njeriu nuk mund ti kryejë urdhrat e Allahut mes tyre. Ai nuk mund ti shmanget gjërave që shkaktojnë mohim. Ai ndjen siklet kur i kryen këto detyra dhe turpërohet nga miqtë e tij. Ky dëm, që duket shumë i vogël, nëse i kushtohet vëmendje, është shumë i madh. Të bësh miqësi me ata që sulmojnë fenë e Allahut të Lartësuar dhe të takohesh me ta, e çon njeriun deri aty sa të bëhet armik i Allahut të Lartësuar i Profetit të Tij, "paqja dhe bekimi i Allahut qofshin mbi të".

PARATHËNIE

Le ta fillojmë këtë libër me Bismillah!
Emri i Allahut është streha më e mirë.
Mirësitë e Tij nuk kanë fund, as numër e as masë.
Ai është një Zot që mëshiron shumë dhe e do faljen!

Allahu i Lartësuar, në këtë botë, i mëshiron të gjithë njerëzit. Ai krijon begatitë që u nevojiten dhe ia dërgon secilit prej tyre. Ai gjithashtu tregon se si duhen përdorur këto begati, në mënyrë që të arrihet lumturia në këtë botë dhe në botën tjetër. Imam Rabbani, në letrën e 259-të, njofton se jobesimtarët që nuk kanë dëgjuar për Islamin nuk do të futen në Ferr, por pas llogaritjes do të zhduken ashtu si kafshët. Pasi ta dëgjojnë mesazhin, ata që mendojnë dhe besojnë, Ai do ti fusë në Parajsë. Ai u ka dhënë atyre gjithë jetën kohë për të menduar. Ai i fal ata që bien në rrugën e mohimit dhe të devijimit duke u mashtruar nga vetja e tyre, shokët e këqij, librat e dëmshëm dhe mjetet e këqija të informacionit, me kusht që të kthehen në besim. Ai i shpëton ata nga fatkeqësia e përjetshme. Të shfrenuarve dhe shtypësve nuk ua dhuron udhëzimin e Tij. I lë ata në kënetën e mohimit ku u pëlqen, e dëshirojnë dhe bien në të. Nga besimtarët që duhet të shkojnë në Ferr në botën tjetër, këdo që dëshiron, pasi i pastron përmes zjarrit derisa të ju mbarojnë mëkatet, do ti bëjë të arrijnë në Parajsë. Krijuesi i çdo gjallese, Ai që e mban çdo gjë në ekzistencë në çdo çast, Ai që i mbron të gjithë nga frika dhe tmerri, është vetëm Ai.

Çdo njeri, në çdo kohë, në çdo vend, për çdo gjë dhe në çdo mënyrë që bën lavdërim dhe falënderim ndaj cilit do, duhet ta dijë se të gjitha këto lavdërime i përkasin Allahut të Lartësuar. Sepse Ai është Ai që krijon dhe dërgon çdo begati dhe mirësi. Nëse Ai nuk ua kujton njerëzve dhe nuk u jep fuqi e lehtësi, askush nuk mund ti bëjë mirë apo keq askujt tjetër. Ndodh vetëm ajo që dëshiron Ai; askush nuk mund të bëjë atë që Ai nuk e dëshiron. [Në një thënie të shenjtë thuhet: "I kam krijuar njerëzit që të nderohen duke më njohur Mua." Kur e dëgjojmë këtë, nuk është e drejtë të thuhet se jobesimtarët nuk besojnë në Allahun e Lartësuar në këtë botë dhe se kjo thënie nuk realizohet. Sepse dijetarët dhe evlijatë, kur ngrihen në një shkallë të caktuar shpirtërore, fillojnë ta njohin Allahun e Lartësuar. Edhe jobesimtarët, kur të shkojnë në botën tjetër, do ta njohin Atë. Nuk do të mbetet askush pa e njohur Fuqinë e Tij.]

Lavdërimi do të thotë të besosh dhe të dëshmosh se të gjitha begatitë i ka krijuar dhe dërguar Allahu i Lartësuar. Falënderimi do të thotë ti përdorësh të gjitha begatitë në përputhje me rregullat e Islamit. Begati do të thotë çdo gjë e dobishme. Këto begati janë shkruar në

librat e dijetarëve të rrugës së drejtë. Dijetarët e rrugës së drejtë janë dijetarët e katër shkollave juridike të njohura.

Paqe dhe bekimet e Allahut qofshin mbi Profetin e Tij të dashur, Muhamedin ‘’alejhi selamn’’ i cili në çdo aspekt është më i bukuri dhe më i larti i njerëzve. Si dhe mbi familjen e tij, të afërmit e tij që rrezatojnë moral të mirë e dituri, si dhe mbi të gjithë shokët e tij, “Allahu qoftë i kënaqur me të” gjithë ata!

Njohuritë që muslimanët duhet ti mësojnë quhen (**Shkencat Islame).** Shkencat Islame ndahen në dy pjesë: **Njohuritë Fetare** dhe **Njohuritë Shkencore.** Njohuritë shkencore quhen **Urtësi**. Profeti ynë, “paqja dhe bekimi i Allahut qofshin mbi të”, ka thënë: **(Urtësia është si malli i humbur i muslimanit; kudo që ta gjejë, ai duhet ta marrë!).** Kjo thënie urdhëron mësimin e njohurive shkencore. Thelbi i njohurive fetare përbëhet nga njëzet shkenca; tetë prej tyre janë shkenca të larta dhe dymbëdhjetë janë shkenca ndihmëse. Njëra nga shkencat e larta është (**Shkenca e Moralit).**

Muslimani që zotëron moral të mirë dhe që është ngritur në shkencat e kohës së tij quhet **(Qytetari)**, pra progresist. Personi që ka përparuar në shkencë dhe ka ndërtuar industri të rënda, por ka moral të keq, quhet (**shtypës)**, pra (**reaksionar),** bandit dhe diktator. Ata që janë të prapambetur në shkencë e art dhe kanë moral të keq, quhen të egërsuar. (**Qytetërimi)** do të thotë ndërtimi i qyteteve dhe shërbimi ndaj njerëzve. Kjo realizohet përmes shkencës, artit dhe moralit të mirë. Shkurtimisht, bashkëjetesa e shkencës dhe artit me moralin e mirë quhet qytetërim. Njeriu qytetar i përdor shkencën dhe artin në shërbim të njerëzve, ndërsa shtypësit i përdorin ato për të torturuar të tjerët. Shihet qartë se muslimani i vërtetë është një njeri progresist. Të krishterët, hebrenjtë dhe ateistët janë njerëz reaksionarë, të prapambetur dhe fatkeq. Qytetërimi është ndërtimi i qyteteve dhe i ndërtesave, gjë që realizohet me shkencë dhe art. Përsosja e industrisë bëhet me bashkëpunimin e ideve, ndërsa jetesa e njerëzve në mirëqenie realizohet me moralin Islam.

Mësimi i njohurive islame, aq sa i nevojitet, është detyrim për çdo musliman. Për këtë qëllim, dijetarët islamë kanë shkruar shumë libra. Ndër librat e moralit, më të njohurit janë: **(Morali i Nasirit)** i shkruar nga Nasiruddin Muhamed Tusi, **(Morali i Xhelalit)** i shkruar nga Celaluddin Muhamed Devani dhe **(Morali i Mirësisë)** i shkruar nga Hysejn Vaiz Kashifi. Pjesa e parë e librit tonë është përkthyer nga libri **(Berika)** i Muhamed Hadimiut, Allahu e mëshiroftë. Në këtë pjesë do të trajtojmë moralet që nuk i pëlqen Islami dhe mjetet për të ju mbrojtur prej tyre. Këto vese janë sëmundje të zemrës që e çojnë shpirtin drejt vdekjes së përjetshme. Shtesat e marra nga libra të tjerë janë shënuar brenda kllapave katrore [ ]. Në

pjesën e dytë të librit tonë, do të shkruajmë pjesën fillestare të librit të shkruar nga Ali bin Emrullahu, Allahu e mëshiroftë, i cili ndërroi jetë në Edirne në vitin [1572], duke shpjeguar përkufizimin dhe llojet e moralit.

Të rinjtë zemërpastër që e lexojnë këtë libër do të kuptojnë se gjyshërit e tyre ishin njerëz punëtorë, me moral të mirë dhe progresistë, duke u mbrojtur kështu nga mashtrimet dhe shpifjet e armiqve të Islamit.

Emri i Nasiruddin Tusit është Muhamed bin Fahreddin, i cili lindi në qytetin e Meshedit në vitin 1201 dhe ndërroi jetë në vitin 1273. Ai ishte shiit dhe u bë ministër i Hulagut, duke u bërë shkak për shkatërrimin e Bagdadit.

Celaluddin Devani, Allahu e mëshiroftë, lindi në vitin 1426 dhe ndërroi jetë në vitin 1503, duke qenë një nga dijetarët më të mëdhenj islamë. Hysejn bin Ali Vaiz Kashifi, Allahu e mëshiroftë, ndërroi jetë në vitin 1505.

O të rinj të pastër! O fëmijë fisnikë të dëshmorëve që sakrifikuat jetën për përhapjen e moralit të bukur të Islamit! Mësojeni mirë këtë fe të bekuar dhe moralin që ajo njofton, të cilën stërgjyshërit tanë ua sollën të saktë dhe ua lanë amanet! Mbroni këtë amanet të shenjtë me gjithë fuqinë tuaj kundër sulmeve të armiqve të jetës, pasurisë, fesë dhe moralit! Përpiquni ti çoni njerëzit drejt lumturisë duke e përhapur atë kudo! Dijeni se feja jonë urdhëron sjelljen e mirë, dashurinë vëllazërore, respektin ndaj të moshuarve dhe mëshirën për të rinjtë. Jepni gjithsecilit atë që i takon, respektoni ligjet dhe paguani taksat në kohë! Allahu është ndihmuesi i të drejtëve! Le të duam dhe të ndihmojmë njëri-tjetrin, në mënyrë që Allahu i Lartësuar të jetë ndihmuesi ynë!

Dijetarët islamë thonë se Allahu i Lartësuar ka krijuar tri gjëra tek njeriu: mendjen, zemrën dhe veten. Asnjëra prej tyre nuk shihet, por ekzistencën e tyre e kuptojmë me veprat që bëjnë. Mendja dhe vetja janë në trurin tonë, ndërsa zemra shpirtërore ndodhet te muskuli i zemrës. Ato nuk janë lëndë dhe nuk zënë vend, por prania e tyre është si elektriciteti në llambë. Mendja përpiqet të kuptojë shkencën dhe ndan të mirën nga e keqja sipas Islamit. Mendja që pranon Islamin quhet Mendje e shëndoshë. Budallai është ai që ka pak mendje, ndërsa i çmenduri nuk ka fare. Mendja e shëndoshë ia njofton zemrës gjërat e mira. Zemra, duke dashur ti bëjë këto, bën të mundur që të kryhen nevojat e organeve. Vendosja e dëshirës për të bërë gjëra të mira ose të këqija në zemër quhet moral apo ves. Vetja është e dhënë pas kënaqësive të trupit pa menduar për pasojat. Bërja e gjërave të ndaluara e forcon veten dhe e mashtron zemrën. Që zemra të mos mashtrohet, ajo duhet të forcohet përmes Islamit dhe vetja

duhet të dobësohet. Ashtu siç forcohet mendja përmes diturisë, edhe zemra pastrohet duke iu përmbajtur Islamit. Për këtë nevojitet sinqeritet, që do të thotë ti bësh adhurimet vetëm për hir të Allahut. Arritja e sinqeritetit bëhet me përmendjen e shpeshtë të emrit të Allahut. Për ta bërë këtë si duhet, nevojitet ndihma e një udhërrëfyesi të përsosur. Kur zemra pastrohet nga mendimet e kësaj bote, ajo fillon vetvetiu të përmendë Zotin, ashtu si ajri që mbush shishen kur zbrazet uji. Mbrojtja e zemrës bëhet duke marrë dritë nga zemra e udhërrëfyesit përmes dashurisë. Udhërrëfyesi duhet të jetë një dijetar i rrugës së drejtë që i njeh mirë njohuritë islame, i përmbahet Islamit dhe ka sinqeritet. Përmbajtja ndaj Islamit e dobëson veten, prandaj vetja nuk dëshiron që njeriu të ndjekë rrugën e drejtë. Njerëzit që i binden vetes e jo mendjes, përfundojnë pa fe. Vetja nuk vdes, por kur i humb fuqia, nuk mund ta mashtrojë më zemrën.

Sot, muslimanët në botë janë ndarë në tri grupe. Grupi i parë janë muslimanët e vërtetë që ndjekin rrugën e shokëve të Profetit, të cilët quhen Ehli Sunnet dhe janë grupi i shpëtuar. Grupi i dytë janë armiqtë e shokëve të Profetit, që quhen shiitë ose grupi i devijuar. I treti janë armiqtë e të dyve, që quhen vehabitë, të cilët u shfaqën në Arabi dhe quhen grupi i mallkuar sepse i quajnë muslimanët politeistë. Rruga e drejtë u mbrojt historikisht nga turqit. Kushdo që i bindet vetes do të përfundojë në Ferr. Çdo besimtar duhet të kërkojë falje dhe të përmendë shumë Zotin për të pastruar veten dhe zemrën. Lutja e atij që zbaton rregullat, që falet dhe shmang të ndaluarat, pranohet patjetër.

Viti hënor 2001 — Viti diellor i hixhrit 1380 — Viti hënor i hixhrit 1422.

MORALI ISLAM

Pjesa e Parë

Në pjesën e parë të librit tonë, do të shpjegohen dyzet vese të rëndësishme të moralit të keq dhe ilaçet për shërimin e tyre. Të gjitha shkrimet e mëposhtme janë përkthyer nga vëllimi i parë i librit **(Berika)** të Ebu Said Muhamed Hadimiut, Allahu e mëshiroftë. Ky libër përbëhet nga dy vëllime dhe është i shkruar në gjuhën arabe. Ai është shtypur në Stamboll ne vitin hënor 1284 [në vitin 1868] dhe është ribotuar nga shtëpia botuese (Hakikat Kitapevi) në vitin hënor 1411 [1991]. Hadimiu i nderuar ndërroi jetë në krahinën Hadim të Konjas, në vitin hënor 1176 [1762] sipas kalendarit hënor.

MORALI I KEQ DHE MËNYRAT E SHPËTIMIT PREJ TYRE

Çdo gjë që i shkakton dëm njeriut në këtë botë dhe në botën tjetër, vjen si pasojë e moralit të keq. Pra, burimi i dëmeve dhe i të këqijave është të qenit me sjellje të keqe. Shmangia nga gjërat e ndaluara quhet (**Devotshmëri**). Devotshmëria është adhurimi më i vlefshëm. Kjo sepse, për të zbukuruar apo për të stolisur diçka, fillimisht duhet të zhduken papastërtitë dhe të këqijat. Për këtë arsye, derisa të pastrohesh nga mëkatet, adhurimet nuk sjellin dobi dhe asnjëra prej tyre nuk shpërblehet. Më e keqja e të këqijave është (**kufër)**. Asnjë mirësi, asnjë vepër bamirësie dhe asnjë veprim i mirë i jobesimtarit, i cili është armik i Allahut, nuk është i dobishëm në botën tjetër. [Jobesimtari i vrarë me padrejtësi nuk bëhet dëshmor dhe nuk hyn në Parajsë.] Atij që nuk ka besim, nuk i jepet shpërblim për asnjë mirësi.

Themeli i të gjitha mirësive është devotshmëria. Mbi të gjitha, duhet punuar për të qenë zotërues i saj, si dhe duhet urdhëruar e këshilluar çdokush që të jetë i devotshëm. Arritja e rehatisë, qetësisë, dashurisë dhe mundësisë për të jetuar si vëllezër në këtë botë, si dhe shpëtimi nga dënimi i përjetshëm dhe arritja e begative dhe lumturive të përjetshme në botën tjetër, realizohet vetëm përmes devotshmërisë.

Veset e këqija e sëmurin zemrën. Rritja e kësaj sëmundjeje shkakton vdekjen shpirtërore të zemrës, që do të thotë mohim i besimit. Politeizmi, pra shoqërimi i të tjerëve në adhurim me Allahun, i cili është më i keqi i veseve, përbën helmin më të madh për zemrën. Fjalët e atij që nuk ka besim, si për shembull: “Zemrën e kam të pastër, ti shiko zemrën”, janë fjalë boshe. Zemra e vdekur shpirtërisht nuk është e pastër.

Mohimi i besimit ka lloje të ndryshme. Më i keqi dhe më i madhi ndër ta është politeizmi **(shirku)**, pra mosbesimi në Allahun e Lartmadhëruar. Për të mbrojtur dikë nga çdo

lloj i së keqes, shpesh përmendet forma më e rëndë e saj. Për këtë arsye, nga fjala politeizëm që gjendet në ajetet dhe thëniet e shenjta, kuptohet çdo lloj mohimi i besimit. Në ajetet 48 dhe 116 të Sures Nisa, njoftohet se politeisti nuk falet kurrë. Këto ajete njoftojnë se jobesimtarët do të digjen përgjithmonë në zjarrin e Ferrit.

[**(Shirk)** do të thotë t'i bësh Allahut të Madhëruar ortak ose t'i veshësh Atij cilësi të diçkaje tjetër. Personi që kryen një veprim të tillë quhet (**mushrik)**, ndërsa qenia ose sendi që i bëhet ortak quhet (**sherik)**. Të besosh se te një person ose te një send gjendet qoftë edhe një nga cilësitë e (**uluhijetit**/hyjnisë), do të thotë ta bësh atë ortak me Allahun. Cilësitë që i përkasin vetëm Allahut të Madhëruar, domethënë cilësitë vetjake (**Sifat-i zatiyje**) dhe ato pohuese (**Sifat-i subûtiyje**), quhen cilësi të uluhijetit. Qenia i përjetshëm dhe pa fillim, krijimi, dituria absolute mbi çdo gjë dhe shërimi i të sëmurëve, janë disa prej cilësive të uluhijetit. Të besosh se këto cilësi gjenden te një njeri, te dielli, te një kafshë apo te ndonjë krijesë tjetër, dhe për këtë arsye t'i thurësh lavde, ta nderosh, t'i lutesh apo ta adhursh atë, konsiderohet (**ibadet**/adhurim) dhe idhujtari. Në këtë rast, ato objekte apo qenie kthehen në (**sanem** = **idhuj**). Po ashtu, të thuash fjalë apo të kryesh veprime madhëruese para statujave, figurave apo varreve të personave që supozohen si hyjnorë, ose para atyre të jobesimtarëve, është gjithashtu adhurim dhe shirk. Megjithatë, nëse për një njeri nuk besohet se zotëron cilësi hyjnore, por vlerësohet thjesht si rob i dashur i Allahut ose se i ka shërbyer atdheut dhe kombit, atëherë nderimi i figurës apo i statujës së tij nuk përbën shirk apo kufër (mosbesim). Sidoqoftë, përderisa nderimi i figurës së çdo njeriu është i ndaluar (**haram**), muslimani që e kryen këtë veprim konsiderohet (**fasik**/mëkatar). Nëse ai nuk i kushton rëndësi faktit që ky veprim është haram, atëherë, ashtu si në rastin e atyre që kryejnë harame pa i konsideruar të tilla, ai mund të bëhet (**murted**/renegat). Hebrenjtë dhe të krishterët që nuk janë mushrikë, mbeten përsëri (**kafirë**/jobesimtarë) për shkak se nuk besojnë në Profetin Muhamed (alehi selam). Ata quhen jobesimtarë me Libër (**ehli kitab**). Sot, shumica e të krishterëve janë mushrikë, pasi i veshin Isait (alehi selam) cilësi hyjnore. Ata që ndiqnin shkollat e Barnabës dhe Ariusit, ndonëse ishin jobesimtarë me Libër, sot nuk ekzistojnë më.]

Më e keqja e sëmundjeve të zemrës pas politeizmit është të besosh në (**risitë**) e dëmshme në fe dhe ti praktikosh ato. Pas risive vjen mosshmangia nga mëkatet. Një besimtar që ka kryer një mëkat, qoftë i vogël apo i madh, përveç politeizmit, dhe vdes pa u penduar, mund të falet përmes ndërmjetësimit të Profetit ose pa asnjë shkak tjetër, vetëm me mëshirën e Allahut të Lartësuar. Nëse mëkati i vogël nuk falet, ai do të dënohet në Ferr. Mëkatet ku përfshihet e drejta e tjetrit janë shumë të vështira për të ju falur dhe dënimi i tyre do të jetë më

i rëndë. Mosdhënia e dhuratës martesore gruas dhe pengimi i njerëzve për të mësuar fenë e vërtetë janë shkeljet më të mëdha të të drejtave të njeriut. Në thëniet e shenjta thuhet**: (Do të vijë një kohë kur njeriu nuk do të mendojë nëse fitimi i tij është i lejuar apo i ndaluar)** dhe **(Do të vijë një kohë kur kapja pas Islamit do të jetë e vështirë, si mbajtja e zjarrit në dorë.)** Për këtë arsye, shmangia nga të gjitha gjërat e ndaluara dhe nga veprimet shumë të afërta me të ndaluarën është devotshmëri. Lënia e detyrimeve fetare dhe e detyrave të domosdoshme është e ndaluar. Është thënë se lënia pa arsye e rrugëve të Profetit është veprim shumë i padëshirueshëm. Ai që lë anash urdhrat në besim, në moral dhe në vepra, do të dënohet në Ditën e Gjykimit. Duhen lënë anash gjërat që shkaktojnë denim. Për shembull, mosfalja e namazit dhe shfaqja e grave dhe vajzave të zbuluara janë nga mëkatet e mëdha. Të lësh anash një mëkat dhe të falësh pesë kohët e namazit çdo ditë është tejet e nevojshme. Por, në këtë libër, ne nuk do të shpjegojmë gjërat që nuk duhen lënë, por ato prej të cilave duhet të largohemi.

Gjërat që nuk duhet të bëhen, kryhen ose me një organ të caktuar, ose me të gjithë trupin. Tetë organe që kryejnë mëkate janë të njohura: zemra, veshi, syri, gjuha, dora, barku, organet gjenitale dhe këmbët. Zemra shpirtërore është një element hyjnor i futur në organin e mishit që quajmë zemër, i cili ndodhet në anën e majtë të gjoksit të njeriut. Ajo është një ekzistencë abstrakte si shpirti. Nuk janë vetë këto organe ato që bëjnë mëkat, por janë fuqitë e ndjenjave që ndodhen në to. Kush dëshiron të arrijë lumturinë dhe rehatinë në këtë botë dhe në botën tjetër, duhet ti pengojë këto organe nga kryerja e mëkateve. Shmangia e mëkateve duhet të bëhet një zakon dhe një gjendje natyrore në zemrën e tij. Një besimtar i rrugës së drejtë që falet dhe nuk kryen gjëra të ndaluara, quhet **(I devotshëm)** dhe njeri i mirë. Ai bëhet mik i Allahut, duke arritur kënaqësinë dhe dashurinë e Allahut të Lartësuar. Edhe shmangia nga mëkatet duke u detyruar, pa u bërë zakon natyror në zemër, quhet **(Devotshmëri)**, por për të arritur gradën e mikut të Zotit **(Veli)**, moskryerja e mëkatit duhet të kthehet në natyrë dhe në ves të personit. Për këtë arsye, është e nevojshme të pastrohet zemra. (**Pastrimi i zemrës bëhet duke iu përmbajtur Islamit.**) (**Islami)** përbëhet nga tri pjesë: Dituria, Vepra dhe Sinqeriteti. Pra, duhet të mësosh urdhrat dhe ndalesat, të ju nënshtrohesh atyre që ke mësuar dhe ti bësh këto vetëm për kënaqësinë e Allahut. Kurani i Lartmadhëruar i urdhëron dhe i lavdëron të tria këto elemente. Në këtë libër (**Morali Islam**), do të përmenden vetëm ditët që duhen braktisur për të pastruar zemrën. Këto quhen (**Morali i keq**).

MORALI I KEQ DHE ILAÇET E TIJ

Muslimani, para së gjithash, duhet të pastrojë zemrën e tij, sepse zemra është kryetari i gjithë trupit. Të gjitha organet janë nën urdhrin e zemrës. Profeti ynë, "paqja dhe bekimi i Allahut qofshin mbi të", ka thënë: **(Në trupin e njeriut ka një copë mishi. Nëse kjo është e mirë, të gjitha organet janë të mira. Nëse kjo është e keqe, të gjitha organet janë të prishura. Kjo është zemra.)** Pra, kjo është vullneti dhe shpirti në copën e mishit të quajtur zemër. Të qenit i mirë i saj do të thotë pastrim nga morali i keq dhe stolisje me moral të mirë. Pamja dhe forma e jashtme e njeriut quhet (**Turp**), ndërsa fuqia, gjendja dhe vesi në zemrën e njeriut quhet (**moral**). Morali i qortueshëm përbën sëmundjet e zemrës. Këto janë të vështira për të ju shëruar, prandaj është e nevojshme ti njohësh dhe ti përdorësh mirë ilaçet e tyre. Vesi është zakoni i rrënjosur në zemër, si dhe dëshira e gjendja shpirtërore. Besimi, fjalët dhe veprimet e njeriut burojnë të gjitha nga kjo fuqi. Veprimet vullnetare janë pasojat e veseve të tij.

Ndryshimi i moralit, zhdukja e të keqes dhe vendosja e të mirës në vend të saj është e mundur. Në thënien e shenjtë thuhet: (**Përmirësoni moralin tuaj**!) Islami nuk urdhëron diçka që është e pamundur; edhe përvojat tregojnë se është kështu. [Përvoja është një nga tri mjetet që shërbejnë për të marrë njohuri të sigurt. Mjeti i dytë është njoftimi nga Lajmëtari i Vërtetë, ndërsa i treti është kuptimi përmes llogaritjes.] Aftësia e njerëzve për të ndryshuar moralin nuk është e njëjtë te të gjithë.

Origjina dhe shkaqet e moralit janë tri fuqitë e shpirtit njerëzor. E para është fuqia e mendjes **(Të kuptuarit).** Kjo quhet aftësia e të folurit racional **(nutk)** dhe arsyeja **(akl)**. Sasia e moderuar dhe e mesme e kësaj fuqie quhet **(Urtësi)**. Urtësia është fuqia që ndan të mirën nga e keqja dhe të vërtetën nga e pavërteta. Teprimi i kësaj fuqie quhet **(Mendjemadhësi)** apo mendjelehtësi, ku njeriu përpiqet të kuptojë gjërat e pamundura, u jep kuptime të gabuara ajeteve me kuptim të fshehtë, flet pa dituri për caktimin hyjnor ose kryen gjëra të dëmshme si dinakëria, mashtrimi dhe magjia. Mungesa e kësaj fuqie quhet **(Budallallëk)** apo trashje mendore, ku personi nuk mund të ndajë të mirën nga e keqja. Shkalla e mesme e fuqisë praktike të mendjes quhet **(Drejtësi)**, e cila nuk ka as teprim dhe as mungesë.

Fuqia e dytë është **(Zemërimi)**, që buron nga shpirti shtazor. Sasia e mesme e kësaj fuqie quhet **(Trimëri)** apo guxim. Kjo do të thotë të merresh me punë të nevojshme dhe të dobishme, siç është mbrojtja e muslimanëve kundër armiqve apo shpëtimi i të shtypurve nga shtypësi. Teprimi i kësaj fuqie quhet **(Agresivitet),** që do të thotë se njeriu zemërohet shpejt

dhe bëhet sulmues, ndërsa mungesa e saj quhet **(Frikacakëri)**. Pra ku njeriu heq dorë nga bërja e gjësë së nevojshme.

Fuqia e tretë është **(Dëshira)**. Sasia e mesme e saj quhet dëlirësi apo **(Nder)**. Njeriu i dëlirë i plotëson nevojat e tij natyrore në përputhje me rregullat e Islamit dhe njerëzimin. Teprimi i saj quhet **(Lakmi)** dhe imoralitet, ku njeriu përpiqet të arrijë gjithçka që dëshiron, qoftë e lejuar apo e ndaluar, duke mbledhur gjërat që i pëlqejnë edhe në dëm të të tjerëve. Mungesa e dëshirës quhet **(Pasivitet)**, ku njeriu është i ngadaltë në arritjen e gjërave të nevojshme për shkak të sëmundjes, turpit apo krenarisë.

Katër shkallët e mesme të lartpërmendura, pra urtësia, drejtësia, dëlirësia dhe trimëria, janë bazat e moralit të mirë. Kur njeriu i nënshtrohet urtësisë, ai bëhet sundues mbi zemërimin dhe dëshirat e tij, duke i sjellë ato në ekuilibër dhe duke arritur lumturinë. Nëse mendja nuk gjen shkallën e mesme, atëherë krijohen moralet e këqija. Gjashtë veset e tepërta janë gjithmonë të këqija, por edhe katër veset e moderuara bëhen të këqija kur bëhen me qëllim të keq. Për shembull, të bëhesh hoxhë për të arritur pasuri e post, falja e namazit me hipokrizi apo bërja e përpjekjes në rrugë të Zotit vetëm për sy e faqe, është përdorimi i keq i urtësisë. Po ashtu, lënia e disa kënaqësive vetëm për të arritur një post, është përdorimi i keq i dëlirësisë.

Ilaçi i përbashkët për të gjitha veset e këqija është njohja e sëmundjes, dëmit, shkakut dhe dobisë së ilaçit të kundërt. Më pas vjen diagnostikimi i kësaj sëmundjeje te vetja. Këtë diagnozë njeriu e bën vetë, ose përmes këshillës së një dijetari apo udhërrëfyesi. Besimtari është pasqyra e besimtarit. Meqë njeriu i sheh me vështirësi të metat e veta, ai mund t'i mësojë ato duke pyetur një mik të sinqertë. Imam Shafiu ka thënë:

Miku i sinqertë gjendet rrallë,
Ndaj mos kërko fare!

Po ashtu, i nderuari Omer, "Allahu qoftë i kënaqur me të", ka thënë:

Miku im më njoftoi për të metat e mia;
ky është thelbi i vëllazërisë!

Edhe kritikat që armiqtë drejtojnë ndaj njeriut e ndihmojnë atë t'i njohë të metat e veta, pasi armiku i kërkon me ngulm mangësitë dhe ia vë ato në dukje. Ndërkohë, miqtë e mirë zakonisht nuk i vërejnë të metat e tij. Kur dikush iu lut Hazreti Ibrahim Edhemit që t'ia

tregonte gabimet, ai u përgjigj: "Unë të kam bërë mik; ndaj çdo gjendje dhe veprim i yti më duket i bukur. Pyeti të tjerët për të metat e tua." Kur njeriu vëren një mangësi te dikush tjetër, duhet ta kërkojë atë fillimisht te vetja; nëse e gjen, duhet të përpiqet të shpëtojë prej saj. Ky është një nga ilaçet kryesore kundër veseve të këqija. Kuptimi i hadithit: **(Besimtari është pasqyra e besimtarit)** është pikërisht ky: njeriu sheh pasqyrimin e të metave të veta te të tjerët. Kur Hazreti Isai (a.s.) u pyet se nga kush i kishte mësuar ato virtyte të larta, ai tha: (Nuk i mësova nga askush. Vëzhgova njerëzit: u largova nga sjelljet që nuk më pëlqyen dhe përvetësova ato që m'u duken të mira). Po ashtu, kur Lukmani i Urtë u pyet: (Nga kush e mësove edukatën?), ai u përgjigj: (Nga i paedukuari). Leximi i biografive dhe historive të selefëve të devotshëm, të Sahabëve fisnikë dhe të evlijave (Allahu i mëshiroftë të gjithë), shërben gjithashtu si mjet për të fituar moralin e mirë.

Kushdo që posedon një ves të keq, duhet të hulumtojë shkakun që e ka çuar drejt tij dhe të përpiqet ta zhdukë duke vepruar në mënyrë të kundërt. Çlirimi nga një ves kërkon përpjekje të madhe, pasi njeriu ndahet me vështirësi nga zakonet e tij. Gjërat e dëmshme shpesh i duken të ëmbla nefsit.

Një ilaç tjetër efikas është që njeriu, pasi kryen një veprim të gabuar, ta detyrojë veten të bëjë diçka të vështirë si ndëshkim. Për shembull, të zotohet: "Nëse e përsëris këtë gabim, do të jap kaq sadaka", "do të agjëroj", ose "do të fal namaz nate". Nefsi, për të shmangur këto ngarkesa, do të heqë dorë gradualisht nga zakoni i keq. Po ashtu, informimi mbi dëmet e moralit të keq është një kurë e dobishme. Hadithet që shtjellojnë këto pasoja janë të shumta, ndër të cilat veçojmë:

Disa thënie të shenjta mbi këto dëme:

1. (**Pranë Allahut nuk ka mëkat më të madh se morali i keq**,) sepse njeriu nuk pendohet për të, por vazhdon ta kryejë.
2. **(Mëkati që njerëzit e bëjnë pa u shqetësuar është të qenit me moral të keq.)**
3. **(Çdo mëkat ka pendim, por morali i keq nuk ka, sepse njeriu nuk pendohet por bën një më të keq.)**
4. **(Ashtu si uji i nxehtë shkrin akullin, morali i mirë shkrin gabimet. Ashtu si uthulla prish mjaltin, morali i keq shkatërron veprat e mira.)**

Urtësia, drejtësia, dëlirësia dhe trimëria, kur nuk burojnë nga qëllime të mbrapshta, përbëjnë burimin e moralit të mirë. Për të përvetësuar dhe ruajtur një moral të lartë, njeriu duhet të shoqërohet me njerëz të drejtë dhe me sjellje fisnike. Morali i njeriut priret të

njejtësohet me atë të mikut të tij; ai është ngjitës, ashtu si sëmundjet. Prandaj, duhet shmangur shoqëria me njerëz që kanë sjellje të liga. Në hadithin fisnik thuhet: **(Njeriu ndjek fenë e shokut të tij).** Njeriu duhet të qëndrojë larg gjërave të padobishme, argëtimeve të tepërta, shakave të dëmshme dhe grindjeve. Ai duhet të përkushtohet ndaj diturisë dhe punëve me vlerë. Duhet të shmangen leximet e librave imoralë që korruptojnë karakterin dhe nxisin epshin, si dhe duhet treguar kujdes ndaj përmbajtjeve të dëmshme në radio apo televizion. Është e domosdoshme që njeriu të ketë gjithmonë parasysh dobitë e moralit të mirë, dëmet e harameve dhe ndëshkimet e Xhehenemit. Përvoja tregon se asnjë nga ata që rendën verbërisht pas pasurisë dhe pozitës nuk e arriti qëllimin e vërtetë. Përkundrazi, ai që i kërkon ato për qëllime fisnike dhe i përdor në punë të mira, gjen qetësi dhe rehati. Pasuria dhe pozita nuk duhet të jenë qëllim në vetvete, por vetëm mjete për të mirën. Ato i ngjasojnë një deti ku shumë njerëz janë mbytur; ndërsa frika ndaj Allahut të Madhëruar është anija e shpëtimit në këtë det. Në hadithin fisnik porositet: **(Në këtë botë jeto si udhëtar dhe jo si banor i përhershëm; mos e harro kurrë vdekjen!).** Njeriu nuk është i përjetshëm në këtë botë. Sa më shumë që ai zhytet në kënaqësitë e tepërta kalimtare, aq më shumë i shtohen hallet, brengat dhe vështirësitë. Hadithet e mëposhtme fisnike shërbejnë si udhërrëfyes që nuk duhen harruar:

Thënie të tjera që nuk duhen harruar:

1. **(Një rob me pak adhurime arrin shkallë të larta në Kiamet me moralin e tij të mirë.)**
2. **(Adhurimi më i lehtë është të folurit pak dhe morali i mirë.)**
3. **(Morali i keq e çon njeriun në fund të Ferrit, madje ndonjëherë edhe në mohim.)**
4. Kur të Dërguarit të Allahut "paqja dhe bekimi i Allahut qofshin mbi të"i treguan për një njeri që agjëronte gjatë ditës dhe falej gjatë natës. Por që ai kishte moral të keq dhe me gjuhën e tij u shkaktonte vuajtje fqinjëve e shokëve, ai u përgjigj: (**Në këtë gjendje nuk ka asnjë mirësi. Vendi ku ai do të përfundojë është zjarri i Xhehenemit).**
5. **(Jam dërguar për të plotësuar moralin e bukur.)** Të gjitha fetë qiellore përmbanin moral të mirë. Kjo fe u dërgua për t'i plotësuar ato. Për sa kohë që kjo fe ekziston, nuk ka nevojë për një burim tjetër ose një person tjetër për të mësuar moral të mirë.
6. **(Ai që ka moral të mirë, arrin lumturinë në të dyja botët.)** Sepse një person me karakter të mirë i përmbush të drejtat dhe detyrat e tij ndaj Zotit të Plotfuqishëm dhe ndaj njerëzve.

7. (Atë që ka pamje dhe moral të bukur, zjarri i Ferrit nuk e djeg.)

8. **(T'i afrohesh atij që largohet, t'i falësh ata që të bëjnë padrejtësi, t'u japësh atyre që të privojnë; kjo është morali i bukur.)** Një njeri zemërmirë u bën mirë atyre që e ofendojnë. Ai tregon bujari. Ai i fal ata që i dëmtojnë pronën, nderin ose trupin.

9. **(Atij që, kur zemërohet, sillet me butësi, Allahu i Madhëruar ia mbush zemrën me siguri dhe besim).** Një person i tillë bëhet i patrembur dhe fiton qetësi shpirtërore. Të bësh mirë ndaj atij që të bën keq është shkalla më e lartë e moralit dhe shenjë e një njeriu të përkryer (insan-i kamil), pasi kjo sjellje i shndërron armiqtë në miq. Imam Gazaliu (Allahu e mëshiroftë) përmend se në (Ungjill) ka lexuar këto fjalë të Isait (a.s.): (Mos iu përgjigjni të keqes me të keqe. Atij që ju godet në faqen e djathtë, kthejani edhe të majtën. Atij që jua merr pallton, jepjani edhe pantallonat). Edhe në versionet e sotme të **(Ungjillit)**, të cilat konsiderohen të ndryshuara, gjenden shprehje të ngjashme, siç dëshmohet edhe në librin tonë **(Cevap Veremedi).** Mizoritë e tmerrshme që të krishterët kanë ushtruar ndaj muslimanëve dhe hebrenjve në Spanjë, Jeruzalem, Indi dhe Bosnjë-Hercegovinë, si dhe torturat e egra ndaj njëri-tjetrit në gjykatat e Inkuizicionit, janë të dokumentuara gjerësisht në histori. Këto veprime barbare dëshmojnë se ata nuk i janë bindur porosive të Ungjillit të vërtetë.

Çdo mysliman duhet t'i nxjerrë nga zemra të gjitha veset e këqija dhe të vendosë në të moralin e mirë. Duke hequr disa prej tyre dhe duke vendosur disa të tjera, njeriu nuk bëhet me sjellje të mirë. Tasavufi është rruga që e çon njeriun drejt këtij përsosmërimi. Një rrugë që nuk e bën këtë, nuk quhet tasavuf. [Ashtu siç çdo dije dhe çdo zanat ka të rreme dhe të prishura, po ashtu ka edhe mashtrues e gënjeshtarë që nuk kanë njohuri për fenë, për Islamin dhe për moralin e bukur islam, por e quajnë veten tarikatçi ose sheh. Nuk duhet rënë në mashtrimin e tyre; nuk duhen lexuar librat e të paditurve dhe të pamoralshmëve, nuk duhen dëgjuar radiot e tyre dhe nuk duhet rënë në kurthet e tyre.]

Veset e këqija të njohura janë gjashtëdhjetë. Prej tyre, dyzet janë përkthyer dhe janë paraqitur më poshtë në dyzet pika. Ai që ruhet prej tyre dhe vepron të kundërtën e tyre, bëhet njeri me moral të mirë.

MOHIMI (KUFRI)

1- Më e keqja e të këqijave është të mos besosh në Allahun e Lartësuar, pra të jesh ateist. Të mos besosh në Profetin Muhamed, "paqja dhe bekimi i Allahut qofshin mbi të",

është mohim **(kufër)** dhe përbën armiqësi ndaj Allahut. Është urdhëruar që engjëjt, njerëzit dhe xhinët të besojnë, pra të kenë besim. Besim quhet pranimi me zemër dhe dëshmia me gojë e të gjitha gjërave që Profeti Muhamed, "paqja dhe bekimi i Allahut qofshin mbi të", i solli dhe i njoftoi nga Allahu i Lartësuar. Vendi i besimit është **(zemra)**. Zemra shpirtërore është një forcë që ndodhet në organin e mishit që quajmë zemër dhe kjo forcë quhet edhe **(Vullnet)**. Kur ekziston një pengesë për ta shprehur besimin, mosshprehja e tij me gojë falet. Për shembull, kur njeriu kërcënohet, kur është i sëmurë, memec ose kur ndërron jetë pa gjetur kohë për të thënë dëshminë e besimit, nuk është e nevojshme që ai ta dëshmojë atë me gojë. Të besosh pa i kuptuar thellë detajet, duke ndjekur thjesht të tjerët, quhet gjithashtu besim.Megjithatë, të mos menduarit se Allahu i Lartësuar ekziston përbën mëkat. Të mos besosh qoftë edhe në një nga gjërat e njoftuara prej Tij, është sikur të mos besosh në të gjitha ato. Të thuash "kam besuar në të gjitha" pa i ditur ato një për një, konsiderohet gjithashtu besim.Për të pasur besim të saktë, është e domosdoshme të shmangen gjërat që Islami i ka cilësuar si shenja të mohimit. Të nënçmosh një nga rregullat e Islamit, pra urdhrat dhe ndalesat, të tallesh me Kuranin, me një engjëll apo me një nga Profetët, "paqja dhe bekimi i Allahut qofshin mbi të" gjithë ata, janë shenja të mohimit. Mohimi do të thotë të mos besosh ose të mos e vërtetosh të vërtetën pasi ta kesh dëgjuar atë. Edhe dyshimi konsiderohet mohim.

Mohimi ndahet në tri lloje: mohimi i paditurisë, mohimi i kokëfortësisë dhe mohimi gjykues.

1-) Mohimi i atyre që janë jobesimtarë sepse nuk e kanë dëgjuar apo nuk e kanë menduar diçka që të gjithë e dinë se është mohim, quhet **(mohim i paditurisë).** Padituria është dy llojesh: e para është padituria e thjeshtë, ku personi e di që është i paditur. Këta njerëz nuk kanë besime të gabuara, por janë si kafshët, sepse ajo që e ndan njeriun nga kafsha është dituria dhe kuptimi. Ata mund të jenë edhe më poshtë se kafshët, sepse kafshët janë të avancuara në qëllimin për të cilin janë krijuar; ato i kuptojnë gjërat e dobishme dhe u afrohen atyre, ndërsa u largohen rreziqeve. Ndërkaq këta njerëz, megjithëse e dinë që janë të paditur, nuk largohen nga kjo gjendje e shëmtuar dhe nuk i afrohen diturisë.

[Imam Rabbani, Allahu e mëshiroftë, në letrën e 259-të të vëllimit të parë të librit (**Mektubat**) thotë: (Sipas mendimit tim, politeistët që rriten në male, që nuk kanë dëgjuar për asnjë fe dhe i adhurojnë idhujt, nuk do të hyjnë as në Parajsë, as në Ferr. Pasi të ringjallen në botën tjetër, do të merren në llogari dhe do të dënohen në vendin e tubimit aq sa kanë bërë padrejtësi dhe gabime. Pasi ti jepet haku gjithsecilit, ashtu si të gjitha kafshët, edhe këta do të asgjësohen; nuk do të qëndrojë asnjëri përgjithmonë në një vend të caktuar. Meqenëse mendja

njerëzore gabon dhe humbet edhe në punët e kësaj bote, të thuash se Allahu i Lartësuar do ti djegë robërit e Tij përgjithmonë në zjarr vetëm sepse nuk e kanë gjetur të vërtetën me mendjet e tyre pa pasur udhëzim, më vjen shumë rëndë. Edhe fëmijët e jobesimtarëve që vdesin të vegjël, do të asgjësohen në këtë mënyrë. Po ashtu, njerëzit që jetojnë në kohë kur feja është prishur dhe harruar nga shtypësit dhe nuk kanë dëgjuar për Profetët dhe Islamin, do të kenë të njëjtin fund.)] Është detyrim të mësosh gjërat e domosdoshme të besimit dhe rregullat e njohura fetare. Mosmësimi i tyre është i ndaluar, ndërsa të mos i japësh rëndësi mësimit pasi ti kesh dëgjuar ato, çon në mohim. Ilaçi i padiurisë është përpjekja për të punuar dhe për të nxënë dituri.

2-) Lloji i dytë i padiurisë është **(padituria e përbërë).** Kjo do të thotë të kesh besime të gabuara dhe të devijuara, siç kanë pasur filozofët grekë apo grupet që janë larguar nga rruga e drejtë e Islamit. Kjo padituri është më e keqe se e para dhe është një sëmundje për të cilën nuk mund të gjendet ilaç. Isai, "paqja qoftë mbi të", ka thënë: "Shërova të shurdhrit dhe memecët, ringjalla të vdekurit, por nuk munda të gjeja ilaçin për padiurinë e përbërë." Kjo sepse personi i tillë e kujton padiurinë e tij si dituri dhe përsosmëri, ndaj nuk e di që është i sëmurë shpirtërisht që të kërkojë shërim. Vetëm ai që e kupton sëmundjen e tij me udhëzimin e Allahut të Lartësuar mund të shpëtojë nga kjo telashe.

Mohimi i kokëfortësisë quhet edhe mohim i inatit. Kjo do të thotë të jesh jobesimtar me kokëfortësi duke e ditur që ajo është e vërteta. Kjo ndodh për shkak të mendjemadhësisë, dashurisë për pasurinë, kënaqësinë dhe postin, ose për shkak të frikës nga turpërimi. I tillë ishte mohimi i Faraonit dhe shokëve të tij, të cilët edhe pse i panë mrekullitë e Musait, "paqja qoftë mbi të", nuk pranuan të besonin duke thënë: (Nuk i besojmë një njeriu si ne). Ata nuk e pranuan që një njeri të ishte Profet, pasi menduan se ai duhej të ishte engjëll, ndërkohë që një njeriu si ata, Faraonit, i thanë "zot" dhe e adhuruan atë. Edhe perandori romak, Herakliusi, nuk besoi hapur nga frika se do të humbte sundimin e tij. Dihjeja, "Allahu qoftë i kënaqur me të", i dërgoi Herakliusit letrën e Profetit Muhamed, "paqja dhe bekimi i Allahut qofshin mbi të", që e ftonte në Islam. Herakliusi pyeti Ebu Sufjanin për cilësitë e Profetit dhe pranoi se ato vërtetonin pejgamberllëkun e tij. Edhe pse Herakliusi i njoftoi Dihjes se kishte besuar, ai pati frikë ta shpallte këtë para popullit. Kur murgu i tij besoi hapur pas leximit të letrës, njerëzit e vranë atë. Kur Herakliusi e pa këtë reagim të ashpër, u kërkoi falje krerëve të tij duke gënjyer se thjesht po provonte lidhjen e tyre me fenë e vjetër. Ai preferoi pushtetin përpara besimit të vërtetë dhe më vonë dërgoi ushtri kundër muslimanëve në Mute. Profeti Muhamed, "paqja

dhe bekimi i Allahut qofshin mbi të", kur mori vesh reagimin e tij, tha: "Gënjen, ai nuk u nda nga feja e krishterë!"

Ai dërgoi një ushtri në një vend të quajtur Mu'te për të zhvilluar luftë kundër myslimanëve. Shumë myslimanë u martirizuan atje. Kur letra e Herakliut i erdhi të Dërguarit të Allahut (paqja dhe bekimet qofshin mbi të), ai tha: (**Ai po gënjen. Ai nuk e braktisi fenë e krishterë**!) Kopja e letrës profetike dërguar Herakliut është shkruar në (**Buhari**), (**Mevahib**) dhe (**Barika**).

3-) (**Mohimi gjykues**) ndodh kur njeriu thotë fjalë ose bën veprime që Islami i konsideron shenja të mosbesimit, edhe nëse ai thotë se beson në zemër. Këtu përfshihet nënçmimi apo qortimi i diçkaje që Islami urdhëron të nderohet. Për këtë arsye, ai që thotë diçka që nuk i ka hije Allahut të Lartësuar, bëhet jobesimtar. Për shembull, të thuash: Zoti na shikon nga qielli (duke i veshur Atij vend), të thuash se Zoti të bën padrejtësi, të tallesh me Kuranin, me engjëjt ose të mos besosh qoftë edhe në një shkronjë të tij. Të lexosh Kuran duke luajtur vegla muzikore, të mohosh Tevratin dhe Inxhilin origjinal, ose të nënçmosh një nga njëzet e pesë Profetët e përmendur në Kuran, "paqja dhe bekimi i Allahut qofshin mbi të" gjithë ata, konsiderohet mohim. Të thuash se profetët (alejhimusselam) kishin nevojë, sepse varfëria e tyre ishte me vullnetin e tyre, është kufër. Gjithashtu kushdo që thotë se një njeri pas Muhamedit (alejhisselam) është profet, si dhe të tjerët që i besojnë këtij, bëhen gjithashtu kafirë. Nëse dikush e interpreton hadithin fisnik, **(midis varrit dhe minberit të tij është një kopsht nga kopshtet e Xhenetit)**, duke thënë se nuk sheh gjë tjetër veç minberit, qilimit dhe varrit, bën kufër; po ashtu tallja me atë që do të ndodhë në Ahiret, mosbesimi ndaj dënimit në varr dhe Ditës së Gjykimit, mosbesimi ndaj mundësisë për të parë Allahun në Xhenet, ose të thuash: Nuk e dua Xhenetin, por dua të shoh Allahun, është kufër. Të thuash se fjalët që tregojnë për Islamin nuk janë të vërteta, ose se shkenca dhe dijet profesionale janë më të larta se dijet fetare, është kufër; gjithashtu të thuash se është e njëjtë si të falësh namaz, si të mos falësh, të mos japësh zekatin, ose të thuash se nëse kamata do të ishte e lejuar, do të ishte e drejtë të shtypje të tjerët, përbën kufër. Të japësh pasuri haram si sadaka duke pritur sevap, ose që fakiri, duke e ditur se ajo pasuri është haram, të lutet për dhuruesin, si dhe të thuash se gjykimi i Imam Azam Ebu Hanifes nuk është i drejtë, është kufër. Allahu i Lartësuar njofton në Kuran, në Suren **A'raf**, ajeti 56: (**Allahu i Lartësuar, përpara shiut që është mëshirë, dërgon erën si lajmëtar. Erërat mbartin retë e rënda. Nga retë lëshojmë ujë tokës së vdekur. Me atë shi nxjerrim fruta nga toka. Kështu do ti nxjerrim edhe të vdekurit nga**

varret e tyre). Ky ajet vërteton se krahasimi është i vërtetë dhe se ringjallja pas vdekjes është realitet.

Të mos besosh në dijet e Islamit dhe ti nënçmosh dijetarët e fesë është gjithashtu mohim i kokëfortësisë.

Kushdo që synon të bëhet jobesimtar, bëhet i tillë në atë moment. Kushdo që flet fjalë mohimi duke e ditur peshën e tyre dhe me dëshirën e tij, bëhet jobesimtar. Edhe kryerja e veprimeve që janë simbole të mohimit, si vënia e brezit të priftërinjve apo përkulja para idhujve për shaka apo për të bërë të tjerët të qeshin, konsiderohet shkak i mohimit. Në raste të tilla, besimi që njeriu pretendon se ka në zemër nuk i bën dobi. Megjithatë, këto veprime nuk konsiderohen mohim nëse përdoren si hile gjatë luftës kundër armikut apo nën detyrimin e shtypësve.

(BURAYA KADAR ORJİNALINE GÖRE DÜZELTİLMİSHTİR) BUNDAN SONRASINI SONUNA KADAR ORJİNAL METNE UYACAK SHEKİLDE ÇEVİRİLMELİ VE FORMATA UYGUN HALE GETIRILMELIDIR.

Kryerja e një vepre që bëhet shkak për mohim, duke e ditur atë, është mohim. Ka shumë dijetarë që thonë se edhe kryerja e saj pa e ditur përbën mohim. Lidhja rreth belit e rripit të priftërinjve, i quajtur zynar, dhe veshja e gjërave që janë simbol i mohimit, hyjnë në këtë kategori. **[Shihni faqen 100! Në faqen 100 të veprës (Nuhbe) thuhet: (Ai që kryen një shenjë mohimi, meselë i bën sexhde idhullit, bëhet kafir)]**. Përdorimi i këtyre si hile në luftë kundër armikut, ose në paqe kundër tiranit, nuk përbën mohim. Përdorimi i tyre nga tregtarët në dar-ul-harb përbën mohim. Përdorimi i tyre për humor, për të qeshur të tjerët apo për shaka, bëhet gjithashtu shkak për mohim. Të qenit i saktë i itikatit nuk sjell dobi. Përdorimi i gjërave specifike të kafirëve në ditët e festave të tyre, ashtu siç i përdorin ata, ose dhënia e këtyre gjërave si dhuratë një kafiri, përbën mohim. Për të qenë musliman, nuk është e domosdoshme që edhe nefsi të besojë. Nëse dikujt i vijnë në zemër mendime që shkaktojnë mohim, por ai nuk i thotë ato, kjo është shenjë e fuqisë së besimit të tij. Nuk duhet thirrur kafir ai që përdor diçka që bëhet shkak për mohim. Nëse në një vepër ose fjalë të një muslimani ekzistojnë nëntëdhjetë e nëntë mundësi për mohim dhe vetëm një mundësi për besim, ky person nuk quhet kafir. Ndaj muslimanit duhet pasur husn-i zan.

Për fjalët e thëna për të treguar se dikush është i zgjuar, i ditur, letrar ose për të habitur, për të qeshur, për të gëzuar apo për të bërë shaka me ata që ka pranë, ekziston frika nga (**kufr-i hukmi**). Edhe fjalët e thëna me zemërim, irritim dhe epsh janë të tilla. Prandaj njeriu duhet

të mendojë se ku do të arrijnë fjalët dhe veprimet e tij. Në çdo gjë duhet ta mbajë fenë mbi të tjerat. Asnjë gjynah nuk duhet ta shohë si të vogël. Nëse dikush bën një gjynah të vogël dhe kur i thuhet "bëj teube", thotë "nuk kam bërë gjë për të bërë teube" ose thotë "pse të bëj teube", kjo bëhet kufr. Vajza që është martuar kur ishte fëmijë, kur bëhet e rritur (**akıl dhe balig**), nëse nuk e di imanin dhe islamin dhe nuk di t'i shpjegojë kur pyetet, ndahet nga bashkëshorti. Sepse, që nikahu të jetë i saktë dhe të vazhdojë, është e nevojshme të jetë me iman. Kur ishte e vogël, ajo kishte iman duke ndjekur nënën dhe babanë e saj. Kur bëhet e rritur, ndjekja e tyre nuk vazhdon më. Edhe për djalin është kështu. Kush i thotë "mirë bëre" atij që vret një besimtar ose urdhëron vrasjen e tij, bëhet kafir. Për dikë që nuk e ka vrasjen vaxhib, të thuash se vrasja e tij është e nevojshme, është kufr. T'i thuash "mirë bëre, e meritonte këtë" një zullumqari që rreh ose vret dikë pa të drejtë, është kufr. Të thuash duke gënjyer "Allahu e di që të dua më shumë se fëmijën tim", është kufr. Kur një musliman me pozitë teshtin dhe dikush i thotë (**jerhamukallah**), të thuash se "të mëdhenjve nuk u thuhet kështu", është kufr. Të mos falësh namaz, të mos agjërosh, të mos japësh zekat duke mos besuar se është detyrë, duke mos i dhënë rëndësi dhe duke e parë si diçka të lehtë, është kufr. Të presësh shpresën nga mëshira e Allahut është kufr. Pasuria apo paraja që nuk është haram në vetvete, por bëhet haram për një shkak që lind më vonë, quhet (**haram-ı ligayrihi**). Pasuria e vjedhur dhe ajo që vjen nga rrugë haram është e tillë. T'i quash këto hallall nuk është kufr. Gjërat që janë haram në vetvete si cofëtina, derri dhe alkooli quhen (**haram-ı li-aynihi**). T'i quash këto hallall është kufr. Edhe t'i quash hallall haramet që njihen në mënyrë të prerë, është kufr. Të nënçmosh gjërat që Islami u jep vlerë si ezani, xhamia dhe librat e fikhut, është kufr. Ezani që dëgjohet nga radioja apo altoparlanti nuk është ezani i vërtetë. Është i ngjashëm me ezanin. Ngjashmëria e një gjëje nuk është vetë ajo gjë. Të falësh namaz duke e ditur se je pa abdest ose se nuk ka ardhur koha e namazit, apo të falesh duke u kthyer nga një drejtim tjetër përveç Kiblës duke e ditur këtë, është kufr. T'i thuash kafir një muslimani për ta përçmuar nuk është kufr. U bë e ditur më lart se të thuash këtë duke dëshiruar që ai të bëhet kafir, është kufr. Urdhrat e Allahut quhen (**Farz**). Gjërat që Ai ka ndaluar quhen (**Haram**). Farzet dhe haramet quhen (**Islamijjet**) dhe (**Ahkam-ı islamijje**). Të bësh diçka që nuk përputhet me Islamin quhet (**Të bësh gjynah**). Të bësh gjynah nuk është kufr. Nëse nuk i jepet rëndësi faktit që është gjynah, bëhet kufr. Të mos besosh se kryerja e ibadetit është e nevojshme dhe se ruajtja nga gjynahu është e nevojshme, është kufr. Të besosh se taksat e mbledhura janë pronë e sulltanit është kufr. Sadr-ül-islam ka njoftuar se është e lejueshme të thuhet se një Veli mund të shihet në vende të ndryshme në të njëjtën ditë dhe në të njëjtën orë. Në librat e fikhut është shkruar se një grua që ndodhet në Lindje dhe një burrë që ndodhet në

Perëndim mund të kenë fëmijë. Dijetari i madh Ömer Nesefi **“rahimehullahu teala”**, (**Është e lejueshme që Allahu i Lartësuar t'u japë (keramet) Evlijave të Tij duke thyer zakonin dhe ligjet e Tij**) ka thënë. Kjo fjalë është e vërtetë. Një të padituri nuk duhet t'i kërkohet (**Iman nedir, İslam nedir?**) si këto. Duhet t'i thuhen përgjigjet e këtyre dhe të pyetet, a është kështu. Burrit dhe vajzës që do të martohen, duhet t'u pyetet paraprakisht kështu për të kuptuar se janë muslimanë. Kur shihen fjalë dhe lëvizje që shkaktojnë kufr, nuk duhet thënë kafir; derisa të mos kuptohet se ai ka dëshiruar kufrin dhe nuk i ka dhënë rëndësi ahkam-ı islamiyyeye, nuk duhet pasur **sû-i zan**.

Muslimani, nëse thotë ose bën amden **[me dëshirë]** gjërat që është njoftuar me konsensus se bëhen shkak për zhdukjen e imanit, bëhet kafir. Këtij i thuhet (**Murted**). Ibadetet dhe sevabet e murtedit të bëra para se të bëhej i tillë, zhduken. Nëse kthehet përsëri në iman, nëse është i pasur, duhet të bëjë përsëri haxhin. Nuk është e nevojshme t'i bëjë kaza namazet, agjërimet dhe zekatet e tij. Ai duhet t'i bëjë kaza ato që i kishte lënë kaza para se të bëhej murted. Sepse, kur bëhet murted, gjynahet e mëparshme nuk zhduken. Nikahu i atij që bëhet murted prishet, ikën. Fëmijët e lindur para se të vijë në iman dhe të bëjë tecdid-i nikah, bëhen veled-i zina. Ajo që therr ai, bëhet cofëtinë, nuk hahet. Derisa të mos bëjë teube nga gjëja që u bë shkak për ikjen e imanit, nuk bëhet musliman vetëm duke thënë (**Kelime-i shehadet**) ose duke falur namaz. Edhe mohimi i faktit se ka bërë gjënë që e bën murted, konsiderohet teube. Nëse vdes pa bërë teube, sheh azab përjetësisht në zjarrin e Xhehenemit. Për këtë arsye, duhet të ketë shumë frikë nga kufri dhe të flasë pak. Në hadithin sherif është urdhëruar: (Flisni gjithmonë mirë e dobishëm. Ose heshtni!). Duhet të jetë serioz, nuk duhet të jetë shakaxhi dhe lojtar. Nuk duhet të bëjë gjëra që nuk i përshtaten fesë, ligjeve, mendjes dhe njerëzisë. Duhet t'i lutet shumë Allahu tealasë që ta mbrojë veten nga kufri. Në hadithin sherif është urdhëruar: (Ruajuni nga shirku. Shirku është më i fshehtë se zhurma e këmbëve të milingonës). Shirku në këtë hadith sherif do të thotë kufr. Kur u pyet se si mund të mbrohemi nga diçka që është aq e fshehtë, u urdhërua: (Lexoni duanë Allahumme inna ne’udhu bike en-nushrike-bike shej’en na’lemuhu ve nestagfiruke lima la-na’lemuhu!). Kjo dua duhet lexuar shumë mëngjes dhe mbrëmje. Është njoftuar me konsensus se kafirët do të shohin azab të pafund në zjarrin e Xhehenemit dhe nuk do të hyjnë kurrë në Xhenet. Kafiri, po të jetonte pafund në botë, meqë ishte me nijetin për të mbetur kafir pafundësisht, edhe ndëshkimi i tij është azab i pafund. Allahu teala është krijuesi i çdo gjëje, pronari. Është e drejta e Tij të bëjë çfarë të dojë në pronën e Tij. Askush nuk ka të drejtë t'i thotë Atij "pse e bëre këtë". Përdorimi

i një gjëje nga pronari i saj ashtu siç dëshiron vetë, nuk quhet zullum. Allahu teala, në Kur'anin kerim, njofton se nuk është zullumqar dhe se nuk i bën zullum asnjë krijese të Tij.

[Allahut teala i përkasin (**Esma-i husna**). Edhe këta emra, sikurse vetë qenia e Tij, janë ezeli. Shohim se çdo gjë është bërë ekzistencë nga asgjëja dhe se të gjitha qeniet zhduken. Kjo gjendje nuk mund të ketë ardhur kështu nga pafundësia. Çdo gjë e ka krijuar një krijues që krijon nga asgjëja dhe që nuk zhduket kurrë. Ky krijues, për të bërë të njohur ekzistencën e Tij, ka dërguar Pejgamberë dhe libra. Pejgamberët dhe librat janë të njohur. Emrat e tyre janë të shkruar në bibliotekat e çdo vendi të botës. Gjëja që është në shesh, nuk mund të mohohet. Të mos besosh në ekzistencën e Allahut teala, do të thotë të mohosh gjënë që është në shesh. Të mos besosh në ekzistencën dhe njëshmërinë e Allahut teala është si të lexosh ngjarjet ditore në libër dhe të mos i besosh. Edhe kjo nuk është diçka që mund ta bëjë një njeri i mençur. Për shkak të emrave të Tij si (**Muntekim**) dhe (**Shedid-ul-ikab**) që ndodhen mes këtyre nëntëdhjetë e nëntë emrave, Ai krijoi shtatë Xheheneme. Për shkak të emrave si (**Rahman**), (**Rahim**), (**Gaffar**), (**Latif**) dhe (**Rauf**), Ai krijoi tetë Xhenete. Gjërat që do të bëhen shkak për të shkuar në Xhehenem dhe në Xhenet i ndau që në ezeli. Meqë është shumë mëshirëbërës, këto ua bëri të ditur robërve të Tij. Duke thënë: (Mos i bëni gjërat që bëhen shkak për të hyrë në Xhehenem! Zjarri i tij është shumë i ashpër. Nuk mund të duroni!), Ai i njoftoi robërit e Tij përsëri e përsëri. Ai i ftoi ata të jetojnë të qetë dhe të lumtur në botë dhe në ahiret duke bërë gjërat që do t'i bashkojnë me mirësitë e pafundme të Xhenetit, [duke u mbështetur në ahkam-i islamijen]. Që njerëzit ta pëlqejnë dhe ta zgjedhin këtë ftesë, Ai u dha atyre mirësitë e mendjes, irades dhe zgjedhjes (ihtijar). Allahu teala nuk urdhëroi dhe nuk dëshironte në ezeli që askush të hynte në Xhehenem apo të bënte gjërat që çojnë në Xhehenem. Por Ai e dinte në ezeli se kush do të mbante rrugën e Xhenetit dhe kush rrugën e Xhehenemit në këtë botë. (**Kaza**) dhe (**kaderi**), domethënë ilmi i Tij, është gjithashtu ezeli. Njoftimi i Tij se Ebu Lehebi do të shkojë në Xhehenem nuk është sepse Ai dëshironte në ezeli që ai të shkonte në Xhehenem. Është sepse Ai e dinte se ai do të dëshironte rrugën e Xhehenemit.]

Të vish në iman është shumë lehtë. Të shikosh rregullin dhe sistemin e llogaritur te krijesat dhe të mendosh hollësitë në to, është vaxhib për të gjithë. Rregulli në të gjitha qeniet, nga atomi e deri te dielli, lidhshmëria e tyre me njëra-tjetrën, tregon qartë se këto nuk kanë ardhur në ekzistencë vetvetiu e rastësisht, por janë krijuar nga një qenie e dijshme, e urtë dhe me forcë të pafundme. Një njeri i mençur, kur mëson në shkolla të mesme dhe në universitet

njohuritë e astronomisë, shkencës, biologjisë dhe mjekësisë, e kupton menjëherë se këto qenie kanë një krijues, se Ai është i pastër nga çdo lloj mangësie, se Muhamedi alejhiselam është Pejgamberi i Tij dhe se gjithçka që ai ka njoftuar ka ardhur prej Tij. Ai i beson menjëherë këtij krijuesi. Kur mëson se kafirët, domethënë ata që vdesin si kafirë, do të mbeten pafundësisht në Xhehenem, ndërsa besimtarët do të jetojnë pafundësisht brenda mirësive të Xhenetit, ai bëhet musliman me dëshirë. Ibrahim Hakki hazretet nga Erzurumi ka ndërruar jetë në vitin 1195 [hënor 1781] në Siird.

Në kapitullin e 9-të të librit (**Ma'rifetname**), në turqisht thotë se, (Duke qenë se njohuritë e shkencës, astronomisë dhe makineritë, fabrikat, janë përftuar me anë të mendjes dhe përvojës, me kalimin e kohës janë gjetur të reja dhe është kuptuar se shumë prej njohurive të vjetra kanë qenë të gabuara. Të gjitha njohuritë shkencore, të vjetra dhe të reja, të gabuara dhe të sakta, tregojnë se kjo botë është krijuar nga asgjëja dhe se është e nevojshme të besohet në ekzistencën e një krijuesi që zotëron dije dhe fuqi të pafundme.) Edhe ai që lexon moralin e bukur dhe mrekullitë e Muhammed alejhiselamit, e kupton se Ai është pejgamber. Lexoni letrën e 46-të të vëllimit të parë!

Të falësh namaz një herë në ditë është lehtë. Të falësh namaz pesë herë në ditë është vështirë dhe shumë njerëzve u jep mërzitje. A është e rregullt për mendjen që Allahu, mëshira e të Cilit është pafundësisht e bollshme, të mos urdhërojë gjënë e lehtë, por të urdhërojë gjënë e vështirë? [Përgjigjja shumë e bukur që një grua angleze e bërë muslimane i ka dhënë kësaj pyetjeje, është e shkruar në rreshtin e fundit të faqes 210 të librit tonë (**Besimi që i nevojitet gjithsecilit**)].

PADITURIA

2. Sëmundja e dytë e zemrës është (padituria). Llojet dhe dëmet e saj janë shpjeguar hollësisht në fillim të pikës së parë.

LAKMIA PËR PASURI DHE POZITË

3. Sëmundja e tretë e zemrës, pra e sjelljeve të këqija, është lakmia për pasuri dhe pozitë. Thëniet e Profetit (**Hubbürrijaset**) të shënuara më poshtë hedhin dritë mbi diagnostikimin dhe trajtimin e kësaj sëmundjeje:

(Dëmi që bëjnë dy ujqër të uritur kur futen në një kope delesh është më i vogël se dëmi që i bën besimit lakmia për pasuri dhe famë.)

(Një njeriu i mjafton si dëm që të tregohet me gisht në punët e fesë dhe të botës.) Domethënë, të qenit e njeriut me famë në punët e fesë apo të botës, i jep shumë dëm si fesë, ashtu edhe botës së tij.)

(Të pëlqyerit e të qenit i lavdëruar, e bën njeriun të verbër dhe të shurdhër. Ai nuk i sheh dot gabimet dhe mangësitë e tij. Ai nuk i dëgjon dot fjalët e drejta dhe këshillat që i bëhen.)

Dëshira për të pasur pozitë dhe famë krijohet nga tri shkaqe te njerëzit:

Shkaku i parë është arritja e dëshirave të vetes (nefsit). Vetja dëshiron që qëllimet e saj të arrihen qoftë edhe përmes rrugëve të ndaluara. Së dyti, pozita kërkohet për të mbrojtur të drejtat e veta dhe të të tjerëve nga shtypësit, për të bërë vepra të pëlqyeshme si dhënia e lëmoshës, për të kryer vepra bamirësie ose për të bërë punë të lejuara, si për shembull: për të ngrënë e për të ju veshur mirë, për të jetuar në shtëpi të mira, për të pasur familje dhe për të jetuar rehat e të lumtur. Po ashtu, ajo kërkohet për të shpëtuar nga pengesat në adhurime ose për t'i shërbyer fesë islame dhe muslimanëve. Nëse gjatë arritjes së pozitës me këtë qëllim të mirë, njeriu nuk bën gjëra që i ndalon Islami, si hipokrizia, përzierja e së drejtës me të pavërtetën dhe nuk i lë pas dore detyrat e domosdoshme e rrugët e Profetit, atëherë arritja e pozitës është e lejuar, madje edhe e pëlqyeshme. Kjo sepse, sigurimi i mjeteve që çojnë në gjërat e lejuara dhe të domosdoshme është gjithashtu i lejuar dhe i domosdoshëm. Allahu i Lartësuar, kur tregon në Kuran se si duhet të jenë njerëzit e mirë, njofton edhe se ata dëshirojnë të jenë udhëheqës për muslimanët. Sulejmani, "paqja qoftë mbi të", kërkoi të bëhej mbret dhe udhëheqës, duke thënë: (O Zoti im! Më dhuro një sundim e pasuri që nuk do t'i dhurosh askujt pas meje!). Lajmet që janë njoftuar nga fetë e mëparshme dhe nuk janë refuzuar nga shpallja jonë, janë të vlefshme edhe në fenë tonë. Në thënien e Profetit thuhet: **(E dua më shumë të jem gjykatës me të drejtë e drejtësi për një ditë, sesa të bëj përpjekje të vazhdueshme në rrugë të Zotit për një vit.)** Në një thënie tjetër thuhet: **(Të bësh udhëheqje me drejtësi për një orë, është më mirë sesa të bësh adhurim vullnetar për gjashtëdhjetë vjet.)** Të kesh pozitë përmes hipokrizisë dhe duke përzier të drejtën me të pavërtetën nuk është e lejuar. Edhe me qëllim të mirë, kjo rrugë nuk lejohet, sepse nuk mund të kryhen veprime të ndaluara apo të papëlqyeshme as për hir të një qëllimi të mirë. Madje, bërja e disa veprimeve të ndaluara me qëllim të mirë e bën mëkatin edhe më të madh. Qëllimi i mirë vlen

vetëm në adhurime dhe në bindje ndaj Zotit. Një veprim i lejuar, madje edhe një detyrim fetar, mund të kthehet në mëkat në bazë të qëllimit të gabuar. Fjala e atij që bën mëkat: "Ti shiko zemrën time; zemra ime është e pastër, Allahu shikon në zemër", është krejtësisht e gabuar dhe e dëmshme, siç kuptohet edhe këtu.

Shkaku i treti i dëshirës për të pasur pozitë është argëtimi i vetes. Vetja kënaqet me pozitën ashtu siç kënaqet me pasurinë. Nëse nuk kryhen punë që bien ndesh me Islamin, nuk është e ndaluar t'i ofrosh vetes këtë kënaqësi, por kjo tregon se devotshmëria dhe vendosmëria shpirtërore janë të pakta. Pasi fitohet pozita, ekziston frika se njeriu do të bjerë në hipokrizi apo do të bëjë shfaqje për sy e faqe vetëm për të fituar zemrat e njerëzve. Madje mund të lindin rreziqe si hipokrizia, përzierja e të drejtës me të pavërtetën, hileja dhe gënjeshtra. Nuk duhet bërë diçka që është e dyshimtë mes të lejuarës dhe të ndaluarës. Ky shkak i tretë, edhe pse nuk është i ndaluar, meqenëse nuk është i mirë, duhet mjekuar. Së pari, duhet menduar se pozita është kalimtare dhe duhen njohur rreziqet e saj. Për të shpëtuar nga fama dhe për të mos u bërë arrogant, duhen bërë punë që janë të lejuara në Islam, por që nuk pëlqehen nga njerëzit e thjeshtë (për të ulur egon). Njëherë, një udhëheqës shkoi të vizitonte një njeri që kishte hequr dorë nga bota (zahid). Kur ky i fundit kuptoi se udhëheqësi dhe shoqëruesit e tij donin t'i afroheshin me adhurim, ai filloi të hante me lakmi, me kafshata të mëdha dhe shpejt e shpejt. Udhëheqësi, kur e pa këtë gjendje, u largua duke mos e pëlqyer më atë njeri. Njeriu i devotshëm tha pas tij: "Falënderimi i takon Allahut! Zoti im më shpëtoi". Ilaçi më i fortë që largon dëshirën për të pasur pozitë është tërheqja dhe largimi nga njerëzit. Përveç detyrave të domosdoshme për fe dhe jetë, njeriu nuk duhet të përzihet tepër me të tjerët. Ky ilaç rekomandohet edhe në thëniet e Profetit.

FRIKA NGA TURPËRIMI

4. Sëmundja e katërt e zemrës është trishtimi që vjen si pasojë e kritikave, përgojimit dhe turpërimit nga njerëzit. Një nga shkaqet që çojnë në mohimin e kokëfortësisë është pikërisht turpërimi prej njerëzve dhe frika nga kritikat e të tjerëve. Ky ishte shkaku i mosbesimit të Ebu Talibit, i cili ishte babai i të nderuarit Ali, “Allahu qoftë i kënaqur me të”, dhe xhaxhai i të Dërguarit të Allahut, “paqja dhe bekimi i Allahut qofshin mbi të”. Ai e dinte se i Dërguari i Allahut ishte Profet, por nga frika se njerëzit do ta kritikonin dhe do ta turpëronin, nuk besoi. Kur Ebu Talibi ishte në shtratin e vdekjes, i Dërguari i Allahut, “paqja dhe bekimi i Allahut qofshin mbi të”, erdhi pranë tij dhe i tha: **(O xhaxhai im! Thuaj: ‘Nuk ka zot tjetër përveç Allahut’, që të mund të ndërhyj për ty ditën e gjykimit!)** Ai u

përgjigj: (O nipi im, e di që thua të vërtetën. Por, nuk dua që njerëzit të thonë se besova nga frika e vdekjes). Në shpjegimin e Bejdaviut njoftohet se ajeti 56te i Sures Kasas, me kuptim: **(Nuk është në dorën tënde të udhëzosh ata që i do**), zbriti pikërisht në këtë kohë. Sipas një transmetimi, krerët e jobesimtarëve kurejshë erdhën te Ebu Talibi dhe i thanë: (Ti je udhëheqësi ynë dhe fjalët e tua janë të rëndësishme për ne. Por, frikësohemi se armiqësia mes nesh dhe Muhamedit, "paqja dhe bekimi i Allahut qofshin mbi të", do të vazhdojë edhe pas teje. Thuaj atij që të mos e kritikojë fenë tonë). Ebu Talibi e thirri Profetin dhe i tregoi ato që kishte dëgjuar. Kur kuptoi se i Dërguari i Allahut nuk do të bënte paqe me ta në dëm të fesë, Ebu Talibi tha disa gjëra që linin të kuptohej se do të bëhej musliman. Kur Profeti i dëgjoi këto, dëshiroi shumë që xhaxhai i tij të besonte, por ai tha: "Nëse nuk do të kisha frikë se njerëzit do të më kritikojnë, do të besoja dhe do të të gëzoja". Kur ishte duke vdekur, ai tha diçka nën zë. Abdullah ibni Abbasi, "Allahu qoftë i kënaqur me të", u afrua për ta dëgjuar dhe tha: "Ai po njofton se ka besuar". Megjithatë, besimi i tij mbetet i dyshimtë. Sipas dijetarëve të rrugës së drejtë, ai nuk besoi. Imam Ebu Hanife, Allahu e mëshiroftë, ka thënë: "Ebu Talibi vdiq si jobesimtar". Kur i nderuari Ali, "Allahu qoftë i kënaqur me të", i tha Profetit: "Xhaxhai yt që ishte në devijim vdiq", ai i tha: (**Laje, mbështille me qefin dhe varrose! Do të lutemi për të derisa të na ndalohet**). Profeti u lut shumë për të për disa ditë. Kur disa nga shokët e Profetit e dëgjuan këtë, filluan të luteshin edhe ata për të afërmit e tyre që kishin vdekur si jobesimtarë. Pas kësaj, zbriti ajeti i 114te i Sures Teube, me kuptim: (**Profeti dhe besimtarët nuk duhet të kërkojnë falje për politeistët, edhe nëse janë të afërmit e tyre**). Në një thënie të Profetit thuhet: (**Në Ditën e Gjykimit, dënimi më i lehtë ndër jobesimtarët do të jetë ai i Ebu Talibit; ai do të ketë sandale prej zjarri, nxehtësia e të cilave do ti valojë trurin**).

Si ilaç kundër frikës nga kritikat, njeriu duhet të mendojë kështu: Nëse kritikat janë të vërteta, ato po më tregojnë të metat e mia, ndaj duhet të gëzohem dhe ti falënderoj ata që më kritikojnë. Hasan Basriut, Allahu e mëshiroftë, kur i thanë se dikush e kishte përgojuar, i dërgoi atij një tabaka me ëmbëlsirë dhe i tha: (Dëgjova që më dhurove shpërblimet e tua, ndaj po të dërgoj këtë ëmbëlsirë në këmbim). Edhe Imam Ebu Hanifeja, Allahu e mëshiroftë, kur i thanë se dikush e kishte përgojuar, i dërgoi atij një qese me ar duke i thënë: (Nëse i shton shpërblimet që na jep, edhe ne do ta shtojmë këtë dhuratë). Nëse kritika është gënjeshtër apo shpifje, dëmi i takon vetëm atij që e thotë. Shpifja dhe bartja e fjalëve janë më të këqija se përgojimi. Bartja e fjalëve do të thotë përcjellja e bisedave mes muslimanëve me qëllim përçarjen. (Në këmbim, po ju dërgoj këtë ëmbëlsirë), tha ai. I thanë Imam Ebu Hanifes,

Allahu e mëshiroftë, se dikush e kishte shpifur. Ai i dërgoi një qese me ar dhe tha: "Nëse ai na i rrit shpërblimet që na jep, edhe ne do t'ia rrisim shpërblimin në këmbim." Nëse shpifja është e rreme, nëse është shpifje, dëmi bie mbi atë që e thotë. Shpërblimet e tij më jepen mua. Mëkatet e mia i ngarkohen atij. Shpifja dhe përgojimi janë më të këqija se thashethemet. Përgojimi është përhapja e përrallave midis muslimanëve. [Shih vëllimin e dytë të (**Mektubat-i Ma'sumiyye**), letra 123!]

DASHURIA PËR LAVDËRIM

5. Sëmundja e pestë e zemrës është (**dashuria për të ju lavdëruar**). Shkaku i kësaj është vetëpëlqimi i njeriut dhe mendimi se ai është i lartë e i mirë. Lavdërimi i vjen i ëmbël një personi të tillë, por ai duhet të mendojë se kjo nuk është epërsi e vërtetë dhe se çdo mirësi është kalimtare. Më shumë informacion rreth kësaj do të jepet te kapitulli mbi mendjemadhësinë.

BESIMI I GABUAR

6. Besimi i gabuar (**bidati**) është devijimi i besimit të saktë. Shumë muslimanë janë prekur nga kjo sëmundje. Përpjekja për të arsyetuar gjërat që nuk kuptohen me shqisa apo llogaritje e çon njeriun në këtë gjendje. Është e nevojshme që çdo musliman të ndjekë një nga dy **shkollat e besimit**: (**Maturidi)** ose (**Eshari)**. Sepse, dijetarët e (Ehl-i synetit) "rahime-humullahu teala", në njohuritë që mendja nuk i arrin, kanë ndjekur vetëm Kur'anin kerim dhe hadithet sherif, dhe mendjet e tyre i kanë përdorur vetëm për të kërkuar, gjetur dhe kuptuar kuptimet e këtyre të dyjave. Këto kuptime i kanë mësuar nga Eshab-i kiramët, e ata nga Resulullahu, dhe ato që kanë mësuar i kanë shkruar në librat e tyre.

[Ai që nuk beson ose dyshon në diçka që është njoftuar qartë në Kur'anin kerim dhe në hadithet sherif bëhet (**Kafir**) [armik i Allahut]. T'u japësh kuptim të gabuar urdhrave që nuk janë njoftuar qartë dhe janë të dyshimtë bëhet (**Bid'at**). Atij që nxjerr kuptim të gabuar nga Kur'ani dhe hadithi i thuhet (**Bid'at sahibi**). Atij që i quan Kur'an dhe hadith ato që kupton dhe mendon vetë, i thuhet (**Zindik**). Ai që beson në atë që ka kuptuar gabim, bëhet bid'at sahibi. Nëse thotë "nuk bëhet kështu, mendja ime nuk e pranon", bëhet kafir. Nëse dikush i thotë mubah një harami, duke u bazuar në një ajet ose hadith sherif, nuk bëhet kafir, bëhet bid'at sahibi. Të thuash se zgjedhja e Ebu Bekrit dhe Omerit në hilafet nuk ishte e drejtë, është bid'at. Të thuash se nuk kishin të drejtë për hilafet, është kufr. Muhammed Shihristani "rahime-hullahy teala", në (**Milel ve Nihal**) thotë se, dijetarët e medh'hebit Hanefi, në itikat, i janë bindur hazreti Ebu Mansur Maturidiut "rahime-hullahy teala". Sepse, hazreti Ebu

Mansuri, në usul dhe furu, është në medh'hebin e imam-i a'dham Ebu Hanifes. (**Usul**), do të thotë itikat. (**Furu**), do të thotë ahkam-i islamije. Dijetarët e medh'hebeve Maliki, Shafi'i dhe Hanbeli, në itikat, i janë bindur hazreti Ebyl-Hasen Esh'ariut "rahime-hullahy teala". Hazreti Ebyl-Hasen Esh'ariu ishte në medh'hebin Shafi'i. Abdylvehhab Taxh-uddin-i Subki "rahime-hullahy teala", i biri i Ebyl-Hasen Ali Subkiut nga dijetarët Shafi'i, thotë se, i kam studiuar librat e dijetarëve hanefi dhe kam parë se janë ndarë nga itikati shafi'i në trembëdhjetë çështje. Por këto ndarje nuk i nxjerrin ata nga rruga e drejtë. Në themel nuk kanë ndarje. Të dy palët janë në rrugën e hakut. Muhammed Hadimi "rahime-hullahy teala", në faqen treqind e shtatëmbëdhjetë të librit (**Berika**), duke llogaritur edhe ndryshimet më të vogla mes medh'hebeve Maturidi dhe Esh'ari, ka njoftuar se të gjitha janë shtatëdhjetë e tre. Se bid'at sahibët do të shkojnë patjetër në Xhehenem, është shkruar gjatë në librat (**Hadika**) dhe (**Berika**).]

VETJA LAKMUESE

NEFSI

7. Sëmundja e shtatë e zemrës është ndjekja e (**lakmisë së vetes, dëshirave dhe kënaqësive të saj**). Kuran na njofton se dëshirat e vetes i devijojnë njerëzit nga rruga e Allahut, sepse vetja dëshiron vazhdimisht mohimin e Zotit dhe mosbindjen. Të ndjekësh dëshirat e vetes në çdo punë do të thotë ta adhuroni atë. Kush ndjek veten, fillon të bëjë mohim ose të bëhet zotërues i risive të dëmshme e mëkatar. Ebu Bekr Tamistani, Allahu e mëshiroftë, thotë: (Të shpëtosh nga ndjekja e vetes është begatia më e madhe, sepse vetja është perdja më e madhe midis Zotit dhe robit). Sehli bin Abdullah Tysteri thotë: (Adhurimi më i vlefshëm është të mos ndjekësh dëshirat e vetes). I Dërguari i Allahut, "paqja dhe bekimi i Allahut qofshin mbi të", ka thënë: (**Tri gjëra e çojnë njeriun në fatkeqësi: koprracia, ndjekja e vetes dhe vetëpëlqimi)**. Imam Gazali, Allahu e mëshiroftë, thotë se vetëpëlqimi pengon ndihmën e Zotit. Isai, "paqja qoftë mbi të", tha: (Era ka fikur shumë drita; edhe vetëpëlqimi ka asgjësuar shumë adhurime).

Në hadithin sherif është urdhëruar: (Kam shumë frikë se ymeti im do të kapet nga dy vese të këqija. Këto janë, ndjekja e nefsit dhe harresa e vdekjes duke vrapuar pas botës). Ndjekja e nefsit bëhet pengesë për t'iu bindur Islamit. Harresa e vdekjes bëhet shkak për ndjekjen e nefsit.

Në hadithin sherif është urdhëruar**: (Shenja e mendjes, është të mbizotërosh dhe të sundosh nefsin dhe të përgatitësh ato që janë të nevojshme pas vdekjes. Shenja e**

budallallëkut është t'i bindesh nefsit dhe të presësh falje e mëshirë nga Allahu). T'i bindesh nefsit dhe, pa bërë teube dhe istigfar, të presësh falje dhe Xhenet, është budallallëk. Të presësh diçka pa u kapur pas shkakut të saj i thuhet (**Temenni**). Të presësh pasi të jesh kapur pas shkakut i thuhet (**Rexha**). Temennija e çon njeriun në përtaci. Ndërsa Rexhaja bëhet shkak për të punuar. Gjërave që do dhe dëshiron nefsi u thuhet (**Heva**). Nefsi, në krijimin e tij, është dashës dhe kërkues i të këqijave dhe gjërave të dëmshme. Bejti (Ruaju nga nefsi yt gjithmonë. Mos iu beso atij asnjëherë. Është armik për ty më shumë se shtatëdhjetë shejtanë) është thënë tamam me vend. Dëmet e tërheqjes së njeriut nga nefsi drejt harameve dhe mekruheve janë në shesh. Dëshirat e tij janë gjithmonë dëshira shtazarake. Ndërsa dëshirat shtazarake janë gjithmonë nevojat në këtë botë. Sa më shumë që njeriu është pas këtyre dëshirave, aq më mbrapa mbetet në përgatitjen e nevojave të ahiretit. Një gjë shumë e rëndësishme është se nefsi nuk ngopet me mubahe. Sa më shumë ta rrisë përdorimin e mubaheve, aq më shumë i rrit dëshirat e tij. Përsëri, nuk ngopet. E tërheq njeriun drejt harameve. Përveç kësaj, përdorimi i tepërt i mubaheve bëhet shkak për dhimbje, derte dhe sëmundje. Njeriu i tillë mendon gjithmonë stomakun dhe qejfin e tij. Bëhet koprac dhe i poshtër.

[Imam-i Rabbani "Zoti e Mëshiroftë" urdhëron se, (Origjina e të gjitha qenieve është (**Ademi**), domethënë mosekzistencë. Kur çdo gjë ishte mosekzistente, Allahu teala i dinte këto në mosekzistencë. Këtyre ademeve (mosekzistencave) në ilmin e Tij, u pasqyroi, u reflektoi nga cilësitë e Veta. U formuan origjinat e qenieve. Këto origjina që ishin në ilm, i nxori jashtë (në ekzistencë). U formuan qeniet. Siç është bërthama e mollës origjina e pemës së mollës. Për të kuptuar ndërtimin e njeriut, le të mendojmë imazhin e një gjëje në pasqyrë. Ky imazh në pasqyrë është pasqyrimi në pasqyrë i rrezeve që vijnë nga ajo gjë. Pasqyra është si ademi. Zemra dhe shpirti i njeriut u ngjajnë këtyre rrezeve. Pasqyra i ngjan trupit të njeriut, ndërsa shkëlqimi i xhamit i ngjan nefsit. Domethënë, origjina e nefsit është adem. Nuk ka lidhje me zemrën dhe shpirtin). Kush ndjek nefsin, del gjithmonë jashtë Islamit. Meqë kafshët nuk kanë mendje dhe nefs, kur gjejnë nevojat e tyre, i përdorin. Ato ikin vetëm nga gjërat që i dëmtojnë trupin dhe i lëndojnë. Feja Islame nuk i ndalon gjërat që janë të nevojshme për të jetuar në rehat dhe qetësi dhe ato që janë të dobishme nga kënaqësitë e botës. Në arritjen dhe përdorimin e tyre, urdhëron t'i bindesh mendjes dhe fesë. Feja Islame dëshiron që njerëzit të jetojnë në rehat dhe qetësi si në botë, ashtu edhe në ahiret. Për këtë, urdhëron t'i bindesh mendjes. Ndalon t'i bindesh nefsit. Sikur të mos ishte krijuar mendja, njeriu do të ndiqte gjithmonë nefsin e tij dhe do të tërhiqej drejt katastrofave. Sikur të mos ishte nefsi, njeriu do

të bënte mangësi në punën për të fituar gjërat e nevojshme për të jetuar, për t'u shumuar dhe për jetën qytetare, si dhe do të mbetej i privuar nga sevabi i xhihadit me Nefsin. Rruga për të qenë më i lartë se melaiket do të mbetej e mbyllur. Në hadithin sherif u urdhërua se, **(Sikur kafshët të dinin ato që dini ju për ato që do të ndodhin në Ahiret, nuk do të gjenit mish për të ngrënë!)** Domethënë, kafshët, nga frika e azabeve në ahiret, do të ndërpriteshin nga të ngrënit dhe të pirët. Do të mbeteshin një lëkurë e një kockë. Sikur te njerëzit të mos ishte nefsi, ata, si kafshët, nga frika nuk do të mund të hanin, të pinin e të jetonin. Mundësia e njerëzve për të jetuar është falë gafletit të nefsit të tyre dhe dhënies së tij pas kënaqësive të botës. Nefsi është si thika me dy anë të mprehta. Gjithashtu, është si ilaç helmues. Ai që e përdor sipas këshillës së mjekut, fiton dobi prej tij. Ai që e përdor tepër, shkatërrohet. Islami nuk urdhëron shkatërrimin e nefsit, zhdukjen e tij, por edukimin e tij dhe përfitimin prej tij.]

Për të parandaluar daljen e vetes jashtë Islamit, ekzistojnë dy lloje luftash: ushtrimi shpirtëror (**rijazeti**) dhe përpjekja (**muxhahedja**). Ushtrimi bëhet përmes devotshmërisë dhe kujdesit për të mos tepruar as me gjërat e lejuara. Përpjekja do të thotë të bësh gjëra që vetja nuk i dëshiron, siç janë adhurimet. Këto dy lufta e edukojnë veten dhe forcojnë shpirtin. Allahu i Lartësuar nuk ka nevojë për adhurimet tona; Ai i ka urdhëruar ato vetëm për edukimin tonë. Trupi i njeriut ka nevojë për ushqim e pushim, ashtu si një kalë për kalorësin, ndaj ai duhet shërbyer që të mund të kryejë adhurimet.

Sikur te njerëzit të mos ishte nefsi, nuk do të mbetej njerëzia, do të formohej natyra e melaikes. Megjithatë, trupi ka nevojë për shumë gjëra. Është e nevojshme të hash, të pish, të flesh, të pushosh. Ashtu siç i nevojitet kafsha kalorësit, ashtu i nevojitet edhe trupi njeriut. Ashtu siç duhet shikuar kafsha, ashtu duhet t'i shërbehet edhe trupit. Ibadetet kryhen me trup. Kur u tha se dikush nuk flinte natën dhe falej gjithmonë, u urdhërua: (Më i vlefshmi i ibadeteve është ai që bëhet vazhdimisht, edhe nëse është pak). Në kryerjen e vazhdueshme të ibadetit, ka mësim në robërim (kulluk).

T'i bindesh Islamit duke bërë nijet i thuhet të bësh (**Ibadet**). Urdhrave dhe ndalesave të Allahut teala u thuhet (**Ahkam-i islamije**) dhe (**Ahkam-i ilahije**). Atyre që janë urdhëruar u thuhet (**Farz**), atyre që janë ndaluar u thuhet (**Haram**). Në hadithin sherif është urdhëruar: **(Bëni ibadete aq sa keni fuqi. Vlera e ibadetit që bëhet me gëzim është e madhe)**. Kur trupi pushon, ibadetet bëhen me kënaqësi. Nga puna që bëhet kur trupi dhe mendja janë të lodhur, lind mërzitia. Për të hequr lodhjen, duhet t'i jepet gëzim trupit herë pas here me gjëra që janë mubah. Imam-i Gazali “rahime-hullahy teala” urdhëron se, (Kur bën shumë ibadet, trupi lodhet. Nuk dëshiron të lëvizë. Në këtë kohë, duhet ta gëzosh trupin duke fjetur, ose

duke lexuar historitë e jetës së salihëve, ose me argëtime që janë mubah. Të veprosh kështu është më e vlefshme se të bësh ibadet duke u mërzitur.) Qëllimi nga bërja e ibadetit është si edukimi i nefsit duke bërë myxhahede, ashtu edhe sjellja e lehtësimit në zemër dhe lidhja e zemrës me Allahun. Është urdhëruar: **(Namazi e ruan njeriun nga bërja e punëve të këqija dhe të shëmtuara).** Namazi që falet me dëshirë dhe gëzim është i tillë. Për të formuar këtë gëzim, është e nevojshme të plotësohen dëshirat e nefsit në gjërat mubah, aq sa është nevoja. Të veprosh kështu, do të thotë t'i përshtatesh Islamit. Mubahet që bëhen shkak për ibadete, bëhen gjithashtu ibadet. Hadithi sherif **(Gjumi i dijetarit është më i dobishëm se ibadeti i injorantit),** është dëshmitar i kësaj fjale tonë. Të falësh namaz teravie duke dremitur është mekruh. Kur të ikë gjendja e gjumit, duhet falur me gezim. Në namazin që falet duke dremitur ka lëshim dhe gaflet.

[Shkrimet e mësipërme nuk duhet të kuptohen gabim. Kur shfaqet lodhje dhe mërzi, ibadeti vonohet, nuk braktiset. T'i braktisësh farzet pa arsye është gjynah i madh. T'i bësh kaza bëhet farz. Edhe t'i bësh kaza vaxhibet bëhet vaxhib. Ai që braktis sunetet, mbetet i privuar nga sevabi i tyre. Nëse e bën zakon braktisjen pa arsye, mbetet i privuar nga shefati që është i veçantë për këto sunete. Të qenit i lodhur, pa fuqi, pa gëzim, nuk është arsye për t'i lënë farzet pas kohës së tyre. Njeriu nuk mund të shpëtojë nga gjynahu dhe azabi i lënies së tyre pas kohës. Është njoftuar në librat e akaidit se mosdhënia rëndësi ahkam-i islamijes, domethënë farzeve dhe harameve, është kufr. Armiqtë e Islamit përpiqen t'i mashtrojnë të rinjtë edhe nga kjo pikë, dhe ta shkatërrojnë Islamin nga brenda. Për të mos u mashtruar nga këta, nuk ka rrugëzgjidhje tjetër përveçse të lexohen librat e fikhut dhe ilmihalit të shkruar nga dijetarët e Ehl-i synetit dhe të mësohen mirë farzet dhe haramet.]

BESIMI ME IMITIM

8. Sëmundja e tetë e zemrës është (**taklid**) [imitimi] i njerëzve që nuk i njeh. Nuk është caiz t'i bindesh dikujt që nuk kuptohet se është dijetar i Ehl-i synetit, duke u mashtruar nga lëvdimi i fjalëve, librave dhe vetes së tij, apo nga propagandat e zbukuruara dhe të zjarrta. T'i bindesh atij në itikadin, fjalët dhe ibadetet e tij pa hulumtuar se çfarë njeriu është dhe pa pyetur për të njerëzit tek të cilët ke besim, e çon njeriun në katastrofë. Për t'u bërë musliman, domethënë për të kuptuar ekzistencën, njëshmërinë, fuqinë dhe cilësitë e Allahut teala, në fakt nuk ka nevojë për taklid ndaj askujt. Një njeri i mençur që i mëson mirë njohuritë shkencore, e kupton se Ai ekziston vetëm duke menduar. Ai arrin imanin. Të mos kuptosh ekzistencën e muesirit, domethënë të atij që ka bërë veprën duke parë veprën (eserin), është budallallëk.

Feja jonë urdhëron që çdo njeri të vijë në iman duke menduar kështu. Selef-i salihin e kanë njoftuar këtë urdhër me konsensus. Edhe pse disa njerëz të grupacioneve të devijuara që dolën pas vitit katërqind të hixhretit thanë se nuk ka nevojë për nazar [shqyrtim] dhe istidlal [të kuptuarit e krijuesit duke parë veprën], fjalët e tyre nuk kanë vlerë. Sepse, kundërshtimi i atyre që vijnë më pas, nuk e pengon ixhmanë e atyre të mëparshëmve. Për këtë arsye, edhe pse imani i atij që arrin itikadin e drejtë duke bërë taklid nënën, babanë dhe hoxhallarët e tij është sahih, ai ka bërë gjynah sepse ka braktisur nazarin dhe istidlalin, domethënë sepse nuk ka menduar për ekzistencën e Allahut teala duke mësuar shkurtimisht njohuritë shkencore. Ka nga ata që thonë se dikush që nuk ka mësuar lëndët shkencore, nuk konsiderohet se e ka braktisur istidlalin, meqë ka besuar duke mësuar nga nëna, babai e libri, ka pranuar duke menduar dhe ka besuar duke përdorur mendjen.

Në vepra dhe në adhurime, duhet zgjedhur njëri nga dijetarët që është ngritur në gradën e ixhtihadit dhe duhet bërë taklid atë në çdo punë. Ai bën taklid njërin nga dijetarët e katër medh'hebeve. Nëse nuk gjen një dijetar të tillë të vërtetë të Ehl-i synetit, bën taklid librat e tyre. (**Ixhtihad**) do të thotë të kuptosh dhe të shpjegosh njohuritë që nuk janë njoftuar hapur, por janë njoftuar në mënyrë të mbyllur në nasset. Ajeteve fisnike dhe haditheve sherif u thuhet (**Nass**). Dijetarëve të thellë që zotërojnë kushtet për të bërë ixhtihad u thuhet (**Myxhtehid**). Pas katërqind viteve nga Hixhreti, nuk doli më myxhtehid. Nuk mbeti as nevojë për myxhtehid. Sepse, Allahu teala dhe i dërguari i Tij, Muhammed alejhiselam, i njoftuan të gjitha dispozitat që përfshijnë të gjitha ndryshimet dhe risitë që do të bëhen në format e jetesës dhe në mjetet shkencore deri në kiamet. Edhe myxhtehidët i kuptuan dhe i shpjeguan të gjitha këto. Dijetarët që erdhën më pas, njoftojnë në librat e tefsirit dhe fikhut se si do të zbatohen këto dispozita në ngjarjet e reja. Këta dijetarë që quhen (**Myxheddid**) janë të pranishëm deri në kiamet. Kuptohet se ata që mbrojnë idenë se duhen bërë shtesa dhe ndryshime në nasset duke thënë: (Mjetet shkencore ndryshuan. Po përballemi me ngjarje të reja. Njerëzit e fesë duhet të mblidhen dhe të shkruajnë tefsire të reja, duhet të bëhen ixhtihade të reja), janë (**Zindik**) dhe armiq të Islamit. Më të dëmshmit e armiqve të Islamit janë anglezët. Shikoni librin tonë (**Rrëfimet e spiunit anglez**)! Pasi të nisësh taklidin e njërit nga katër medh'hebet e drejta, nuk bëhet taklid medh'heb tjetër për sa kohë që nuk ka nevojë. Por, nëse bëhet e vështirë të bësh taklid medh'hebin tënd në kryerjen e një pune, bëhet caiz që ta kryesh atë punë duke bërë taklid njërin nga katër medh'hebet. Nuk është caiz të bësh (**telfik**) katër medh'hebet, domethënë të mbledhësh lehtësirat e katër medh'hebeve për të bërë një punë dhe ta kryesh këtë punë në përshtatje me këto lehtësira. Puna dhe adhurimi i kryer

kështu nuk është sahih. Meqë pas kalimit të katërqind viteve nga Hixhreti nuk u rrit më myxhtehid absolut që u ngrit në gradën e ixhtihadit dhe që mund të bënte kijas, nuk është caiz të bëhet taklid i dijetarëve që erdhën pas kësaj date. Për të mësuar medh'hebin e një myxhtehidi që është rritur para kësaj date, duhen lexuar librat e fikhut që dijetarët e këtij medh'hebi i kanë pranuar me konsensus. Nuk duhet tentuar të mësohen njohuri fetare nga librat dhe fjalët që njerëzit e vërtetë të fesë, që janë dijetarë të Ehl-i synetit, nuk i kanë pranuar dhe vërtetuar. Nuk është caiz të bësh ibadet duke iu përshtatur çdo libri fetar. Nuk duhet t'u bindesh librave dhe fjalëve të njerëzve të fesë që nuk janë të Ehl-i synetit. Librat e fetvave (**Kadihan**), (**Hanije**), (**Hulasa**), (**Bezzazije**) dhe (**Zahirije**), (**Ibni Abidin**) në medh'hebin hanefi, (**Muhtasar-i Halil**) në maliki dhe (**El-Envar li-a'mali ebrar**) dhe (**Tuhfet-ul-muhtaxh**) në shafi'i dhe (**El-fikhu alel-medhahib-ilerbe'a**) në katër medh'hebet, janë të forta dhe të sakta. Njohuritë e ibadeteve dhe dispozitave (ahkam) nuk kuptohen lehtë nga librat e haditheve. (**Ahkam**) do të thotë gjërat që janë hallall dhe haram. Më të fortët e librave të haditheve janë (**Buhari**) dhe (**Muslim**) dhe katër librat e tjerë të haditheve që quhen (**Kutub-i sitte**).

Libri më i vlefshëm që shpjegon pastrimin e zemrës është (**Mesnevi**). Libri më i vlefshëm që shpjegon pastrimin e zemrës dhe Islamin së bashku është (**Mektubat**) i Imam Rabbanit.

Nuk është e lejuar të veprohet duke ndjekur fjalën ose librin e çdo personi që duket si dijetar. Duhet të lexohen librat e njohurive fetare bazë të shkruar nga dijetarët e rrugës së drejtë. Të lexosh libra të shkruar nga mendja dhe shpjegime të sajuara, të çon në fatkeqësi të kësaj bote dhe të botës tjetër. [Për shembull, Musa Bejkefi, i cili thotë se është musliman por nuk beson në Kuran dhe hadithe, sajoi një fe të re dhe e quan atë İslam. Ai i quan muslimanët reaksionarë dhe dijetarët e rrugës së drejtë fanatikë. Duke thënë se burimet e vjetra nuk duhen ndjekur nga të rinjtë shkencëtarë, ai i mashtron ata me mendimet e tij të sajuara. Ata që mashtrohen, sulmojnë dijetarët e vërtetë me gënjeshtra nëpër portale lajmesh. Lutemi që ata të kthehen në rrugën e drejtë.]

Mëkati më i madh pas politeizmit, pra mohimit, është të jesh në besimin e risive të dëmshme. Besimi kundër këtij devijimi quhet besimi i rrugës së drejtë dhe i bashkësisë. Pas besimit në Allahun, gjëja më e vlefshme është të jesh në këtë rrugë. Kjo do të thotë të ndjekësh rrugën e Muhamedit, "paqja dhe bekimi i Allahut qofshin mbi të", shokët e tij të ndritur, pasuesit e tyre dhe mendimin e përbashkët të dijetarëve që erdhën më vonë, "Allahu

qoftë i kënaqur me të" gjithë ata. Është e nevojshme të mësohet rruga e tyre nga librat e jurisprudencës. Muslimanët e vërtetë janë ata që janë në këtë rrugë. Shumica e njerëzve janë ndarë nga kjo rrugë duke ndjekur veten e tyre, mendjet e tyre të shkurtra dhe shkencat e kohës, duke u bërë njerëz të risive.

[Përfundimi i shoqërimit me personin e keq dhe mëkatar është fatkeqësi. Person i keq quhet ai që nuk e pëlqen Islamin. Urdhrat dhe ndalesat e Muhamedit, "paqja dhe bekimi i Allahut qofshin mbi të", quhen rregulla islame dhe hyjnore. Njerëzit më të këqij janë heretikët e fshehur. Këta mbajnë emrin musliman, vishen si njerëz të fesë dhe lavdërojnë Profetin, por duke u dhënë kuptim të gabuar burimeve, e tjetërsojnë Islamin. Këta shpesh janë shërbëtorë të interesave të huaja dhe qendrave masonike. Kush ka mend dhe lexon librat e vërtetë, nuk mashtrohet. Profeti ynë njoftoi ardhjen e këtyre hipokritëve dhe se ata do të dënohen në fundin e Ferrit. Këto rreshta po i shkruajmë për të mbrojtur të rinjtë. Është e njohur thënia: (Për atë që ka mend, dëgjimi i këshillave është kënaqësi; për atë që nuk ka mend, as zhurma më e madhe nuk mjafton). Këto informacione janë shkruar gjerësisht në librin tonë "Kiameti dhe Ahireti".]

HIPOKRIZIA DHE SHFAQJA PËR SY E FAQE

9. Kemi njoftuar se sëmundjet, pra sjelljet e këqija më të rëndësishme të zemrës, janë gjithsej gjashtëdhjetë. E nënta prej tyre është hipokrizia (**rijaja**). Hipokrizi do të thotë të shfaqësh diçka ndryshe nga ajo që është në të vërtetë; shkurtimisht, do të thotë shfaqje për sy e faqe. Ajo konsiston në arritjen e dëshirave të kësaj bote duke kryer vepra që i përkasin botës tjetër dhe duke u hequr sikur je në rrugën e Zotit. Shkurtimisht, do të thotë ta bësh fenë mjet për përfitime tokësore dhe të kërkosh dashurinë e njerëzve duke u shfaqur atyre adhurimet e tua. [Nëse personi, fjalët dhe adhurimet e të cilit janë me hipokrizi, ka dituri fetare, ai quhet hipokrit (**munafik**). Nëse nuk ka dituri fetare, ai quhet fanatik i fesë. Armiqtë e Islamit që nuk kanë dituri shkencore, por e prezantojnë veten si njerëz të shkencës, duke i paraqitur pikëpamjet e tyre si të vërteta shkencore për të mashtruar muslimanët e për t'u prishur besimin, quhen heretikë ose fanatikë të shkencës. Nuk duhet të mashtroheni nga fanatikët e fesë dhe as nga ata të shkencës.] Hipokrizia është e lejuar vetëm kur bëhet nën detyrim shtrëngues. Detyrim do të thotë të forcosh dikë të bëjë diçka që nuk e dëshiron. Detyrimi me kërcënim vdekjeje ose me shkatërrim të një gjymtyre quhet detyrim shtrëngues. [Tortura e shtypësve dhe banditëve konsiderohet gjithashtu detyrim shtrëngues.] Në rrethana të tilla, kryerja e punës së detyruar është domosdoshmëri. Detyrimi me burgim apo me rrahje quhet

detyrim i lehtë dhe nuk është e lejuar që personi që përballet me të të bëjë hipokrizi. E kundërta e hipokrizisë është sinqeriteti (**ihlasi**). Sinqeritet do të thotë t'i kryesh adhurimet vetëm për kënaqësinë e Allahut të Lartësuar, pa menduar për përfitimet e kësaj bote. Personi i sinqertë nuk mendon fare t'ua shfaqë të tjerëve adhurimet e tij ndërsa i kryen ato. Fakti që të tjerët mund t'i shohin adhurimet e tij rastësisht, nuk e dëmton sinqeritetin e tij. Në një thënie të Profetit thuhet: **(Adhuroje Allahun e Lartësuar sikur ta shohësh Atë! Edhe nëse ti nuk e sheh Atë, Ai të sheh ty.)**

Të bësh vepra të mira të kësaj bote vetëm për të fituar dashurinë dhe lavdërimet e të tjerëve, konsiderohet hipokrizi. Hipokrizia që bëhet përmes adhurimit është edhe më e keqe, ndërsa ajo që bëhet pa menduar fare për kënaqësinë e Allahut të Lartësuar është më e rënda nga të gjitha. Megjithatë, të kërkosh përfitime të kësaj bote nga Allahu i Lartësuar përmes adhurimit nuk quhet hipokrizi. Këtu përfshihen lutjet për shi, lutjet për udhëzim (istihare), si dhe kryerja e detyrave si imam, ligjërues apo mësues me pagesë, ose leximi i ajeteve të Kuranit për të shpëtuar nga sëmundjet e varfëria. Në këto raste ekziston si qëllimi i adhurimit, ashtu edhe ai i përfitimit. Kështu vlen edhe për shkuarjen në Haxh me qëllim tregtie. Nëse nuk ka fare qëllim adhurimi, atëherë bëhet hipokrizi, por nëse qëllimi i adhurimit mbizotëron, fitohet shpërblim. Shfaqja e adhurimeve me qëllim mësimi apo inkurajimi për të tjerët nuk është hipokrizi dhe sjell shumë shpërblime. Nuk ka hipokrizi në agjërimin e Ramazanit. Po ashtu, hipokrizia që mund të lindë gjatë namazit, pasi ai ka filluar me sinqeritet për Zotin, nuk e dëmton atë. Detyrimet fetare (**farzet**) të kryera me hipokrizi janë teknikisht të vlefshme për sa i përket shlyerjes së detyrës, por nuk sjellin shpërblim. Nuk është e lejuar të pritet kurbani vetëm me qëllim për të ngrënë mish, apo të bëhet qëllimi (**nijeti**) si për Zotin, ashtu edhe për një njeri bashkërisht. Kafsha që pritet jo për Zotin, por për mikpritje apo për luftë, konsiderohet e ngordhur dhe është e ndaluar të hahet. Nuk duhet të braktiset adhurimi nga frika se mos bëhet hipokrizi. Nëse gjatë namazit mendja shkon te punët e kësaj bote, namazi mbetet i vlefshëm. Edhe veshja me qëllim që të fitohet famë është hipokrizi, por njerëzit e fesë duhet të mbajnë rroba të pastra e dinjitoze, prandaj është rrugë e Profetit (**sunnet**) që imamët të vishen bukur ditëve të premte dhe të bajramit.

Mbajtja e ligjëratave, dhënia e këshillave apo shkrimi i librave për famë është gjithashtu hipokrizi. Ligjërimi do të thotë urdhërimi për të mirë dhe ndalimi nga e keqja. Të mësosh dituri për të bërë polemika, për t'u mburrur apo për të fituar pasuri e pozitë, është po ashtu hipokrizi. Hipokrizia është e ndaluar (**haram**). Dituria që kërkohet për hir të Allahut të

Lartësuar shton frikë-respektin ndaj Tij, të ndihmon të shohësh të metat e tua dhe të mbron nga mashtrimet e djallit. Njerëzit e fesë që e bëjnë diturinë mjet për fitime tokësore quhen dijetarë të këqij dhe vendi i tyre është Ferri. Adhurimet që bëhen sipas rregullave vetëm kur je para njerëzve, por jo kur je vetëm, konsiderohen hipokrizi.

Në shkollën juridike Hanefi, është e lejuar t'ia dhurosh shpërblimin (sevapin) e një adhurimi dikujt të vdekur ose të gjallë, qoftë ky namaz, agjërim, Haxh, lëmoshë apo lexim Kurani. Megjithatë, nuk është e lejuar që këto adhurime të bëhen me pazar apo me pagesë. Leximi i Kuranit duhet bërë për Zotin, e pastaj pranimi i një dhurate të pa kushtëzuar është i lejuar. Në shkollat Maliki dhe Shafi, mund të dhurohet shpërblimi i adhurimeve që bëhen me pasuri (**si lëmosha**), por jo ato që bëhen me trup (**si namazi**). Profeti ka thënë: **(Kush kalon pranë varrezave, lexon njëmbëdhjetë herë suren Ihlas dhe ua dhuron shpërblimin të vdekurve, fitohet shpërblim sa numri i të vdekurve.)**

Për vlefshmërinë e adhurimit, qëllimi duhet të jetë vetëm kënaqësia e Allahut të Lartësuar. Qëllimi (nijeti) bëhet me zemër dhe nuk mjafton vetëm shqiptimi me gojë, ndonëse lejohet të thuhet me zë nese është në përputhje me zemrën. Nëse ka mospërputhje, vlen vetëm ajo që është në zemër. Qëllim nuk do të thotë thjesht të kujtosh se po bën adhurim, por të dëshirosh vërtet ta bësh atë për Zotin. Ai duhet bërë në momentin e fillimit të adhurimit; nëse bëhet shumë më herët, quhet thjesht premtim apo dëshirë. Për shembull, në shkollën Hanefi, koha e qëllimit për agjërim nis nga perëndimi i diellit deri në mesditën e ditës pasardhëse.

Është veprim i mirë të lihen anash disa gjëra të lejuara (**mubah**) nëse ato mund t'i bëjnë të tjerët të bien në mëkat, por nuk lejohet të braktisen rrugët e Profetit (**sunetet**). Nuk është mirë të lihet përdorimi i misvakut apo mbajtja e çallmës vetëm që të tjerët të mos të përgojojnë. Misvaku është një shkop i prerë nga degë pemësh (**si ulliri apo mani**) që shërben për pastrimin e dhëmbëve. Për gratë lejohet edhe përtypja e çamçakëzit si zëvendësim. Bishr Hafi, një njeri i devotshëm, ecte me kokë zbuluar.

Kur një person braktis një mëkat, ai duhet ta bëjë këtë nga frika e Zotit, nga turpi ndaj njerëzve ose që të mos u bëhet shkak të tjerëve. Shenja e braktisjes për hir të Zotit është mospërsëritja e mëkatit as në fshehtësi. Të bëhesh shkak që të tjerët të bëjnë mëkat është një faj edhe më i madh, sepse shënohet në llogarinë e shkaktarit deri në Ditën e Gjykimit. Profeti ka thënë: (**Nëse njeriu e fsheh mëkatun e tij në këtë botë, Allahu i Lartësuar do t'ia**

fshehë atë njerëzve në Ditën e Kiametit.) Megjithatë, fshehja e mëkatit vetëm për t'u dukur si njeri i devotshëm para të tjerëve, quhet hipokrizi.

Nuk është e lejuar të kesh turp t'u tregosh të tjerëve adhurimet e tua. (**Turpi**) i thuhet mosshfaqjes së gjynaheve, fajeve. Për këtë arsye, nuk është e lejuar të kesh turp nga dhënia e këshillave dhe nga urdhërimi për të mirë e ndalimi nga e keqja [shkrimi dhe shitja e librave fetarë, librave të ilmihalit] dhe nga bërja e imamit, muezinit, këndimi i Kur'anit fisnik dhe mevludit. Në hadithin fisnik **(Turpi është nga besimi),** turpi do të thotë të kesh turp të tregosh gjërat e këqija, gjynahet. Besimtari, fillimisht duhet të ketë turp nga Allahu teala. Për këtë arsye, adhurimet duhet t'i kryejë me besnikëri, me sinqeritet. Njëri nga dijetarët e Buharasë pa djemtë e sulltanit duke luajtur lojëra të kota në rrugë. I rrahu ata me shkopin që kishte në dorë. Ata ikën. U ankuan te babai i tyre. Sulltani e thirri atë dhe i tha: "A nuk e di ti se ai që del kundër sulltanit burgoset?". Dijetari, si përgjigje, i tha: "A nuk e di ti se ai që del kundër Rrahmanit do të shkojë në Xhehenem?". Sulltani tha: "Kush ta dha ty detyrën për të urdhëruar për të mirë?". Kur dijetari iu përgjigj: "Kush të bëri ty sulltan?", ai tha: "Mua më bëri sulltan halifja". Ai tha: "Edhe mua më ngarkoi me detyrë Zoti i halifes". Kur sulltani tha: "Po ta jap ty detyrën e urdhërimit për të mirë në qytetin e Semerkandit", ai iu përgjigj: "Edhe unë e shkarkova veten nga kjo detyrë". (Sulltani) i tha: "U habita me këtë përgjigje tënde; the se e bëre detyrën pa u urdhëruar dhe pa marrë leje. Ndërsa kur t'u dha leja, kërkon të shkarkohesh". Ai tha: "Kur jep leje ti, pastaj ti shkarkon. Nga detyra që ka dhënë Zoti im, askush nuk mund të më shkarkojë". Pas kësaj fjale, sulltani tha: "Kërko çfarë të duash prej meje, të ta jap". Ai tha: "Ma kthe gjendjen e rinisë sime". Kur (sulltani) tha: "Kjo punë nuk vjen nga dora ime", ai tha: "Atëherë më shkruaj një ferman që Maliku, kreu i melaikeve në Xhehenem, të mos më djegë në zjarr". Kur tha: "As këtë nuk mund ta bëj", ai tha: "Unë kam një sulltan të atillë që çdo gjë e kërkoj prej Tij. Çdo gjë që dëshirova, ma dhuroi. Nuk tha asnjëherë se nuk mund ta bëj këtë". Sulltani e liroi duke i thënë: "Mos më harro në lutje".

Në hadithin fisnik është urdhëruar: (**Ai që e fal bukur namazin për t'u dukur te të tjerët, por nuk e fal kështu kur është vetëm, e ka nënçmuar Allahun teala)** dhe **(Gjëja nga e cila kam më shumë frikë se do t'ju gjejë, është kapja juaj pas shirkut të vogël. Shirku i vogël do të thotë syfaqësi)** dhe **(Atij që bën adhurim me syfaqësi në botë, ditën e kiametit i thuhet: O njeri i keq! Sot nuk ka shpërblim për ty. Kërkoji shpërblimet nga ata për të cilët ke bërë adhurim në botë)** dhe **(Allahu teala urdhëron: Unë nuk kam ortak. Ai që më bën ortak dikë tjetër, t'i kërkojë shpërblimet prej tij. Bëjini adhurimet**

tuaja me sinqeritet! Allahu teala pranon punët që bëhen me sinqeritet). Adhurimi bëhet për të arritur pëlqimin e Allahut teala. Adhurimi që bëhet për të arritur dashurinë dhe mirësinë e dikujt tjetër, do të thotë t'i përulesh atij. Ne jemi urdhëruar t'i bëjmë adhurim Allahut teala me sinqeritet. Në hadithin fisnik është urdhëruar: **(Allahu teala është i kënaqur nga ai që beson në njëshmërinë e Allahut teala dhe që e fal namazin e jep zekatin me sinqeritet).** Ndërsa Resulullahu "paqja dhe mëshira qofshin mbi të" po dërgonte Muadh bin Xhebelin "Allahu qoftë i kënaqur me të" si guvernator në Jemen, u urdhërua: **(Bëji adhurimet me sinqeritet. Pak punë e bërë me sinqeritet të mjafton ditën e kiametit)** dhe **(Përgëzime për ata që i bëjnë adhurimet me sinqeritet. Këta janë yjet e udhëzimit. I zhdukin errësirat e ngatërresave)** dhe **(Gjërat që janë bërë të ndaluara në botë janë të mallkuara. Vetëm gjërat e bëra për Allahun janë të vlefshme).** Mirësitë e botës janë të përkohshme. Jetët e tyre janë shumë të shkurtra. Është budallallëk të japësh fenë për t'i shtënë ato në dorë. Të gjithë njerëzit janë të pafuqishëm. Nëse nuk dëshiron Allahu teala, askush nuk mund t'i bëjë dobi apo dëm askujt. Njeriut i mjafton Allahu teala.

Duhet pasur frikë nga Allahu teala dhe nuk duhet prerë shpresa nga mëshira e Tij. Shpresa, **(rexhaja)**, duhet të jetë më e madhe se frika. Adhurimet e atij që bëhen kështu, bëhen me kënaqësi. Është thënë se te të rinjtë duhet të jetë më e madhe frika, ndërsa te të moshuarit duhet të jetë më e madhe **(rexhaja)**. Te të sëmurët **(rexhaja)** duhet të jetë e madhe. **(Rexhaja)** pa frikë dhe frika pa **(rexha)** nuk janë të lejuara. E para do të thotë të jesh i sigurt, e dytë do të thotë të jesh i pashpresë. Në hadithin kudsi është urdhëruar: (E pres robin tim ashtu siç pandeh ai për Mua). Në ajetin e pesëdhjetë e tretë të sures Zumer, me kuptim, është urdhëruar: (Allahu i fal të gjitha gjynahet. Ai është **(Gafur)** [falës], **(Rahim)** [mëshirues]). Nga këto kuptohet se **(rexhaja)** duhet të jetë e madhe. Edhe hadithet fisnike (Ai që qan nga frika e Allahut, nuk hyn në Xhehenem) dhe (Sikur ta dinit atë që di unë, do të qeshnit pak e do të qanit shumë), tregojnë se **(havfi)**, frika, duhet të jetë e madhe.

Nuk i ankohem askujt, qaj për gjendjen time,
Dridhem si një kriminel, kur shoh të ardhmen time!

SHPRESA E GJATË

10. Sëmundja e dhjetë e zemrës është **(shpresa e gjatë.)** Shpresa e gjatë do të thotë të dëshirosh të jetosh gjatë vetëm për të shijuar kënaqësitë dhe qejfet e kësaj bote. Të dëshirosh të jetosh gjatë për të bërë adhurime, nuk konsiderohet shpresë e gjatë. Ata që

zotërohen nga shpresa e gjatë nuk i kryejnë adhurimet në kohën e tyre, braktisin pendimin dhe zemrat e tyre ngurtësohen. Ata nuk e kujtojnë vdekjen dhe nuk marrin mësim nga ligjëratat dhe këshillat. Në thënien e Profetit thuhet: **(Kujtojeni shumë gjënë që u jep fund kënaqësive: vdekjen!).** Po ashtu, në thënie të tjera thuhet**: (Sikur kafshët të dinin atë që dini ju për gjërat që do të ndodhin pas vdekjes, nuk do të gjenit kafshë të majme për të ngrënë)** dhe **(Ai që e kujton vdekjen ditë e natë, në Ditën e Gjykimit do të jetë pranë dëshmorëve.)** Njeriu që ushqen shpresa të gjata e shpenzon jetën e tij duke u përpjekur të arrijë pasurinë e pozitën e kësaj bote, duke harruar botën tjetër e duke menduar vetëm për qejfin e tij. Sidoqoftë, të përgatisësh ushqimin e një viti për familjen nuk konsiderohet shpresë e gjatë. Nevojat ushqimore për një vit quhen nevoja thelbësore dhe konsiderohen si gjëra të domosdoshme; ato nuk përfshihen në llogaritjen e pasurisë minimale për dhënien e zeqatit. Ai që zotëron vetëm kaq, nuk quhet i pasur. Është e lejuar që personi beqar të ruajë ushqime për dyzet ditë, por të ruash më shumë se aq pa pasur familje, e dëmton mbështetjen e plotë te Allahu i Lartësuar. Profeti ynë ka thënë: **(Njeriu më i mirë është ai që ka jetë të gjatë dhe vepra të mira), ndërsa (Njeriu më i keq është ai që ka jetë të gjatë dhe vepra të këqija).** Ai gjithashtu ka këshilluar: **(Mos dëshironi të vdisni. Dënimi i varrit është shumë i hidhur. Jeta e gjatë dhe ndjekja e Islamit është lumturi e madhe.)**

Shkaktarët e shpresës së gjatë janë dashuria e tepërt për kënaqësitë e kësaj bote, harresa e vdekjes dhe mashtrimi nga shëndeti dhe rinia. Për të ju shëruar nga kjo sëmundje, duhet të zhduken këta shkaktarë. Njeriu duhet të mendojë se vdekja mund të vijë në çdo moment dhe nuk duhet të harrojë se shëndeti dhe rinia nuk janë pengesë për të. Statistikat tregojnë se numri i vdekjeve te fëmijët dhe të rinjtë është shpesh më i madh se te të moshuarit. Është parë në çdo kohë se shumë të sëmurë shërohen e jetojnë, ndërsa shumë njerëz të shëndetshëm vdesin papritur. Duhet të mësohen dëmet e shpresës së gjatë dhe dobitë e kujtimit të vdekjes. Profeti ka thënë: **(Kujtojeni shumë vdekjen. Kujtimi i saj e mbron njeriun nga kryerja e mëkateve dhe shkakton shmangien nga gjërat e dëmshme për botën tjetër.)** Shoku i Profetit, Bera bin Azib, tregon se në një varrim, i Dërguari i Allahut, "paqja dhe bekimi i Allahut qofshin mbi të", u ul pranë varrit dhe qau derisa lotët e tij ranë në tokë, e pastaj tha: **(O vëllezërit e mi! Të gjithë përgatituni për këtë!)** Edhe dijetari që këshilloi halifin Omer bin Abdulaziz i tha**: (Të gjithë gjyshërit e tu, deri te Ademi, "paqja qoftë mbi të", e shijuan vdekjen. Tani është radha jote).** Halifi qau gjatë pas këtyre fjalëve. Në thëniet e shenjta theksohet: **(Vdekja mjafton si këshillues për njerëzit. Kush kërkon pasuri, i mjafton të besojë në caktimin hyjnor).** Po ashtu**: (Njeriu më i mençur është ai që e kujton**

shumë vdekjen; kjo i sjell nder në këtë botë dhe gradë të lartë në botën tjetër). Besimtari duhet të ketë turp nga Allahu i Lartësuar dhe të mos e humbasë kohën duke mbledhur gjëra që do të ju mbeten të tjerëve, apo duke ndërtuar ndërtesa përtej nevojës. Profeti ynë, kur dëgjoi se Usame bin Zejdi kishte blerë një skllav me pagesë të shtyrë pas një muaji, tha**: (A nuk u habitët me këtë? Usame ka rënë në shpresë të gjatë).** Sidoqoftë, blerja e gjërave të nevojshme me borxh është e lejuar. Në fund, Profeti ka thënë: (**Kush dëshiron të shkojë në Parajsë, të mos ketë shpresë të gjatë. Angazhimi me punët e kësaj bote të mos ia harrojë vdekjen**). Të kesh shpresë të gjatë për të jetuar në mëkate është e ndaluar, ndërsa të kesh shpresë të tillë për gjëra të lejuara, edhe pse nuk është e ndaluar, nuk është veprim i mirë. Njeriu duhet të dëshirojë të jetojë me shëndet e mirëqenie, por jo thjesht të jetojë gjatë për hir të jetës.

LAKMIA (TAMAJA)

11. Sëmundja e njëmbëdhjetë e zemrës është (**lakmia**.) **Lakmi** quhet të kërkosh kënaqësitë e kësaj bote përmes rrugëve të ndaluara. Lakmia më e keqe është të presësh mirësi nga njerëzit. Të kryesh **adhurime vullnetare** që shkaktojnë **kryelartësi** dhe **vetëpëlqim**, si dhe të merresh me gjëra të lejuara që të bëjnë të harrosh botën tjetër, konsiderohet po ashtu lakmi. E kundërta e lakmisë quhet mbështetje te Zoti. Mbështetje do të thotë të punosh për të fituar gjëra të lejuara e të dobishme, dhe të presësh arritjen e tyre vetëm nga Allahu i Lartësuar.

Djalli përpiqet të mashtrojë njeriun duke shfaqur hipokrizinë si sinqeritet dhe lakminë si mbështetje te Zoti. Allahu i Lartësuar ka caktuar një engjëll në zemrën e çdo njeriu. Ky engjëll i jep njeriut mendime të mira, që quhen frymëzim. Edhe djalli sjell mendime të këqija dhe pështpëritje në zemrën e njeriut. Ai që ushqehet me të lejuara, e dallon frymëzimin e mirë nga pështpëritja e keqe. Ata që ushqehen me të ndaluara nuk mund t'i dallojnë dot ato. Edhe vetja e njeriut sjell mendime të këqija në zemrën e tij. Këto mendime dhe dëshira quhen dëshira të epshit. Frymëzimi dhe pështpëritjet nuk janë të vazhdueshme, ndërsa dëshira e vetes është e vazhdueshme dhe rritet gradualisht. Pështpëritja e keqe zvogëlohet dhe zhduket duke bërë lutje dhe duke përmendur Allahun. Ndërsa dëshira e vetes zvogëlohet dhe zhduket vetëm me një përpjekje të fortë kundër saj. Djalli është si qeni; edhe nëse ikën kur e ndjek, ai kthehet nga një anë tjetër. Vetja është si tigri; sulmi i tij përfundon vetëm me asgjësim. Djalli që u pështpërit njerëzve quhet Hannas për këtë arsye. Nëse njeriu nuk i bindet një pështpëritjeje të djallit, ai heq dorë nga ajo dhe fillon me një pështpëritje tjetër. Vetja që urdhëron të keqen

kërkon gjithmonë gjëra të dëmshme. Ndërsa djalli, për të penguar një punë të mirë të madhe, bën pështpëritje që njeriu të kryejë një punë të mirë të vogël. Ai nxit bërjen e një pune të mirë të vogël me qëllim që të të çojë në një mëkat të madh. Puna e mirë që vjen si pështpëritje e djallit i duket e ëmbël njeriut dhe ai dëshiron ta bëjë me nxitim. Për këtë arsye, në thënien e shënuar të Profetit, thuhet: **(Nxitimi është nga djalli. Pesë gjëra janë përjashtim nga kjo: martesa e vajzës, pagesa e borxhit, kryerja e shpejtë e shërbimeve të varrimit, ngopja e mysafirit dhe bërja e pendimit menjëherë kur kryhet një mëkat.)** Në librin "**Eshi'at-ul-lemeat**", në thënien e shënuar për të mos e vonuar namazin, thuhet: **(O Ali! Mos vono tri gjëra! Fale namazin në kohën e parë! Fale namazin e xhenazes së përgatitur menjëherë! Kur një e ve ose vajzë të kërkojë një burrë të përshtatshëm, jepja menjëherë!)** Pra, kuptimi është: **(Kur të gjesh dikë që fal namazin, nuk bën mëkate dhe e fiton rrizkun e tij në mënyrë të lejuar, martoje vajzën menjëherë.)** Puna e mirë që vjen si frymëzim bëhet me frikë-respekt ndaj Allahut të Lartësuar, bëhet ngadalë dhe duke menduar fundin e saj. Në një thënie të Profetit, thuhet: **(Frymëzimi që vjen nga engjëjt është në përputhje me Islamin. Pështpëritja që vjen nga djalli shkakton largimin nga Islami.)** Njeriu duhet të bëjë gjërat që i kanë ardhur si frymëzim i mirë. Ai duhet të bëjë përpjekje që të mos i kryejë pështpëritjet e djallit. Ai që i bindet vetes, i nënshtrohet pështpëritjeve të këqija. Për atë që nuk i bindet dëshirave të epshit, është e lehtë t'i bindet frymëzimit të mirë. Në një thënie të shënuar të Profetit, thuhet: **(Djalli i jep pështpëritje zemrës. Kur thuhet emri i Allahut, ai ikën. Nëse nuk thuhet, ai vazhdon pështpëritjen e tij.)** [Nga kjo thënie kuptohet gjithashtu se është e nevojshme që Allahu të përmendet shpesh]. Për të kuptuar llojin e mendimit që vjen në zemër, shikohet nëse është në përputhje me rregullat e Islamit apo jo. Nëse nuk mund të kuptohet kështu, pyetet një dijetar i mirë dhe i devotshëm. Nuk pyetet një njeri i keq i fesë, i cili nuk është i devotshëm dhe e bën fenë mjet për fitime të kësaj bote. Ose pyetet një udhëheqës i vërtetë, të cilit i njihet zinxhiri i mësuesve deri te i Dërguari i Allahut, "paqja dhe bekimi i Allahut qofshin mbi të". Miqtë e dashur të Allahut që quhen shtylla të rrotullimit do të ekzistojnë deri në Kiamet, edhe pse janë të paktë. Dijetari i rrugës së drejtë që quhet udhërrëfyes i madh nuk gjendet në çdo kohë dhe në çdo vend; ai gjendet rrallë dhe me ndërprerje të gjata. Nuk duhet të konsiderohen udhëheqës të vërtetë ata që janë të paditur apo gënjeshtarë që gjenden shpesh në çdo vend. Duhet të jemi shumë vigjilentë për të mos rënë në kurthet e tyre dhe për të mos mbetur të privuar nga lumturia në këtë botë dhe në botën tjetër. Nëse mendimi që vjen në zemër i duket i hidhur vetes, kuptohet se është i mirë. Nëse i duket i ëmbël dhe njeriu dëshiron ta bëjë menjëherë, kuptohet se është i keq.

Mashtrimet e djallit janë të shumta, por dhjetë prej tyre janë më kryesoret:

I pari: Ai thotë se Allahu i Lartësuar nuk ka nevojë për adhurimin tënd. Kundër kësaj duhet kujtuar kuptimi i shenjtë i ajetit 62 të Sures Bekare: **(Dobia e veprës së mirë është për atë që e kryen atë).**

I dyti: Djalli thotë se Allahu i Lartësuar është Mëshirëplotë e Bujar, ndaj do të të falë edhe ty e do të të fusë në Parajsë pa pasur nevojë për vepra. Kundër kësaj duhet kujtuar kuptimi i shenjtë i ajetit 33 të Sures Lukman: **(Mos ju mashtroftë bujaria e Allahut)** dhe ajeti 63 i Sures Merjem**: (Ne i bëjmë trashëgimtarë të Parajsës ata që janë të devotshmë prej robërve Tanë).**

I treti: Ai pretendon se adhurimet e tua janë gjithmonë me të meta dhe të përziera me hipokrizi, ndaj nuk mund të bëhesh i devotshëm dhe po mundohesh kot, njësoj si kafsha që rrihet me shkop. Kundër kësaj duhet thënë**: (Unë adhuroj për të shpëtuar nga dënimi i Allahut të Lartësuar dhe për tiu bindur urdhrit të Tij. Detyra ime është të kryej urdhrin; pranimi ose mospranimi është çështje që i takon vetëm Atij.)** Allahu i Lartësuar në Suren Maide thotë**: (Allahu pranon vetëm adhurimet e të devotshmëve.)** Është e sigurt se adhurimi që plotëson kushtet dhe detyrimet është i vlefshëm. Lënia pas dore e detyrimeve fetare është mëkat i madh dhe kryerja e tyre është e nevojshme për të shpëtuar nga ky denim. Është mëkat të lutesh për të hyrë në Parajsë pa bërë asnjë adhurim. Në thënien e shënuar të Profetit thuhet**: (Ai që ka mend, nuk i bindet vetes dhe bën adhurim. Ai që është budalla, i bindet vetes dhe pastaj pret mëshirën e Allahut pa punuar.)** Gjërat e nevojshme për botën tjetër duhet të përgatiten në këtë botë kalimtare.

I katërti: Djalli thotë**: (Tani puno për të fituar këtë botë, e pasi të qetësohesh, atëherë do të bësh adhurim me paqe shpirtërore)**, duke u bërë kështu pengesë për veprimin e mirë. Si përgjigje ndaj kësaj duhet thënë: **(Vdekja nuk është në dorën time. Allahu i Lartësuar e ka caktuar jetën e çdo njeriu që në fillim, para krijimit të gjithësisë. Ndoshta vdes së shpejti, ndaj duhet ti kryej detyrat e adhurimit në kohën e tyre.)** Në thënien e shënuar thuhet: **(Ata që i lënë detyrat e sotme për nesër, humbën.)**

I pesti: Kur djalli nuk mund të ndalojë adhurimet, ai të thotë: **(Fale shpejt, mos e humb kohën),** me qëllim që njeriu të mos i kryejë kushtet dhe detyrimet e plota. Kundër kësaj duhet thënë: **(Detyrimet janë shumë pak. Ato duhet të bëhen ngadalë dhe në përputhje me kushtet e tyre. Të bësh pak vepra vullnetare në mënyrë të saktë është më mirë se të bësh shumë me mangësi.)**

I gjashti: Ai rekomandon hipokrizinë duke thënë: (**Le ti shohin të gjithë adhurimet e tua dhe të të pëlqejnë.)** Si përgjigje duhet thënë**: (Ti bësh dobi apo dëm vetes nuk është në dorën e askujt; njerëzit nuk mund të japin asgjë prej veteje. Të presësh diçka nga njerëz të tillë është absurde. Vetëm Allahu i Lartësuar jep dobi dhe dëm. Më mjafton që më sheh Vetëm Ai.)**

I shtati: Kur kupton se nuk mund të pengojë dot adhurimet, ai i jep njeriut pështpëritjen e vetëpëlqimit, duke lavdëruar punën e tij. Ai thotë: **(A ka njeri më të mençur e më vigjilent se ti? Ndërsa të tjerët flenë në pakujdesi, ti po adhuron.)** Kundër kësaj duhet thënë: **(Kjo mençuri dhe vigjilencë nuk vjen nga unë. Ajo është dhuratë e Zotit tim; pa ndihmën e Tij, unë nuk do të mund të bëja asnjë adhurim.)**

Mashtrimi i tetë: Djalli thotë: **(Bëji adhurimet e tua fshehurazi. Allahu i Lartësuar do ta vendosë dashurinë dhe nderin tënd në zemrat e njerëzve),** duke dashur ta fusë besimtarin në hipokrizi të fshehtë. Kundër kësaj duhet thënë: **(Unë jam rob i Allahut të Lartësuar dhe Ai është Zoti im. Nëse dëshiron, Ai e pëlqen adhurimin tim, e nëse dëshiron, e refuzon. Nuk është në dorën time dhe nuk mund të ndërhyj në faktin se Ai ua njofton atë njerëzve apo jo.)**

Mashtrimi i nëntë: Ai thotë: **(Për çfarë nevoje ka të bësh adhurim? Fati i njerëzve, nëse do të jenë të lumtur apo të pafat, është caktuar që në fillim, para krijimit të gjithësisë. Ai që është i lumtur që në fillim, edhe nëse e braktis adhurimin, prapë do të falet e do të hyjë në Parajsë. Ndërsa ai që është i pafat që në fillim, sado adhurim të bëjë, nuk ka asnjë dobi e patjetër do të shkojë në Ferr. Pra, mos e mundo veten kot! Shiko qejfin tënd.)** Si përgjigje ndaj kësaj, duhet thënë**: (Unë jam rob, dhe detyra e robit është të kryejë urdhrin e Zotit të tij.)** Nëse djalli kundërpërgjigjet: **(Kur nuk kryhet urdhri, nëse ka frikë dënimi, është e nevojshme të kryhet urdhri, por për atë që është i lumtur që në fillim, kjo frikë nuk ekziston)**, përgjigja duhet të jetë: **(Zoti im di gjithçka dhe bën çfarë dëshiron. Ai i jep të mirë atij që dëshiron dhe i jep të keq atij që dëshiron. Askush nuk ka të drejtë ti kërkojë llogari apo ti bëjë pyetje Atij.)** Iblisi (djalli) iu shfaq Isait, "paqja qoftë mbi të", dhe i tha: **(Ti thua se ndodh vetëm ajo që ka caktuar Allahu i Lartësuar që në fillim, a është kështu?).** Ai u përgjigj: **(Po, është kështu**). Atëherë djalli i tha: **(Hidhe veten nga maja e këtij mali. Nëse shpëtimi yt është caktuar që në fillim, nuk do të të ndodhë asgjë).** Isai, "paqja qoftë mbi të", iu përgjigj**: (O i mallkuar! Allahu i Lartësuar i vë në provë robërit e Tij. Robi nuk ka të drejtë ta vërë në provë Zotin e tij)**. Kundër këtij mashtrimi të djallit, njeriu duhet të thotë: **(Të bësh adhurim është e dobishme. Sepse, nëse**

jam i lumtur që në fillim, është e nevojshme të bëhen adhurimet për të shtuar shpërblimet dhe për të ngritur gradat. E nëse jam i pafat, do të bëj adhurim për të shpëtuar nga dënimi i lënies pas dore të adhurimit.) Të bësh adhurim nuk më sjell asnjë dëm. Sepse Allahu i Lartësuar është i Urtë. Të ju japë dënim atyre që i binden dhe bëjnë adhurim nuk i shkon urtësisë së Tij. Lënia pas dore e adhurimit, edhe nëse nuk sjell dëm për atë që është i lumtur që në fillim, nuk sjell asnjë dobi. Në këtë rast, si mund të preferohet lënia pas dore? Ai që ka mend bën atë që është e dobishme dhe lë pas dore atë që është e padobishme. Edhe nëse jam i pafat që në fillim, preferoj më mirë të hyj në Ferr duke iu bindur Zotit tim, sesa të hyj duke qenë i pabindur. Përveç kësaj, Allahu i Lartësuar ka premtuar se do ti fusë në Parajsë ata që bëjnë adhurim dhe do ti dënojë në Ferr ata që nuk bëjnë adhurim. Allahu i Lartësuar është i vërtetë në premtimin e Tij. Është njoftuar me mendim të përbashkët se Ai nuk do të kthehet kurrë nga premtimi i Tij.

Allahu i Lartësuar krijon çdo gjë me një shkak; ky është ligji i Tij Hyjnor. Ai e ndryshon këtë rregull vetëm si mrekulli për profetët apo si nderim për miqtë e Tij të dashur. Ai njofton se i ka bërë adhurimet shkak për të hyrë në Parajsë. Pra, Ai i ka krijuar begatitë e Parajsës në këmbim të adhurimeve. Në thënien e shënuar të Profetit, thuhet: **(Askush nuk hyn në Parajsë vetëm për shkak të adhurimit të tij.)** Shpërblimi në formë këmbimi është një gjë, ndërsa shkaku i caktuar nga Zoti është një gjë tjetër.

Mashtrimi i dhjetë: Djalli pretendon: **(Nëse bërja e adhurimit është caktuar që në fillim, para krijimit të gjithësisë, ajo bëhet e mundur. Caktimi i Allahut të Lartësuar nuk ndryshon, ndaj njerëzit janë të detyruar të bëjnë ose të braktisin adhurimin.)** Kjo fjalë e djallit është e njëjtë me mashtrimin e mëparshëm, duke thënë se atyre që janë caktuar si të lumtur që në fillim u bëhet fat kryerja e adhurimit, ndërsa atyre të pafat u bëhet e nevojshme ta braktisin. Kundër këtij mashtrimi të djallit, duhet thënë: (Edhe pse Allahu i Lartësuar krijon gjithçka dhe çdo punë të mirë apo të keqe, Ai u ka dhënë njerëzve dhe kafshëve vullnet të pjesshëm.) Vullneti i pjesshëm vendoset nga vetë njeriu. Por nuk mund të thuhet se njeriu e krijoi atë, sepse vullneti nuk është një lëndë që ekziston jashtë nesh; ai ndodh brenda zemrës së njeriut. Realizimi i një gjëje që ka ekzistencë të jashtme quhet krijim. Ndërsa vullneti i plotë i Allahut të Lartësuar është një fuqi që ka ekzistencë jashtë. Allahu i Lartësuar e ka bërë vullnetin e njeriut shkak për të krijuar lëvizjen e zgjedhur të tij. Megjithëse Ai mund të krijojë edhe pa këtë kusht, zakoni i Tij është të krijojë përmes këtij shkaku. Te pejgamberët dhe miqtë e Tij të dashur është parë shpesh që Ai e ndryshon këtë zakon dhe krijon edhe pa shkak; kjo quhet **(nderim hyjnor.)**

Veprimet e njerëzve nuk ndodhin vetëm me vullnetin e tyre të pjesshëm, pra jo çdo gjë që dëshiron njeriu realizohet. Po ashtu, nuk është zakon i Tij të krijojë vetëm me vullnetin hyjnor pa përfshirë vullnetin e njeriut. Për këtë arsye, njerëzit nuk janë të detyruar në punët e tyre. Njeriu dëshiron, kërkon të lëvizë, përdor fuqinë e tij dhe, nëse Allahu i Lartësuar dëshiron, vepra krijohet. Djalli mashtron duke thënë: **(Njeriu bën adhurim nëse Allahu dëshiron, e nëse nuk dëshiron, nuk bën; pra njeriu është i detyruar dhe çdo gjë ndodh sipas caktimit të hershëm.)** Edhe pse punët e njeriut ndodhin me caktimin e hershëm, njeriu fillimisht përdor vullnetin e tij të pjesshëm për të dëshiruar bërjen ose mosbërjen e punës. Caktimi i Allahut të Lartësuar që në fillim do të thotë se Ai e ka ditur dhe dëshiruar që atëherë se çfarë do të dëshironte robi me vullnetin e vet. Këto Ai i ka shkruar në Tabelën e Ruajtur. Meqenëse është kështu, nuk do të thotë se robi është i detyruar. Dijetari i madh islam, Sejjid Abdulhakim Efendiu, thotë: **(Caktimi hyjnor i hershëm është dijenia e Allahut të Lartësuar që në fillim se çfarë duan të bëjnë robërit e Tij; ai nuk është një urdhër që i detyron ata.)** Pra, ky caktim është dituri e hershme, jo detyrim i plotë. Nëse dikush do të dinte veprimet që do të bënte një tjetër gjatë ditës dhe do ti shkruante ato në një letër, personi që i kryen nuk mund të thotë: **(Ti i shkrove, prandaj unë u detyrova.)** Ai i ka bërë ato me vullnetin e tij. Dituria e Allahut të Lartësuar që në fillim varet nga puna që robi do të bëjë me vullnetin e tij. Nëse robi nuk e përdor vullnetin, Allahu i Lartësuar e di këtë që në fillim dhe nuk e krijon atë vepër. Sipas rrugës së drejtë të besimit, punët e njerëzve ndodhin përmes ndikimit të përbashkët të fuqisë njerëzore dhe fuqisë hyjnore.

[Zemra e njeriut, pra shpirti, nuk është materie, por është si valët elektrike dhe magnetike që nuk zënë vend. Fuqia e saj shfaqet në organin e mishit që quajmë zemër. Mendja, vetja dhe shpirti janë gjithashtu ekzistenca si zemra dhe kanë kontakt me të. Çdo gjë që njeriu ndjen përmes shqisave vjen në tru përmes nervave të ndjeshmërisë dhe truri ia njofton ato menjëherë zemrës. Dëshirat e mendjes, vetes, shpirtit dhe pështpëritjet e djallit vijnë po ashtu në zemrë. Zemra merr vendim se çfarë do të bëhet: dëshiron dhe zgjedh, ose i refuzon ato. Vendimi i përcillet trurit, i cili përmes nervave të lëvizjes vë në punë gjymtyrët. Nëse Allahu i Lartësuar dëshiron dhe jep fuqi, realizohet ajo që zemra ka zgjedhur.]

Nëse nga veset e këqija njeriu udhëton,
Nëse hyn drejt qytetit të moralit të mirë!
Asnjë frymë nga përmendja e Allahut të mos largohet,
Qenien e të Vërtetit kurrë të mos e harrojë.
Vetja e pabindur, më në fund e bindur bëhet,

Shpirti besimtar kalon në gradat më të larta.
Duke kaluar nga mosbesimi e mohimi,
Vetja e ulët, këtu bëhet minierë e sinqeritetit.

KRYELARTËSIA (ARROGANCA)

12. Sëmundja e dymbëdhjetë e zemrës është (**kryelartësia**). Kryelartësia do të thotë ta shohësh veten më lart se të tjerët. Kjo sëmundje prek ata njerëz të cilëve u qetësohet zemra kur e ndiejnë veten sipërorë ndaj të tjerëve. Vetëpëlqimi është gjithashtu ta dish veten më lart se të tjerët, por këtu njeriu nuk mendon fare për tjetrin; ai thjesht pëlqen veten dhe adhurimet e tij. Kryelartësia është një ves i keq dhe është e ndaluar. Ajo është shenjë e harresës së Krijuesit, Zotit të tij. Shumë njerëz të fesë janë prekur nga kjo sëmundje e rrezikshme. Në thënien e shënuar të Profetit, thuhet: **(Ai që ka qoftë edhe një grimcë kryelartësie në zemrën e tij, nuk hyn në Parajsë.)** E kundërta e kryelartësisë quhet përulësi. Përulësia do të thotë ta shohësh veten njësoj me të tjerët, pa u ndier as më lart e as më poshtë se ata. Përulësia është një virtyt shumë i lartë për njeriun. Në thënien e Profetit thuhet: **(Lajm i mirë për atë që është i përulur.)** Personi që zotëron përulësi nuk e sheh veten më poshtë se të tjerët në mënyrë të dëmshme, prandaj nuk bëhet i nënçmuar apo i mjerë. Ai e fiton pasurinë në mënyrë të lejuar dhe jep shumë dhurata; shoqërohet me dijetarë e njerëz të shkencës dhe i mëshiron të varfrit. Profeti ynë ka thënë: **(Ai që është i përulur, fiton në mënyrë të lejuar, ka moral të mirë, është i butë me të gjithë dhe nuk i bën keq askujt, është një njeri shumë i mire),** si dhe **(Atë që tregon përulësi për hir të Allahut, Allahu i Lartësuar e lartëson.)** Është e lejuar të tregohesh kryelartë ndaj atij që është mendjemadh dhe arrogant. Allahu i Lartësuar është Kryelartë ndaj robërve të Tij dhe Ai është i vetmi zotërues i Madhështisë. Të jesh kryelartë ndaj një njeriu arrogant është shpërblim i madh, njëlloj si të japësh lëmoshë. Kush tregon përulësi ndaj një arroganti, i bën padrejtësi vetes së tij. Gjithashtu, është e lejuar të tregohesh kryelartë ndaj njerëzve të pasur dhe atyre që sjellin risi të dëmshme në fe. Kjo lloj kryelartësie nuk bëhet për të lartësuar veten, por për t'u dhënë atyre një mësim dhe për t'i zgjuar nga pakujdesia. Të tregosh kryelartësi ndaj armikut në luftë është shpërblim dhe kjo lloj sjelljeje quhet guxim krenar. Kryelartësia e atij që jep lëmoshë nuk bëhet ndaj të varfrit, por ndaj pasurisë që po jep, duke treguar se ai nuk i jep vlerë asaj para urdhrit të Zotit. Në thënien e Profetit thuhet: **(Dora që jep është më lart se dora që merr.)** Është e lejuar të tregohesh kryelartë edhe ndaj atyre që veprojnë me hipokrizi dhe shtirje. Ndonëse është mirë të tregosh përulësi ndaj atyre që janë në pozitë më të ulët se vetja, kjo nuk

duhet të kthehet në teprim. Përulësia e tepruar quhet servilizëm apo lëvdatë e tepërt. Servilizmi është i lejuar vetëm ndaj mësuesit dhe dijetarit, por nuk lejohet ndaj të tjerëve. Profeti ka thënë: (**Servilizmi nuk është pjesë e moralit të muslimanit**.) Poezi:

Ndaj mësuesit dhe mjekut
Përulësi dhe nderim duhet bërë.
Njëri i fshehtë, tjetri i dukshëm,
Shërbejnë të dy për shërimin e njeriut.

Lloji më i keq i kryelartësisë është të jesh arrogant ndaj Allahut të Lartësuar. Nemrudi ishte i tillë; ai pretendonte se ishte zot. Pejgamberin që Allahu i Lartësuar e dërgoi për t'i dhënë këshillë, ai e hodhi në zjarr. Edhe Faraoni ishte një nga këta budallenj; ai shpalli sundimin e tij në Egjipt duke thënë: (Unë jam zoti juaj i fuqishëm.) Allahu i Lartësuar dërgoi Musain, "paqja qoftë mbi të", për t'i dhënë këshillë, por ai nuk besoi. Për këtë arsye, Allahu i Lartësuar e mbyti atë në detin e Suezit. Ata që nuk besojnë në Krijuesin e kësaj bote, si këta të mësipërmit, quhen ateistë. [Në çdo shekull kanë ardhur budallenj të tillë. Shtypës si Mao apo Stalini i kanë shtypur dhe frikësuar popujt e tyre duke vrarë dhe torturuar miliona njerëz, si dhe duke zhdukur besimtarët e duke shkatërruar librat e fesë islame. Ata u bënë të shthurur duke bërë me forcë gjithçka që dëshironin. Menduan dhe thanë se kishin cilësi të veçanta hyjnore. Ata ndaluan futjen dhe leximin e librave islamë në vendet e tyre dhe vranë ata që flisnin për fenë e për Allahun e Lartësuar. Megjithatë, ata nuk i shpëtuan dot dënimit shkatërrues dhe zemërimit të Allahut të Lartësuar dhe u zhdukën. Si të gjithë shtypësit e tjerë që kanë kaluar në histori, ata kujtohen vetëm me mallkim dhe urrejtje. Shtypësit dhe diktatorët që erdhën në krye të disa vendeve arabe përmes revolucioneve dhe hileve, duke pasur trurin e shpëlarë nga propagandat e helmuara, po imitojnë ata ateistë dhe po shfaqin armiqësi ndaj Islamit. Ata nuk marrin mësim nga fundi i zi i shtypësve që lexojnë në librat e historisë dhe nuk mendojnë fare për dënimet e fatkeqësitë që do t'u ndodhin në këtë botë dhe në botën tjetër.]

Është dëgjuar shpesh që shumë njerëz të jenë kryelartë edhe ndaj të Dërguarit të Allahut, "paqja dhe bekimi i Allahut qofshin mbi të". Ata thoshin: "A është ky Pejgamberi që e dërgoi Allahu?" ose "Do të ishte më mirë sikur ky Kuran t'u ishte treguar krerëve të qytetit të Mekës." Gjatë historisë, nuk kanë munguar kurrë ata që kanë qenë kryelartë dhe kanë tallur të mëdhenjtë e Islamit. Kjo kryelartësi ishte në fakt një luftë e kotë e robit të pafuqishëm dhe të dobët, i cili nuk ka në dorë asgjë, madje nuk ka dijeni as për veten apo strukturën e trupit të

tij, ndaj Zotit dhe Pronarit të tij, fuqia e të Cilit është e pafundme. Në kohën e tij, edhe djalli u tregua kryelartë në këtë mënyrë. Kur iu urdhërua engjëjve t'i bënin sexhde Ademit, "paqja qoftë mbi të", ai tha: (**Pse duhet t'i bëj sexhde dheut? Unë jam më i lartë se ai. Ti më krijove mua nga zjarri, ndërsa atë nga balta,)** duke kundërshtuar kështu Zotin e tij. Kur ai pa flakën, butësinë dhe dritën e zjarrit, e mendoi atë si më të lartë se uji dhe dheu. Megjithatë, vlerat e vërteta nuk qëndrojnë në të parit e vetes lart, por në tregimin e përulësisë. Në Parajsë ka dhe, i cili do të ketë aromë si misku, ndërsa zjarr nuk ka fare. Zjarri është mjet dënimi në Ferr. Zjarri shërben për të shkatërruar, ndërsa dheu shërben për të ndërtuar. Krijesat jetojnë mbi dhe; thesaret e pasuritë gjenden në dhe, madje edhe Qabeja është ndërtuar nga dheu. Edhe pse drita e zjarrit i jep fund netëve, nga dheu dalin lule e fruta. Vendi i Muhamedit, "paqja dhe bekimi i Allahut qofshin mbi të", i cili është më i larti i gjithësisë, është pikërisht dheu.

Në thëniet e Profetit theksohet: **(Allahu i Lartësuar thotë: Madhështia dhe Lartësia janë të veçanta vetëm për Mua. Atë që më bën ortak në këto të dyja, e hedh në Ferr pa mëshirë)** dhe **(Ai që ka qoftë edhe një grimcë kryelartësie në zemrën e tij, nuk hyn në Parajsë.)** Kur u pyet nëse është kryelartë ai që pëlqen të veshë rroba të bukura dhe këpucë të pastra, Profeti u përgjigj**: (Allahu i Lartësuar është i Bukur dhe i do ata që zotërojnë bukurinë e pastërtinë.)** [Bukuria është pastërtia që bëhet për të mos qenë i shëmtuar apo i neveritshëm, dhe për të mos u bërë i famshëm përmes shëmtisë. Përdorimi i gjërave të nevojshme në një formë të këndshme është bukuri. Ndërsa stolitë janë ndryshimet që bëhen në trup, veshje apo sende për t'u dukur më i mirë se të tjerët dhe për të arritur epërsi. Këto janë gjëra përtej nevojës për të ruajtur shëndetin e nderin. Përdorimi i stolive nga burrat në çdo vend, si dhe nga gratë pranë burrave të huaj, nuk është i lejuar.] Çdo punë e Allahut të Lartësuar është e bukur dhe Ai i do ata që kanë moral të mirë. Këto thënie njoftojnë se kryelartët, si mëkatarët e tjerë, nuk do të mund të hyjnë menjëherë në Parajsë pa u ndëshkuar. Vendi i tyre do të jetë Ferri, sepse në botën tjetër nuk ka vend tjetër përveç këtyre të dyjave. Kushdo që ka qoftë edhe një grimcë besimi, nuk do të qëndrojë përgjithmonë në Ferr, por përfundimisht do të shkojë në Parajsë. Besimtari që ka bërë mëkat të madh dhe nuk është penduar, pasi të vuajë dënimin në Ferr, do të nxirret dhe do të futet në Parajsë. Kush hyn njëherë në Parajsë, nuk do të dalë kurrë më prej saj. Në thënien e Profetit thuhet: **(Besimtari që nuk ka kryelartësi, nuk ka kryer tradhti dhe nuk ka borxh ndaj tjetrit, hyn në Parajsë pa llogari.)** E drejta e tjetrit përfshin edhe zbulimin e të metave apo të fshehtave të një besimtari tjetër. Është e nevojshme të merret borxh për nevojat jetësore dhe ai duhet të shlyhet menjëherë sapo të ketë pasuri. Në thënien e Profetit të përmendur më sipër, bëhet fjalë

për borxhin e marrë pa pasur nevojë reale dhe që nuk shlyhet edhe kur personi ka pasuri, për borxhin e marrë përmes rrugëve të ndaluara, për borxhin e dhuratës martesore (**mehrit**) ndaj bashkëshortes, si dhe për borxhin ndaj mësuesit për mësimin e njohurive fetare. Kur i Dërguari i Allahut, "paqja dhe bekimi i Allahut qofshin mbi të", ishte pranë vdekjes, tha: **(O Ali! Kam një borxh te filan hebreu, shlyeje atë!.)** Ai kishte marrë elb me borxh dhe urdhëroi që ky detyrim të lahej. Abdullah bin Selami, "Allahu qoftë i kënaqur me të", i cili kishte qenë një nga dijetarët e mëdhenj hebrenj por që përqafoi Islamin pas një bisede me të Dërguarin e Allahut, "paqja dhe bekimi i Allahut qofshin mbi të", po mbante njëherë një tufë drurësh në shpinë. Ata që e panë, e pyetën: **(Përse e bën këtë mundim, ndërkohë që ke kaq shumë pasuri dhe para?).** Ai u përgjigj: (Për të shpëtuar veten (**nefsin**) time nga kryelartësia.) Për një të pasur, të mbajë vetë mallin e tij vetëm për të kursyer paratë e hamallit konsiderohet nënçmim. Megjithatë, është veprim i mirë dhe sjell shpërblim (**sevap**) nëse ai e mban vetë mallin për t'u pajtuar me rrugën e Profetit (**Sunnetin**) dhe për të thyer mendjemadhësinë e vetes. Në thënien e shënuar të Profetit thuhet: **(Allahu i Lartësuar në Ditën e Gjykimit nuk do t'u flasë tre personave dhe do t'u japë një dënim shumë të dhimbshëm: të moshuarit që bën imoralitet, udhëheqësit që gënjen dhe të varfrit që është kryelartë.)** Kur i nderuari Omer, "Allahu qoftë i kënaqur me të", erdhi në Sham (Siri), u prit nga Ebu Ubejde bin Xherrahu, "Allahu qoftë i kënaqur me të", dhe shoqëruesit e tij. Halifi zbriti nga deveja dhe në vend të tij hipi skllavi, sepse ata hipnin me radhë dhe në atë moment i takonte skllavit të udhëtonte mbi kafshë. Omeri vetë mbajti zinxhirin e devesë, hoqi çizmet kur kaloi pranë bregut të ujit dhe i futi këmbët në ujë. Ebu Ubejde, i cili ishte komandanti i ushtrisë në Sham, i tha: (O Halife! Çfarë po bën kështu? Të gjithë njerëzit, sidomos romakët, janë mbledhur për të parë Halifen e muslimanëve. Ata po të shikojnë dhe nuk do ta pëlqejnë këtë që po bën.) Omeri iu përgjigj: (O Eba Ubejde! Kjo fjalë e jote është shumë e dëmshme për ata që janë mbledhur këtu. Ata që të dëgjojnë do të mendojnë se nderi i njeriut qëndron tek udhëtimi me mjete luksoze apo te veshja e rrobave të stolisura. Nuk do ta kuptojnë se nderi i vërtetë është të qenit musliman dhe kryerja e adhurimeve. Ne ishim njerëz të thjeshtë e të ulët, ishim robër në duart e mbretërve të Persisë, por Allahu i Lartësuar na nderoi duke na bërë muslimanë. Nëse kërkojmë nder tjetër përveç këtij që na dha Allahu i Lartësuar, Ai do të na poshtërojë përsëri dhe do të na vendosë më poshtë se çdo gjë.) Dhe shtoi: (Nderi është në Islam. Kush u bindet rregullave të Islamit, bëhet i nderuar. Kush nuk i pëlqen këto rregulla dhe kërkon nder, paqe e lumturi në gjëra të tjera, ai poshtërohet. Një nga urdhrat e Islamit është përulësia. Kush tregon përulësi, bëhet i nderuar dhe lartësohet. Kush bëhet kryelartë, poshtërohet.)

Në një thënie të shënuar të Profetit thuhet: **(Në Ditën e Gjykimit, ata që ishin kryelartë në këtë botë do të ringjallen në formën e milingonave të vogla, të nënçmuar dhe të poshtëruar. Do të kenë formë njeriu, por përmasën e milingonës, dhe të gjithë do t'i shohin me përbuzje. Ata do të futen në gropën e quajtur Bolis në Ferr, e cila është gropa më e thellë me dënimin më të ashpër. Është quajtur kështu sepse ata që hyjnë aty humbin çdo shpresë për shpëtim dhe do të zhduken brenda zjarrit. Kur të kërkojnë ujë, do t'u jepet qelbi i banorëve të Ferrit.)** Ebu Hurejre, "Allahu qoftë i kënaqur me të", i cili ishte prefekt i Medinës, po mbante njëherë një tufë drurësh në shpinë. Muhamed bin Zejdi, Allahu e mëshiroftë, e njohu dhe u tha të tjerëve: **(Hapni rrugën, po vjen udhëheqësi!)** Të rinjtë u habitën me këtë përulësi të prefektit. Në një thënie tjetër thuhet: (**Në popujt e mëparshëm, një njeri kryelartë ecte duke zvarritur rrobat e tij me arrogancë; dënimi hyjnor e goditi dhe toka e gëlltiti atë)** dhe **(Të hipësh në gomar, të veshësh rroba leshi dhe të mjelësh qumështin e deles, janë shenja të mungesës së kryelartësisë.)**

Kryelartësia (**kibri**) ka shtatë shkaqe kryesore: dituria (**sidomos ajo e fesë**), adhurimi, prejardhja, bukuria, fuqia, pasuria dhe pozita. Këto cilësi, kur gjenden te njerëzit e paditur, kthehen në shkaqe për t'u bërë kryelartë.

Ashtu si dituria bëhet shkak për kryelartësi, ilaçi i vërtetë i kryelartësisë është përsëri dituria. Ilaçi i diturisë që shkakton kryelartësi është shumë i vështirë, sepse dituria është një gjë shumë e vlefshme dhe, për këtë arsye, zotëruesi i saj mund ta mendojë veten më lart dhe më të nderuar se të tjerët. Në fakt, do të ishte më e saktë që kjo lloj diturie të quhej injorancë. Dituria e vërtetë i tregon njeriut paaftësinë e tij, të metat e veta dhe madhështinë e epërsinë e Zotit të tij. Ajo rrit frikë-respektin ndaj Krijuesit dhe përulësinë ndaj krijesave, duke i dhënë rëndësi të drejtave të të tjerëve. Mësimi dhe nxënia e një diturie të tillë është detyrim fetar dhe ajo quhet dituri e dobishme, pasi bëhet shkak për të bërë adhurime me sinqeritet të plotë. Ilaçi i diturisë që shkakton kryelartësi arrihet duke ditur dy gjëra: Së pari, vlera dhe nderi i diturisë varet nga qëllimi i mirë. Ajo duhet mësuar për të shpëtuar nga injoranca dhe nga dëshirat e ulëta të vetes, e jo për të ju bërë imam, myfti apo për të ju njohur si njeri i rëndësishëm i fesë. Së dyti, duhet vepruar sipas asaj diturie, të ju mësohet të tjerëve dhe të gjitha këto duhen bërë me sinqeritet. Dituria që nuk shoqërohet me vepra dhe sinqeritet është e dëmshme. Në thënien e shënuar të Profetit thuhet: **(Zotëruesi i diturisë që nuk e ka nxënë atë për hir të Allahut, do të ulet mbi zjarre në Ferr.)** I tillë është ai që kërkon diturinë për pasuri, pozitë dhe famë. Të mësosh diturinë fetare për të fituar këtë botë, pra ta bësh fenë mjet për përfitime tokësore,

ngjan me ngrënien e mbeturinave me lugë ari. Ata që e bëjnë fenë mjet për fitime janë hajdutë të fesë. Profeti ka thënë: **(Ata që e fitojnë dijen e fesë vetëm për të fituar këtë botë, nuk do ta ndiejnë as aromën e Parajsës.)** Ndërkaq, të mësosh shkencat natyrore për dobi të kësaj jete është e lejuar, madje edhe e nevojshme. Në thënien e shënuar thuhet: **(Dijetarët e këtij populli do të jenë dy llojesh: lloji i parë janë ata që do të jenë të dobishëm për njerëzit me diturinë e tyre pa pritur asnjë përfitim; për një njeri të tillë do të luten peshqit në det, kafshët në tokë dhe zogjtë në ajër. Ndërsa atij që dituria e tij nuk u sjell dobi të tjerëve dhe e përdor atë vetëm për fitime tokësore, në Ditën e Kiametit do ti vihet një zinxhir zjarri në Ferr.)** Kuran i Bekuar njofton se të gjitha krijesat në tokë dhe në qiell bëjnë lavdërim për Zotin. Dijetari i përmendur në thënien (Dijetarët janë trashëgimtarët e Pejgamberëve) është ai dijetar feje që ndjek rrugën e të Dërguarit të Allahut, "paqja dhe bekimi i Allahut qofshin mbi të". Dijetari që i bindet Islamit është si një burim dritë që shpërndan dritë rreth vetes. Profeti ynë njofton: **(Një njeri i fesë në Ditën e Gjykimit do të hidhet në Ferr. Ata që e njohin do të mblidhen rreth tij dhe do ti thonë: 'Ti në botë na njoftoje urdhrat e Allahut, përse ke rënë në këtë dënim?'. Ai do të përgjigjet: 'Po, ju thoja se është mëkat e mos e bëni, por e bëja vetë. Ju thoja ta bëni të mirën, por vetë nuk e bëja'.)** Po ashtu, Profeti tregon se gjatë natës së Ngritjes në Qiell (Miraxhit) pa njerëz të cilëve u priteshin buzët me gërshërë zjarri; ata ishin ligjëruesit dhe këshilluesit që nuk vepronin sipas fjalëve të tyre. Engjëjt e dënimit në Ferr do ti ndëshkojnë më parë ata që e kanë memorizuar Kuranin (hafizët) e që kanë bërë mëkate, sesa ata që kanë adhuruar idhujt, sepse mëkati i bërë me vetëdije është më i rëndë. Shokët e Profetit, duke qenë dijetarë të mëdhenj, kishin frikë nga mëkatet e vogla po aq sa nga të mëdhatë. Dijetarët janë të besuarit e pejgamberëve për sa kohë nuk përzihen me pushtetarët për fitime tokësore; kur e bëjnë këtë, ata e tradhtojnë këtë besë. I Dërguari i Allahut, "paqja dhe bekimi i Allahut qofshin mbi të", kur u pyet se cili njeri është më i keq, u përgjigj: **(Mos pyet për të keqen, pyet për të mirën. I keqi i dijetarëve është më i keqi i njerëzve,)** sepse ata bëjnë mëkate me vetëdije të plotë. Isai, "paqja qoftë mbi të", ka thënë**: (Dijetarët e këqij janë si shkëmbi që mbyll rrugën e ujit; as nuk e pinë ujin dhe as nuk e lënë të rrjedhë drejt arës.)** Njeriu i keq i fesë i ngjan një kanali kullues: nga jashtë duket i fortë dhe vepër arti, por brendësia e tij është plot ndyrësira. Dënimi më i ashpër në Ditën e Gjykimit është për njeriun e fesë, dituria e të cilit nuk i ka sjellë dobi. Për këtë arsye, hipokritët, pra jobesimtarët që hiqen si muslimanë, do të jenë në fundin e Ferrit, sepse ata mohuan të vërtetën edhe pse e njihnin atë. Ai që mëson dijet e fesë, ose do të arrijë lumturinë e pafundme, ose do të bjerë në fatkeqësi të pafundme. Në thënien e shënuar të Profetit, thuhet: **(Disa nga ata që vuajnë dënimin në Ferr, përhapin**

aroma aq të këqija, saqë kjo erë u shkakton dënim të tjerëve më shumë se vetë zjarri. Kur pyeten: 'Çfarë mëkati ke bërë që lëshon këtë aromë?', ai përgjigjet: 'Isha njeri i fesë, por nuk veproja sipas asaj që dija'.) Ebudderda, "Allahu qoftë i kënaqur me të", thotë: "Ai që nuk vepron me diturinë e tij, nuk mund të quhet dijetar." Edhe djalli i dinte të gjitha fetë, por nuk veproi sipas diturisë së tij. A do të kishte dobi nga armët e tij njeriu që mbetet në shkretëtirë, i cili ka dhjetë shpata, di ti përdorë mirë ato dhe është trim, por nuk i nxjerr kundër luanit që e sulmon? Sigurisht që jo. Kështu, edhe nëse mëson qindra mijëra çështje nga dijet e fesë, nëse nuk i zbaton ato, nuk do ta shohësh dobinë e tyre. Edhe i sëmuri, nëse e ka ilaçin më të mirë por nuk e përdor, nuk do të shërohet.

Në një thënie tjetër thuhet: **(Në fund të kohës afër kiametit, shumica e atyre që bëjnë adhurim do të jenë të paditur, ndërsa shumica e njerëzve të fesë do të jenë mëkatarë (fasikë).)** Këta njerëz të fesë do të përzihen me pushtetarët vetëm për të fituar pasuri e famë në këtë botë. Sufjan Sevri, "Allahu qoftë i kënaqur me të", thotë se në Ferr ka një luginë zjarri ku do të dënohen ata që e kanë memorizuar Kuranin (hafizët) por janë hipokritë dhe shpirtshitur te njerëzit e qeverisë. Ai tregon gjithashtu: "Përparova aq shumë në dituri, saqë i jepja tridhjetë e tri lloje kuptimesh një ajeti të shenjtë. Por, pasi shkova në një darkë zyrtare të sulltanit, nga ndikimi i asaj kafshate, i harrova të gjitha ato që dija." Muhamed bin Seleme, Allahu e mëshiroftë, thotë se gjendja e një dijetari që pret te dera e pushtetarëve për përfitime tokësore, është më e keqe se gjendja e mizës mbi ndyrësira.

Profeti ynë ka paralajmëruar: **(Atij që nuk ua mëson njerëzve diturinë që Allahu i Lartësuar i ka dhuruar, në Ditën e Gjykimit do ti vihet një zinxhir zjarri.)** Kjo vlen për njerëzit e fesë që e fshehin diturinë nga ata që janë të denjë ta mësojnë. Nga ana tjetër, ajeti 5'te i Sures Nisa, me kuptim: **(Mos ua jepni pasurinë tuaj të pamençurve**), ndalon të ju mësohet dituria njerëzve të ulët dhe hipokritëve që do ta keqpërdornin atë.

Në një thënie tjetër thuhet: **(Islami do të përhapet kudo. Tregtarët muslimanë do të udhëtojnë lirshëm në detet e mëdha dhe ushtritë do të përhapen në vende të huaja. Pastaj, do të shfaqen disa që e kanë memorizuar Kuranin dhe do të thonë me mburrje: 'A ka ndonjë që lexon më mirë se unë? A ka ndonjë që di më shumë se unë?'. Këta njerëz janë drutë e Ferrit.)** Këtu kuptohet se leximi i tyre me hipokrizi dhe kryelartësia e tyre do ti çojë drejt dënimit.

Në thënien e shënuar thuhet: **(Ai që thotë se është dijetar, në fakt është i paditur.)** Kushdo që pretendon se ka përgjigje për çdo pyetje, nxjerr kuptime nga çdo gjë që sheh dhe shet dije kudo, tregon vetëm injorancën e tij. Një dijetar i vërtetë e i thellë është ai që ka

guximin të thotë: **(Nuk e di, do ta mësoj dhe pastaj do ta them.)** I Dërguari i Allahut, "paqja dhe bekimi i Allahut qofshin mbi të", kur u pyet se cili është vendi më i vlefshëm, u përgjigj: **(Nuk e di, do ta them nëse Zoti im ma njofton**.) Ai e pyeti engjëllin Xhebrail dhe mori të njëjtën përgjigje, derisa Allahu i Lartësuar njoftoi se ato janë xhamitë. Kur zbriti ajeti 198 i Sures A'raf, me kuptim: (**Fali njerëzit dhe urdhëro të mirën),** Profeti kërkoi shpjegim nga Xhebraili, i cili u kthye me urdhrin e Zotit: **(Afroju atij që largohet nga ti! Jepi dhuratë atij që të kursen! Fali ata që të bëjnë padrejtësi!)** Dijetari Shabi, Allahu e mëshiroftë, kur u kritikua se si mund të thoshte "nuk e di" duke qenë myftiu i Irakut, u përgjigj: **(Edhe engjëjt më të lartë thanë 'nuk dimë', çfarë të keqe ka nëse e them edhe unë?)** Po ashtu, Imam Ebu Jusufi, Allahu e mëshiroftë, kur u pyet se pse merr rrogë nga arka e shtetit **(Bejt-ul-Mal)** ndërsa nuk jep përgjigje për çdo gjë, tha: **(Marr rrogë për aq sa di; po të merrja për ato që nuk di, nuk do të mjaftonte e gjithë pasuria e shtetit.)** Të shoqërohesh me një të paditur që e kontrollon veten, është shumë më mirë se të shoqërohesh me një njeri feje që është skllav i dëshirave të tij. Të tregosh kryelartësi sepse je njeri i fesë është shenja më e qartë e injorancës, sepse dituria e vërtetë sjell përulësi dhe e ndalon mendjemadhësinë.

Të tregosh kryelartësi është e ndaluar (**haram**). Kryelartësia është një cilësi që i takon vetëm Allahut të Lartësuar; Madhështia dhe lartësia absolute janë veti vetëm të Tij. Sa më shumë që njeriu e përul veten (**nefsin**), aq më shumë rritet vlera e tij para Allahut të Lartësuar. Ndërkaq, njeriu që i jep vlerë të tepërt vetes, nuk ka vlerë para Zotit. Të quash dijetar dikë që nuk njeh dëmet e kryelartësisë, është gënjeshtër. Sa më shumë që rritet dituria e vërtetë, aq më shumë shtohet frikë-respekti i njeriut ndaj Allahut të Lartësuar dhe ai nuk guxon të kryejë mëkate. Për këtë arsye, pejgamberët, paqja qoftë mbi ta, ishin shembuj të përulësisë; ata kishin shumë frikë nga Zoti dhe nuk kishin asnjë grimë kryelartësie apo vetëpëlqimi. Nuk duhet të jesh kryelartë as ndaj të vegjëlve, as ndaj mëkatarëve apo njerëzve të pamoralshëm. Kryelartësia lejohet të shfaqet vetëm ndaj atij që është vetë arrogant. Kur një dijetar sheh një të paditur, duhet të mendojë: "**Ky bën mëkat sepse nuk di, ndërsa unë bëj mëkat duke e ditur.**" Kur sheh një dijetar tjetër, duhet të thotë: "**Ky di më shumë se unë, po e përdor drejt diturinë e tij dhe po vepron me sinqeritet; unë nuk jam në atë nivel.**" Kur sheh një të moshuar, duhet të mendojë: "**Ky ka bërë adhurime më shumë se unë,**" ndërsa për të rinjtë: **"Mëkatet e tyre janë të pakta, kurse të miat janë shumë."** Për njerëzit e moshës së tij, ai duhet të thotë: **"Unë i di gabimet e mia, por nuk i di të tijat."** Kur sheh një person që ndjek risi të dëmshme në fe ose një jobesimtar, besimtari duhet të mendojë: **"Gjendja e vërtetë e njeriut bëhet e qartë në frymën e fundit; kush e di se si do të jetë fundi im?"**. Prandaj, ai

nuk duhet të jetë kryelartë ndaj tyre, por kjo nuk do të thotë se duhet t'i dojë veprimet e tyre. Sidomos ata që përpiqen të përhapin mohimin dhe risitë e dëmshme (reformatorët në fe), janë armiq të rrugës së të Dërguarit të Allahut, "paqja dhe bekimi i Allahut qofshin mbi të". Ata përpiqen të shuajnë dritën e rrugës profetike, përhapin humbjen dhe shajnë dijetarët e rrugës së drejtë, duke u dhënë kuptime të gabuara ajeteve dhe thënieve të Profetit për të shkatërruar Islamin nga brenda.

[Të gjitha botimet e shtëpisë sonë botuese janë përkthyer nga librat e dijetarëve të rrugës së drejtë (Ehli Sunnetit), Allahu i mëshiroftë. Ato nuk janë mendimet tanat. Në të gjithë librat tanë, ne përpiqemi t'u njoftojmë të rinjve madhështinë dhe epërsinë e këtyre dijetarëve të nderuar. Ne bëjmë të ditur se zgjidhja e vetme për të arritur lumturinë në këtë botë dhe në botën tjetër është rruga e treguar në librat e tyre. Po përpiqemi t'i prezantojmë njerëzimit këtë rrugë shpëtimi pa kërkuar asnjë përfitim tokësor dhe pa pritur asgjë nga askush. Pasuesit e risive në fe, ata që nuk ndjekin asnjë shkollë juridike dhe të gjithë armiqtë e Islamit, mund të mos duan që këta libra të lexohen dhe mund të shpifin kundër tyre. Meqenëse nuk kanë dituri, ata nuk gjejnë dot asnjë të metë shkencore, ndaj mjaftohen duke thënë pa prova se këta libra janë të gabuar. Falënderimi i takon Allahut që të rinjtë vigjilentë nuk mashtrohen nga këta përçarës dhe numri i lexuesve po shtohet gjithmonë.]

Këta shkatërrues dhe përçarës nuk duhet të duhen, por njeriu duhet gjithmonë të kujtojë mëkatet e veta dhe të mendojë se si është caktuar fati i tij që në fillim dhe si do të jetë fryma e tij e fundit. Në këtë botë nuk mund të dihet me siguri se kush do të jetë më i lartë në botën tjetër. Shumë njerëz të fesë kanë ndërruar jetë si jobesimtarë, ndërsa shumë jobesimtarëve u është mundësuar të mbyllin sytë me besim.Ai që sot i thotë një jobesimtari: **"Ti do të shkosh patjetër në Ferr,"** ose i thotë vetes me siguri**: "Unë do të shkoj në Parajsë,"** ka pretenduar se di të fshehtën (**Gajbin**). Kjo është rrugë drejt mohimit, sepse përfundimi bëhet i qartë vetëm në çastin e vdekjes. Të thuash me siguri se si do të jetë fundi, do të thotë të pretendosh diturinë e të fshehtës që i takon vetëm Zotit. Për këtë arsye, nuk lejohet të jesh kryelartë ndaj askujt.

Pyetje: Është e nevojshme të ndalosh të keqen dhe t'u japësh këshilla jobesimtarëve dhe pasuesve të risive në fe. Si mund t'u japë këshillë ai që e sheh veten më poshtë se ata? Përveç kësaj, ligji hyjnor është i tillë që njeriu jep shpirt ashtu si ka jetuar, dhe ndryshimi i kësaj është i rrallë. Gjithashtu, Allahu i Lartësuar i lavdëron besimtarët dhe njofton se janë më lart se mosbesimtarët. Si **përgjigje themi:** Duhet të mos i duam ata, sepse Allahu i Lartësuar

ka urdhëruar: **(Mos i doni!).** Kjo nuk do të thotë se jemi vetë më lart se ata. Për shembull, kur sulltani dërgon djalin e tij të vogël diku me një shërbëtor, e urdhëron shërbëtorin që, nëse fëmija bën gabim, ta qortojë apo edhe ta godasë. Shërbëtori e qorton kur fëmija gabon, por ai e di se nuk është më i vlefshëm se djali i sulltanit. Ai nuk mund të jetë kryelartë ndaj tij. Muslimani që nuk e do jobesimtarin i ngjan këtij shërbëtori. Allahu i Lartësuar njoftoi se besimi i besimtarëve është më i lartë, jo ata vetë si qenie. Besimi është ai që është i lartë te kushdo që gjendet. Epërsia e pafundme bëhet e qartë vetëm në frymën e fundit.

Vlera e adhurimit varet gjithashtu nga kushtet e tij. Muslimani nuk e kalon kohën me gjëra të padobishme apo të kota. I nderuari Ebu Bekër ka thënë: "**Ne shmangnim bërjen e shtatëdhjetë veprave të lejuara, nga frika se mos rrinim në një të ndaluar.**" Për këtë arsye, askush nuk duhet t'i besojë tepër adhurimit të tij e të bëhet kryelartë. Që adhurimi të pranohet, qëllimi duhet të jetë i pastër dhe i sinqertë, duke u bërë vetëm për hir të Allahut të Lartësuar. Nuk është e lehtë të arrihet ky sinqeritet i plotë. Pastrimi i vetes bëhet përmes devotshmërisë. Devotshmëri do të thotë të shmangesh nga të ndaluarat. Për atë që nuk e ka pastruar veten nga dëshirat e ulëta, është shumë e vështirë t'i kryejë adhurimet me sinqeritet.

Të mburresh dhe të tregosh kryelartësi me baballarët dhe gjyshërit është injorancë dhe budallallëk. Kabili ishte djali i Ademit, “paqja qoftë mbi të”, por kjo nuk e shpëtoi. Kenani ishte djali i Nuhut, “paqja qoftë mbi të”, por as ai nuk mundi të shpëtonte nga mosbesimi, ndërsa vëllai i tij Jafesi ishte dijetar feje. Fakti që babai i tyre ishte profet nuk i shpëtoi ata nga mohimi. Gjyshërit me të cilët mburret njeriu sot janë bërë një grusht dhe. A i ka hije mendjes njerëzore të mburret me dhenë? Nuk duhet mburrur me faktin se ata ishin njerëz të mirë e të devotshëm, por duhet të përpiqesh të jesh i mirë si ata e të ndjekësh rrugën e tyre.

Shumica e grave tregojnë kryelartësi me bukurinë e tyre. Megjithatë, bukuria nuk është e qëndrueshme, ajo zhduket shpejt dhe nuk mbetet pronë e njeriut. Të jesh kryelartë me diçka që është e huazuar për pak kohë është budallallëk. Bukuria e jashtme ka vlerë vetëm kur bashkohet me bukurinë e zemrës dhe moralin e mirë. Pastërtia e zemrës bëhet e qartë përmes bindjes ndaj rrugës së të Dërguarit të Allahut. Nëse nuk i jepet vlerë zemrës, shpirtit dhe moralit, njeriu nuk ka dallim nga kafsha, madje bëhet më i ulët se ajo. Ai kthehet në një makinë të mbushur me ndyrësira që prishet e shpërbëhet; një makinë e shkatërruar që duhet ushqyer, pastruar dhe riparuar gjithmonë. A i ka hije një qenieje të tillë të jetë kryelartë? Ai duhet të tregojë vetëm përulësi.

Të jesh kryelartë me rininë dhe fuqinë është gjithashtu injorancë. Fuqitë fizike dhe shqisore të kafshëve janë shumë herë më të mëdha se ato të njerëzve; po të ishte kështu, kafshët duhet të ishin kryelartë ndaj njerëzve. Kush mund të pretendojë se do të mbetet gjithmonë i fuqishëm dhe se nuk do të preket nga sëmundja, aksidenti apo rreziku? Asnjë njeri nuk mbetet i pandarë nga rinia e forca, madje as nga frymëmarrja e tij. Nuk i ka hije mendjes të krenohet me gjëra të tilla kalimtare që zgjasin pak dhe që i kemi të përbashkëta me kafshët.

Të jesh kryelartë me pasurinë, fëmijët, pozitën dhe gradat nuk i shkon aspak njeriut. Këto nuk janë epërsi që burojnë nga vetë njeriu; janë gjëra që vijnë e shkojnë dhe ndahen shpejt prej tij. Ato gjenden edhe te njerëzit e pamoralshëm e të këqij, madje shpesh janë më të shumta te ata. Nëse pasuria do të ishte mjet nderi, atëherë edhe hajdutët do të duhej të ishin njerëz të nderuar për sa kohë kanë paratë në dorë.

Inati i fshehur (**hikdi**) gjithashtu nuk duhet të bëhet shkak për kryelartësi. Inati do të thotë të mbash urrejtje dhe të ushqesh armiqësi në zemër. Njeriu zemërohet me atë që është në të njëjtin nivel ose më lart se ai, dhe meqenëse nuk mund t'i bëjë dot gjë, fillon të tregohet kryelartë ndaj tij. Ai nuk tregon përulësi aty ku duhet, nuk pranon fjalët e drejta dhe as këshillat, por dëshiron të tregojë se është mbi të gjithë. Edhe nëse i shkakton vuajtje tjetrit, ai nuk kërkon falje.

Edhe (**Hasedi**) zilia bëhet shkak për kryelartësi. Ajo bën që njeriu të dëshirojë që begatitë që gjenden te tjetri të largohen prej tij. Ziliqari i refuzon fjalët e drejta dhe këshillat, si dhe nuk dëshiron të pyesë e të mësojë diçka të re.

Edhe hipokrizia (**syefaqësia**) po ashtu bëhet shkak për të shfaqur kryelartësi. Përmes saj, njeriu tregohet arrogant ndaj një personi që nuk e njeh kur është në prani të të tjerëve, por nuk e bën këtë kur janë vetëm. Për t'u shpëtuar nga kryelartësia e njerëzve të tillë, dijetarët duhet të kenë dinjitet dhe solemnitet, duke veshur rroba që i përshtaten nderit të tyre. Për këtë arsye, Imam i Madh Ebu Hanife thoshte: "**Le të jetë e madhe çallma juaj dhe le të jetë e gjerë mënga e mantelit tuaj."** Për ata që do t'u mbajnë predikime dhe këshilla njerëzve, është adhurim të vishen me rroba të reja, të pastra dhe t'i japin vetes një pamje të këndshme. Nëse ata nuk respektohen, fjalët e tyre nuk dëgjohen, sepse njerëzit e paditur shikojnë vetëm të jashtmen e njeriun, pasi nuk kuptojnë nga dituria apo morali i tij.

Shumë njerëz nuk janë në dijeni se janë kryelartë, prandaj është e nevojshme të njihen shenjat e kësaj sëmundjeje. Një shenjë është kur dikujt i pëlqen që të gjithë të ngrihen në këmbë kur ai hyn diku. Megjithatë, nuk është kryelartësi nëse një dijetar dëshiron që njerëzit të ngrihen për ta respektuar, me qëllim që ata t'i dëgjojnë këshillat e tij. Nga ana tjetër, të dëshirosh që të ulesh vetë dhe të tjerët të qëndrojnë në këmbë para teje, është kryelartësi e pastër. I nderuari Ali ka thënë: **"Kush dëshiron të shohë një person të Ferrit, le të shikojë atë që ulet vetë dhe i lë të tjerët në këmbë!"**. Shokët e Profetit e donin të Dërguarin e Allahut më shumë se çdo gjë, por kur ai vinte, nuk ngriheshin në këmbë, sepse e dinin që ai nuk e dëshironte këtë. Megjithatë, për të treguar nderimin ndaj diturisë, është e nevojshme të ngrihesh në këmbë kur vijnë dijetarët. Jahja bin Katani, pasi fali namazin e mbasdites, ishte ulur duke u mbështetur te minarja e xhamisë. Disa dijetarë të famshëm, mes tyre edhe Ahmed bin Hanbeli, erdhën pranë tij dhe e pyetën për diturinë e thënieve profetike duke qëndruar në këmbë. Jahja u dha përgjigje të gjithëve pa u thënë të uleshin, dhe asnjëri prej tyre nuk guxoi ta bënte këtë derisa erdhi koha e namazit të mbrëmjes. Sipas etikës, dijetari i ri ulet më lart se i moshuari i paditur. Nxënësi nuk fillon të flasë para mësuesit të tij, nuk ulet në vendin e tij kur ai mungon dhe nuk ecën para tij në rrugë. Nëse një person dëshiron që të tjerët të ngrihen për të, por përpiqet të shpëtojë nga kjo ndjenjë, kjo konsiderohet si një prirje natyrore ose pështpëritje e djallit; asnjëra prej tyre nuk është mëkat pasi janë jashtë vullnetit të tij.

Të mos ecësh vetëm por të dëshirosh që të tjerët të vijnë pas teje, ose të pëlqesh të jesh mbi kafshë ndërsa nxënësit ecin në këmbë, janë gjithashtu shenja të kryelartësisë. Njëherë, kur i Dërguari i Allahut po shkonte drejt varrezave në Medinë, disa njerëz filluan ta ndiqnin. Ai ndaloi dhe i urdhëroi të kalonin para tij, ndërsa vetë eci pas tyre. Kur u pyet për shkakun, tha: **"Dëgjova zërin e hapave dhe e bëra këtë që në zemrën time të mos hynte asnjë grimcë kryelartësie."** Ai e bëri këtë për t'u dhënë mësim shokëve të tij, pasi atij vetë nuk i vjen kryelartësia. Ebudderda thotë se sa më shumë shtohet numri i njerëzve që ecin pas një personi mendjemadh, aq më shumë ai largohet nga Allahu i Lartësuar.

Shenjë tjetër e kryelartësisë është të mos vizitosh të njohurit që kanë të drejta mbi ty, ndërsa vizita e atyre që janë në pozitë më të ulët është shenjë përulësie.

Po ashtu, të mos dëshirosh që dikush të ulet pranë teje, të mos shoqërohesh me të sëmurët, të refuzosh punët e shtëpisë apo blerjen e gjërave të nevojshme për familjen, të mos veshësh rrobat e përdorura apo ato të punës, janë të gjitha shenja të kryelartësisë. Gjithashtu, të refuzosh ftesën e të varfërve por të pranosh atë të të pasurve, të mos kujdesesh për të

afërmit, të mos pranosh fjalën e drejtë duke hyrë në polemika dhe të mos falënderosh ata që të tregojnë gabimin, dëshmojnë mendjemadhësi. Nëse këto veprime bëhen vetëm para të tjerëve, janë hipokrizi, por nëse bëhen edhe kur je vetëm, janë kryelartësi.

Për të zotëruar përulësinë, njeriu duhet të dijë se nga erdhi në këtë botë dhe ku do të shkojë. Më parë ai nuk ekzistonte fare. Pastaj ishte një fëmijë që nuk mund të bënte asgjë dhe nuk mund të lëvizte. Edhe tani, ai jeton me frikën se do të sëmuret apo do të vdesë në çdo çast. Përfundimisht do të vdesë, do të kalbet dhe do të bëhet dhe; do të bëhet ushqim për kafshët dhe insektet. Ai i ngjan atij që është futur në dhomën e ekzekutimit dhe pret radhën, duke pritur në çdo çast në burgun e kësaj bote se kur do të dërgohet drejt ndëshkimit. Do të vdesë, do të bëhet kufomë, do të vuajë dënimin e varrit, pastaj do të ringjallet për të përballuar telashet e Ditës së Gjykimit. A i ka hije kryelartësia apo përulësia atij që jeton me frikën e djegies së pafundme në Ferr? Allahu i Lartësuar, i Cili është Krijuesi, Edukuesi i njerëzve, Mbrojtësi nga rreziqet në çdo çast dhe Ai që do t'i marrë ata në llogari në Ditën e Gjykimit; Ai që ka fuqinë e pafundme, i Vetmi Sundimtar pa asnjë ortak, thotë**: (Nuk i dua ata që bëjnë kryelartësi, i dua ata që tregojnë përulësi.)** Cila prej këtyre i ka hije njeriut të pafuqishëm dhe të gjorë? A mund të jetë kryelartë ai që ka mend në kokë, që njeh veten dhe Zotin e tij? Njeriu është i detyruar të shfaqë dobësinë dhe pafuqinë e tij ndaj Zotit në çdo çast; prandaj duhet të jetë në gjendje përulësie kudo dhe kurdoherë. Ebu Sulejman Darani thotë: **"Edhe nëse të gjithë njerëzit do të dëshironin të më poshtëronin më shumë se ç'jam, nuk do të mundnin, sepse unë e di që jam në shkallën më të ulët që mund të mendojë çdokush."** A mund ta mendojë njeriu veten më poshtë se çdokush, madje edhe se djalli apo Faraoni? Po, sepse këta të dy, si dhe shtypësit që janë armiq të Islamit dhe njerëzimit si Stalini, Mao dhe shërbëtorët e tyre, janë më të këqijtë e jobesimtarëve. Është e sigurt që ata që pretenduan hyjninë, që vranë miliona njerëz dhe i torturuan ata, janë në shkallën më të ulët. Allahu i Lartësuar u është zemëruar atyre dhe i ka lënë në mohimin më të keq. Kurse mua më ka mëshiruar, më ka dhuruar besim dhe udhëzim. Po të donte, do të bënte të kundërtën; falënderimi i takon Zotit që nuk e bëri. Megjithatë, deri në këtë moshë unë kam bërë shumë mëkate dhe të këqija që askush nuk i ka bërë. Duke qenë se nuk e di se si do të jetë fryma ime e fundit, duhet t'i them vetes se duhet të tregoj vetëm përulësi.

Në thëniet e shënuar të Profetit thuhet: **(Allahu i Lartësuar më urdhëroi të jem i përulur. Asnjëri prej jush të mos tregohet kryelartë ndaj askujt!).** Nga kjo kuptohet se është e nevojshme të mos tregohemi kryelartë as ndaj qytetarëve jomuslimanë që janë nën

mbrojtjen e shtetit, as ndaj tregtarëve, biznesmenëve apo turistëve të huaj që kanë ardhur me leje dhe pasaportë. Meqenëse duhet të jemi të përulur ndaj çdo njeriu, nuk lejohet aspak t'i tradhtojmë apo t'i lëndojmë ata.

[Nga këto shpjegime kuptohet se nuk lejohet të sulmohet pasuria, jeta apo nderi i jobesimtarëve që gjenden në vendet e tyre; nuk lejohet vjedhja, plaçkitja, lëndimi i njerëzve, kundërshtimi i ligjeve të tyre, ofendimi i drejtuesve të tyre apo shkaktimi i kaosit dhe përçarjes. Nuk lejohet shmangia e taksave, mosshlyerja e tarifave të transportit apo çdo veprim i shëmtuar që nuk i ka hije moralit të bukur të Islamit. Të mos kundërshtosh ligjet e tyre në vendet e tyre nuk do të thotë t'i njohësh ata si drejtues fetarë, por të shmangësh përçarjen, e cila është e ndaluar. Urdhrat që nuk bien ndesh me besimin në Zot nuk kundërshtohen me dhunë. Nëse një person, qoftë në një vend musliman apo jomusliman, thyen këtë urdhër të Profetit dhe bën pabesi apo çrregullime, ai jo vetëm bën mëkat, por e prezanton Islamin si barbar para gjithë botës, duke i bërë një tradhti të madhe fesë sonë.]

Përpjekja në rrugën e Zotit (**xhihadi**) do të thotë urdhërimi për të mirë dhe ndalimi nga e keqja. Kjo përpjekje ndahet në dy pjesë: E para, do të thotë t'ua prezantosh Islamin jobesimtarëve për t'i shpëtuar ata nga fatkeqësia e mohimit. E dyta, t'ua mësosh muslimanëve diturinë e tyre dhe t'i pengosh ata nga veprimet e ndaluara. Të dyja këto realizohen në tri mënyra: E para bëhet me trup. Përpjekja me trup, pra me të gjitha llojet e mjeteve të mbrojtjes, bëhet kundër diktatorëve dhe fuqive imperialiste që pengojnë njoftimin e Islamit te njerëzit e gjorë, të cilët kanë rënë në mohim pa pasur dijeni për të vërtetën, ose për shkak të shtypjes, torturave dhe mashtrimeve të shtypësve dhe shfrytëzuesve. Duke përdorur mjetet më moderne, shkatërrohen forcat e këtyre diktatorëve zullumqarë dhe imperialistëve, dhe popujt e gjorë që vuajnë nën kthetrat e tyre shpëtohen nga skllavëria. Atyre u mësohet Islami dhe u ofrohet të bëhen muslimanë me dëshirë të plotë. Nëse nuk pranojnë, u lejohet të jetojnë së bashku me muslimanët nën urdhrat e drejtë, liridashës dhe të barabartë të fesë islame, duke gëzuar të njëjtat të drejta dhe duke kryer lirisht detyrimet dhe adhurimet e fesë së tyre. Këtë përpjekje me armë e bën vetëm shteti, përmes ushtrisë dhe forcave mbrojtëse. Pa urdhrin, dijen dhe lejen e shtetit, asnjë muslimani nuk i lejohet të sulmojë jobesimtarët apo të bëjë banditizëm. Islami e dënon me dënimin më të rëndë atë musliman që vret një jobesimtar me të cilin shteti ka bërë marrëveshje paqeje. Shihet qartë se kjo përpjekje në Islam nuk do të thotë të shkatërrosh vende apo të vrasësh njerëz, por do të thotë t'u prezantosh Islamin njerëzve dhe të punosh që ata të udhëzohen me dëshirë. Profeti ynë, shokët e tij të nderuar dhe shtetet

islame që ishin muslimanë të vërtetë, si për shembull Osmanët, të gjithë vepruan kështu. Ata nuk sulmuan njerëz të pafuqishëm e të pambrojtur, por luftuan diktatorët, imperialistët dhe përçarësit që mbanin emrin musliman por që me shtypjen e tyre pengonin arritjen e së vërtetës te njerëzit. Ata i shpëtuan njerëzit nga torturat, u dhanë liri dhe u mësuan Islamin që të arrinin lumturinë e përjetshme.

Detyra e dytë e shtetit dhe ushtrisë islame është të mbrojë muslimanët dhe fenë nga jobesimtarët dhe përçarësit me besime të gabuara që sulmojnë vendet islame. Allahu i Lartësuar, në suren Enfal, urdhëron shtetin Islamtë hulumtojë dhe të mësojë armët e luftës që përdoren në vendet e huaja, dhe t'i përgatisë të gjitha këto që në kohë paqeje. Një qeveri që nuk i bën këto, nuk i është bindur Islamit, nuk mund t'u përgjigjet sulmeve të armiqve dhe shkakton dobësimin e besimtarëve.

Forma e dytë e kësaj përpjekjeje është përhapja dhe njoftimi i Islamit përmes të gjitha llojeve të botimeve. Këtë e bëjnë dijetarët islamë nën kontrollin e shtetit. Në kohën tonë, armiqtë e Islamit, misionarët, masonët, komunistët dhe ata që nuk ndjekin asnjë shkollë juridike, po sulmojnë me çdo mjet botimi. Duke mashtruar njerëzit dhe muslimanët e paditur me gënjeshtra e shpifje, ata përpiqen të shkatërrojnë fenë. Këtë vit (1992) morëm vesh se të krishterët po shpërndajnë në vendet islame njëmbëdhjetë pyetje të sajuara. Dijetarët në Bangladesh u kanë kthyer përgjigje këtyre, duke i poshtëruar pretendimet e priftërinje. Shtëpia botuese "**Hakikat Kitabevi**" në Stamboll po i shpërndan këto përgjigje në të gjithë botën nën titullin "**Gënjeshtrat e reja të krishtera**". Gjithashtu, grupe si Kadijanët, pasuesit e Mevdudit, Tebligët dhe ata që e quajnë veten selefistë apo vehabitë, duke nxjerrë kuptime të gabuara nga Kurani dhe thëniet e Profetit, po largohen nga rruga e drejtë. Ata që shkaktojnë çrregullime mes këtyre të devijuarve kthehen në armiq të Allahut. Të gjithë këta përhapin besimet e tyre të prishura përmes librave, revistave dhe radios, duke shpenzuar miliona. Nga njëra anë po e shkatërrojnë Islamin nga brenda duke mashtruar muslimanët e vërtetë që ndjekin rrugën e drejtë (**sunnitë**), dhe nga ana tjetër po e prezantojnë Islamin gabim para botës. Të huajt që duan të bëhen muslimanë mbeten të habitur nga këto propaganda; ose heqin dorë nga udhëzimi, ose futen në një rrugë të gabuar duke menduar se u bënë muslimanë.

Përhapja e muslimanizmit të vërtetë, pra rrugës së Muhamedit, “paqja dhe bekimi i Allahut qofshin mbi të”, dhe e shokëve të tij të ndritur në të gjithë botën përmes mjeteve të botimit, si dhe mbrojtja kundër propagandave shkatërruese e mashtruese të armiqve të brendshëm dhe të jashtëm të Islamit, është përpjekja (**xhihadi**) më e vlefshme e ditëve tona.

Pjesa e tretë e kësaj përpjekjeje është ajo që bëhet me lutje. Është detyrim individual për të gjithë muslimanët që ta bëjnë këtë. Të mos e bësh këtë lutje është mëkat i madh. Kjo përpjekje realizohet duke u lutur për ata që bëjnë pjesën e parë (**ushtrinë**) dhe pjesën e dytë (**dijetarët**). Ushtria e luftës ka nevojë për ndihmën e ushtrisë së lutjes. Lutja e bërë me sinqeritet të plotë pranohet me siguri.

Allahu i Lartësuar me siguri i ndihmon ata që i bëjnë të tria pjesët e përpjekjes së shënuar më sipër, duke u mbështetur në ndihmën e Tij dhe duke iu bindur fesë së Tij. Megjithatë, Allahu i Lartësuar nuk i pranon lutjet e bëra pa u përgatitur, pa siguruar paraprakisht armët dhe fuqitë më të reja të nevojshme, pa punuar, pa u dashur me njëri-tjetrin dhe duke qëndruar ulur. Që lutja të pranohet, fillimisht duhet të kapesh pas shkaqeve fizike. Edhe mbështetja te Zoti (**tevekkuli**) funksionon kështu. Kemi njoftuar se për të qenë të suksesshëm, është e nevojshme ti bindesh Islamit, i cili urdhëron përgatitjen paraprake. Për të qenë në gjendje të bësh pjesën e parë të përpjekjes, duhet të përgatitësh mjetet më moderne të mbrojtjes, të mësosh përdorimin e tyre dhe ti bindesh udhëheqjes e shtetit, pa shkaktuar përçarje. Është e nevojshme që çdo musliman të dhurojë sa më shumë para që mundet për fondacionet e forcave mbrojtëse. Të ndihmosh dijetarët e rrugës së drejtë (Ehli Sunnetit) që bëjnë pjesën e dytë të përpjekjes, si dhe organizatat që i mbështesin ata, do të thotë të bësh përpjekje me pasuri. Allahu i Lartësuar u premton Parajsën në Ditën e Gjykimit atyre që përpiqen me trupin dhe me pasurinë e tyre. [Ali Muhamed Belhi, në librin e tij "**Myftiu Luftëtar**" të botuar në vitin 1411 sipas hixhretit, e shpjegon këtë temë gjerësisht.]

Në thënien e shënuar të Profetit thuhet: **(Lajm i mirë për ata që kanë arritur begati, që tregojnë përulësi, që e njohin veten me të meta, që fitojnë në mënyrë të lejuar dhe e shpenzojnë në vende të dobishme, që bashkojnë diturinë e jurisprudencës me urtësinë (pastrimin e zemrës), që i kushtojnë vëmendje të lejuarës dhe të ndaluarës, që i mëshirojnë të varfrit, që i bëjnë punët e tyre vetëm për hir të Allahut, që kanë moral të mirë, që nuk i bëjnë keq askujt, që veprojnë sipas diturisë së tyre, që shpërndajnë tepricën e pasurisë dhe ruajnë tepricën e fjalës (nuk flasin kot).)**

Përulësia e bërë për të tallur të tjerët, ajo që bëhet me hipokrizi ose për të fituar pasuri e pozitë, apo ajo që bëhet nga frika, është gjithashtu një ves i keq. Për t'u shpëtuar nga kjo sjellje e shëmtuar, është e nevojshme të zhduken të këqijat që bëhen shkak për të. Përulësia e atij që shpëton nga këto shkaqe të dëmshme, bëhet e vërtetë dhe e vlefshme.

VLERA E DIJES DHE DIJETARËVE

Duke filluar nga faqja 356'te e librit "**Rijad-un-nasihin**" (**Kopshti i këshilltarëve**), i shkruar në gjuhën perse, thuhet:

Në thënien e Profetit të shënuar në librin "**Mirsad-ul-ibad**", thuhet: "**Njeriu i diturisë që mëson dijen e fesë vetëm për të gjetur vlerë midis dijetarëve, për të bërë polemikë me të padiburit dhe për të ju bërë i famshëm kudo, nuk do ta ndiejë as aromën e Parajsës**." Nga kjo thënie kuptohet se ai që mëson diturinë për të mbledhur pasuri, për të arritur një pozitë apo për të përmbushur dëshirat e tij egoiste, dhe nuk vepron sipas asaj që di, nuk është dijetar Islami vërtetë. Në një thënie tjetër thuhet: "**Ai që mëson diturinë për të fituar këtë botë, fiton pasuri dhe pozitë këtu, por fitimet e tij në botën tjetër janë vetëm zjarri i Ferrit**." Nga një dituri e tillë duhet ikur, siç thuhet edhe në lutjen profetike: **(O Zot! Më mbro nga dituria e padobishme!)** Dituritë që duhet të mësojë një musliman quhen "**Dije Islame**". Dituritë islame janë dy llojesh: **Dije Feje** dhe **Dije Shkencore**. Ata që kërkojnë ndryshime të gabuara në fe, i quajnë dijet e fesë "**dije të vjetruara**", ndërsa dijet shkencore i quajnë "**dije të arsyes**". Dituria e padobishme është dy llojesh: E para janë dijet e fesë që mësohen pa qëllim të mirë nga ata që do të shkojnë në Ferr. E dyta janë dijet shkencore që nuk shoqërohen me dijet e fesë. [Shtypja e romakëve të vjetër ndaj izraelitëve, sulmet e tmerrshme të kryqëtarëve në mesjetë ndaj muslimanëve në Palestinë, armët bërthamore me të cilat Hitleri vrau miliona njerëz në Evropë, si dhe krimet e komunistëve rusë e kinezë në Azi apo hilet e anglezëve që nxitën vëllavrasjen, të gjitha këto u bënë përmes këtyre dijeve shkencore të shkëputura nga feja.] Allahu i Lartësuar i krahason këta njerëz armiq të njerëzimit, të cilët kanë përparuar vetëm në shkencat teknike, me gomarët, duke thënë: (**Ata janë si gomarët që mbajnë mbi shpinë librat e shenjtë (Tevratin dhe Ungjillin) pa i kuptuar ato.**) Këta njerëz të shkencës që janë shtypës dhe nuk kanë njohuri nga morali islam, nuk janë në rrugën e të Vërtetit dhe Zoti nuk është i kënaqur me ta. Në thënien e shënuar në librin "**Kunuz-ud-dekaik**", thuhet: "**Më i miri prej jush është ai që e mëson Kuranin dhe ua mëson të tjerëve.**" Ndërsa në librin "**Mishkat**" shënohet thënia: "**Është detyrim për çdo burrë dhe grua muslimane të mësojnë dijet islame,"** që do të thotë mësimi i njohurive që janë në pajtim me kënaqësinë e Allahut të Lartësuar. Të ju mësosh diturinë atyre që nuk janë të përshtatshëm (që nuk kanë qëllim të mirë), është si të ju vendosësh varëse floriri dhe margaritari derrave. [Në thënien e shënuar në qershor të vitit 1995, thuhet: **"Afër Kiametit, dijet e vërteta të fesë pakësohen. Njerëzit e fesë të paditur, duke dhënë vendime fetare sipas mendimeve të tyre, i largojnë njerëzit nga rruga e drejtë."**] Në një thënie tjetër

thuhet: **“Do të vijë një kohë që njerëzit do të ikin nga njeriu i fesë (i keq) ashtu siç ikin nga kufoma e një gomari që ndeshin në rrugë.”** Kjo gjendje tregon se morali i njerëzve do të jetë i prishur dhe i ndyrë. Allahu i Lartësuar i jep vlerë diturisë, por budallenjtë që adhurojnë vetëm pasurinë, që nuk kanë marrë edukatë prindërore e nuk kanë shkuar në shkollë, dhe që në moshë të rritur nuk janë nderuar duke qenë në shoqëri të dijetarëve të vërtetë, nuk e njohin këtë vlerë. Ata nuk kanë frikë se mos humbasin fenë e tyre dhe nuk lexojnë nga librat e dijetarëve të vërtetë. Mendimi i tyre i vetëm është të mbledhin para e pasuri dhe të arrijnë pozitë, pa bërë dallim nëse ato vijnë nga e lejuara apo e ndaluara. Ata nuk e dinë vlerën e diturisë së vërtetë. Predikimet dhe librat e dijetarëve të vërtetë, në sytë e tyre, janë si shitësi i parfumeve që shet aroma të mira në pazarin e kafshëve apo ai që kërkon të ju shesë pasqyrë të verbërve. Ti lexosh suren Taha dikujt që ka urrejtje si Ebu Lehebi, ti mbushësh xhepin një endacaku me margaritarë apo ti dhurosh syze një të verbëri, nuk është veprim i një njeriu të mençur. Allahu i Lartësuar për njerëz të tillë thotë: “**Këta janë si kafshët, madje më të ulët**.” Sipas thënies së Enes bin Malikut: “**Atë që e ofendon dijetarin në mënyrë të padrejtë, Allahu i Lartësuar e poshtëron para të gjithë njerëzve. Ndërsa atë që e respekton dijetarin, Allahu i Lartësuar e nderon dhe e lartëson.**” Në një thënie tjetër thuhet: **“Nëse një person flet me zë më të lartë se zëri i dijetarit, Allahu i Lartësuar e poshtëron atë në këtë botë dhe në botën tjetër. Nëse pendohet vërtet, ai falet.”** Shihet qartë se është e nevojshme të respektohen dijetarët e vërtetë. Poezi:

Mos harro se u krijove nga një pikë uji!
Mos e barazo veten me dijetarët!
Shiko se çfarë tha Mustafa, i Dërguari:
“Respekti ndaj dijetarit është respekt ndaj meje!”

Dije mirë se njeriun nga devijimi dhe nga rruga e keqe e shpëton vetëm dituria dhe dijetarët. Pa një udhëheqës të vërtetë, nuk mund të arrihet në rrugën e drejtë. Për këtë arsye, është e nevojshme të kërkosh dhe të gjesh dijetarët e rrugës së drejtë (Ehli Sunnetit) dhe librat e tyre të saktë të fesë. Pejgamberi i Lartë, Musai, “paqja qoftë mbi të”, edhe pse ishte në shkallën më të lartë të diturisë dhe arriti nderin të flasë me Allahun e Lartësuar e të shijojë dashurinë e Tij, tregohet në suren Kehf se shkoi te Jushai, “paqja qoftë mbi të” (nxënësi i Hidrit, “paqja qoftë mbi të”), për të marrë dituri. Musai, “paqja qoftë mbi të”, ishte mjeshtër i diturisë së logjikës, por erdhi të mësojë dituri nga Hidri. Shpjegimi i Buhariut e sqaron këtë gjerësisht. Atëherë, o vëlla! A ke gjetur diçka më të vlefshme se dituria dhe dijetari, që po e shpenzon jetën tënde të çmuar për gjëra të tjera? A nuk e di se feja jonë urdhëron të vlerësohet

dituria, të respektohen dijetarët dhe të jesh me ata që janë në rrugën e Allahut? Për këtë arsye, mos e kalo jetën tënde të vlefshme me gjëra të padobishme! Në thënien e shënuar të Profetit thuhet: "Midis një dijetari që zotëron diturinë e drejtë e vepron sipas saj, dhe pejgamberëve, ka vetëm një shkallë dallimi. Kjo shkallë është pozita e pejgamberllëkut." Për të arritur këtë lumturi, është e nevojshme të punosh fort për të nxënë dituri. Poezi:

O ti që je i lumtur që po mëson dituri!
Mos e kalo asnjë minutë të jetës tënde kot!
Dije vlerën e kësaj këshillës sime!
Ai që nuk e di vlerën, pendohet!

Tregim: Imam Ebu Jusufi, i cili ishte gjykatës i lartë, kishte një djalë pesëmbëdhjetëvjeçar të cilin e donte shumë. Djali vdiq papritmas. Imami u tha nxënësve të tij: **"Punën e varrimit jua lashë juve. Unë po shkoj në mësimin e mësuesit tim, që të mos e humbas mësimin e sotëm."** Pas vdekjes së tij, njerëzit e panë Imamin në ëndërr. Ai qëndronte përballë një pallati gjigant në Parajsë, lartësia e të cilit arrinte deri në Fronin Hyjnor (Arsh). Kur u pyet se i kujt ishte ai pallat, ai u përgjigj: **"Është i imi."** Kur e pyetën se si e arriti atë gradë, ai tha: **"Me dashurinë time për diturinë, për mësimin dhe për përhapjen e saj."** O vëlla! Mëso dituri për të qenë i nderuar në këtë botë dhe në botën tjetër! Poezi:

Për të qenë gjithmonë i gëzuar,
për të gjetur respekt kudo,
puno për të qenë zotërues i diturisë,
mëso t'i veshësh vetes kurorën e saj!

Tregim: Fëmija më i madh i mësuesit të këtij të gjorit (autorit) ishte zotërues i devotshmërisë dhe një dijetar i madh. Kur ai ndërroi jetë, babai i tij ishte pranë jastëkut të tij. Sapo vdiq, ai e mbuloi, erdhi në shkollën fetare (medrese) dhe dha një mësim mbi thëniet e Profetit. Pastaj doli nga shkolla dhe filloi punën e varrimit. Një zë që vinte nga malet e nga çdo vend thoshte**: "Afati i jetës së djalit tim erdhi dhe ai vdiq. Meqenëse kjo punë ndodhi me kënaqësinë e Allahut të Lartësuar, edhe unë u kënaqa. Nuk di ndonjë zgjidhje tjetër; caktimi dhe urdhri i Allahut të Lartësuar ishte i tillë."** Në thënien e shënuar nga Hassan bin Atijje, "Allahu qoftë i kënaqur me të", thuhet: **"Ai që nuk hidhërohet për vdekjen e dijetarit, është hipokrit. Për njerëzit, nuk ka fatkeqësi më të madhe se vdekja e një dijetari. Kur vdes një dijetar, qiejt dhe ata që janë në qiej qajnë për shtatëdhjetë ditë."** Kur vdes një dijetar i vërtetë, hapet një plagë në fe që nuk mbyllet deri në Ditën e Gjykimit.

Në një thënie tjetër të shënuar thuhet: **"Një njeri ose është dijetar, ose është nxënës që mëson dituri, ose i do këta të dy. Ata që nuk janë asnjëra nga këto të tria, janë si mizat që fluturojnë në stalla."** Përpiquni të mos jeni në këtë gradë të katërt! Poezi:

Dituria është ajo që e shpëton njeriun nga Ferri.
Dituria është pasuria që askush nuk mund të ta marrë.
Mos kërko asgjë tjetër përveç diturisë,
sepse ajo të çon në qëllim në këtë botë dhe në botën tjetër!

Në vendimet fetare të Beldexhiut, thuhet: Imam Sadr-ush-shehid thotë: **"Gruaja e atij që tall dijetarin e vërtetë, konsiderohet e divorcuar."** Ai që i thotë dijetarit budalla, i paditur, derr apo gomar, dënohet. Nëse flet duke e ofenduar rëndë, ai bie në mohim (**kufr**) dhe martesa e tij prishet. Imam Muhamedi thotë: Çdo fjalë që shkakton mohim është e tillë. Ai që ofendon diturinë dhe dijetarët, bie në mohim. Allahu i Lartësuar na dhuroftë të gjithëve dituri të dobishme dhe na mbroftë nga ajo dituri që nuk sjell dobi. Dituria e dobishme është ajo që vjen nga i Dërguari i Allahut, "paqja dhe bekimi i Allahut qofshin mbi të", dhe këto njohuri janë të shkruara në librat e dijetarëve të rrugës së drejtë (**Ehli Sunnetit**).

MODESTIA E TEPËRUAR (TEZELLYLI)

13. Modestia e tepëruar quhet **(shkalla e skajshme e përulësisë),** e cila kthehet në degradim dhe ulje të dinjitetit të vetes. Modestia e tepëruar është e ndaluar (**haram**). Ashtu si veprimet e tjera të ndaluara, edhe kjo lejohet vetëm në raste domosdoshmërie. Ruajtja e besimit, e jetës, e pasurisë dhe e nderit, si dhe shpëtimi nga një shtypës (**tiran**), konsiderohet **(nevojë e detyruar).** Kur njeriu përballet me vështirësi dhe ngarkesë të madhe, kërkimi i lehtësimit është i lejueshëm. Përulësia e keqkuptuar është një nga zakonet e dëmshme. Për shembull, nëse një këpucar viziton një dijetar dhe ky i fundit ngrihet, i ofron vendin e tij dhe, kur ai largohet, shkon te dera për t'i vendosur këpucët përpara, kjo konsiderohet modesti e tepëruar (degradim). Përulësia e vërtetë dhe e saktë do të ishte: dijetari të ngrihej për ta përshëndetur, t'i ofronte një vend, ta pyeste me buzëqeshje për shëndetin dhe arsyen e vizitës, t'i përgjigjej pyetjeve të tij, të prante ftesën e tij dhe të bënte çmos për t'ia lehtësuar shqetësimin. Një thënie e Profetit thotë: **(Shpërblimi i një Haxhi dhe i një Umreje të detyrueshme do t'i jepet atij që e shpëton vëllain e tij nga një shqetësim.)** I nderuari Hasan, "Allahu qoftë i kënaqur me të", i kërkoi Sabit Benanit, Allahu e mëshiroftë, t'i plotësonte një nevojë. Kur Sabiti tha: "Po kryej adhurim i tërhequr në xhami, do ta bëj një herë tjetër", Hasani e pyeti: "A nuk e di se të shkosh për të përmbushur nevojat e vëllait tënd

është më e dobishme sesa shpërblimi i një Haxhi vullnetar?". Mbi këtë parim bazohet shpërblimi i madh për udhëheqësit që ndihmojnë nevojtarët dhe për mësuesit që mbështesin nxënësit e tyre. Nga ana tjetër, do të ishte poshtëruese dhe e ndaluar për dikë që ka ushqim për një ditë që të kërkojë ndihmë (lëmoshë). Por nuk është poshtëruese për atë që nuk ka as ushqimin e ditës, apo për dikë që është në borxh, që të mbledhë ndihmë për vete ose për një tjetër. Dhënia e një dhurate të vogël me qëllimin e vetëm për të marrë një dhuratë më të madhe në këmbim, konsiderohet gjithashtu modesti e tepëruar dhe e ulët. Rregullat fetare e ndalojnë dhënien e dhuratave me këtë lloj interesi. Është më mirë që, kur merr një dhuratë, të kthesh një më të madhe, por nuk lejohet ta japësh dhuratën fillestare duke pritur një shpërblim material më të lartë. Po ashtu, të shkosh në një banket pa qenë i ftuar është ulje dinjiteti. Profeti ka thënë: **(Mosshkuarja në një vend ku je i ftuar është mëkat. Të shkosh në një vend ku nuk je i ftuar konsiderohet vjedhje.)** Nëse në një dasmë nuk ka gjëra të ndaluara, është e detyrueshme të shkosh nëse je i ftuar, ndërsa në ftesat e tjera është rrugë e Profetit (sunet). Të shoqërohesh me pushtetarët, gjyqtarët apo të pasurit vetëm për të nxjerrë përfitime personale është modesti e tepëruar dhe degradim, përveç rasteve të detyrimit. Të përkulesh apo të bësh sexhde (përulje deri në tokë) para njerëzve kur i përshëndet, është gjithashtu modesti e tepëruar dhe mëkat i madh. Përkulja me qëllim adhurimi ndaj njeriut përbën mohim (**kufr**). [I varfër në Islam quhet ai që nuk posedon pasuri aq sa është kufiri minimal (**nisabi**) i Kurbanit, pas plotësimit të nevojave themelore. Varfëria me të cilën Profeti krenohej është ndjenja e të qenit nevojtar para Allahut të Lartësuar në çdo çast. Abdullah Dehleviu shpjegon se i varfëri i vërtetë në rrugën e pastrimit të zemrës është ai që nuk ka asnjë dëshirë tjetër përveç kënaqësisë së Zotit. Një person i tillë, kur i mungojnë mjetet e jetesës, bën durim dhe tregon qëndrueshmëri. Ai punon për të fituar furnizimin (**rrizkun**) sepse Zoti e ka urdhëruar, por gjatë punës nuk i lë pas dore adhurimet dhe nuk prek të ndaluarën. Për të, si pasuria ashtu edhe varfëria janë të dobishme për lumturinë e kësaj bote dhe botës tjetër. Por ai që nuk ka durim, që ndjek dëshirat e vetes dhe nuk kënaqet me caktimin hyjnor (kaderin), dështon në të dyja botët.]

Ushtrimi i çdo lloj zanati, tregtie apo pune të lejuar kundrejt pagesës (si çobanllëku, kopshtaria, ndërtimi apo mbajtja e peshave në shpinë) nuk është modesti e tepëruar apo degradim. Pejgamberët, paqja qoftë mbi ta, dhe njerëzit e dashur të Zotit i kanë bërë këto punë. Të punosh për të siguruar jetesën e vetes dhe të familjes është detyrim (farz). Idrisi ishte rrobaqepës, Davudi punonte me hekurin, Ibrahimi bënte bujqësi dhe tregti pëlhurash, ndërsa Ademi ishte i pari që thuri pëlhurë. [Armiqtë e fesë shkruajnë pa dëshmi se njerëzit e parë

jetonin në shpella e mbuloheshin me bar.] Isai ishte këpucëtar, Nuhu marangoz dhe Salihi çantaxhi. Shumë prej tyre ishin barinj. Profeti ka thënë: **(Të blesh dhe të sjellësh vetë nevojat e shtëpisë është shenjë e mungesës së mendjemadhësisë.)** Vetë i Dërguari i Allahut, "paqja dhe bekimi i Allahut qofshin mbi të", ka shitur, ka blerë, ka punuar me pagesë, ka pasur partneritete tregtare dhe ka krijuar fondacione (vakfe). Ai kurrë nuk është zemëruar për çështje të kësaj bote dhe nuk ka lënduar askënd. Ai ka folur dhe ka bërë shaka, por shakatë e tij ishin gjithmonë të vërteta dhe të dobishme. Të kesh turp apo të ngurrosësh për të bërë këto punë të ndershme, buron nga kryelartësia (kibri). Shumë njerëz gabojnë duke ngatërruar përulësinë me modestinë e tepëruar (degradimin), sepse vetja (nefsi) i mashtron.

Eja, o njeri që ke mbetur rob në vend të huaj,
Eja, o njeri që fle i pakujdesshëm në këtë gërmadhë të botës!
Hap sytë e shiko sa zotërinj kanë ardhur e kanë shkuar.
Ç'çmenduri është t'i japësh zemrën kësaj jete që nuk rri!
I japin sheqer bilbilit në kafaz, por ai nuk qëndron,
Është çudi se si njeriu pranon të qëndrojë në këtë burg!
Mblidh mendjen sa ke mundësi,
Sepse ai që thotë "leje se ka kohë", do të vuajë dënim të pafund!

VETËKËNAQËSIA (UXHBI)

14. Vesi i katërmbëdhjetë i keq është vetëkënaqësia. Vetëkënaqësia do të thotë të mburresh me adhurimet dhe punët e mira që ke bërë, duke i pëlqyer ato si arritje personale. Nuk konsiderohet vetëkënaqësi nëse njeriu ka frikë dhe trishtohet duke menduar se këto adhurime mund t'i ikin nga dora, apo nëse gëzohet duke i parë ato si begati që vijnë prej Allahut të Lartësuar. Por, të pëlqesh veten duke menduar se ato vepra janë kryer vetëm nga ti, pa kujtuar se janë mirësi që vijnë nga Zoti, kjo është vetëkënaqësi. E kundërta e këtij vesi quhet mirënjohje. Mirënjohja është të besosh se nuk e ke arritur begatinë me forcën tënde, por ajo është mirësi dhe dhuratë e Allahut të Lartësuar. Të mendosh kështu bëhet detyrim (farz) kur ekziston rreziku i vetëkënaqësisë, ndërsa në kohët e tjera është veprim i pëlqyeshëm. Shkaqet kryesore që e çojnë njeriun drejt këtij vesi janë injoranca dhe pakujdesia. Për të shpëtuar, duhet menduar se çdo gjë ndodh me dëshirën dhe krijimin e Zotit, dhe se mendja, dituria, pasuria e pozita janë dhurata hyjnore. Begati do të thotë çdo gjë e dobishme që i vjen e ëmbël njeriut; Zoti është i vetmi dërgues i tyre. Disa nga shokët e Profetit (sahabët), në betejën e Hunejnit, duke parë ushtrinë e tyre të madhe, thanë se nuk do të munden kurrë. Kur këto fjalë arritën te i Dërguari i Allahut, ai u trishtua. Për këtë arsye, në fillim të luftës ndihma

hyjnore u vonua dhe filloi humbja, por më pas Allahu i mëshiroi dhe u dha fitoren. Po ashtu, Davudi, "paqja qoftë mbi të", duke u lutur kishte thënë: **(O Zot! Nuk ka asnjë natë që fëmijët e mi nuk falin namaz dhe asnjë ditë që nuk agjërojnë.)** Si përgjigje, Allahu i Lartësuar i tha: **(Nëse Unë nuk do të dëshiroja e nuk do t'u jepja fuqi, asgjë nuk do të bëhej.)** Kjo fjalë e Davudit preku madhështinë hyjnore dhe shkaktoi vështirësi që janë shënuar në histori. Të falënderosh për mirësitë e Zotit është vetë një mirësi e madhe.

Dëmet e vetëkënaqësisë janë të shumta: ajo shkakton kryelartësi dhe harresën e mëkateve. Mëkati e errëson zemrën. Ai që kujton gabimet e veta nuk i sheh adhurimet si të mëdha. Njeriu i vetëkënaqur harron dënimin e Zotit dhe mbetet i privuar nga këshillat e të tjerëve, pasi nuk pyet askënd.

Një thënie e Profetit thotë: **(Tri gjëra e çojnë njeriun në fatkeqësi: koprracia, ndjekja e dëshirave të vetes dhe vetëkënaqësia.)** Koprraci nuk i paguan detyrimet, ai që ndjek dëshirat e vetes (nefsin) dhe ai që pëlqen veten shkojnë drejt shkatërrimit. Imam Gazaliu, "Allahu qoftë i kënaqur me të", thotë: (Burimi i të gjitha të këqijave janë tri: zilia, hipokrizia dhe vetëkënaqësia. Pastroje zemrën nga këto!)

Në një thënie tjetër të Profetit thuhet: **(Nëse nuk do të bënit mëkate, kam frikë se do të binte mbi ju një gjynah më i madh: vetëkënaqësia.)** Ai që bën mëkat rri me kokë ulur dhe mund të pendohet, por njeriu i vetëkënaqur mburret me diturinë e tij dhe bëhet egoist; pendimi për të është i vështirë. Ankesat e mëkatarëve të penduar janë më të dashura për Zotin sesa mburrja e adhuruesve. Vetëkënaqësia më e keqe është të pëlqesh gabimet e tua. Kështu janë pasuesit e risive në fe (bidatçinjët) dhe ata pa shkollë juridike (pa medhheb), të cilët i shohin besimet e tyre të prishura si të drejta. Ilaçi për këtë sëmundje gjendet te dijetarët e rrugës së drejtë (Ehli Sunnetit). Por, meqenëse këta pacientë mendojnë se janë të shëndetshëm, nuk i pranojnë këshillat dhe mbeten në fatkeqësi. Këta dijetarë ofrojnë ilaçet që kanë marrë nga i Dërguari i Allahut, "paqja dhe bekimi i Allahut qofshin mbi të", pa i ndryshuar ato. Injorantët mendojnë se këto ilaçe janë prodhim i tyre, dhe duke menduar se janë në rrugën e të vërtetës, vazhdojnë të pëlqejnë veten.

ZILIA (HASEDI)

15. Vesi i pesëmbëdhjetë i keq është zilia. Zilia është të kesh smirë dhe të mos e durosh dot suksesin apo mirëqenien e tjetrit. Ajo shfaqet si dëshirë që begatia që Allahu i Lartësuar i ka dhuruar tjetrit, ti largohet atij. Të dëshirosh që një gjë e dëmshme ti largohet

dikujt nuk është zili, por përpjekje për mbrojtjen e fesë. Po ashtu, të dëshirosh që dituria ti largohet një njeriu të fesë që e përdor atë për të fituar pasuri e pozitë, ose të dëshirosh që ti zhduket pasuria atij që e përdor për të ndaluarën, për shtypje e për shkatërrimin e Islamit, nuk është zili, por xhelozi e pastër fetare. Nëse në zemrën e njeriut shfaqet një ndjenjë zilie për të cilën ai trishtohet dhe nuk e dëshiron, kjo nuk llogaritet mëkat. Mendimi që vjen vetvetiu në zemër nuk është në dorën e njeriut. Mirëpo, nëse njeriu nuk shqetësohet nga prania e kësaj ndjenje ose bën zili me dëshirën e tij të plotë, kjo bëhet e ndaluar (haram). Gjynahu rritet edhe më shumë nëse kjo zili shfaqet me fjalë apo me veprime lënduese. Në thënien e shënuar të Profetit thuhet: **(Njeriu nuk shpëton dot nga tri gjëra: mendimi i keq për të tjerët, besimi në fat të keq dhe zilia. Kur keni mendim të keq, mos veproni sipas tij. Kur ndieni zili, mos e lëndoni tjetrin, por mbështetuni tek Allahu.)** Në (Hadika) thotë: (Mendimi që vjen në zemër është në pesë shkallë: E para, nuk qëndron në zemër, dëbohet. Kësaj i thuhet (**Hacis**). E dyta qëndron në zemër për një kohë. Kësaj i thuhet (**Hatır**). E treta, është kur lëkundesh mes të bërit dhe të mosbërit. Kësaj i thuhet (**Hadis-un-nefs**). Shkalla e katërt, preferohet bërja e saj. Kësaj i thuhet (**Hemm**). Në shkallën e pestë ky preferim forcohet dhe vendoset. Kësaj i thuhet (**Azm**) dhe (**Xhezm**). Tri shkallët e para engjëjt nuk i shkruajnë. Hemm-i, nëse është vepër e mirë shkruhet. Nëse është e keqe dhe braktiset, shkruhet shpërblim. Nëse bëhet Azm, shkruhet një mëkat). Nëse nuk e kryen, edhe kjo falet. Në hadithin fisnik është urdhëruar: **(Gjëja e keqe që vjen në zemër, për sa kohë nuk thuhet dhe nuk veprohet sipas saj, falet).** Kur në zemrën e njeriut vjen një mendim që është mosbesim ose besim i risuar (**bidat**), nëse ai mërzitet nga kjo dhe e refuzon menjëherë, ky mendim i shkurtër nuk bëhet mosbesim.Por, nëse vendos të bëhet mosbesimtar pas shumë vitesh, madje edhe nëse e lidh këtë me një kusht, në momentin që vendos bëhet mosbesimtar. Kështu është edhe gruaja që synon të martohet me një mosbesimtar pas shumë vitesh.

[Mëkati i kryerjes së një vepre të ndaluar është më i madh se vendimi për ta bërë atë. E ndaluar (haram) quhet çdo gjë që Zoti e ka ndaluar, ndërsa dënimi që vjen si pasojë quhet gjynah. Shpërblimi (sevapi) është dhurata që do të ju jepet në botën tjetër atyre që bëjnë vepra të mira dhe adhurime në këtë botë. Allahu i Lartësuar ka premtuar se do të ju japë shpërblim besimtarëve nga mëshira e Tij dhe Ai nuk e thyen kurrë premtimin e Tij.]

Në një thënie tjetër thuhet: **(Nëse njeriu e kalon në zemër një veprim të ndaluar, por nuk e kryen nga frika e Allahut, nuk i shënohet asnjë mëkat. Mëkati shënohet vetëm kur veprimi kryhet.)**

Mirëpo, të bësh nijet (qëllim) për të mohuar besimin apo për të ndjekur risitë e prishura në fe është e ndaluar menjëherë, sepse vetë ky qëllim është i keq. Heqja e peshës së mëkatit për mendimet e këqija që nuk kthehen në veprim, është një mëshirë hyjnore e veçantë për popullin e Muhamedit, “paqja dhe bekimi i Allahut qofshin mbi të”, në nderim të tij.

Nëse një person nuk dëshiron që begatia e tjetrit të largohet, por thjesht dëshiron që të ketë edhe ai të njëjtën mirësi, kjo nuk quhet zili e keqe, por zili e mirë. Kjo është një veti e pëlqyeshme. Të kesh zili të mirë ndaj një njeriu të drejtë, i cili zbaton rregullat e Islamit, kryen detyrimet (farzet) dhe u shmanget të ndaluarave (harameve), është detyrë (vaxhib). Ndërkaq, të kesh zili të mirë për mirësitë kalimtare të kësaj bote, konsiderohet veprim i papëlqyeshëm.

Në një thënie të Profetit thuhet: **(Allahu i Lartësuar shfaq xhelozi (mbrojtje) ndaj robit besimtar, po ashtu edhe besimtari shfaq xhelozi ndaj besimtarit tjetër.)** Allahu i Lartësuar, për shkak të kësaj xhelozie hyjnore, e ka ndaluar imoralitetin. Zoti ka thënë**: (O bijtë e Ademit! Ju krijova për Vete, ndërsa gjithçka tjetër e krijova për ju. Ato që krijova për ju, të mos ju pengojnë e t'ju bëjnë të pakujdesshëm ndaj qëllimit për të cilin jeni krijuar.)** Në një thënie tjetër hyjnore (Hadith Kudsi) thuhet: **(Të krijova për Vete. Mos u merr me gjëra të tjera! Unë jam garantues i furnizimit (rrizkut) tënd, mos u trishto!)** Fakti që Jusufi, “paqja qoftë mbi të”, kërkoi ndërmjetësim te mbreti duke thënë: "Më përmendni emrin tim pranë sulltanit!", preku xhelozinë hyjnore dhe bëri që ai të qëndronte në burg për vite me radhë. Po ashtu, gëzimi i tepërt i Ibrahimit, “paqja qoftë mbi të”, për lindjen e djalit të tij, Ismailit, u bë shkak që ai të urdhërohej për ta bërë kurban. Kjo xhelozi e Allahut të Lartësuar ndaj miqve të Tij (velinjve) tregon se Zoti nuk dëshiron që zemra e robit të lidhet me diçka tjetër përveç Tij. Detyra e robit nuk është të bëjë çfarë t'i pëlqejë, por t'i bëhet adhurim (kulluk) Atij dhe t'u bindet urdhrave e ndalesave. Vetëm Zoti ka të drejtën të bëjë çdo gjë që dëshiron. Besimtari duhet të ndiejë xhelozi ndaj vetes kur bën mëkat; kjo ndjenjë shfaqet me rrahje zemre dhe vështirësi shpirtërore, sepse zemra e besimtarit është vendi i moraleve të bukura. Të lejosh mendime të shëmtuara në zemër do të thotë t'i bësh ato ortakë me të bukurën, ndaj zemra duhet të kundërshtojë. Sa’d bin Ubade, udhëheqësi i banorëve të Medinës (ensarëve), tha: "**O i Dërguari i Allahut! Nëse e shoh gruan time me një burrë të huaj, a nuk mund ta vras pa pritur katër dëshmitarë**?". Profeti iu përgjigj: **(Jo, nuk mund ta vrasësh.)** Sa’di tha: "**Edhe pse duhen katër dëshmitarë, unë nuk e duroj dot dhe e vras menjëherë**." Atëherë i Dërguari i Allahut u tha të tjerëve: **(Dëgjoni udhëheqësin tuaj! Ai është shumë xheloz, unë jam më xheloz se ai, ndërsa Allahu i Lartësuar është më xheloz**

se unë.) Me këtë, Profeti sqaroi se edhe pse ai ndiente xhelozi të madhe, nuk dilte jashtë rregullave të Islamit. Po ashtu, edhe pse Allahu është më xhelozi, Ai nuk e jep dënimin e imoralitetit menjëherë. Ai tregoi se nxitimi për të marrë hak nuk është i saktë. Çdo musliman që sheh një vepër të ndaluar mund të japë vetëm dënim edukativ (disiplinor), por në kohën tonë kjo kompetencë i takon vetëm qeverisë dhe gjykatës. Ai që kryen vrasje në raste të tilla pa katër dëshmitarë, dënohet nga ligji.

Gjithashtu, nuk lejohet që gruaja të shfaqë xhelozi të dëmshme ndaj bashkëshortes tjetër. Kur i Dërguari i Allahut doli nga dhoma e Aishes, "Allahu qoftë i kënaqur me të", një natë, ajo u bë xheloze duke menduar se ai shkoi te një bashkëshorte tjetër. Kur ai u kthye, e pyeti: "**A u bëre xheloze**?". Ajo u përgjigj: "**Si mundet një e gjorë si unë të mos jetë xheloze për një person si ti, më të nderuarin e krijesave**?". Profeti i tha: "**I je bindur pështpëritjes (vesveses) së djallit tënd.**" Ajo pyeti me çudi: "**O i Dërguari i Allahut! A ka djall pranë meje**?". Ai tha: "**Po, ka**." Ajo pyeti përsëri: "**Po pranë teje**?". Ai u përgjigj: "**Po, ka edhe pranë meje, por Allahu i Lartësuar më mbron dhe djalli im është bërë musliman; ai më kujton vetëm gjërat e dobishme.**" Në një thënie tjetër Profeti tregon: "**Zoti më dha dy begati që nuk ia dha askujt: e bëri musliman djallin tim që ishte jobesimtar dhe të gjitha bashkëshortet e mia i bëri ndihmëse në përhapjen e Islamit**." Në ndryshim nga kjo, djalli i Ademit, "paqja qoftë mbi të", ishte jobesimtar dhe bashkëshortja e tij, Havaja, u mashtrua nga betimi i djallit në Parajsë, gjë që shkaktoi gabimin e Ademit.

Përkujdesja e njerëzve ndaj Allahut të Lartësuar shfaqet duke mos dëshiruar kryerjen e veprave të ndaluara (**harameve**).

E kundërta e zilisë është këshilla e sinqertë. Kjo do të thotë të dëshirosh që begatia që Allahu i Lartësuar i ka dhënë dikujt të mbetet tek ai dhe të jetë e dobishme për besimin dhe jetën e tij. Dhënia e këshillës së sinqertë është detyrim për të gjithë muslimanët. Në thëniet e Profetit thuhet: **(Ai që bëhet shkak për një të mirë, merr shpërblim (sevap) sa ai që e kryen atë), (Nuk ka besuar plotësisht ai që nuk dëshiron për vëllain e tij atë që dëshiron për vete)** dhe **(Themeli i fesë është këshilla e sinqertë).** Të këshillosh sinqerisht do të thotë: Për Allahun e Lartësuar: Të njoftosh se Ai është Një, ekzistues dhe zotëron të gjitha cilësitë e përsosmërisë. Të mësosh se Ai nuk ka asnjë të metë, t'i bësh adhurim me qëllim të pastër, të kërkosh kënaqësinë e Tij, të mos rebelohesh, të duash miqtë e Tij dhe të mos i duash armiqtë e Tij. Falënderimi i vërtetë do të thotë t'i përdorësh begatitë e Tij në përputhje me rregullat e Islamit. Për Kuranin: Të besosh gjithçka që njoftohet në të, të zbatosh urdhëresat, të mos bësh përkthime apo interpretime të sajuara sipas mendjes tënde, ta lexosh saktë e shpesh, dhe t'u

tregosh të tjerëve se nuk lejohet prekja e tij pa abdest. Për të Dërguarin e Allahut: Të besosh gjithçka që njoftoi Muhamedi, "paqja dhe bekimi i Allahut qofshin mbi të", ta respektosh atë dhe emrin e tij, të zbatosh dhe të përhapësh rrugën e tij (**sunetin**), të marrësh moralin e tij të bukur dhe të duash familjen e shokët e tij. Për Shtetin: Të ndihmosh qeveritë që respektojnë besimin dhe u japin liri njerëzve në adhurim. T'u njoftosh të vërtetën, të mos rebelohesh dhe të mos kundërshtosh ligjet e tyre që nuk bien ndesh me besimin. Të paguash detyrimet (zeqatin dhe taksat), të mos shkaktosh përçarje, të mos u bësh lajka e as të mos i sjellësh në rrugë të gabuar. Është e nevojshme t'u bindesh librave të moralit dhe jurisprudencës islame të shkruara nga dijetarët e rrugës së drejtë (Ehli Sunnetit). Për njerëzit në përgjithësi: Të bësh gjëra të dobishme për ta në këtë botë dhe në botën tjetër, të mos i lëndosh e të mos u thyesh zemrën. T'i mësosh ata që nuk dinë, t'u mbulosh të metat, t'i mësosh të vegjlit të mëshirojnë dhe të mëdhenjtë të respektohen. T'u bësh të tjerëve atë që dëshiron të të bëjnë ty.

Në një thënie të Profetit theksohet: **(Ai që nuk i ndihmon muslimanët dhe nuk punon për rehatinë e tyre, nuk është prej tyre. Edhe ai që nuk këshillon sinqerisht për Allahun, Kuranin, të Dërguarin, udhëheqësin e shtetit dhe të gjithë muslimanët, natë e ditë, nuk është prej tyre.)**

Zilia i zhduk shpërblimet e adhurimeve. Profeti ka thënë: **(Ruajuni nga zilia. Dije se ashtu si zjarri shkatërron drurin, zilia i shkatërron punët e mira!).** Ai që ka zili, përfundon duke përgojuar e duke sulmuar nderin ose pasurinë e tjetrit. Në Ditën e Gjykimit, punët e mira të ziliqarit do t'i merren e do t'i jepen personit që ai ka lënduar. Përveç kësaj, ziliqari vuan edhe në këtë botë; i ikën gjumi dhe qetësia sa herë sheh begati te tjetri. Asnjë mëkat, përveç mohimit të besimit (kufrit) dhe daljes nga feja (**irtidadit**), nuk i zhduk të gjitha shpërblimet e jetës, por zilia është aq shkatërruese sa i djeg ato shpejt. Në një thënie tjetër thuhet: **(Dy të këqija nga popujt e kaluar ju janë ngjitur: zilia dhe urrejtja (rruajtja e fesë). Betohem se nuk do të hyjë në Parajsë ai që nuk ka besim, dhe nuk mund të arrini besimin pa u dashur me njëri-tjetrin. Për t'u dashur, jepni shumë selam!)**

[Përshëndetja (**selami**) është një veprim shumë i rëndësishëm në Islam. Kur takohen dy muslimanë, dhënia e selamit ("**Selamun Alejkum**") është rrugë e Profetit (**sunet**), ndërsa përgjigjja ndaj tij ("**ue Alejkum Selam**") është detyrim (**farz**). Nuk lejohet përshëndetja me fjalë të veçanta që përdoren nga jobesimtarët apo vetëm me lëvizje të trupit e të duarve. Nëse dy muslimanë janë larg dhe zëri nuk dëgjohet, lejohet ngritja e dorës së djathtë deri te vetulla, por gjithmonë shoqëruar me shqiptimin e selamit. Ndaj jobesimtarëve duhet treguar kujdes që

të mos shkaktohet përçarje (**fitne**); pengimi i përçarjes është veprim me shpërblim të madh (**sevap**).]

Thuhet se muslimanët janë njerëz të dobishëm, por kur shfaqet zilia, dobia zhduket. Në thënien e Profetit thuhet: **(Ziliqarët, ata që bartin fjalë për të përçarë (nemime) dhe fallxhinjtë (kahinët) nuk janë prej meje.)** Bartja e fjalëve bëhet për të prishur marrëdhëniet mes njerëzve, ndërsa fallxhinjtë pretendojnë se dinë të fshehtën; ata nuk duhen besuar kurrë. Ai që bën zili do të mbetet i privuar nga ndërmjetësimi (**shefaati**) i Profetit në botën tjetër.

Në një thënie tjetër thuhet se: **(gjashtë lloj njerëzish do të hyjnë në Ferr për gjashtë arsye: udhëheqësit e shtetit për shtypjen e tyre, arabët për xhelozinë e nacionalizmit, krerët e fshatrave për kryelartësinë, tregtarët për tradhtinë (mashtrimin), fshatarët për injorancën dhe dijetarët për zilinë.**) Prandaj, tregtari duhet të mësojë si të shpëtojë nga gënjeshtra, kamata (**faizi**) dhe hileja, ndërsa çdo musliman duhet të njohë besimin e rrugës së drejtë (**Ehli Sunnetit**). Ky hadith njofton se zilia gjendet shpesh te njerëzit e fesë. Në interpretimet e Kuranit (**tefsir**) shpjegohet se zilia, mendja, besimi dhe begatia janë ndarë në pjesë të ndryshme sipas kohërave dhe vendeve, duke treguar se përulësia spikat te të krishterët e vërtetë, ndërsa besimi i fortë te njerëzit e Jemenit. Para se i Dërguari i Allahut të vinte në këtë botë, hebrenjtë luteshin për fitore në luftë në emër të Profetit që pritej të vinte. Por, kur ai erdhi dhe i ftoi në Islam, ata e njohën, por nga zilia e mohuan. Kjo zili i shkaktoi atyre dhe brezave pasues një dënim të përjetshëm.

Ashtu siç urdhëron Zoti të ruhemi nga e keqja e djallit, Ai urdhëron të ruhemi edhe nga e keqja e ziliqarit.

Në thënien e shënuar thuhet: "**Kërkoni nevojat tuaja fshehurazi, sepse njerëzve që gëzojnë begati u bëhet zili."** Kur planet tuaja dalin në shesh para kohe, zilia mund ti dëmtojë ato. Njeriu është sundues i fjalës që nuk e ka thënë ende, por sapo e thotë, ai bëhet "**rob**" i saj. Shumë njerëzve mund të ju besohet pasuria, por pak njerëzve mund të ju besohet një sekret. Një thënie e famshme këshillon: "**Mbaje fshehur pasurinë, besimin dhe rrugën që ndjek në punë!**"

Zilia nuk e ndryshon caktimin (**takdirin**) e Allahut të Lartësuar; ziliqari vetëm sa trishtohet dhe lodhet kot, duke fituar veç mëkate. Muaviu, "Allahu qoftë i kënaqur me të", i thoshte djalit: "**Ruaju nga zilia, sepse dëmet e saj shfaqen te ti më parë se te armiku yt.**" Sufjan Sevriu ka thënë se ai që nuk ka zili, e ka mendjen të hapur dhe të kthjellët.

Asnjë ziliqar nuk e ka arritur qëllimin e tij dhe asnjë nuk gëzon respekt të vërtetë. Zilia prish nervat dhe shkurton jetën. Një fshatar 120-vjeçar, kur u pyet për sekretin e jetëgjatësisë, u përgjigj: “Sepse nuk bëra zili asnjëherë.” Ebullejs Semerkandi thotë se lutja e tre personave nuk pranohet: e atij që ha të ndaluarën, e atij që përgojon dhe e atij që bën zili.

Nga ana tjetër, ai të cilit i bëhet zili nuk ka asnjë dëm në këtë botë apo në botën tjetër, madje ka dobi. Ziliqari vuan duke parë që begatitë e tjetrit shtohen. Për të ju shëruar nga zilia, njeriu duhet ta detyrojë veten të jetë bujar: ti dërgojë dhurata atij që ka zili, ta lavdërojë, ti tregojë përulësi dhe të lutet që Zoti tia shtojë edhe më shumë begatitë atij personi.

URREJTJA (HIKDI)

16. Urrejtja (**marrëdhënia e ligë**) është sëmundja e gjashtëmbëdhjetë e zemrës. Urrejtja do të thotë të mbash inat ndaj dikujt dhe të ushqesh zili e armiqësi në zemër. Është e ndaluar (haram) të ushqesh urrejtje ndaj atyre që të japin këshilla të drejta; ndaj tyre duhet pasur respekt dhe bindje, sepse ata kanë kryer urdhrin e Allahut të Lartësuar. Ndërkaq, urrejtja ndaj atij që bën padrejtësi (shtypësit) nuk është e ndaluar, por nëse dikush vdes pa e marrë hakun, kjo do të zgjidhet në Ditën e Gjykimit. Veprimi më i lartë është falja e shtypësit. Në betejën e Uhudit, kur i Dërguari i Allahut, “paqja dhe bekimi i Allahut qofshin mbi të”, u plagos në fytyrë dhe iu thye një dhëmb, shokët e tij u pikëlluan dhe i kërkuan ta mallkonte armikun. Ai u përgjigj: "**Nuk jam dërguar për të mallkuar, por për të bërë lutje të mira e për të mëshiruar çdo krijesë. O Zoti im! Udhëzoji këta njerëz, sepse nuk dinë çfarë bëjnë**." Ai i fali armiqtë e tij dhe nuk i mallkoi.

Në një thënie të Profetit thuhet: "**Me dhënien e lëmoshës pasuria nuk zvogëlohet. Allahu i Lartësuar i bën të nderuar ata që falin. Atë që fal për hir të Zotit, Zoti e lartëson**." Dijetarët shpjegojnë se lëmosha këtu nënkupton zeqatin e detyrueshëm. Përulësia dhe adhurimet e atij që fal vlerësohen më shumë dhe mëkatet i falen më shpejt. Ky udhëzim shërben si ilaç kundër zemërimit, hakmarrjes dhe kryelartësisë që burojnë nga egoja (nefsi). Falja është vepër e përgjithshme; edhe kur njeriu nuk ka mundësi të marrë hak, falja është e mirë, por kur ka fuqi të marrë hakun dhe sërish fal, kjo është shkalla më e lartë e butësisë, mëshirës dhe trimërisë. Ti bësh mirë atij që të bën keq është shkalla më e lartë e njerëzillëkut dhe kjo veti e kthen armikun në mik. Isai, “paqja qoftë mbi të”, ka thënë: "**Më parë është thënë: 'dhëmbi për dhëmb e syri për sy', por tani unë ju them: mos bëni keq ndaj atij që ju bën keq."** Shejh Ibnul Arabi thotë: "**Kush i bën mirë atij që bën keq, ka falënderuar**

për begatitë e Zotit. Kush i bën keq atij që i bën mirë, është mohues i mirësive." Marrja e hakut fiks sa dëmi i shkaktuar është drejtësi, ndërsa falja është shkalla më e lartë e saj. Megjithatë, nëse falja e bën shtypësin më arrogant dhe rrit zullumin, atëherë marrja e hakut sipas ligjit është më e mirë dhe sjell më shumë shpërblim se falja. Kushdo që fal aty ku falja sjell përmirësim, arrin dashurinë e Allahut të Lartësuar. Profeti ynë, kur pa dikë që mallkonte atë që i kishte bërë padrejtësi, tha: "**Tashmë e more hakun (me mallkim)**," duke lënë të kuptohet se falja do të ishte më e mirë.

Urrejtja sjell njëmbëdhjetë të këqija: zilinë, gëzimin për fatkeqësinë e tjetrit, prishjen e miqësisë, nënçmimin, gënjeshtrën, përgojimin, zbulimin e sekreteve, talljen, lëndimin, mosshlyerjen e detyrimeve dhe pengimin e faljes.

Ai që mban urrejtje rrezikon të bjerë në shpifje dhe dëshmi të rreme. Në një thënie profetike thuhet se besimtari mund të shpresojë në faljen e të gjitha mëkateve nëse vdes pa rënë në idhujtari (**shirk**), pa bërë magji dhe pa ushqyer urrejtje ndaj vëllait të tij në fe.

Magjia është e ndaluar (**haram**) në Islam. Nëse dikush beson se përmes magjisë mund të bëjë çfarë të dëshirojë pavarësisht vullnetit të Zotit, ai del nga feja (**bëhet jobesimtar**). Duhet besuar se magjia, ashtu si ilaçet, mund të ketë efekt vetëm nëse Allahu i Lartësuar dëshiron dhe e krijon atë efekt. Përdorimi i saj mbetet një mëkat i madh.

Në thënien e shënuar të Profetit (hadith) thuhet: "**Allahu i Lartësuar, në natën e pesëmbëdhjetë të Shabanit, i mëshiron të gjithë robërit e Tij. Vetëm idhujtarin dhe atë që mban urrejtje (mushahinin) nuk i fal.**" Mushahini është personi që sjell risi të dëmshme në fe (**bidatçi**), që do të thotë njeriu i cili nuk ndjek asnjë shkollë juridike fetare (**medhheb**).

[Atij që nuk është në besimin e rrugës së drejtë (**Ehli Sunnetit**) i thuhet "**posedues i risive**" (**bidatçi**). Kush nuk ndjek një nga katër shkollat juridike (**Hanefi, Maliki, Shafi, Hanbeli**), është ndarë nga grupi i shpëtuar. Kush largohet nga ky besim, ose bie në mohim (**kufr**), ose bëhet ndjekës i risive. Llojet e mohuesve janë të shumtë, por më i keqi është idhujtari (**mushriku**). Idhujtari është ai që nuk beson në Allahun e Lartësuar dhe në Ditën e Gjykimit. Ateistët, masonët dhe komunistët gjithashtu hyjnë në këtë kategori. Ndjekësit e risive (**bidatçinjtë**) nuk janë domosdoshmërisht jobesimtarë, por dëmet e tyre ndaj Islamit janë më të mëdha se dëmet e jobesimtarëve të hapur. Megjithatë, ata që mohojnë të vërtetat e qarta të Kuranit dhe thënieve të Profetit, bien në mohim të plotë.]

Dijetari indian Mahmud bin Abdulgajjur **Pishavuri**, në librin e tij "**Huxhxhet-ul-Islam**" të botuar në vitin 1848, shpjegon se është detyrim (**vaxhib**) për muslimanët të ndjekin dijetarët e mëdhenj (**muxhtehidët**). Kjo bazohet në urdhrat e Kuranit në suren Nahl (ajeti 43) dhe suren Enbija (ajeti 7), ku thuhet: "**Pyesni dijetarët dhe mësoni!".** Gjithashtu, surja Teube (ajeti 100) njofton se Allahu është i kënaqur me ata që ndjekin brezat e parë të muslimanëve. Muadh bin Xhebeli, "Allahu qoftë i kënaqur me të", kur u dërgua si gjyqtar në Jemen, u pyet se si do të gjykonte. Ai u përgjigj: **"Nëse nuk gjej zgjidhje në Kuran dhe as në thëniet e Profetit, do të nxjerr rregulla (ixhtihad) sipas asaj që kuptoj."** I Dërguari i Allahut, "paqja dhe bekimi i Allahut qofshin mbi të", e pëlqeu këtë përgjigje. Dijetarë të tjerë të mëdhenj, si Ahmed Shihabuddin Karafi dhe Xhelaluddin Sujuti, kanë bërë të ditur se ekziston një konsensus (**ixhma**) që muslimani i thjeshtë duhet të ndjekë një dijetar të kualifikuar. Pretendimet e reformatorëve në fe se "**çdokush duhet të nxjerrë rregulla vetë**" nuk kanë vlerë, sepse ata nuk i përkasin rrugës së drejtë. Është e ndaluar (haram) për një myfti që nuk është dijetar i pavarur (**muxhtehid**) të japë vendime (**fetva**) nga mendja e tij; ai mund vetëm të transmetojë vendimet e dijetarëve të mëdhenj të kaluar.

Një nga shkaqet e urrejtjes (**hikdit**) është zemërimi (**gadabi**). Zemërimi vjen si pasojë e rritjes së lëvizjes së gjakut (**tensionit**). Kur njeriu zemërohet por nuk mund të marrë hak, ky zemërim kthehet në urrejtje të fshehur në zemër. Megjithatë, të zemërohesh vetëm për hir të Allahut dhe mbrojtjes së fesë, është një cilësi e mirë dhe tregon zell (**gajret**) fetar.

I Dërguari i Allahut, ditën ishte agjërues,
Natën gjithashtu, ishte duke falur namaz.
Nëse je pjesë e bashkësisë së tij, ndiq atë të Zgjedhur,
Kujdesu për rrugën e tij dhe largoju të papëlqyeshmes gjithmonë.

GËZIMI PËR TË KEQEN E TJETRIT (SHEMATETI)

17. **Shematet** është të gëzohesh për belanë, dëmin që i vjen tjetrit. Në hadithin fisnik është urdhëruar: (Mos bëni shematet ndaj vëllait tuaj të fesë! Nëse bëni shematet, Allahu teala ia heq belanë atij dhe jua jep juve). Të gëzohesh për vdekjen e zullumqarit për të shpëtuar nga zullumi, nga e keqja e tij, nuk është shematet. Të gëzohesh për belatë e tjera, përveç vdekjes, që i bien armikut, është shematet. Sidomos, të gëzohesh duke menduar se ti je bërë shkak për ardhjen e belave, për shembull të gëzohesh që t'u pranua lutja, është edhe më keq. Bëhet shkak që të kapesh nga vesi i keq i **(uxhbit)** [vetëpëlqimit]. Duhet të mendosh se belaja që i ka ardhur atij, mund të jetë **(mekr)** dhe **(istidraxh)** [kurth ose lëshim gradual drejt

shkatërrimit] për ty. Duhet lutur që atij t'i largohet belaja. Në hadithin fisnik është urdhëruar: **(Lutja e mirë që bën besimtarit për vëllain e tij të fesë pas shpine, pranohet. Një engjëll thotë: Allahu ta dhëntë edhe ty këtë të mirë. Amin. Lutja e engjëllit nuk refuzohet).** Nëse armiku është zullumqar dhe belaja që i vjen atij e pengon atë t'u bëjë zullum të tjerëve, gëzimi për ardhjen e belasë nuk është shematet, nuk është gjynah. Është **(gajret)** [xhelozi/kujdes] fetar. Gajreti fetar tregon se besimi është i fortë. Të kesh gajret për Allahun është mirë. Të kesh gajret për dëshirat shtazarake nuk është mirë. Përsëri, nuk është mirë të gëzohesh për ardhjen e belasë as ndaj zullumqarit. Por, meqë e pengon atë t'u bëjë zullum të tjerëve dhe që të marrin mësim edhe zullumqarët e tjerë, është e lejuar.

NDËRPRERJA E MIQËSISË (HIXHRI)

18. Ndërprerja do të thotë të braktisësh miqësinë e të mbash inat me dikë. Në thënien e Profetit (hadith) thuhet: "**Nuk është e lejuar për besimtarin (mu'minin) të ndërpresë marrëdhëniet me vëllanë e tij më shumë se tri ditë. Pas tri netësh, është detyrë (vaxhib) të shkojë tek ai dhe ti japë selam. Nëse tjetri ia kthen selamin, të dy fitojnë shpërblim (sevap). Nëse nuk ia kthen, mëkati mbetet mbi të**." Qoftë burrë apo grua, nuk lejohet që për çështje të kësaj bote të qëndrosh i zënë me dikë apo të ndëpresësh lidhjet. Në marrëdhëniet shoqërore dhe tregtare, kjo rregull vlen njësoj edhe ndaj jomuslimanëve.

[Gjithashtu, edhe ndaj qytetarëve jomuslimanë nuk lejohet të mbash inat për çështje të kësaj bote. Është e nevojshme të fitosh zemrat e tyre me fytyrë të qeshur e fjalë të ëmbla, të mos i lëndosh dhe të paguash çdo detyrim që ke ndaj tyre. Kudo që të jetë, në shtet musliman apo jomusliman, nuk lejohet të preket pasuria, jeta apo dinjiteti i askujt. Jomuslimanët, turistët dhe tregtarët e huaj kanë të njëjtat të drejta e liri në marrëdhëniet e tyre si muslimanët; ata janë të lirë të kryejnë ritet e fesë së tyre. Muslimani duhet të ju bindet urdhrave të Zotit, të mos kryejë krime, të mos shkaktojë trazira (**fitne**) dhe të ju bëjë mirë të gjithëve. Ai duhet të shfaqë moralin e lartë të Islamit, duke u bërë shkak që çdo komb ta respektojë këtë besim].

Të shkosh dhe të pajtohesh me atë që je zënë para se të kalojnë tri ditë, është veprimi më i mirë. Afati prej tri ditësh është lënë që njeriu të qetësohet e të mos ketë vështirësi shpirtërore, por pas kësaj kohe fillon mëkati, i cili shtohet çdo ditë derisa të ndodhë pajtimi. Profeti ka thënë: "**Shko e pajtohu me atë që je zënë! Fale atë që të bën padrejtësi dhe bëji mirë atij që të bën keq!**" Ai që jep selamin e plotë ("Esselamu alejkum ve rahmetullahi ve berekatuhu") fiton tridhjetë shpërblime. Kush qëndron i zënë me inat më shumë se tri ditë, rrezikon dënimin në Ferr nëse nuk falet apo nuk ndërmjetësohet për të. Megjithatë, të

ndërpresësh marrëdhëniet me atë që bën mëkate, me qëllim që kjo ti shërbejë si këshillë e ta përmirësojë, është veprim i pëlqyeshëm (**mustehab**). Kjo quhet "zemërim për hir të Allahut të Lartësuar". Në thënien e Profetit thuhet: "**Vepra më e vlefshme është dashuria për hir të Allahut dhe mosdashuria (distancimi) për hir të Allahut.**" Zoti e pyeti Musain, "paqja qoftë mbi të": **"Çfarë bëre për Mua**?". Ai u përgjigj se falte namaz, agjëronte, jepte zeqat dhe e përmendte Zotin. Allahu i Lartësuar i tha: "**Namazi është prova jote, agjërimi është mburoja jote, zeqati të jep hije e qetësi në Ditën e Tubimit (Mahsher), dhe përmendja (dhikri) të jep dritë. Por, a i deshe miqtë e Mi dhe a u ndave nga armiqtë e Mi?"** Kështu, Musai kuptoi se adhurimi më i dashur për Zotin është dashuria dhe distancimi për hir të Tij. Për këtë arsye, lejohet ndërprerja e marrëdhënieve me ata që këmbëngulin në mëkate apo pasuri të ndaluar, siç bëri Ahmed bin Hanbeli me të afërmit e tij apo siç veproi Profeti me tre personat që nuk morën pjesë në betejën e Tebukut pa arsye.

Ndihmësi i atij që mbështetet tek Allahu është i Vërteti,
Zemra e dëshpëruar, një ditë do të gjejë gëzimin e plotë.

FRIKACAKËRIA (XHUBNI)

19. Frikacakëria (**xhubni**) është vesi i nëntëmbëdhjetë i keq i zemrës. Kur forca e reagimit dhe e vendosmërisë (**gadabi**) përdoret në sasinë e duhur, ajo quhet trimëri (shexha'at). Por, kur kjo forcë është më e dobët se sa duhet, ajo kthehet në frikacakëri. Frikacakëria është një shprehi e dëmshme. Imam Muhamedi bin Idris Shafi'iu, Allahu i Lartësuar e mëshiroftë, ka thënë: "**Kush tregohet frikacak aty ku duhet treguar trimëri, i ngjan gomarit. Kush nuk e pranon faljen e atij që i kërkon ndjesë, i ngjan djallit**." Frikacaku shfaq plogështi dhe mungesë përgjegjësie ndaj bashkëshortes dhe të afërmve të tij, duke mos qenë në gjendje t'i mbrojë ata. Ai ulet para poshtërimit dhe padrejtësisë (**zullumit**). Kur sheh dikë që kryen vepra të ndaluara (**harame**), ai hesht nga frika. Ai lakmon pasurinë e të tjerëve, nuk është i qëndrueshëm në punën e tij dhe nuk e kupton rëndësinë e përgjegjësisë që i është besuar. Allahu i Lartësuar, në suren Teube, e lavdëron trimërinë dhe heroizmin. Ndërsa në suren Nur, urdhëron që të mos ketë mëshirë të gabuar në dhënien e dënimit të caktuar ligjor për ata që kryejnë imoralitet (**zina**).

Në një thënie të Profetit (hadith) thuhet: **"Nëse vajza ime e dashur, Fatima, do të vidhte, unë do ti prisja dorën!"**. Allahu i Lartësuar, në suren Fet'h, i lavdëron shokët e Profetit (sahabët) duke thënë se ata tregohen të ashpër dhe të palëkundur ndaj jobesimtarëve në betejë. Kuptimi i lartë i ajetit 74 të sures Teube është: **"Bëhu i ashpër ndaj**

jobesimtarëve!". Kjo do të thotë të mos frikësohesh kur ata sulmojnë. Në një thënie tjetër thuhet**: "Më i miri i bashkësisë (ymmetit) sime është ai që është i qëndrueshëm si hekuri."** Është e nevojshme të tregohesh i vendosur dhe i ashpër ndaj atyre që shfaqin armiqësi ndaj Islamit dhe muslimanëve ose që sulmojnë besimtarët; ndaj tyre nuk lejohet të jesh frikacak. Të ikësh nga frika nuk e ndryshon caktimin (**takdirin**) e Allahut të Lartësuar. Kur vjen afati i vdekjes (**exheli**), engjëlli Azrail, "paqja qoftë mbi të", e gjen njeriun kudo që të ndodhet. Megjithatë, nuk është e lejuar as ta hedhësh veten në rrezik pa arsye. Të qëndrosh apo të udhëtosh vetëm në vende të rrezikshme konsiderohet mëkat.

ZEMËRIMI I TEPËRT (TEHEVVYRI)

20. Zemërimit të dëmshëm dhe ashpërsisë së tepërt i thuhet "**tehevvyr**" (**nxitim**). Ai që e zotëron këtë ves është i vrazhdë dhe i rrëmbyer. E kundërta e kësaj cilësie quhet "**kazm**" (frenimi i zemërimit) dhe "**hilm**" (butësia apo ëmbëlsia). Njeriu i butë nuk zemërohet lehtë dhe nuk e humb qetësinë përballë gjërave irrituese. Ndërsa frikacaku dëmton vetëm veten, njeriu i zemëruar dëmton si veten, ashtu edhe të tjerët. Zemërimi i tepërt ia errëson mendjen njeriut dhe mund ta çojë deri në humbjen e besimit (**kufr**). Në thënien e Profetit (hadith) thuhet: **"Zemërimi e prish besimin** (**imanin**)." Nuk është parë kurrë që i Dërguari i Allahut, "paqja dhe bekimi i Allahut qofshin mbi të", të zemërohej për çështje të kësaj bote; ai zemërohej vetëm për hir të Allahut të Lartësuar. Ai që zemërohet duhet të mendojë paraprakisht se edhe tjetri mund ti kthejë përgjigje. Zemërimi i prish nervat, shkakton sëmundje të zemrës dhe i jep pamjes së njeriut një gjendje të shëmtuar e të frikshme.

Mposhtja e zemërimit (**kazm**) sjell shumë shpërblime (**sevap**). Atij që e mposht zemërimin i është dhënë lajmi i mirë (**myzhde**) për Parajsën (**Xhennetin**). Nëse njeriu e frenon veten për hir të Zotit, e fal tjetrin dhe nuk i kthen përgjigje të keqe, Allahu i Lartësuar e do shumë atë. Në thënie të Profetit thuhet: **"Nëse një person e largon zemërimin e tij për hir të kënaqësisë së Allahut, Allahu gjithashtu e largon dënimin e Tij prej tij**" dhe **"Nëse gjenden tri gjëra te një musliman, Allahu i Lartësuar e ruan, e do dhe e mëshiron atë: të falënderosh për begatinë, të falësh shtypësin dhe të mposhtësh zemërimin."** Falënderimi për begatinë do të thotë ta përdorësh atë në përputhje me rregullat e Islamit. Imam Gazaliu ka thënë: "**Butësia (hilmi) është më e vlefshme sesa thjesht mposhtja e zemërimit.**" I Dërguari i Allahut lutej: **"O Zoti im! Më jep dituri (ilm), më zbukuro me butësi, më dhuro devotshmëri (takva) dhe më bëj të bukur me mirëqenie**." Shembujt e Abdullah ibni

Abbasit, Zejnel Abidinit dhe Isait (“paqja qoftë mbi të”) tregojnë se si njerëzit e butë i kthejnë fyerjet me mirësi. Isai thoshte: **"Çdokush i jep tjetrit nga ajo që ka me vete."**

Në thënien e Profetit thuhet: **"Zemërimi vjen nga pështpëritja e djallit. Djalli është krijuar nga zjarri, ndërsa zjarri shuhet me ujë. Kur të zemëroheni, merrni abdes!"** Për këtë arsye, kur të zemërohesh, duhet të kërkosh mbrojtjen e Zotit dhe të lexosh suret Felak dhe Nas. Kush zemërohet, nëse është në këmbë duhet të ulet; nëse zemërimi vazhdon, duhet të shtrihet. Kjo sepse shtrirja zvogëlon kryelartësinë (kibrin), që është burimi i zemërimit. Urdhërohet gjithashtu leximi i lutjes: **"O Zoti im! Fali gjynahet e mia. Më shpëto nga zemërimi në zemrën time dhe nga pështpëritja e djallit."** Kush nuk mund të sillet me butësi ndaj atij që e zemëron, duhet të largohet prej tij dhe të mos takohet për një kohë.

Këshilla e Profetit "**Mos u zemëro**!" është ilaçi më i madh për shëndetin e nervave dhe qetësinë shpirtërore. As për këtë botë (**dynja**) dhe as për botën tjetër (**ahiret**), nuk duhet të zemërohesh me askënd. Thënia e Profetit "**Mos u zemëro**!" (**La tagdab**) e ndalon rreptësisht këtë ves. Kur njeriu zemërohet, i prishen nervat dhe mund të sëmuret në gjymtyrë të ndryshme, për të cilat mjekët shpesh nuk gjejnë ilaç. Kush zemërohet, lëndon veten dhe ata që ka pranë, duke shkaktuar sëmundje nervore te të tjerët dhe duke prishur qetësinë e shtëpisë. Zemërimi mund të bëhet shkak për shpërbërjen e familjes, madje edhe për marrjen e jetës. Aty ku nuk ka zemërim, mbretëron lumturia dhe paqja. Edhe jobesimtarët që u binden rregullave morale të Islamit, arrijnë të gjejnë lumturi në këtë botë.

Injorantët dhe budallenjtë shpesh e quajnë zemërimin dhe ashpërsinë e dëmshme si "**trimëri**", "**burrëri**" apo "**nder**", duke u përpjekur të zbukurojnë këtë shprehi të keqe. Kjo tregon se mendja e tyre është me të meta. Për këtë arsye, i sëmuri zemërohet më shpejt se i shëndoshi, gruaja se burri dhe i moshuari se i riu. Sipas moshave, ai që është nën tridhjetë vjeç quhet i ri, midis tridhjetë dhe pesëdhjetë vjeç quhet burrë i rritur, mbi pesëdhjetë vjeç quhet i moshuar (**shejh**), ndërsa pas të shtatëdhjetave quhet i moshuar i vjetër (**pir fani**).

Të mos e dëgjosh atë që jep këshilla të ashpra e me zemërim, duke i nxjerrë nga koka e vet e jo nga Islami apo libri, bëhet shkak për zemërimin e tij. Ilaçi i kësaj është ta thuash të vërtetën butë dhe ëmbël. Hazreti Hasani dhe Husejni "Allahu qoftë i kënaqur me të dy" po ecnin në shkretëtirë. Panë një të moshuar duke marrë abdes. Nuk po e merrte abdesin drejt, nuk po u përmbahej kushteve të tij. Meqë ishte i moshuar, u erdhi rëndë t'i thoshin se një abdes i tillë nuk është i vlefshëm. Shkuan pranë tij dhe i thanë: "Zotëri i bekuar! Ne po i themi

njëri-tjetrit se marrim abdes më mirë. Le të marrim një abdes. Na trego se cili prej nesh ka të drejtë." Fillimisht Hasani, pastaj Husejni morën një abdes të bukur. I moshuari shikoi me vëmendje. "Bijtë e mi! Tani e mësova prej jush marrjen e abdesit," tha ai. Ibrahimi alejhiselam u dha një gosti dyqind mexhusëve. Ata thanë: "Çfarëdo që të na urdhërosh, do ta bëjmë." Ai tha: "Kam një dëshirë prej jush." Kur thanë "Çfarë është ajo?", ai tha: "Dëshiroj t'i bëni një herë sexhde Zotit tim." Biseduan mes vete. Thanë: "Mirësitë dhe gostitë e këtij të moshuari janë të famshme. Të mos ia thyejmë zemrën, bëjmë një sexhde, pastaj shkojmë e u adhurlojmë përsëri zotave tanë. Nuk ka ndonjë dëm." Ndërsa ata ishin në sexhde, Ibrahimi alejhiselam tha: (O Zot! Kaq mundem të bëj! Nuk më vjen nga dora t'i bëj të bëjnë më tepër. Vetëm në fuqinë Tënde është t'i çosh ata në udhëzim dhe lumturi. Bëjuni atyre nasip Islamin!). Lutja e tij u pranua dhe të gjithë u bënë muslimanë. Atij që do të kryejë një gjë të ndaluar i jepet këshillë fshehurazi. Atij që është duke kryer një gjë të ndaluar, i thuhet aty me ëmbëlsi. T'i japësh këshillë gjithkujt fillimisht fshehurazi, në vetmi, është më ndikuese.

Të keqkuptosh fjalën e dikujt bëhet shkak për zemërimin e tij. Në kohë të tilla duhet folur pak dhe qartë, nuk duhen përdorur fjalë të dyshimta. T'ia tregosh dikujt diçka në mënyrë të mbyllur, i jep atij mërzi. E lëndon atë. Urdhërimi për të mirë ka tri kushte: E para, është të kesh për qëllim njoftimin e urdhrit dhe ndalesës së Allahut teala. E dyta, të dish dokumentin, burimin e asaj që thua. E treta, të bësh durim ndaj vështirësive që do të shfaqen. Duhet folur butë dhe nuk duhet vepruar me ashpërsi. Ai që flet ashpër dhe grindet, bëhet shkak për trazira. Ndërsa Hazreti Omeri ishte kalif, një natë po shëtiste brenda Medines me Abdullah ibni Mesudin "Allahu qoftë i kënaqur me ta". Nga një derë dëgjoi këngë, zërin e një gruaje që këndonte. Përgjoi brenda nga vrima e derës. Pa një të moshuar që kishte para vetes një shishe vere dhe përballë një vajzë këngëtare. Menjëherë hyri brenda nga dritarja. Kur (i moshuari) i tha: "O Prijës i Besimtarëve! A më dëgjon për hir të pëlqimit të Allahut teala?", (Omeri) urdhëroi: "Fol, ta shohim." "Unë bëra një mosbindje ndaj Allahut teala. Por ti kundërshtove tre urdhra të Tij," tha ai. Kur tha "Cilat janë ato?", (i moshuari) tha: "Allahu teala urdhëron: Mos i përgjoni shtëpitë e të tjerëve. Ti përgjove brenda nga dera. Allahu teala urdhëroi: Mos hyni në shtëpinë e tjetrit pa marrë leje. Ti hyre pa leje. Allahu teala urdhëroi: Hyni në shtëpi nga dyert e tyre dhe jepni selam, ndërsa ti hyre nga dritarja dhe nuk dave selam." Hazreti Omeri "Allahu qoftë i kënaqur me të", duke iu përgjigjur kësaj me drejtësi dhe paanësi, tha "The të vërtetën" dhe i kërkoi falje atij. Doli jashtë duke qarë.

Duhet të kesh mendim të mirë (**hysn-i dhan**) dhe t'i presësh mirë ata që japin këshilla dhe të gjithë muslimanët. Fjalët e tyre duhet të interpretohen për mirë sa të jetë e mundur. Të besosh se një musliman është i mirë dhe i devotshëm (**salih**), është adhurim (**ibadet**). Të kesh mendim të keq (**su-i dhan**) ndaj një muslimani dhe të mos e besosh atë, tregon se ke karakter të keq. Fjalën që dëgjon duhet të përpiqesh ta kuptosh, ndërsa atë që nuk e kupton, duhet ta pyesësh. Nuk duhet të kesh menjëherë mendim të keq për folësin. Vesvesja me të cilën shejtani ka më së shumti sukses në zemër, është vesvesja e mendimit të keq. Të kesh mendim të keq është e ndaluar (**haram**). Nëse nuk gjendet mundësi për të nxjerrë kuptim të mirë nga një fjalë, duhet menduar se ajo mund të jetë thënë gabimisht, pa dashje ose nga harresa.

Kur një i varfër kërkon diçka nga një i pasur dhe i pasuri nuk ia jep, të dy mund të zemërohen.

T'i thuash diçka ose t'i pyesësh diçka dikujt që është i zënë me punë, i zhytur në mendime, i mërzitur ose në vështirësi, mund të bëhet shkak për zemërimin e tij. Kështu është edhe e qara apo bërtitja e fëmijës, apo bërtitja e kafshës. Të zemërohesh në këtë mënyrë është shumë e shëmtuar. Janë parë njerëz që zemërohen nga lëvizja e sendeve të pajeta. Kjo është edhe më keq. Janë parë njerëz që, nëse diçka rrëshqet nga vendi ku e kanë vënë, apo nëse nuk thyhet kur e godasin me keser **(vegël pune**), shajnë me zemërim, godasin, shkatërrojnë apo djegin. Nuk mungojnë as ata që zemërohen me atë që bëjnë vetë, dhe për këtë shajnë apo godasin veten. Është mirë të zemërohesh me veten për shkak të mangësive në adhurim. Kjo është xhelozi për fenë, është shpërblim. Të zemërohesh ndaj qeverisë, kreut të qeverisë, të Dërguarit të Allahut "paqja dhe mëshira qofshin mbi të" e madje ndaj Allahut teala për shkak të urdhrave dhe ndalesave, është më e keqja nga të gjitha. Bëhet shkak për mosbesim. Hadithi fisnik **(Zemërimi e prish besimin),** tregon se zemërimi ndaj Allahut teala dhe të Dërguarit të Tij është mosbesim.Është mirë të zemërohesh kur sheh dikë duke kryer një gjë të ndaluar. Kjo vjen nga xhelozia për fenë. Por, kur zemërohesh, nuk duhet të dalësh jashtë arsyes dhe Islamit. T'i thuash atij mosbesimtar, hipokrit, i pandershëm dhe fjalë të tjera të pista e të shëmtuara, është e ndaluar. Ai që i thotë këto duhet të qortohet e të ndëshkohet. Edhe pse është dhënë leje që ai që e sheh atë duke kryer një gjë të ndaluar t'i thotë injorant apo budalla, është më mirë t'i japë këshillë duke i folur butë dhe ëmbël. Në hadithin fisnik është urdhëruar: (Allahu teala do që gjithmonë të flitet butë). Nëpunësi i qeverisë, polici, duhet ta ndalojë duke përdorur forcë atë që kryen të ndaluarën dhe atë që del kundër ligjeve. Por, rrahja më shumë se sa duhet dhe torturimi i tij, është zullum, është gjynah. Nëse nuk ka nëpunës shteti, edhe ai që ka fuqi duhet ta ndalojë e ta qortojë. Dënimet me vdekje apo me prishjen e shtëpisë, jepen

vetëm nga qeveria dhe gjykatësi. Të japësh dënim më shumë se sa duhet, është zullum. Është e ndaluar që *muhtesibët*, domethënë nëpunësit e qeverisë që urdhërojnë për të mirë dhe ndalojnë nga e keqja, të bëjnë tortura.

E kundërta e zemërimit është **butësia**. **Butësia** është më e vlefshme se sa të mundësh zemërimin. **Butësi** do të thotë të mos zemërohesh. Është shenjë e pjekurisë së mendjes. Në hadithin fisnik është urdhëruar: (Allahu teala e do atë që tregon **butësi** përballë gjësë që bëhet shkak për zemërim) dhe (Allahu teala i do ata që kanë **turp**, **butësi** dhe **ndershmëri**. Nuk i do ata që flasin **fjalë të pista** dhe ata që lypin duke u bërë të bezdisshëm). **Ndershmëria** është të mos ia vësh syrin pasurisë së tjetrit. **Fjalët e pista** janë gjëra të shëmtuara dhe të turpshme. I Dërguari i Allahut "paqja dhe mëshira qofshin mbi të" e thoshte shpesh lutjen: (O Zot! Më dhuro dije, **butësi**, devotshmëri dhe **mirëqenie**!). Dija e dobishme janë shkencat e besimit, jurisprudencës dhe moralit. **Mirëqenie** do të thotë shpëtimi dhe ruajtja e fesë dhe besimit nga risitë, e veprës dhe adhurimit nga fatkeqësitë, e nefsit nga epshet, e zemrës nga dëshirat e kota dhe vesveset, dhe e trupit nga sëmundjet. Kur e pyetën të Dërguarin e Allahut "paqja dhe mëshira qofshin mbi të" se cila është më e vlefshmja e lutjeve, urdhëroi: (Kërkoni **mirëqenie** nga Allahu teala. Pas besimit, nuk ka mirësi më të madhe se **mirëqenia**). **[Për të arritur mirëqenien, duhet bërë shumë kërkim faljeje.]** Në hadithin fisnik është urdhëruar: **(Bëhuni zotërues të dijes dhe qetësisë! Flisni butë kur mësoni dhe kur mësoni të tjerët! Mos bëni mendjemadhësi me dijen!)**. **Qetësia** do të thotë të jesh i rëndë dhe me dinjitet. Në hadithin fisnik është urdhëruar: **(Zjarri i Xhehenemit nuk e djeg atë që i përshtatet Islamit dhe që është i butë)** dhe **(Të qenit i butë sjell begati. Të bësh teprime dhe lëshime në punë, bëhet shkak për pakujdesi).** Në hadithin fisnik është urdhëruar**: (Nuk vjen mirësi nga ai që nuk ka butësi!)** dhe **(Butësia i jep bukuri njeriut, i largon të metat).**

Nuk duhet zemëruar me armikun, duhet thënë me zë të ulët (Allahu të dënoftë). Allahu teala i jep dënim shumë të hidhur atij që është i padrejtë.

Në hadithin fisnik është urdhëruar: **(Dija fitohet duke mësuar, ndërsa butësia me përpjekje. Allahu teala e bën të arrijë qëllimin e tij atë që punon për gjë të mirë. Atë që ruhet nga e keqja, e mbron prej saj).**

MOSMBAJTJA E FJALËS (GADRI)

21. Një ndër shkaqet e tjera që sjell zemërimin është mosmbajtja e fjalës (**gadri**), domethënë shkelja e zotimit dhe e besëlidhjes. Dhënia e fjalës nga njëra palë quhet premtim (**va'd**). Marrëveshjes midis dy personave i thonë zotim ose besëlidhje (**ahd**). Kur ky premtim përforcohet me betim, quhet pakt ose betim i madh (**misak**). Prishja e marrëveshjes së ndërsjellë, pa njoftuar paraprakisht palën tjetër, quhet tradhti në besëlidhje. Edhe udhëheqësi i shtetit, nëse e sheh të nevojshme ta prishë një traktat që ka bërë me jobesimtarët, e ka detyrim (**vaxhib**) ti njoftojë ata paraprakisht. Nuk lejohet prishja e marrëveshjes pa lajmërim. Në thënien e Profetit (hadith) thuhet: "**Ai që shkel besën, në Ditën e Gjykimit do ta shohë dënimin në një formë të shëmtuar."** Shkelja e fjalës është e ndaluar (**haram**), ndërsa ruajtja e zotimit që u është dhënë jobesimtarëve është detyrim.

Në një thënie tjetër thuhet: **"Nuk ka besim (iman) ai që nuk është i besueshëm. Nuk ka fe ai që prish zotimin e tij."** Kjo do të thotë se besimi i atij që tradhton besën nuk është i plotë, dhe nëse ai nuk i jep rëndësi këtij parimi, rrezikon ta humbasë krejtësisht besimin.

Lutje: "O Zot, Ti je Falës, Fisnik, e do faljen, prandaj më fal mua!" (Allahumme inneke Afuvvun, tuhibbul afve fe'fu anni!)

TRADHTIA (HIJANETI)

22. Sëmundja e njëzet e dytë e zemrës është tradhtia (**hijaneti**). Edhe kryerja e tradhtisë bëhet shkak për zemërim. Tradhtia është e ndaluar (**haram**) dhe është shenjë e hipokrizisë (**munafikllëkut**). E kundërta e tradhtisë është besnikëria ose amaneti, pra të qenit i besueshëm. Tradhti do të thotë të bësh një veprim që e prish besën, pasi e ke bindur dikë se je i besueshëm. Besimtari (**mu'mini**) i vërtetë është ai, të cilit çdokush mund ti besojë pasurinë dhe jetën pa frikë. Besa dhe tradhtia ndodhin si me pasurinë, ashtu edhe me fjalën. Profeti ka thënë: **"Ai me të cilin këshillohesh, duhet të jetë i besueshëm."** Kjo do të thotë se ai duhet të thotë të vërtetën dhe ta fshehë sekretin që i është besuar. Të thuash të vërtetën gjatë këshillimit është detyrim (**vaxhib**). Njeriu këshillohet vetëm me atë për të cilin është i sigurt se do ti tregojë realitetin. Në Kuran, në suren Ali Imran (ajeti 159), thuhet: **"Për punën që do të bësh, së pari këshillohu."** Këshillimi (**meshvereti**) është si një kështjellë që e ruan njeriun nga pendimi i mëvonshëm. Personi që jep këshilla duhet të njohë mirë gjendjen e njerëzve, kushtet e kohës dhe të vendit (**diturinë e rrethanave**). Gjithashtu, duhet të ketë mendje të fortë, aftësi për të parë përpara dhe shëndet të mirë. Për personin që pyetet, është mëkat të thotë diçka që nuk e di ose të thotë të kundërtën e asaj që di. Nëse dikush jep një vendim fetar

(**fetva**) pa pasur dituri, engjëjt e mallkojnë atë. Kush jep një urdhër duke e ditur se është i dëmshëm, ka bërë tradhti të madhe.

[Në librin "Hadika" shënohet se Abdullah bin Mes'udi ka thënë: "**Gjëja e parë që do t'ju ikë nga dora do të jetë besnikëria (amaneti). Gjëja e fundit do të jetë lutja. Do të ketë njerëz që falin namaz, megjithëse nuk kanë fe.**" Në një thënie tjetër thuhet: **"Ai që vret atë me të cilin është shoqëruar (dhe i ka dhënë besën) nuk është prej bashkësisë sime, edhe nëse i vrari është jobesimtar."**]

PRISHJA E PREMTIMIT (KIDHBI FIL-VA'D)

23. Edhe mosmbajtja e **premtimit** (**va'dit**) bëhet shkak për zemërim. Siç u bë e ditur më sipër, fjalës së dhënë nga njëra palë i thonë premtim, ndërsa marrëveshjes së bërë nga dy palë i thonë **zotim** (**ahd**). Dhënia e fjalës se do të kryesh një dëm apo dënim quhet **paralajmërim** (**va'id**). Moszbatimi i një paralajmërimi për dënim konsiderohet bujari dhe mirësi. Të japësh një premtim duke gënjyer është e ndaluar (**haram**). Prishja e një premtimi të tillë është një mëkat më vete, por përmbushja e tij, nëse është e mundur, e zhduk mëkatin e gënjeshtrës fillestare. Kështu ndodh edhe në rastin e një shitblerjeje të pavlefshme; është detyrim (**vaxhib**) që palët të heqin dorë nga ajo marrëveshje. Kur e prishin atë dhe pendohen **(bëjnë teube),** nuk u mbetet më mëkat. Por, nëse vazhdojnë me atë shitblerje të paligjshme, mëkati bëhet i dyfishtë. Është e nevojshme tregimi i besnikërisë dhe përmbushja e premtimit të dhënë.

Në thënien e Profetit (hadith) thuhet: "**Shenjat e hipokrizisë (munafikllëkut) janë tri: të thuash gënjeshtra, të mos përmbushësh premtimin dhe të tradhtosh besimin (amanetin)."** Nëse dikush nuk ka fuqi fizike apo mundësi ta mbajë premtimin, kjo nuk llogaritet si hipokrizi. Hipokrizi është kur personi, të cilit i është besuar një pasuri, një fjalë apo një sekret, bën tradhti ndaj tyre.

Në thënien e shënuar në Buhari thuhet: **"Katër gjëra janë shenja të hipokrizisë: tradhtia e besimit, gënjeshtra, prishja e premtimit, shkelja e zotimit dhe fshehja e të vërtetës në gjyq."** Hipokrizia (**nifaku**) do të thotë që ajo që njeriu shfaq jashtë të mos përputhet me atë që ka brenda. Hipokrizia në besim (**iman**) është më e keqe se çdo lloj tjetër mosbesimi (**kufri**). Të japësh një premtim me qëllim të sinqertë për ta përmbushur është e lejuar dhe sjell shpërblim (**sevap**). Sipas shkollave juridike Hanefi dhe Shafi'i, përmbushja e

këtij premtimi është e pëlqyeshme (**mustehab**), ndërsa prishja pa arsye është e papëlqyeshme (**mekruh**). Mirëpo, është detyrim (**vaxhib**) të njoftosh paraprakisht nëse nuk mund ta mbash zotimin. Në shkollën Hanbeli, besnikëria ndaj premtimit është detyrim dhe mosmbajtja e tij është e ndaluar. Veprimi sipas rregullit më të saktë në të katër shkollat (**medhhebet**) është shenjë e devotshmërisë (**takvasë**).

Për çdo musliman është detyrim ti dojë të gjithë ata që ndjekin njërën nga katër shkollat juridike dhe të mos bëjë fanatizëm. Nuk lejohet përzierja e rregullave të tyre (**telfiku**) duke zgjedhur vetëm lehtësimet nga secila, në një mënyrë që vepra e kryer të mos dalë e saktë në asnjë prej tyre.

[Për të kryer një adhurim apo një punë, duhet të kesh qëllimin (**nijetin**) për të ndjekur njërin prej katër medhhebeve. Çdo shkollë ka rrugën e lehtë (**ruhsat**) dhe rrugën e vështirë e më të plotë (azimet). Për atë që është i fortë, më e mira është të veprojë me rrugën e vështirë, sepse kjo e shtyp egoizmin (**nefsin**) dhe e dobëson mendjemadhësinë e tij. Nefsi është armiku i njeriut dhe i Zotit, ndaj duhet dobësuar, por jo shkatërruar plotësisht, pasi ai i shërben trupit. Megjithatë, për personin e sëmurë apo në vështirësi, është e lejuar të lërë rrugën e vështirë dhe të ndjekë lehtësimet e shkollës së tij ose të imitojë një nga tre shkollat e tjera.]

MENDIMI I KEQ (SU-I DHANI)

24. Të mendosh se gjynahu yt nuk do të falet kurrë, është **mendim i keq** (**su-i dhan**) ndaj Allahut të Lartësuar. Po ashtu, të mendosh pa prova se besimtarët (**mu'minët**) janë njerëz të këqij (**fasikë**) që kryejnë vepra të ndaluara, është mendim i keq. Ky ves është i ndaluar (**haram**). Megjithatë, të mos e duash dikë pasi ke mësuar dhe je siguruar se ai bën vepra të ndaluara, nuk quhet mendim i keq; kjo quhet "**mosdashuri për hir të Allahut**" (**bugdi fillah**) dhe sjell shpërblim (**sevap**). Kur sheh një të metë te vëllai yt në fe, duhet të kesh mendim të mirë (**husn-i dhan**) dhe të përpiqesh ta interpretosh veprimin e tij në mënyrën më pozitive, duke punuar për ta përmirësuar atë. Një ide e thjeshtë që të kalon në zemër nuk quhet mendim i keq, por nëse zemra jote anon dhe e vërteton atë ide, atëherë bie në këtë mëkat. Në suren Huxhurat (ajeti 12) urdhërohet: "**O ju që keni besuar! Ruajuni nga mendimet e këqija! Disa prej tyre janë gjynah.**" Profeti ka thënë: "**Mos bëni mendime të këqija, sepse ato çojnë në vendime të gabuara. Mos i hulumtoni sekretet e njerëzve, mos i shihni të metat e tyre, mos bëni debate të kota, mos kini zili dhe mos u armiqësoni. Duajeni njëri-tjetrin si vëllezër! Muslimani nuk e shtyp vëllain e tij, por e ndihmon**." Në

thënien e Profetit (hadith) theksohet: "**Allahu i Lartësuar nuk shikon forcën apo bukurinë tuaj, as thjesht veprimet tuaja; Ai shikon zemrat tuaja**." Kjo do të thotë se Ai vlerëson **sinqeritetin** (**ihlasin**) dhe devotshmërinë. Që një adhurim të pranohet dhe të merret shpërblim për të, ai duhet të jetë në përputhje me rregullat dhe të bëhet me **qëllim** (**nijet**) të pastër. Kush thotë se **"vetëm zemra ka rëndësi"** dhe i lë pas dore rregullat e fesë, ai ka devijuar. Gjithashtu, është gabim i madh i disa të paditurve të pretendojnë se "**çdo gjë që bëhet me qëllim të mirë pranohet**", duke u përdorur këtë si arsyetim për të bërë vepra të shëmtuara.

[Shprehja **"zemra jonë është e pastër"** nuk mund të përdoret për të bërë vepra të ndaluara. Nuk duhen ndjekur ata që bëjnë gjynahe haptazi apo mashtrojnë njerëzit për të rritur famën e tyre. Të thuash se njerëz të tillë janë të këqij (**fasikë**), nuk quhet mendim i keq, por është një konstatim i realitetit.]

Profeti ka urdhëruar: **"Keni mendim të mirë ndaj Allahut të Lartësuar."** Në suren Zumer (ajeti 53) thuhet: **"O robërit e Mi, që keni bërë shumë gjynahe! Mos e humbni shpresën nga mëshira e Allahut. Ai i fal të gjitha gjynahet."** Kur bëhet pendim (**teube**) sipas kushteve, Zoti fal çdo lloj mohimi apo mëkati. Në një thënie hyjnore (**hadith kudsi**) Allahu i Lartësuar thotë**: "Unë sillen me robin Tim ashtu siç ai më mendon Mua."**

[Njoftimit, bërjes me dije nga Allahu teala Profetëve të Tij "salevatullahi teala ve teslimatuhu alejhim exh'main", i thuhet (**Vahj**) [shpallje]. Vahji është dy lloje: Një engjëll me emrin Xhebrail, duke sjellë njoftimet që merr nga Allahu teala, ia lexon Profetit. Kësaj i thuhet (**Vahj-i metlu**). Edhe fjalët, edhe kuptimet e këtij vahji kanë ardhur nga Allahu. Kur'ani fisnik është vahj-i metlu. Pjesa e dytë e vahjit është (**Vahj-i gajr-i metlu**). Ky vahj, njoftohet nga Allahu teala në zemrën e Profetit "alejhis-salatu ves-selam". Profeti, këtë vahj, ua thotë atyre që ka pranë me fjalët që gjen vetë. Këtyre fjalëve u thuhet (**Hadith kudsi**). Fjalët e hadithit kudsi janë nga Profeti. Fjalëve të Profetit "alejhis-salatu ves-selam", ku edhe fjalët edhe kuptimet janë nga vetë ai, u thuhet (**Hadith sherif**).]

Në hadithin fisnik është urdhëruar: **(Të kesh mendim të mirë [hysn-i dhan] për Allahun teala është adhurim) dhe (Betohem në Allahun teala, përveç të Cilit nuk ka zot tjetër, se Allahu teala patjetër e pranon lutjen që bëhet duke pasur mendim të mirë për Të) dhe (Ditën e Kiametit, Allahu teala urdhëron hedhjen e një robi të Tij në Xhehenem. Ndërsa po e çojnë në Xhehenem, kthehet mbrapa dhe thotë: O Zot! Në botë kam pasur**

gjithmonë mendim të mirë për Ty. Atëherë Ai urdhëron: Mos e çoni atë në Xhehenem! E pres robin Tim ashtu siç është mendimi i tij për Mua).

Duhet pasur mendim të mirë për besimtarin për të cilin nuk dihet nëse është i devotshëm (**salih**) apo mëkatar (**fasik**). Nëse mundësia për të qenë mëkatar ose i devotshëm është e barabartë, i thuhet (**Shekk**) [dyshim]. Nëse nuk është e barabartë, anës që peshon më shumë i thuhet (**Zan**), ndërsa anës që peshon më pak i thuhet (**Vehm**).

Në këtë moshë arrite, çfarë vepre bëre?
Jeta erdhi e shkoi, a u pendove?
Me çfarë fytyre do të vish para Meje?
Nëse thotë Allahu, çfarë do të përgjigjesh ti?
I the Islamit lamtumirë e nefsit iu përmbahe,
The është ftohtë e nxehtë dhe abdest nuk more,
Namazin nuk e fale e në dynja u thellove,
Nëse thotë Allahu, çfarë do të përgjigjesh ti?

DASHURIA PËR PASURINË (HUBU-L-MAL)

25. Pasuria e fituar në rrugë të ndaluar (**haram**) nuk konsiderohet pronë e ligjshme dhe përdorimi i saj është mëkat.

Të mbledhësh pasuri të lejuar (**hallall**) më shumë sesa ke nevojë, pa pasur një qëllim të mirë, është e papëlqyeshme (**mekruh**). Nëse nuk jepet detyrimi i saj (**zeqati**), ajo bëhet shkak për denim. I Dërguari i Allahut, "paqja dhe bekimi i Allahut qofshin mbi të", ka thënë: **"Mallkuar qoftë ai që bëhet skllav i arit dhe i argjendit!".** Skllavi mendon gjithmonë se si të fitojë zemrën e zotit të tij; po kështu, ai që jepet pas parasë, harron Krijuesin e tij. Të vraposh pas pasurisë së kësaj bote (**dynjasë**) është më keq sesa të ndjekësh epshet e egos (**nefsit**). Nëse kjo dashuri të bën të harrosh urdhërat e Allahut të Lartësuar, ajo quhet "**dashuri për botën**". Në zemrën ku nuk gjendet **kujtimi** (**dhikri**) i Zotit, vendoset djalli. Hileja më e madhe e djallit është ti bëjë njerëzit të mendojnë se janë të mirë (**salihë**) ndërsa kryejnë punë vetëm për interes. Profeti ka thënë: **"Çdo bashkësie (Ummeti) të kaluar iu dha një sprovë (fitne). Sprova e bashkësisë sime do të jetë pasuria."** Shumë njerëz do të harrojnë botën tjetër (ahiretin) duke u dhënë pas fitimeve të kësaj jete.

Në thënien e Profetit (hadith) thuhet: **"Allahu i Lartësuar, kur krijoi njerëzit, caktoi afatin e vdekjes (exhelin) dhe furnizimin (rizkun) e tyre."** Furnizimi i njeriut është i

caktuar; ai nuk pakësohet dhe as nuk shtohet me forcë, as nuk vonohet nga koha e tij. Ashtu si njeriu kërkon furnizimin, edhe furnizimi e kërkon pronarin e tij. Ka shumë të varfër që jetojnë më të lumtur se të pasurit. Zoti u dërgon furnizim nga vende që nuk i presin atyre që kanë devotshmëri. Në një thënie hyjnore (hadith kudsi) Allahu i Lartësuar thotë: **"O botë! Bëhu shërbëtore e atij që Më shërben Mua! Dhe bëhu e vështirë për atë që të shërben ty!**". Një tregim flet për një mbret (padishah) që jetoi gjatë, por pas vdekjes, dheu i tij u përdor për të bërë enë qeramike e më pas tulla për një mur. Ky tregim na kujton se pasuria mbetet këtu dhe njeriu kthehet në pluhur; prandaj nuk vlen të grindemi për gjëra kalimtare.

Hasan Çelebi "Zoti e Mëshiroftë", në shënimet e librit (Mevakif) thotë se, Hazreti Hasani dhe Hazreti Husejni u sëmurën. Hazreti Aliu dhe Hazreti Fatimja "radijallahu teala alejhim exh'main" dhe shërbëtorja e tyre, u zotuan se nëse fëmijët shërohen, do të agjërojnë tri ditë. U shëruan. Në iftar nuk kishin çfarë të hanin. Morën borxh tre (**sa'**) elb prej një hebreu. Hazreti Fatimja e bëri miell një (**sa'**) elb. Me këtë poqi pesë bukë. Një i varfër erdhi dhe tha: (Më jepni një ushqim). I dhanë bukët atij dhe fjetën të uritur. Ditën tjetër, erdhi një jetim. Edhe këto ia dhanë atij dhe përsëri fjetën të uritur. Ditën e tretë, erdhi një rob dhe kërkoi ushqim. Edhe këto ia dhanë atij. Allahu teala, duke i dërguar ajet fisnik të Dërguarit të Allahut "paqja dhe mëshira qofshin mbi të", lavdëroi dhe përgëzoi (**nezr**) [zotimet] dhe (**isar**) [vetëmohimin] e tyre. Mbajtjes së riskut [domethënë parasë, pasurisë] aq sa është e domosdoshme dhe shpërndarjes së tepricës, i thuhet (**Zuhd**) [asketizëm].

[T'ia kthesh hakun dikujt, t'ia paguash borxhin që i ke, është (**Adalet**) [drejtësi]. T'i japësh më shumë se haku i tij, është (**Ihsan**) [mirësi]. T'ia japësh të gjithë riskun, domethënë pasurinë për të cilën ke nevojë, dikujt tjetër, është (**Isar**) [vetëmohim/dhënie përparësi tjetrit].]

Dy rekat namaz të një dijetari që është (**zahid**), janë më të dobishme se namazi që fal gjatë gjithë jetës ai që nuk është (**zahid**). Disa nga Sahabet fisnikë "Allahu qoftë i kënaqur me të gjithë ata", u kanë thënë disave nga tabiinët: "Ju bëni më shumë vepra [adhurim] se Sahabet e të Dërguarit të Allahut "paqja dhe mëshira qofshin mbi të". Por, meqë (**zühd**) i tyre ishte më i madh se i juaji, ata ishin më të dobishëm [më të mirë] se ju." Dashuria për dynjanë, domethënë të jesh i dhënë pas dynjasë, do të thotë t'i kërkosh dëshirat e nefsit, gjërat që të duken të ëmbla dhe paranë që është shkak për t'i arritur ato, nëpërmjet rrugëve të ndaluara (**haram**). Të jesh i dhënë pas dynjasë, është të vraposh pas ëndrrave. Sepse, dëmet e kënaqësive të dynjasë janë më të shumta se dobitë e saj. Nuk mbeten në dorë, ikin shpejt.

Ndërsa arritja e tyre është shumë e vështirë. Atyre që nuk kanë asnjë dobi u thuhet (**La'b**), domethënë lojë dhe (**Lehv**), domethënë dëfrim.

Gjësë që e shpëton njeriun nga vdekja, nga humbja e një gjymtyre ose nga dhimbja e fortë, i thuhet **domosdoshmëri** (**zaruret**). Gjërave që janë të nevojshme për rehatinë shpirtërore e trupore, si dhe për të dhënë lëmoshë (**sadaka**), për të bërë vepra të mira, për të dhënë detyrimin vjetor (**zeqatin**), për të kryer pelegrinazhin (**haxhin**), kurbanin apo për të dhënë borxh, u thuhet nevojë. Ndërsa gjërave që janë përtej nevojës, që janë të ëmbla e të pëlqyeshme, u thuhet stoli (**zinet**). Të përdorësh pasurinë që është më shumë se nevoja për kryelartësi (**tekebbyr**) apo për të ju dukur para të tjerëve, nuk llogaritet më stoli, por bëhet e ndaluar (**haram**). Të fitosh pasuri në masën e domosdoshmërisë është detyrim (**farz**), ndërsa të fitosh në masën e nevojës është rrugë e Profetit (**sunet**); kjo quhet kënaqësi me atë që ke (**kana'at**). Fitimi i gjërave që shërbejnë si stoli është i lejuar (**mubah**). Nëse fitimi i gjërave të nevojës dhe të stolisë bëhet në përputhje me rregullat e Islamit, ai konsiderohet adhurim (**ibadet**). Por, nëse kalohet jashtë kufijve të fesë për ti arritur ato, atëherë ato bëhen thjesht "gjëra të kësaj bote" (**dynjallëk**). Rregullat Islame janë tërësia e urdhrave dhe ndalesave të Allahut të Lartësuar.

Në thënien e Profetit (hadith) thuhet: **"Gjërat që janë thjesht për këtë botë (dynjallëk), janë të mallkuara. Gjërat që bëhen për Allahun dhe ato me të cilat Ai është i kënaqur, nuk janë të mallkuara."** Furnizimi (rizku) që fitohet dhe përdoret duke respektuar rregullat e fesë nuk quhet dynjallëk, por **begati (ni'met**). Mirësia më e vlefshme e kësaj bote është bashkëshortja e mirë dhe e **devotshme (saliha**). Një bashkëshorte e tillë e mbron burrin e saj nga e ndaluara dhe e ndihmon në kryerjen e veprave të mira dhe adhurimeve. Përndryshe, ajo bëhet e dëmshme dhe pjesë e dynjallëkut. Profeti ka thënë**: "Sikur kjo botë të kishte te Allahu vlerën e krahut të një mushkonje, Ai nuk do ti jepte jobesimtarit (qafirit) asnjë gllënjkë ujë."** Duke u dhënë jobesimtarëve shumë pasuri në këtë botë, Zoti po i çon ata drejt fatkeqësisë së tyre. Vlera e besimtarit te Zoti pakësohet aq sa ai jepet pas grumbullimit të dynjallëkut. Sa më shumë shtohet dashuria për këtë botë, aq më shumë dëmtohet bota tjetër (**ahireti**). I nderuari Ali, "Allahu qoftë i kënaqur me të", thotë se kjo botë dhe botë tjetër janë si lindja dhe perëndimi: kush i afrohet njërës, largohet nga tjetra. Të vraposh pas pasurisë së kotë i ngjan ecjes mbi ujë; është e pamundur që këmbët të mos lagen. Çdo gjë që të pengon në respektimin e fesë quhet "dynja". Nëse Allahu i Lartësuar e do një rob, e bën atë të mos jepet pas kësaj bote (zahid) dhe ia tregon të metat e veta. Dashuria për këtë botë është koka e çdo gabimi, sepse ajo e çon njeriun fillimisht te gjërat e dyshimta,

pastaj te të papëlqyeshmet (mekruh), te të ndaluarat (haram) dhe deri në humbje të besimit (kufr). Kjo dashuri i ngjan verës: ai që dehet prej saj, kthjellet vetëm në çastin e vdekjes. Musai, "paqja qoftë mbi të", pa një njeri që qante shumë dhe u lut për të, por Allahu i Lartësuar i tha: **"Edhe nëse qan gjak, nuk e fal, sepse ai është i dhënë pas kësaj bote."** Kush fiton në rrugë të lejuar (**hallall**), në botën tjetër ka llogari; kush fiton në rrugë të ndaluar, ka denim. Të ndërtosh ndërtesa të larta për të ju mburrur (**tekebbyr**) është e ndaluar, por nëse ndërtohen me qëllim që të mbrohesh nga lagështia apo për ajër të pastër, është e lejuar. Imami i Madh, Ebu Hanife, ka thënë: **"Është e nevojshme që veshja dhe ndërtesat e dijetarëve dhe udhëheqësve të jenë dinjitoze dhe të bukura (zinetli), që të paditurit të mos i përçmojnë dhe që të duken madhështorë para armiqve."**

Nderi i vërtetë i njeriut qëndron te dituria dhe sjellja e mirë.
Mos mendo se nderi fitohet përmes pasurisë apo prejardhjes!

SHTYRJA DHE ZVARRITJA (TESVIFI)

26. Vesi i njëzet e gjashtë i keq është shtyrja e punëve të mira për më vonë (**tesvif**). Nxitimi në kryerjen e adhurimeve dhe të veprave të dobishme quhet **"musare'at"**. Në thënien e Profetit (hadith) thuhet: **"Pendohuni (bëni teube) para se të vdisni. Nxitoni në kryerjen e punëve të mira para se t'ju dalë ndonjë pengesë. Përmendeni dhe kujtojeni shumë Allahun e Lartësuar. Nxitoni në dhënien e detyrimit vjetor (zeqatit) dhe lëmoshës (sadakasë). Vetëm kështu mund të arrini furnizimin dhe ndihmën e Zotit tuaj!".** Gjithashtu, i Dërguari i Allahut, "paqja dhe bekimi i Allahut qofshin mbi të", ka urdhëruar: **"Njihni vlerën e pesë gjërave para se t'ju vijnë pesë të tjera: vlerën e jetës para vdekjes, vlerën e shëndetit para sëmundjes, vlerën e punës për botën tjetër (ahiretin) gjatë kohës që jeni në këtë botë, vlerën e rinisë para pleqërisë dhe vlerën e pasurisë para se të varfëroheni."** Ai që nuk e jep zeqatin dhe nuk e shpenzon pasurinë e tij për qëllime hyjnore, pendohet hidhur kur mbetet i varfër. Në një thënie tjetër theksohet shkurt**: "Ai që bën zvarritje (tesvif), shkatërrohet."**

[Imam Rabbani, Allahu i Lartësuar e mëshiroftë, një herë ndodhej brenda nevojtores kur trokiti në derë dhe thirri me nxitim shërbëtorin e tij. Shërbëtori, duke menduar se kishte harruar ujin ose mjetet e pastrimit, vrapoi i shqetësuar. Mirëpo, Imami i zgjati këmishën e tij nga e çara e derës dhe i tha: **"Merre këtë dhe çoja menjëherë dhuratë filan të varfri (fakiri)".** Shërbëtori, i habitur, e pyeti: **"Zotëri, a nuk mund ta urdhëronit këtë pasi të dilit**

jashtë? Përse i dhatë vetes gjithë këtë vështirësi?". Imami u përgjigj: **"Dëshira për t'ia dhuruar këmishën atij të varfri m'u kujtua sa isha brenda. U frikësova se, po ta shtyja (tesvif) derisa të dilja jashtë, djalli do të më hidhte pështpëritje (vesvese) në zemër dhe do të më ndalonte nga kryerja e kësaj vepre të mirë".**]

DASHURIA PËR FASIKËT (TË KEQIJTË)

27. Personit që bën vepra të ndaluara (**harame**) i thonë i keq (**fasik**). Lloji më i rëndë i të keqes është padrejtësia (**zullumi**), sepse bëhet haptazi dhe shkel të drejtat e njerëzve. Në suren Ali Imran, Allahu i Lartësuar njofton**: "Allahu nuk i do shtypësit (zullumqarët)"**. Në thënien e Profetit (hadith) thuhet: **"Të lutesh që një shtypës të jetojë gjatë, është njësoj si të kërkosh që të vazhdojë mosbindja ndaj Allahut."** Dijetari Sufjan Sevriu ka treguar rreptësinë ndaj shtypësve duke thënë se nuk duhet të ju jepet as ujë nëse janë në shkretëtirë dhe po shkatërrohen. Është e ndaluar të hysh në shtëpinë e një personi që e ka marrë atë me forcë e padrejtësi. Atij që i përulet një njeriu të keq (fasik), i humbet pjesa më e madhe e fesë. Tia puthësh dorën një shtypësi apo të përkulesh para tij është mëkat, ndërsa kjo lejohet vetëm ndaj udhëheqësit të drejtë. Gjithashtu, nuk lejohet vizita në shtëpinë e atij që fitimin e ka kryesisht nga rrugët e ndaluara. Lavdërimi i të keqit, me fjalë apo vepra, është i ndaluar. Mund ti afrohesh një shtypësi vetëm për të shpëtuar veten ose dikë tjetër nga e keqja e tij, por edhe atëherë nuk duhet të gënjesh apo ta lavdërosh. Profeti ka urdhëruar: **"Kur flisni me një hipokrit (munafik), mos i thoni 'zotëri'!".** Nderimi i lartë ndaj një shtypësi apo jobesimtari, duke i dhënë selam me respekt të tepërt, mund të çojë njeriun deri në humbje të besimit (**kufr**).

Atij që ngre krye ndaj Allahut teala i thuhet (**Fasık**) [njeri i keq]. Atij që bëhet shkak që të tjerët të ngrenë krye dhe që të përhapet shthurja, i thuhet (**Facir**). Nuk duhet fasiku që dihet se kryen haram. Është gjynah t'i duash ata që përhapin bidatin, domethënë besimet e prishura, dhe ata që pengojnë mësimin e fesë. Në hadithin fisnik është urdhëruar: **(Nëse askush nuk e pengon shthurjen e fasikut ndërkohë që ka fuqi ta pengojë, Allahu teala u jep dënim të gjithë atyre, në botë dhe në ahiret).** Omer bin Abdulazizi "Zoti e Mëshiroftë" thotë: (Edhe pse Allahu teala nuk u jep dënim të tjerëve për shkak se një person bën gjynah, kur shihen ata që bëjnë gjynah hapur dhe ata që i shohin nuk i pengojnë, atëherë Ai i dënon të gjithë). Allahu teala, Profetit Jusha "alejhis-salatu ves-selam" i shpalli se: (Do t'u jap dënim dyzet mijë njerëzve të devotshëm [salih] dhe gjashtëdhjetë mijë njerëzve mëkatarë [fasik] nga populli yt!). Kur tha: "O Zot! Fasikët e kanë merituar dënimin. Cili është shkaku i dënimit të të

devotshmëve?", (Allahu) urdhëroi: (Ata nuk u zemëruan me ata që u zemërova Unë. Hëngrën dhe pinë bashkë). Kur ka rrezik t'i vijë dëm pasurisë, jetës, fëmijëve dhe muslimanëve, domethënë kur bëhet shkak për trazira, nuk është e nevojshme t'u bëhet urdhërimi për të mirë zotëruesve të bidatit dhe zullumqarëve. Për fasikët që bëjnë gjynah hapur, mjafton vetëm të mos i duash me zemër. Duhet dhënë kështillë me fjalë të ëmbla dhe të buta.

[Atij që ndjek rrugën e Zotit dhe kërkon një udhëzues shpirtëror (myrshid) i thonë "i mirë" (salih). Kur njeriu e fiton dashurinë e Zotit, quhet "mik i Allahut" (veli). Baza e Islamit është treshja: Dituri (Ilm), Veprim (Amel) dhe Sinqeritet (Ihlas). Dituria e fesë mësohet nga udhëzuesit e vërtetë dhe nga librat e saktë (ilmihalet) të dijetarëve të rrugës së drejtë (Ehli Sunnetit). Kur të afrohet Dita e Gjykimit, udhëzuesit e vërtetë do të rrallohen dhe do të shtohen të paditurit që e përdorin fenë për para e famë. Për të mos u mashtruar nga këta "hajdutë të fesë", muslimani duhet të lexojë librat e dijetarëve të njohur. Sot, gjynahu më i madh është pengimi i fëmijëve nga mësimi i fesë përmes argëtimeve të dëmshme. Prindërit kanë për detyrë ti edukojnë fëmijët me besim, përndryshe ata rrezikojnë të rriten pa fe dhe të përfundojnë në Ferr.]

ARMIQËSIA NDAJ DIJETARËVE

28. Të tallesh me dituritë Islame dhe me dijetarët e kësaj feje, Allahu i mëshiroftë, është veprim **që të nxjerr nga besimi** (**kufr**). Ai që shan apo flet keq për një dijetar Islam me qëllim përçmimi ndaj fesë, bëhet jobesimtar dhe dezertor i fesë (**myrted**). Megjithatë, të mos e duash një person për shkak të devijimit (**fiskut**) apo risive të prishura në fe (**bidateve**), është detyrë. Nga ana tjetër, të mos e duash dikë vetëm për çështje të kësaj bote (dynjasë), është mëkat. Kjo rregull vlen edhe për njerëzit e mirë (**salihët**). Në thënien e Profetit (hadith) thuhet**: "Tri gjëra e shtojnë kënaqësinë e besimit (imanit): ta duash Allahun e Lartësuar dhe të Dërguarin e Tij më shumë se çdo gjë, ta duash muslimanin vetëm për hir të Zotit edhe nëse ai nuk të do ty, dhe të mos i duash armiqtë e Allahut."** Adhurimi më i vlefshëm është dashuria për hir të Allahut (hubbi fillah) dhe mosdashuria për hir të Allahut (bugdi fillah). Është e nevojshme ta duash më shumë besimtarin (mu'minin) që bën më shumë adhurime. Po ashtu, duhet pasur mosdashuri më të madhe ndaj atyre jobesimtarëve që përhapin imoralitetin (fuhushin) dhe mohimin. Në krye të gjërave që duhen urryer për hir të Zotit, vjen egoja (nefsi) e vetë njeriut. Të duash dikë do të thotë të gjendesh në rrugën e tij. I Dërguari i Allahut, "paqja dhe bekimi i Allahut qofshin mbi të", ka thënë**: "Allahu i Lartësuar ka disa robër që nuk janë Profetë, por Profetët dhe dëshmorët (shehidët) do ti**

kenë zili në Ditën e Gjykimit për pozitën e tyre. Këta janë besimtarë që nuk njihen me njëri-tjetrin dhe jetojnë në vende të largëta, por duhen vetëm për hir të Allahut."

Në një thënie tjetër theksohet**: "Njeriu në botën tjetër do të jetë pranë atij që ka dashur në këtë botë."** Që kjo dashuri të jetë e saktë (**sahih**), njeriu duhet të jetë në rrugën e të dashurit të tij. Besimtari duhet të shoqërohet me njerëz të mirë, të cilëve u beson për fenë dhe besnikërinë. Hebrenjtë dhe të krishterët thonë se i duan Profetët e tyre, por meqenëse nuk ndjekin rrugën e tyre origjinale, por rrugët e gabuara të shpikura nga priftërinjtë dhe rabinët e tyre, ata nuk do të jenë pranë Profetëve në botën tjetër, por do të shkojnë në Ferr (**Xhehenem**). Shpirtërat e lartë i tërheqin lart shpirtërat që i duan, ndërsa shpirtërat e ulët i tërheqin poshtë. Njeriu mund ta kuptojë se ku do të shkojë shpirti i tij duke parë se cilët njerëz do dhe ndjek në këtë jetë. Dashuria mund të jetë për shkak të natyrës, arsyes, mirësive të marra apo për hir të Allahut. Ashtu si shpirtërat tërhiqen në këtë botë, ata do të tërhiqen drejt njëri-tjetrit edhe në Ditën e Gjykimit (Kijamet). Enes bin Maliku, "Allahu qoftë i kënaqur me të", tregon se asgjë nuk i ka gëzuar muslimanët më shumë se ky lajm, sepse shpresonin të ishin me Profetin. Kush i do jobesimtarët, do të përfundojë në Ferr bashkë me ta. Shenja më e fortë e dashurisë është të duash ata që i do i Dashuri (Allahu) dhe të mos duash ata që nuk i do Ai.

TRAZIRAT DHE PËRÇARJA (FITNEJA)

29. Të fusësh njerëzit në shtrëngim, në vështirësi apo të shkaktosh çrregullime shoqërore, quhet **nxitje e trazirave (fitne).** Në thënien e Profetit (hadith) thuhet**: "Trazira është në gjumë. Allahu i Lartësuar e mallkoftë atë që e zgjon atë!".** Të nxitësh njerëzit në kryengritje kundër shtetit apo kundër ligjeve, llogaritet trazirë. Nxitja e trazirave është e ndaluar (**haram**) dhe është mëkat më i madh sesa të vrasësh një njeri pa të drejtë. Edhe kryengritja kundër një qeverie shtypëse (**zullumqare**) është e ndaluar, po ashtu është e ndaluar të ju ndihmosh atyre që ngrihen në kryengritje, sepse dëmi dhe mëkati i trazirave civile janë më të mëdha sesa dëmi i vetë shtypjes.

Edhe veprimet brenda adhurimeve mund të shkaktojnë trazirë; për shembull, nëse imami e zgjat namazin duke lexuar përtej asaj që është rrugë e Profetit (sunet) dhe kjo i rëndon besimtarët, kjo llogaritet trazirë. Po ashtu, kur predikuesit apo njerëzit e fesë thonë ose shkruajnë gjëra që besimtarët e thjeshtë nuk mund ti kuptojnë, kjo krijon konfuzion. Çdokujt duhet ti thuhet vetëm aq sa mund të kuptojë. Nuk duhet të ju urdhërohen muslimanëve adhurime që nuk kanë mundësi ti kryejnë. Edhe kur urdhërohet e mira, duhet pasur kujdes që të mos shkaktohet trazirë apo të mos vihet veta në rrezik pa qenë nevoja. Të mbrosh të

vërtetën edhe kur kjo të sjell dëm personal është një formë përpjekjeje (xhihad), por nëse njeriu nuk ka durim (sabër) për të përballuar pasojat, nuk duhet ta bëjë. Në kohë trazirash të mëdha, është më mirë të qëndrosh në shtëpi e të mos takohesh me askënd.

Imam Rabbani, Allahu i Lartësuar qoftë i kënaqur me të, në një letër të tij shkruan: "I dashur biri im! Tani është koha kur duhet të pendohemi (teube) për mëkatet tona. Në këtë kohë kur trazirat janë shtuar, duhet të mbyllesh në shtëpi. Trazirat do të bien si shi dhe do të mbulojnë çdo vend." Në thënien e Profetit njoftohet: **"Para se të vijë Dita e Gjykimit (Kijameti), trazirat do të mbulojnë çdo vend si një natë e errët. Atëherë, ai që del nga shtëpia si besimtar (mu'min), do të kthehet në mbrëmje si jobesimtar (qafir). Në atë kohë, të rrish ulur është më mirë sesa të rrish në këmbë. Thyejini shigjetat, pritni harqet dhe goditni shpatat në gur! Kur dikush t'ju vijë në shtëpi me qëllim trazirash, bëhuni si djali i mirë i Ademit (Habili që nuk e ktheu dorën me dhunë)!"** Shokët e Profetit (sahabët) pyetën se çfarë duhet të bëjnë muslimanët në atë kohë, dhe ai u përgjigj: **"Bëhuni si orenditë e shtëpisë suaj (qëndroni brenda)!".** [Ky hadith fisnik gjendet në Ebu Davud dhe Tirmidhi.] Këto ditë, do të keni dëgjuar për zullumet, torturat që u bëjnë muslimanëve mosbesimtarët e Darul-harbit në qytetin Negrekut dhe në vendet islame. U bënë fyerje të papara muslimanëve. Punë të tilla të ulëta do të jenë të shumta në kohën e fundit. Përkthimi nga letra e gjashtëdhjetë e tetë përfundoi.

Në përmbledhjen e (**Tezkire-i Kurtubi**) thuhet: Në hadithin fisnik është urdhëruar: (**Mos shkaktoni trazira! Trazira e shkaktuar me fjalë, është si trazira e bërë me shpatë. Trazira që lind nga nxitja e popullit kundër zullumqarëve dhe mëkatarëve, dhe nga gënjeshtra e shpifja, është më e dëmshme se trazira e bërë me shpatë**). Pothuajse të gjithë dijetarët njoftojnë me konsensus se, edhe ai që është i detyruar të shpëtojë pasurinë dhe jetën e tij, nuk duhet të ngrejë krye dhe nuk duhet të dalë kundër qeverisë dhe ligjeve. Sepse, hadithet fisnike urdhërojnë të bëhet durim ndaj qeverisë që është zullumqare. Imam Muhamedi "Allahu e mëshiroftë" njofton se i Dërguari i Allahut "paqja dhe mëshira qofshin mbi të", e këndonte lutjen: (**Allahümme inni es'elü-ke fi'lel hayrat ve terkelmünkerat ve hubbel-mesakin ve iza eredte fitneten fi kavmi fe-teveffeni gayre meftûn**). Kjo lutje do të thotë: (**O Zot! Ma bëj të mundur të bëj punë të mira, t'i braktis gjërat e shëmtuara dhe t'i dua të varfrit! Kur të duash të nxjerrësh trazira në mesin e popullit tim, ma merr shpirtin pa u përzier në trazira!**). Imam Kurtubiu "Allahu e mëshiroftë" thotë se, ky hadith fisnik tregon qartë se duhet ruajtur nga trazirat, nuk duhet përzier në to dhe se vdekja është më e mirë se përzierja në trazira.

Në hadithet fisnike te (Mishkat) urdhërohet se: **(Në kohën e trazirave, ndiqni muslimanët dhe prijësit e tyre. Nëse nuk ka njeri në rrugën e drejtë, mos u përzieni mes ngatërrestarëve dhe kryengritësve! Deri sa të vdisni, mos merrni pjesë në trazira!). (Në kohën e trazirave, ndiqni qeverinë tuaj. Edhe nëse ju bën padrejtësi, edhe nëse jua merr pasuritë, bindjuni asaj!). (Në kohën e trazirave, kapuni pas Islamit. Shpëtoni veten. Mos u jepni mend të tjerëve! Mos dilni jashtë shtëpisë. Mbajeni gjuhën!). (Në kohën e trazirave, vriten shumë njerëz. Ai që nuk përzihet mes tyre, shpëton). (Ai që nuk përzihet me ngatërrestarët, arrin lumturinë. Edhe ai që kapet nga trazirat dhe bën durim, arrin lumturinë). (Allahu teala, Ditën e Kiametit, do ta pyesë një robin e Tij: Kur e pe atë që bënte gjynah, përse nuk e pengove? do t'i thotë. Ai rob do të thotë: Pata frikë nga dëmi dhe armiqësia e tij dhe i besova faljes dhe mëshirës Sate).** Ky hadith fisnik tregon se në kohët kur armiku është i fortë, është e lejuar të braktiset urdhërimi për të mirë dhe ndalimi nga e keqja.

Në komentimin e (**Shir'atul-Islam**) thotë se, të urdhërosh kryerjen e farzit dhe ruajtjen nga e ndaluara [harami], është farz-i kifaje [detyrim i përbashkët]. Të urdhërosh kryerjen e sunetit, të ndalosh nga e papëlqyeshmja (**mekruhi**), është sunet. Ai që është duke kryer një gjë të ndaluar, nuk ndalohet me dorë. Ndalohet me fjalë. Domethënë, i tregohet e keqja dhe dëmi i saj. Ai që përgatitet të kryejë një gjë të ndaluar, ndalohet me dorë. Kur ndalon me fjalë apo me dorë, nuk duhet shkaktuar trazira apo dëm. Duhet ditur paraprakisht se ndalimi do të jetë i dobishëm. Edhe **zann-i galib**, domethënë të kesh bindje të fortë, do të thotë të dish. Nëse nuk ka dashuri për Allahun dhe urrejtje për Allahun, adhurimet e kryera nuk kanë dobi. Nëse urdhërimi për të mirë braktiset pa arsye, lutjet nuk pranohen. Nuk mbetet mirësi dhe begati. Në xhihad dhe në punë të vështira nuk arrihet fitorja. Gjynahu që kryhet fshehurazi, i bën dëm atij që e kryen. Nëse kryhet hapur, i prek të gjithë dëmi i tij. Nuk duhet konsideruar dikush i keq vetëm me të folurën keq të dikujt. Të folurit keq të dikujt është përgojim. Edhe dëgjimi i kësaj është i ndaluar. Që një njeri është mëkatar (**fasik**), kuptohet me njoftimin e dy dëshmitarëve të drejtë se e kanë parë atë duke kryer një vepër të shëmtuar, ose me përvojën vetjake. Të shohësh dikë duke bërë gjynah dhe të mos e ndalosh ndërkohë që ke fuqi dhe mundësi, është (**Mudahene**) [kompromis në fe]. Në hadithin fisnik është njoftuar se ata që bëjnë mudahene do të ngrihen nga varri në formë majmuni dhe derri. Shokët nuk e duan atë që urdhëron për të mirë. Duan atë që bën mudahene. T'u bësh urdhërim për të mirë me fjalë njerëzve të qeverisë që janë zullumqarë, është më i vlefshmi i xhihadit. Nëse nuk ka fuqi të japë këshillë, edhe refuzimi me zemër është xhihad. Burrat e shtetit bëjnë urdhërim për të

mirë me dorë, dijetarët me fjalë, ndërsa muslimanët e tjerë me zemër. Urdhërimin për të mirë duhet ta bësh për pëlqimin e Allahut, duhet ta dish dokumentin e asaj që thua nga libri dhe nuk duhet të bëhesh shkak për trazira. Për atë që e di se fjala e tij nuk do të ketë dobi dhe se do të bëhet shkak për trazira, nuk është e detyrueshme (**vaxhib**) të bëjë urdhërim për të mirë. Madje, ndonjëherë është e ndaluar. Në kohë të tilla, për të mos u bërë shkak për trazira, nuk duhet të dalë nga shtëpia. [Domethënë, nuk duhet të përzihet mes ngatërrestarëve.] Nëse dalin trazira ose qeveria bën zullum e shkakton prishje, duhet bërë hixhret [migrim] nga ai qytet, nga ai vend. Ndërkohë që hixhreti është i mundur, dhuna dhe detyrimi i qeverisë nuk është justifikim për të kryer gjynah. Nëse hixhreti nuk është i mundur, duhet tëhiqur mënjanë dhe nuk duhet përzier me askënd. Nëse e di se fjala e tij nuk do të ketë dobi dhe se do të dalin trazira, urdhërimi për të mirë nuk është i detyrueshëm, është i pëlqyeshëm (**mustehab**). Nëse e di se fjala e tij do të jetë e dobishme, por do të bëhet shkak për trazira, përsëri nuk është i detyrueshëm. Nëse trazira është e vogël si rrahja, është i pëlqyeshëm. Nëse trazira është e madhe dhe e rrezikshme, bërja e urdhërimit për të mirë është e ndaluar. Është e detyrueshme që urdhërimi për të mirë të bëhet me butësi. Ashpërsia bëhet shkak për trazira. Nuk duhet drejtuar arma ndaj muslimanit dhe jomuslimanit nën mbrojtje (**dhimmi**), dhe atyre nuk u duhet bërë zullum e torturë. Përkthimi nga (**Shir'a**) përfundoi.

DYFYTYRËSIA DHE ZELLI (MUDAHANE DHE MUDARA)

30. Të mos e pengosh atë që bën vepra të ndaluara (**harame**), megjithëse ke fuqi dhe mundësi, quhet dyfytyrësi ose **lajkë (mudahane)**. Shkaqet që e çojnë njeriun drejt këtij vesi janë: respekti i tepërt ndaj mëkatarit ose njerëzve të tij, interesi personal apo dobësia e besimit. Kur nuk ka rrezik për trazira (**fitne**), domethënë kur nuk rrezikohet feja apo jeta jote dhe e të tjerëve, është detyrë të pengosh veprimet e ndaluara (haramet) dhe ato të **papëlqyeshmet (mekruhet).** Në këto raste, të heshtësh është e ndaluar (haram), sepse heshtja tregon kënaqësi me mëkatin që po kryhet. Ndonëse heshtja është e mirë në shumë rrethana, nuk duhet heshtur kurrë aty ku duhet thënë e vërteta dhe e mira. Kur shokët e Profetit pyetën**: "O i Dërguari i Allahut, a është e vërtetë se një pjesë e popujve të kaluar u ndëshkuan me tërmete edhe pse mes tyre kishte njerëz të mirë (salihë)?"**, ai u përgjigj: **"Po, edhe njerëzit e mirë u shkatërruan bashkë me ta. Sepse ata heshtën kur bëhej kryengritje ndaj Allahut dhe nuk u ndanë prej mëkatarëve."** Në thënien e Profetit (hadith) paralajmërohet: **"Një pjesë e bashkësisë sime do të ringjallen në formë majmuni dhe derri. Këta janë ata që përzihen me njerëzit që ngrihen kundër Allahut të Lartësuar, duke ngrënë e pirë bashkë me ta."** Kur Allahu i Lartësuar i jep dituri (ilm) një dijetari

(alimi), Ai merr prej tij një betim të fortë (misak), ashtu siç merr prej Profetëve, që ai të mos ngurrojë ta thotë të vërtetën kur është e nevojshme. Profeti ka thënë**: "Nëse një person e fsheh diturinë që i ka dhënë Zoti kur ajo kërkohet, në Ditën e Gjykimit (Kijamet) do ti vihet një gjerdan zjarri në qafë."** Gjithashtu, surja Nisa (ajeti 36) bën të ditur se mbi ata që fshehin udhëzimin dhe diturinë, do të bjerë **mallkimi (la'neti)** i Allahut. E kundërta e dyfytyrësisë është **zelli (gajreti)** dhe **qëndrueshmëria (salabeti)** në fe. Në suren Maide (ajeti 54) lavdërohen ata që: **"Përpiqen (bëjnë xhihad) në rrugën e Allahut dhe nuk frikësohen nga kritikat e askujt."** Ky ajet tregon se besimtari duhet të përpiqet me pasurinë, jetën, fjalën dhe shkrimet e tij për të fituar kënaqësinë e Zotit. I Dërguari i Allahut, "paqja dhe bekimi i Allahut qofshin mbi të", ka thënë: **"Thoni të vërtetën, edhe nëse është shumë e hidhur!".** Tregimi i një asketi (zahidi) tregon forcën e kësaj qëndrueshmërie: Kur ai pa njerëz që luanin instrumente muzikore pranë udhëheqësit Mervan, ai i theu ato. Mervani urdhëroi që ta hidhnin te luanët. Kur u gjend pranë luanëve, ai u ngrit menjëherë të falte namaz dhe luanët filluan ta lëpinin me respekt. Pasi e nxorën që andej, udhëheqësi e pyeti me çudi: "A nuk u frikësove nga luanët?". Ai u përgjigj: "Frika nga luanët nuk më erdhi fare në mendje. E kalova natën i shqetësuar duke menduar: 'Pasi më lëpinë luanët, a llogaritet e papastër (nexhis) pështyma e tyre dhe a e pranoi Allahu i Lartësuar namazin tim?."

Nëse nuk është e mundur të urdhërohet e mira dhe të ndalohet e keqja për shkak të frikës se mund të vijë një dëm mbi veten ose mbi të tjerët, heshtja për të parandaluar një trazirë të tillë quhet **mudara** (**sjellje me moderim/diplomaci**). Të bësh mudara, megjithëse zemra dëshiron me sinqeritet ta ndalojë të ndaluarën (**haramin**), është e lejuar **(xhaiz**). Për këtë veprim besimtari fiton shpërblimin (**sevapin)** e lëmoshës (**sadakasë**). Kur bëhet mudara, është e nevojshme të përdoret një gjuhë e ëmbël dhe të shfaqet një fytyrë e qeshur. Kjo metodë përdoret gjithashtu edhe gjatë dhënies së mësimit ndaj nxënësve. Imam Gazaliu, Allahu i Lartësuar qoftë i kënaqur me të, ka thënë: **"Njerëzit janë tri llojesh: lloji i parë është si ushqimi, i cili është i nevojshëm për çdokënd në çdo kohë. Lloji i dytë është si ilaçi, që bëhet i nevojshëm vetëm në kohë nevoje. Lloji i tretë është si sëmundja; këta nuk janë të nevojshëm, por bëhen rrodhe dhe u ngjiten njerëzve. Për të ju shpëtuar prej tyre, është e nevojshme të bëhet mudara."** Sjellja me moderim **(mudara)** është e lejuar, e ndonjëherë edhe e pëlqyeshme **(mustehab**). Ai që nuk sillet me butësi e moderim ndaj bashkëshortes në shtëpinë e tij, nuk do të ketë rehati dhe as qetësi. Një herë, një mysafir erdhi tek i Dërguari i Allahut, "paqja dhe bekimi i Allahut qofshin mbi të", dhe ai urdhëroi: **"Lëreni të hyjë! Ai është një njeri i keq."** Megjithatë, kur mysafiri hyri, Profeti foli me të

me ëmbëlsi dhe i gëzuar. Kur mysafiri u largua dhe e pyetën për shkakun e kësaj butësie, ai u përgjigj**: "Personi që do të jetë në vendin më të keq në Ditën e Gjykimit (Kijamet), është ai të cilit i bëhet nderim (ikram) në këtë botë vetëm për të ju ruajtur nga dëmi i tij."** Në thënien e Profetit (hadith) thuhet: **"Ashtu siç është e lejuar të flasësh për atë që bën mëkate haptazi pa u ndrojtur, është e lejuar edhe të sillesh me moderim (mudara) ndaj tyre për të ju ruajtur nga e keqja e tyre."** Megjithatë, duhet pasur kujdes që kjo sjellje të mos kthehet **në dyfytyrësi (mudahane). Mudara (Moderimi):** Është të sakrifikosh diçka nga interesat e kësaj bote (dynjasë) për të shpëtuar fenë ose për të shmangur një dëm më të madh botëror. Kur i bëhet mudara një shtypësi (**zullumqarit**), ai dhe veprimet e tij kurrë nuk lavdërohen. **Mudahane (Dyfytyrësia):** Është të lësh pas dore parimet e fesë për të fituar përfitime të kësaj bote.

KOKËFORTËSIA DHE KRENARIA (INADI DHE MUKABEREJA)

31. **Kokëfortësia (inadi)** dhe **krenaria e rreme (mukabereja)** do të thotë të mos e pranosh të vërtetën dhe të drejtën, edhe pasi e dëgjon atë qartë. Ebu Xhehli dhe Ebu Talibi, duke vepruar me kokëfortësi, nuk pranuan të besonin se i Dërguari i Allahut, "paqja dhe bekimi i Allahut qofshin mbi të", ishte Profet i vërtetë dhe e mohuan atë. Kokëfortësia zakonisht buron nga dukja ose **hipokrizia (rija),** urrejtja e fshehtë (**hikdi**), zilia (**hasedi**) ose lakmia e tepërt (**tamaja**). Në thënien e Profetit (hadith) thuhet**: "Njeriu që Allahu i Lartësuar e urren më shumë, është ai që bën kokëfortësi në praninë e të vërtetës."** Po ashtu, i Dërguari i Allahut ka urdhëruar: **"Besimtari (mu'mini) është dinjitoz dhe i butë."** Njeriu dinjitoz tregon lehtësi dhe butësi në punët e kësaj bote (**dynjasë**), por në çështjet që i përkasin fesë, ai qëndron i palëkundur si një shkëmb i fortë. Një mal mund të gërryhet me kalimin e kohës, por besimi i një besimtari të vërtetë nuk gërryhet kurrë.

HIPOKRIZIA (NIFAKU)

32. **Hipokrizia (nifaku)** do të thotë që ajo që njeriu mban përbrenda të mos përputhet me atë që shfaq jashtë. Kur një person ka **mosbesim (kufër)** në zemër, por thotë me gojë se është besimtar, kjo quhet hipokrizi në fe. Ndërsa të kesh armiqësi në zemër dhe të tregosh miqësi me vepra, quhet hipokrizi e kësaj bote (dynjasë). Lloji më i rëndë i mosbesimit është të jesh hipokrit në fe. Udhëheqësi i hipokritëve (**mynafikëve**) në qytetin e Medinës ishte Abdullah bin Ubej bin Selul. Ai dhe pasuesit e tij, kur panë fitoren e muslimanëve në betejën

e Bedrit, deklaruan se ishin bërë muslimanë, por në të vërtetë nuk besuan kurrë me zemrat e tyre. Në thënien e Profetit (hadith) thuhet: **"Allahu i Lartësuar dhe engjëjt (melekët) i mallkofshin ata që tregojnë miqësi me fjalë ndaj muslimanëve, por fshehin armiqësi në sjelljet e tyre!".** Po ashtu, në një thënie tjetër theksohet: **"Hipokriti ka tri shenja: gënjen, nuk e mban fjalën e dhënë dhe tradhton besimin (amanetin) që i është lënë."** Një person që i ka këto cilësi, edhe nëse thotë se është musliman dhe fal namaz, përsëri mbetet hipokrit në veprimet e tij.

MEDITIMI DHE MENDIMI (TEFEKKURI)

33. Është e nevojshme që njeriu të mendojë për mëkatet e tij dhe të bëjë pendim (**teube**) për to, si dhe të mendojë për besimin dhe adhurimet e tij duke falënderuar Zotin. Gjithashtu, duke medituar mbi artin e mrekullueshëm, mjeshtërinë e hollë, rregullat dhe lidhjet e ndërsjella në univers dhe në trupin e vet, njeriu duhet të kuptojë ekzistencën dhe madhështinë e Allahut të Lartësuar. Të gjitha krijesave dhe gjithësisë u thuhet Univers **(Alem).**

[Universi ndahet në tri pjesë: **Bota e materies (Alemi exhsad**), **bota e shpirtrave (Alemi ervah)** dhe **bota e imazheve (Alemi misal).** Bota e imazheve është një pasqyrim i pamjes, ku çdo ekzistencë ka një pasqyrim të vetin. Bota e shpirtrave përfshin gjërat jashtë **Fronit Hyjnor (Arshit);** ato nuk janë materiale dhe quhen edhe Bota e Urdhrit. Bota e materies është bota e krijimit fizik. Kjo ndahet në dy pjesë: njeriut i thuhet Universi i Vogël, ndërsa gjithë krijesave të tjera u thuhet Universi i Madh. Çdo gjë që ekziston në Universin e Madh, e ka një shembull të ngjashëm brenda njeriut. Zemra e njeriut është një derë që hapet drejt botës së shpirtit. Te jobesimtarët kjo derë është e shkatërruar, prandaj ata nuk mund të kenë asnjë lajm nga bota shpirtërore. Që zemra të gjejë jetë, ilaçi i vetëm është besimi dhe pranimi i Islamit. Besimtari (mu'mini) duhet të punojë që përmes derës së zemrës të përparojë drejt jetës së përjetshme. Shkenca e Tesavvufit mëson pikërisht këtë rrugë, dhe specialistët e saj quhen miq të Allahut (Veli) dhe udhëzues (Myrshid). Udhëzuesi më i njohur është Imam Rabbani, i cili ndërroi jetë në vitin 1624 në Indi.

Për një person të arsyeshëm që studion mjekësinë apo shkencat natyrore dhe sheh hollësitë e llogaritura te krijesat, është e pamundur të mos besojë në ekzistencën, njëshmërinë dhe fuqinë e Allahut të Lartësuar. Ai që nuk beson pas këtyre dëshmive, ose është me mendje

të prapambetur, ose është një budalla kokëfortë i robëruar nga epshet, ose një shtypës (zullumqar) sadist që kënaqet me tortura.]

Në thënien e Profetit (hadith) thuhet: **"Besoni Allahun e Lartësuar duke menduar për rregullin në krijim!".** Kush studion astronominë dhe kupton llogaritë e sakta në rrotullimin e tokës, hënës, diellit dhe yjeve në hapësirë, atij i shtohet besimi. Çdo gjë, që nga malet e mineralet e deri te mikrobi më i vogël, ka një dobi dhe asgjë nuk është krijuar kot. Retë, shiu, ajri dhe energjia nëntokësore kryejnë detyra të caktuara në shërbim të jetës. Mendja e njeriut, që nuk mund ti kuptojë plotësisht as krijesat, si mund ta kuptojë Krijuesin e tyre? Dijetarët Islamë kanë thënë: **"Ta kuptosh Atë, do të thotë të kuptosh që Ai nuk mund të përfshihet nga mendja njerëzore."** Tregimi për një person nga populli i Musait, "paqja qoftë mbi të", na mëson shumë. Ai kishte adhuruar Zotin për tridhjetë vjet dhe një re e mbroante gjithmonë nga dielli. Kur një ditë reja u largua, nëna e tij i tha: **"Sigurisht ke bërë ndonjë mëkat"**. Ai tha se nuk kishte bërë gjynah, por ajo e pyeti: **"Kur pe qiejt dhe lulet, a nuk mendove për madhështinë e Krijuesit?"**. Ai pranoi se kishte lënë pas dore meditimin. Ajo i tha: **"A ka gjynah më të madh se ky? Pendohu menjëherë!". Meditimi (Tefekkuri) ndahet në katër lloje: Mendimi mbi artin dhe dobitë e krijimit:** Bëhet shkak për të besuar dhe për ta dashur Allahun. **Mendimi mbi shpërblimet e premtuara:** Bëhet shkak për të shtuar adhurimet. **Mendimi mbi dënimet e njoftuara:** Bëhet shkak për të ju frikësuar nga mëkati dhe për të mos i bërë keq askujt. **Mendimi mbi mirësitë e Zotit përballë neglizhencës sonë:** Bëhet shkak për të pasur turp para Allahut. Allahu i Lartësuar i do ata që marrin mësim duke menduar mbi qiejt dhe tokën. Në thënien e Profetit thuhet: "Nuk ka adhurim më të vlefshëm se meditimi" dhe "Një çast meditimi është më i dobishëm se gjashtëdhjetë vjet adhurim (nafile)".

MALLKIMI NDAJ MUSLIMANIT

34. Në thënien e Profetit (hadith) thuhet**: "Mos bëni lutje të këqija (dua) ndaj vetes apo ndaj fëmijëve tuaj. Jini të kënaqur me paracaktimin (kaderin) e Allahut të Lartësuar dhe lutuni për shtimin e mirësive. Mallkimi i prindërve ndaj fëmijës dhe mallkimi i të shtypurit ndaj shtypësit (zullumqarit) nuk refuzohen."** Ai që lutet që një musliman të humbasë besimin (**të bëhet qafir**), bie vetë në mosbesim.Megjithatë, të dëshirosh që një shtypës i egër të vdesë pa besim që të marrë dënimin e merituar, nuk llogaritet **mosbesim (kufr);** në Kuran njoftohet se edhe Musai, "paqja qoftë mbi të", ka bërë një lutje të tillë. Imami i Madh, Ebu Hanife, "Allahu qoftë i kënaqur me të", ka thënë se dëshira që një

tjetër të bëhet jobesimtar është veprim i rrezikshëm. **Mallkimi (bedduaja)** ndaj të tjerëve, përveç shtypësve, është **i ndaluar (haram).** Ndaj shtypësit lejohet mallkimi vetëm aq sa është pesha e padrejtësisë së tij, por është gjithmonë më mirë të bësh **durim (sabër)** dhe të falësh. Nuk lejohet t'i lutesh Zotit për jetë të gjatë të një jobesimtari, përveçse nëse lutesh që ai të udhëzohet në Islam ose të bëhet shkak për forcimin e muslimanëve. Dhënia e selamit një jobesimtari me respekt të veçantë ose përdorimi i titujve nderues **(si "mjeshtri im", "i nderuar")** ndaj tyre, është veprim që dëmton besimin.

VENDOSJA E EMRAVE TË SHËMTUAR

35. Nuk lejohet t'i vihet një emër i keq muslimanit apo të përdoret një emër fyes që i kanë vënë të tjerët. Përdorimi i mbiemrave apo **emrave artistikë (nickname)** është i lejuar. Në thënien e Profetit thuhet: **"Ai që ka emër të shëmtuar, le ta ndryshojë atë në një emër të bukur!".** Për shembull, emrat që nënkuptojnë rebelim apo trishtim duhen zëvendësuar me emra si Xhemile (e bukur). Nuk duhen përdorur emra që përmbajnë lavdërim të tepërt për fëmijët, si "**Reshid**" (i udhëzuar) apo "**Emin**" (i besueshëm). Emra si "**Muhjiddin**" (ngjallës i fesë) apo "**Nuruddin**" (drita e fesë) konsiderohen jo fort të përshtatshëm për njerëzit e thjeshtë. Është e papëlqyeshme (**mekruh**) të thërriten mëkatarët (**fasikët**) apo të padituri me emra të tillë nderues. Megjithatë, përdorimi i tyre për dijetarët e njohur dhe njerëzit e mirë (**salihët**) është i dobishëm.

[Ibni Abidin "Zoti e Mëshiroftë", në vëllimin e pestë thotë se, ndër emrat që do t'i vihen fëmijës, më i vlefshmi është Abdullah, pastaj Abdurrahman, pastaj Muhamed, pastaj Ahmed, e më pas Ibrahim. Është e lejuar t'i vihen edhe emra që janë prej emrave të Allahut teala, si Ali, Reshid, Aziz. Por, kur thuhen këta emra, duhet treguar respekt. Ai që bën mosrespektim me vetëdije, bëhet mosbesimtar. Për shembull, t'i thuash Abdylkojdur atij që e ka emrin Abdylkadir, t'i thuash Hasso në vend të Hasan, Ibo në vend të Ibrahim, do të thotë të tallesh me këta emra. Edhe pse nuk bëhet mosbesim nëse nuk ka për qëllim talljen me këta emra, duhet ruajtur nga të thënit e gjërave që i ngjajnë mosbesimit. Nëse fëmija vjen në jetë dhe vdes menjëherë, nuk varroset pa iu vënë emri. Edhe pse emri Abdunnebi është i lejuar, është e kujdesshme të mos vihet. Hazreti Sejjid Abdylhakim Arvasi, derisa ndërroi jetë në vitin hixhri kameri 1362 [hënor 1943], në Stamboll, në xhaminë Bajezid, ditët e marta, të enjte dhe të shtuna, pas namazit të pasdites, për njëzet e pesë vjet bëri këshillim dhe udhëzim. Në një ligjëratë, urdhëroi: (Fëmija ka tri të drejta mbi prindërit: T'i vënë emër musliman kur lind. Kur t'i vijë mendja, t'i mësojnë shkrim, dije dhe zanat. Kur të arrijë moshën e pjekurisë, të gjejnë

një musliman me fe dhe moral të bukur dhe ta martojnë menjëherë me të). Nëna dhe babai që i martojnë vajzat kështu, madje çdo i afërm e mik, e madje edhe komshinjtë, fitojnë shumë shpërblim. Njerëzit e degjeneruar që rriten në Evropë e Amerikë si armiq të fesë dhe edukatës, i dërgojnë në vendet islame me emrin dhe etiketën e profesorit, duke u dhënë diploma të sajuara. Këta mosbesimtarë injorantë i bëjnë mësues dhe profesorë nëpër gjimnaze dhe universitete. Këta i bëjnë pa fe dhe pa medh'heb fëmijët e muslimanëve që bien në kurthet e tyre. Këta bëhen lehtësisht tradhtarë, vrasës.]

REFUZIMI I ARSYETIMIT TË MUSLIMANIT

36. Të refuzosh ndjesën e muslimanit është (**mekruh**) [e papëlqyeshme]. Në hadithin fisnik është urdhëruar: **(Të mos pranosh ndjesën e vëllait tënd musliman, është gjynah).** Pranim i ndjesës dhe falja e gabimeve, janë ndër cilësitë e Allahut teala. Atij që nuk është kështu, Allahu teala i zemërohet dhe e dënon. Kërkimi i ndjesës bëhet në tri mënyra: Të thuash "Përse e bëra?" ose "E bëra për këtë arsye", "Ah sikur të mos e kisha bërë" ose "E bëra, nuk do ta bëj më". Ose të mohosh duke thënë "Nuk e kam bërë". Të thuash "E bëra, nuk do ta bëj më", është (**tevbe**) [pendim]. Besimtari pret që t'i kërkohet ndjesë që ta falë atë. Hipokriti (**mynafiku**) dëshiron që të dalin në shesh turpet. Në hadithin fisnik është urdhëruar: **(Bëhuni të ndershëm (iffet). Mos bëni gjëra të shëmtuara. Bëjini të ndershme edhe gratë tuaja) dhe (Nëse jeni të ndershëm, edhe gratë tuaja bëhen të ndershme. Nëse u bëni mirësi nënës e babait tuaj, edhe fëmijët tuaj ju bëjnë mirësi juve. Ai që nuk e pranon ndjesën e vëllait të fesë, nuk do të pijë nga hauzi i Kevserit).** Ky hadith fisnik është për atë që nuk e di se vëllai i tij i fesë ka bërë keq dhe se ndjesa e tij është gënjeshtër. Sepse, refuzimi i ndjesës së tij do të thotë të kesh mendim të keq (**su-i dhan**) për muslimanin. T'ia pranosh ndjesën duke e ditur se gënjen, është falje (**afv**). Falja nuk është e detyrueshme (**vaxhib**), është e pëlqyeshme (**mustehab**).

INTERPRETIMI I GABUAR I KUR'ANIT

37. **Tefsir** do të thotë të sqarosh dhe të zbulosh. Është njoftim dhe shpjegim. (**Te'vil**) është të kthehesh. **Tefsir** është t'i japësh një kuptim. **Te'vil** është të zgjedhësh njërin nga kuptimet e ndryshme. Tefsiri me mendimin, opinionin vetjak nuk është i lejuar (**xhaiz**). Tefsiri bëhet me transmetim (**rivajet**). Te'vili bëhet me gjykim/mendjemprehtësi (**dirajet**). Në hadithin fisnik është urdhëruar**: (Kush e shpjegon Kur'anin fisnik me mendimin e vet, edhe sikur t'ia ketë qëlluar, ka gabuar)**. Nuk është e drejtë të thuhet si fjalë e Allahut teala

kuptimi i dhënë pa parë njoftimet që vijnë nga i Dërguari i Allahut "paqja dhe mëshira qofshin mbi të" dhe nga Sahabet fisnikë "Allahu qoftë i kënaqur me ta", pa parë tefsiret e dijetarëve dhe metodologjinë e shkencës së tefsirit, pa ditur gjuhën e Kurejshëve, pa menduar për të vërtetën (**hakikat**) dhe metaforën (**mexhaz**), pa ndarë përmbledhësen (**muxhmel**) nga e shtjelluara (**mufassal**) dhe të përgjithshmen (**umumi**) nga e veçanta (**hususi**), dhe pa hulumtuar shkaqet e zbritjes së ajeteve fisnike dhe ato që janë shfuqizuese (**nasih**) e të shfuqizuara (**mensuh**). (**Tefsir**) do të thotë të kuptosh qëllimin hyjnor nga fjala hyjnore. Edhe nëse kuptimi që jep nga vetja është i saktë, meqë nuk e ka nxjerrë nga rruga e ligjshme, është gabim. Nëse kuptimi që jep është i gabuar, bëhet jobesimtar (**kafir**). Edhe thënia e haditheve fisnike pa ditur nëse janë të sakta (**sahih**) apo të prishura, qoftë edhe sikur të jenë të sakta, është gjynah. Për një person të tillë nuk është e lejuar të lexojë hadithe fisnike. Për të transmetuar hadithe nga librat e hadithit, duhet të kesh marrë lejimin (**ixhazet**) nga dijetarët e hadithit. Në hadithin fisnik është urdhëruar: **(Kush thotë një fjalë të trilluar si hadith, do të shohë dënim në Xhehenem).** Është e lejuar që ai që nuk ka ixhazet nga dijetarët e tefsirit, të thotë dhe të shkruajë Kur'anin fisnik duke e marrë nga librat e tefsirit. Ai që i plotëson kushtet e tefsirit të njoftuara më sipër, mund të transmetojë tefsir dhe hadith pa pasur ixhazet me shkrim. Nuk është e lejuar të merren para për të dhënë ixhazet. Është e detyrueshme (**vaxhib**) t'i jepet ixhazet atij që është i aftë. Është e ndaluar (**haram**) t'i jepet ixhazet atij që nuk është i aftë.

Në hadithin fisnik është urdhëruar**: (Kush i jep kuptim Kur'anit fisnik pa qenë i aftë, do të shohë dënim në Xhehenem)** dhe **(Kush thotë si hadith atë që nuk e di, do të shohë dënim në Xhehenem)** dhe **(Kush i jep kuptim Kur'anit fisnik sipas mendimit të vet, do të shohë dënim në Xhehenem).** Kështu është leximi i ajeteve fisnike dhe haditheve fisnike nga zotëruesit e bidatit për të vërtetuar besimet e tyre të prishura. [Kështu janë **Shiit**, **Vehabit**, **Xhemati Teblig**, **Mevdudistët** dhe **Sejjid Kutbistët**. Jusuf Nebhani "Zoti Qoftë i Kënaqur me Të" i shpjegon gjerësisht këto tefsire të prishura në librin (**Shevahid-ul hak**). Kështu janë edhe ata [zindikët] që japin kuptim sipas qejfit të tyre duke thënë se ashtu siç ka Kur'ani fisnik kuptim të jashtëm, ka edhe kuptim të brendshëm. Kështu janë edhe ata që bëjnë tefsir sipas kuptimeve që përdorin fjalët në kohën e tyre dhe mes vete.

Dijetari nga shteti Osman, Nuh bin Mustafa Konevi "Zoti e Mëshiroftë", ka ndërruar jetë në vitin 1070 [hënor 1660] në Kajro. Në përkthimin që i ka bërë librit (**Milel ve Nihal**) të Muhamed Shihristanit "Zoti e Mëshiroftë", thotë se ata që janë në fraksionin (**Ismailije**) e kanë marrë këtë emër sepse thonë se jemi në rrugën e Ismailit, djalit të madh të imam Xhafer

Sadikut. Këtyre u thuhet edhe fraksioni (**Batinije**). Sepse thanë që, ashtu siç ka Kur'ani kuptim të jashtëm (**zahir**), ka edhe kuptim të brendshëm (**batin**). Thanë se kuptimi i jashtëm janë gjërat e caktuara dhe të kufizuara që i kanë kallëzuar fëkıhët. Ndërsa kuptimi i brendshëm është kuptimi i brendshëm i Kur'anit dhe është det i pafund. E lanë kuptimin e jashtëm dhe u besuan gjërave që shpikën vetë e që i quajtën të brendshme. Mirëpo, Pejgamberi ynë "sallallahu alejhi ve selem" njoftoi kuptimin e jashtëm, të qartë të Kur'anit fisnik. Të lësh kuptimin e jashtëm dhe të shpikësh kuptim të brendshëm, është mosbesim (**kufr**). Është zindkllëk. Me këtë hile u munduan ta shkatërronin Islamin. Sepse, për të penguar përhapjen e Islamit, kreu i (**mexhusëve**), domethënë adhuruesve të zjarrit, Hamdan Kurmut, nxori këtë përçarje dhe themeloi shtetin e (**Karamita**). Vrau haxhilerët dhe duke e nxjerrë Haxher-i esvedin nga Qabja, e solli në Basra. Thanë: (Xheneti është kënaqësitë e dynjasë, ndërsa Xhehenemi është t'u përmbahesh dispozitave të fesë). Harameve u dhanë emrin art i bukur. Imoraliteteve që feja Islame i quan ves i keq dhe fjalë e pistë, u thanë edukim moral dhe i çuan të rinjtë drejt mjerimit. Shtetet e tyre i dëmtuan shumë Islamit. Në vitin 372 [hënor 983] u kapën nga zemërimi hyjnor dhe u shkatërruan.]

Tefsiri duhet bërë në formë transmetimi (**nakl**). Për të bërë tefsir, duhet t'i dish këto pesëmbëdhjetë shkenca: Gjuhësi (**lugat**), sintaksë (**nahv**), morfologji (**sarf**), etimologji (**ishtikak**), semantikë (**me'ani**), retorikë (**bejan**), stilistikë (**bedi'**), lexim (**kira'et**), bazat e fesë (**usul-i din**), jurisprudencë (**fikh**), shkaqet e zbritjes (**esbab-i nuzul**), shfuqizuesin dhe të shfuqizuarin (**nasih ve mensuh**), bazat e jurisprudencës (**usul-i fikh**), hadith, shkenca e zemrës (**ilm-i kalb**). Nuk është e lejuar të bëjë tefsir ai që nuk i di këto shkenca. Dijes që Allahu teala u dhuron pa ndërmjetës dijetarëve me dije të thellë (**rasih**) që u përmbahen dispozitave islame, i thuhet (**Mevhibe**) ose (**Shkencë e zemrës**). Në hadithin fisnik është urdhëruar: **(Atij që punon me dijen që ka, Allahu teala i mëson ato që nuk i di).** Nuk është e lejuar të bëjë tefsir ai që nuk zotëron pesëmbëdhjetë shkencat e mësipërme. Nëse bën, e ka bërë me mendimin e vet. Meriton të digjet në Xhehenem. Në hadithin fisnik është urdhëruar: **(Allahu teala e mbush me urtësi zemrën e atij që i përshtatet Islamit me sinqeritet për dyzet ditë. I thotë këto).** Ai që u jep kuptim ajeteve alegorike (**muteshabih**), ka bërë tefsir me mendimin e vet. I tillë është tefsiri i zotëruesve të bidatit.

Njohuritë që gjenden në Kur'anin fisnik janë tri pjesë: Një pjesë nuk ia ka njoftuar asnjë robi të Tij. E tillë është e vërteta e Qenies dhe cilësive të Tij dhe dhënia e lajmeve nga e fshehta (**gajb**). Pjesa e dytë janë të fshehtat që ia ka njoftuar vetëm Profetit të Tij. Këto, Profeti i Tij "alejhis-selam", ua njofton vetëm atyre që lejon Allahu teala. Njohuritë e pjesës

së tretë ia ka njoftuar Profetit të Tij "alejhis-salatu ves-selam" dhe ka urdhëruar që t'ia njoftojë gjithë ymetit të tij. Edhe kjo pjesa e tretë ndahet në dy: E para mësohet vetëm duke dëgjuar. Të tilla janë gjendjet e Kiametit. E dyta mësohet duke parë e shqyrtuar dhe duke lexuar e kuptuar kuptimin. Të tilla janë njohuritë e besimit dhe Islamit. Edhe imamët muxhtehidë nuk i kanë kuptuar në mënyrë të prerë njohuritë e Islamit që nuk janë njoftuar qartë në Tekste (**Nass**), dhe kanë rënë në mospajtim. Kështu kanë dalë në shesh medh'hebe të ndryshme në veprim (**amel**). Kuptimeve që nxjerr ai që zotëron pesëmbëdhjetë shkencat e njoftuara më sipër, nuk u thuhet tefsir, u thuhet (**te'vil**). Sepse, në këto kuptime gjendet mendimi i tij. Domethënë, përdor mendimin e vet për të zgjedhur njërin nga kuptimet e ndryshme që kupton. Nëse kuptimi që zgjedh nuk është i përshtatshëm me kuptimet e qarta të ajeteve fisnike dhe haditheve fisnike ose me ujdinë e dijetarëve (**ixhma**), është i prishur (**fasid**). Në fund të (**Berika**), ndërsa tregon se vallëzimi është haram, thotë: (Ne nuk jemi urdhëruar të veprojmë sipas librave të tefsirit. Jemi urdhëruar t'u bindemi librave të fëkëhut.)

KËMBËNGULJA NË KRYERJEN E MËKATIT (ISRARI)

38. Të synosh të kryesh një gjynah, edhe nëse ai është i vogël, quhet këmbëngulje (israr). Këmbëngulja buron nga qëllimi (nijeti), vullneti dhe vendosmëria. Nëse njeriu merr vendim dhe e kryen një mëkat vazhdimisht pa u penduar, ai quhet këmbëngulës. Por, nëse e kryen një herë dhe pendohet (bën teube), nuk llogaritet këmbëngulje. Edhe nëse bie sërish në gabim, por pendohet sinqerisht pas çdo here, nuk quhet këmbëngulës. Që pendimi të jetë i saktë, duhen plotësuar tri kushte: të pendohesh e të mërzitesh me zemër, të heqësh dorë menjëherë nga mëkati dhe të vendosësh të mos e bësh më. Pendimi vetëm me gojë, pa këto kushte, është gënjeshtër. Këmbëngulja në gjynahet e vogla i shndërron ato në gjynahe të mëdha, madje bëhet më rëndë sesa kryerja e një gjynahu të madh vetëm një herë. Gjithashtu, ta shohësh të vogël një mëkat apo të mburresh me të, është gjynah i madh. Edhe të konsiderosh si dijetar (alim) apo njeri të mirë (salih) atë që kryen mëkate haptazi, është gabim i rëndë. Besimtari duhet të ndiejë turp para Allahut të Lartësuar dhe të frikësohet nga dënimi i Tij edhe për gabimet më të vogla.

A i jep vlerë atij që ka zemër të prishur, pasuria dhe pozita?
Edhe nëse i vendos shalë ari, gomari prapë është gomar!

PËRGOJIMI
(GIJBETI)

39. Të thuash të metën e një besimtari të caktuar ose të një qytetari jomusliman pas shpinës së tij me qëllim për ta sharë, quhet **përgojim (gijbet).** Nëse fjalët që thuhen për të metat e tij janë të vërteta, ky llogaritet përgojim. Nëse ato janë gënjeshtra, atëherë quhet **shpifje (iftira).** Të bësh përgojim apo shpifje është një gjynah i madh, ashtu siç është e **ndaluar (haram)** edhe dëgjimi i tyre. Ai që thotë dhe ai që dëgjon do të ndëshkohen **në zjarrin e Ferrit (Xhehennemit)**. Besimtari duhet ta bëjë të heshtë atë që po përgojon; nëse nuk mundet, duhet të ngrihet dhe të largohet prej asaj shoqërie. Është e dobishme të bëhen lutje të mira për të tjerët. Emrat e miqve dhe shokëve mund të shënohen e të mbahen pranë si kujtesë për të ju lutur për ta. Po ashtu, vendosja e gurëve mbi varre dhe shënimi i emrit të të vdekurit shërben që kalimtarët të bëjnë lutje për mëshirë dhe të kërkojnë falje (**istigfar**) për ta. Të vdekurit që përfitojnë nga këto lutje për vite me radhë, mund të shpëtojnë nga dënimi i varrit. Përgojimi është i ndaluar. Nëse ai që dëgjon nuk e njeh personin për të cilin po flitet, nuk llogaritet përgojim. Mirëpo, nëse personi që përgojohet e dëgjon këtë dhe mërzitet, atëherë është bërë gjynah. Çdo e metë që lidhet me trupin, prejardhjen, moralin, punën, fjalën, fenë, jetën, madje edhe me rrobën, shtëpinë apo kafshën e tij, nëse thuhet pas shpine dhe shkakton mërzitje, është përgojim. Këtu përfshihen edhe thëniet e mbyllura, shenjat, lëvizjet ironike apo shkrimet. Një formë shumë e shëmtuar e përgojimit është kur njerëzit e fesë apo ata që e dinë Kur'anin përmendësh (hafizët), kur përmendet e meta e dikujt, thonë: **"Falënderojmë Allahun që nuk na bëri të paturpë si ai"**. Kjo është sharje dhe përgojim i rëndë. Po ashtu, të thuash: **"Filani është shumë i mirë, sikur të mos kishte atë të metë në adhurim"**, llogaritet përgojim. Në suren Huxhurat, vargu 12, Allahu i Lartësuar urdhëron: **"Mos përgojoni njëri-tjetrin!".** Të përgojosh dikë është njëlloj si të hsh mishin e vëllait tënd të vdekur. Në thënien e Profetit (hadith) njoftohet**: "Në Ditën e Gjykimit (Kijamet), një personi i hapet libri i shpërblimeve (sevapeve) dhe sheh se i mungojnë adhurimet që ka bërë në botë. Atij do ti thuhet: 'Ato u fshinë nga libri yt dhe u shkruan në librat e atyre që ke përgojuar'. Ndërsa një personi tjetër do t'i shfaqen adhurime që nuk i ka kryer kurrë; ato janë shpërblimet e atyre që e kanë përgojuar atë."** Ebu Hyrejre, "Allahu qoftë i kënaqur me të", tregon se i Dërguari i Allahut, "paqja dhe bekimi i Allahut qofshin mbi të", i qortoi ata që folën për një shok që u largua, duke u thënë se sapo kishin ngrënë mishin e tij. Po ashtu, kur Aisheja, "Allahu qoftë i kënaqur me të", përmendi gjatësinë e një gruaje, Profeti e urdhëroi ta nxirrte atë nga goja dhe asaj i doli një copë mishi. Allahu i Lartësuar ka fuqi ti shfaqë veprimet tona në forma fizike. Allahu i Lartësuar i shpalli Musait, "paqja qoftë mbi të": **"Ai që përgojon dhe pendohet, do të hyjë në Parajsë (Xhennet) i fundit. Ai që përgojon dhe nuk pendohet, do të hyjë në Ferr (Xhehennem) i pari."** Ibrahim Edhemi,

Allahu i Lartësuar e mëshiroftë, u largua nga një gosti sapo dikush foli keq për një person që nuk ishte i pranishëm. Të thuash të metat në fe (p.sh. "nuk falet", "pi alkool", "vjedh" apo "përcjell fjalë") si dhe të metat fizike (si "është i shurdhër" apo "ka sy të shtrembër") pas shpine, është përgojim nëse qëllimi është sharja. Mirëpo, nëse dikush e thotë këtë me keqardhje apo me qëllim për ta përmirësuar personin, nuk llogaritet përgojim. Gjithashtu, të thuash "në këtë fshat ka hajdutë apo njerëz që nuk falen" pa përmendur emra të caktuar, nuk konsiderohet përgojim.

Një person fal namaz, agjëron, por edhe i dëmton njerëzit me dorën e tij. Për shembull rreh, uzurpon (**gasp**) pasurinë, vjedh (**sirkat**). Ose dëmton me gjuhën e tij. Për shembull shan, shpif, bën përgojim (**gibet**), bart fjalë. Të tregosh shthurjen (**fisk**), haramet dhe risitë (**bidat**) që bëhen hapur, nuk është përgojim. T'i njoftosh qeverisë për t'i ndaluar këto, nuk është gjynah. Kur një person kryen haram fshehurazi nga babai i tij, ai që e di se babai do ta ndalojë atë, duhet t'i tregojë babait të tij ose ta njoftojë me shkrim. Nëse nuk dihet se do ta ndalojë, nuk është e lejuar (**xhaiz**) t'i tregohet. Sepse bëhet shkak për armiqësi. Nëse i tregon dëmet e dikujt nga keqardhja për të, ose që të tjerët të ruhen prej tij, nuk është përgojim. Nëse e thotë për ta ulur atë, është përgojim. T'i thuash të metat, turpet e gjashtë personave pas shpine, nuk është përgojim: Të thuash nga keqardhja për të; të thuash që ai të ndalohet; të thuash për të marrë fetva; të thuash për të mbrojtur muslimanët nga sherri i tij; nëse ajo e metë i është bërë emër (nofkë), të jesh i detyruar ta prezantosh me këtë emër; të tregosh **fiskun**, **bidatin** dhe zullumin që dihet nga të gjithë hapur. Nëse thuhet me zemërim, me qëllimin për ta ulur atë, është përgojim. T'i tregosh klientit të metën e mallit që po shitet, nuk do të thotë të përgojosh shitësin. T'i njoftosh djalit që do të martohet të metat, turpet e vajzës që do të marrë, nuk është përgojim, është këshillë (**nasihat**). Është e detyrueshme (**vaxhib**) t'i japësh këshillë atij që nuk di. Të njoftosh të metat e tjera, që nuk janë të hapura, të atij që kryen haram hapur dhe bën zullum, është përgojim. Në hadithin fisnik është urdhëruar: (Të flasësh për atë që e ka hequr mbulesën e turpit [**haja**], nuk është përgojim). **Xhilbab** është mbulesa e gjerë e kokës së grave. Këtu, të heqësh mbulesën e turpit, do të thotë të kryesh haram hapur. Hadithi fisnik bën me shenjë se një person i tillë nuk ka turp. Imam Gazaliu dhe disa dijetarë "Allahu i mëshiroftë", kanë thënë se, që të quhet përgojim thënia e të metave të atij që bën gjynah hapur dhe të të tjerëve, nuk është kusht qëllimi për ta ulur atë. Për këtë arsye duhet pasur shumë kujdes nga përgojimi.

Ka shumë shkaqe që e shtyjnë njeriun drejt përgojimit. Këtu do të njoftohen njëmbëdhjetë prej tyre: Armiqësia ndaj tij; mendimi për t'iu përshtatur ideve të atyre që ka

pranë; të flasësh keq për dikë që nuk duhet; të njoftosh se ti vetë nuk gjendesh në atë gjynah; të njoftosh se ti je më lart se ai; të kesh zili (**hased**); për të bërë të qeshin ata që ka pranë, të bësh shaka; të tallesh me të; të shprehësh habinë për kryerjen e haramit nga dikush që nuk e prisje; të njoftosh se je mërzitur për këtë, se të vjen keq për të; të njoftosh se nuk e do atë sepse kryen haram.

Përgojimi bëhet shkak për pakësimin e sevapeve të njeriut dhe për t'iu dhënë atij gjynahet e tjetrit. Mendimi i këtyre në çdo kohë, e pengon njeriun nga përgojimi.

Përgojimi është tre llojesh: Në të parin thotë: "Unë nuk bëra përgojim, thashë atë që gjendet tek ai". Të flasësh kështu është mosbesim (**kufër**). Sepse i ka thënë haramit hallall. Në të dytin, është t'ia bësh të dëgjuar atij që përgojohet. Është haram i madh. Nuk falet vetëm me pendim (**tevbe**). Duhet të bëjë hallallëk me të. Në të tretin, ai që përgojohet nuk ka dijeni për këtë. Falet duke bërë tevbe, **istigfar** [kërkim falje] dhe duke bërë lutje të mirë për të.

Ai që dëgjon të bëhet përgojim pranë tij, duhet ta ndalojë atë menjëherë. Në hadithin fisnik është urdhëruar**: (Kush e ndihmon vëllain e tij të fesë pa pasur dijeni ai, Allahu teala e ndihmon atë në dynja dhe në ahiret) dhe (Kur bëhet përgojim ndaj vëllait të fesë pranë dikujt, nëse ai nuk e ndihmon atë ndërkohë që ka fuqi, gjynahi e zë atë në dynja dhe në ahiret) dhe (Kush e mbron nderin e vëllait të fesë në dynja, Allahu teala dërgon një engjëll dhe e mbron atë nga dënimi i Xhehenemit) dhe (Kush mbron diçka nga nderi i vëllait të fesë, Allahu teala e mbron atë nga dënimi i Xhehenemit).** Kur bëhet përgojim, ai që gjendet aty, nëse nuk ka frikë duhet ta refuzojë me fjalë, e nëse ka frikë duhet ta refuzojë me zemër; nëse nuk e bën, bëhet ortak në gjynahin e përgojimit. Nëse e ka të mundur ta ndërpresë fjalën ose të ngrihet e të ikë, duhet t'i bëjë këto. Nuk mjafton ta ndalojë me dorë, me kokë apo me sy. Duhet të thotë hapur "pusho".

Kefareti [shpagimi] i bërjes së përgojimit është të mërzitesh, të bësh tevbe dhe të bësh hallallëk me të. Të bësh hallallëk pa u penduar, është syfaqësi (**rija**), është një gjynah më vete. [Që është haram të përgojosh të vdekurin dhe qafirin që është **dhimmi** (nën mbrojtje), është e shkruar në Ibni Abidin, vëllimi 5, faqe 263.]

Kur Allahu i vërtetë dëshiron diçka, të jep rrugë kushdo,
Çdo gjë tjetër bëhet shkak dhe Ai të jep me bollëk.

MOSPENDIMI DHE RËNDËSIA E PENDIMIT (TEUBES)

40. **Pendimi Tevbe** është që, pasi të kesh kryer **haram**, të pendohesh, të kesh frikë nga Allahu teala, dhe të jesh i vendosur e të vendosësh të mos e bësh më kurrë. Të pendohesh nga frika se do të të vijë ndonjë dëm në dynja, nuk është tevbe. Për atë që kryen gjynahe të ndryshme, është e vlefshme (**sahih**) që të bëjë tevbe për disa prej tyre ndërkohë që insiston në disa të tjera. Për atë që e kryen sërish gjynahin pas tevbes, është e vlefshme që të bëjë sërish tevbe. Kështu, është e vlefshme që ai të bëjë tevbe shumë herë. Për faljen e gjynahut të madh, tevbeja është kusht. Adhurimet si pesë kohët e namazit dhe namazi i Xhumasë, agjërimi i Ramazanit fisnik, kryerja e haxhit, bërja e **istigfarit** dhe ruajtja nga kryerja e gjynaheve të mëdha, bëhen shkak për faljen e gjynaheve të vogla. Kur bëhet tevbe në përshtatje me kushtet e saj, kufri dhe gjynahet falen patjetër. Haxhit që bëhet me sinqeritet dhe në përshtatje me kushtet e tij, i thuhet (**Haxh-i mebrur**). **Haxh-i mebrur** bëhet shkak për faljen e gjynaheve të tjera, përveç farzeve që kanë mbetur **kaza** dhe hakeve të robërve (njerëzve). Që të falen këto të dyja, duhet të bëhen kazatë dhe të paguhen haket e robërve. Edhe pse me haxh nuk falet gjynahu i moskryerjes së farzit, falet gjynahu i moskryerjes në kohë, i lënies pas kohës së tij. Nëse pas haxhit nuk fillon menjëherë t'i bëjë kaza farzet, gjynahu i vonimit fillon sërish dhe me kalimin e kohës shtohet fish. Vonimi është gjynah i madh. Kjo duhet kuptuar mirë. Hadithi fisnik (**Gjynahet e atij që bën Haxh-i mebrur falen. Bëhet si i sapoardhur në dynja**), tregon se do të falen gjynahet e tjera përveç kazasë dhe hakut të robit. Është njoftuar se të këtilla janë edhe lutjet që ka bërë i Dërguari i Allahut "sallallahu alejhi ve selem" natën e Arafatit dhe në Muzdelife për faljen e gjynaheve të haxhilerëve. Edhe pse ka dijetarë që njoftojnë se kazaja dhe haket e robërve përfshihen në falje, këto janë për ata që bëjnë tevbe dhe janë të pamundur për t'i bërë kaza dhe për t'i paguar. Në ajetin e njëqindepesëmbëdhjetë të sures Hud, kuptimi i të cilit është: (**Të mirat [hasenat], i shkatërrojnë gjynahet**). Këtij ajeti fisnik i është dhënë kuptimi se falen kur t'u bëhet kazaja. Edhe mërzitja e atij që është përgojuar pasi ta ketë dëgjuar, është gjynah i madh më vete për atë që e ka bërë këtë përgojim. E mira që do të bëhet shkak për faljen e këtij gjynahu, është të bëjë hallallëk me të.

Pas gjynahut është farz të bëhet tevbe menjëherë. Edhe vonimi i tevbes, është gjynah më i madh se kryerja e këtij gjynahu. Ky gjynah shtohet çdo ditë me nga një fish. Për këtë duhet bërë tevbe më vete. Kur bëhet tevbeja e një gjynahu, falen të gjitha gjynahet e vonimit të tevbes së tij. Tevbeja e moskryerjes së farzit, është e vlefshme vetëm duke e bërë kaza. Për faljen e çdo gjynahu, duhet bërë tevbe me zemër, duhet bërë istigfar me gjuhë dhe duhet bërë kaza me trup. Të bësh tesbih njëqind herë, domethënë të thuash (**Subhanallahi ve bi-**

hamdihi subhanallahil'adhim) dhe të japësh sadaka e të agjërosh një ditë, bëhet shumë mirë.

Në ajetin e tridhjetë e një të sures Nur, kuptimi i të cilit është: (**O besimtarë! Bëni tevbe tek Allahu!**), është urdhëruar. Në ajetin e tetë të sures Tahrim, kuptimi i të cilit është: (**Bëni tevbe-i nasuh tek Allahu!**), është urdhëruar. Fjalës (**Nasuh**) i janë dhënë njëzet e tre kuptime. Më i famshmi ndër to është të pendohesh, të bësh (**istigfar**) me gjuhë dhe të vendosësh të mos e bësh më kurrë. Në ajetin e dyqind e njëzet e dy të sures Bekare, kuptimi i të cilit është: (**Allahu teala i do ata që bëjnë tevbe**), është urdhëruar.

Në hadithin fisnik është urdhëruar: (**Më i miri juaj është ai që bën tevbe menjëherë pas gjynahut**). Më i madhi i gjynaheve është (**kufri**) [mosbesimi], (**mynafikllëku**) [hipokrizia] dhe (**irtidadi**) [braktisja e fesë/apostazia].

[Atij që nuk është bërë dhe nuk bëhet musliman, i thuhet (**Qafir**). Qafirit që duket si musliman për të mashtruar muslimanët, i thuhet (**Mynafik**) dhe (**Zindik**). Atij që bëhet qafir ndërkohë që është musliman, i thuhet se ka bërë (**irtidad**). Atij që bën irtidad, i thuhet (**Murted**). Nëse këta të tre besojnë me zemër dhe bëjnë besim të sinqertë, bëhen patjetër muslimanë.

Në librat (**Berika**) dhe (**Hadika**), te dëmet e gjuhës, dhe në (**Mexhma'ul-enhur**) thuhet: (Nëse një musliman, burrë apo grua, thotë ose bën me qëllim [**amden** - domethënë pa u kërcënuar, me dëshirë] ose për t'i bërë të tjerët të qeshin, një fjalë apo vepër që dijetarët kanë rënë dakord se bëhet shkak për kufër, duke e ditur se ajo shkakton kufër, edhe sikur të mos e mendojë kuptimin e saj, i ikën besimi (imani). Bëhet (**Murted**). Kësaj i thuhet (**Kufër inadi**). Nëse e thotë ose e bën me qëllim duke mos e ditur se bëhet shkak për kufër, përsëri bëhet murted. Kësaj i thuhet (**Kufër xhehli**). Sepse, është farz për çdo musliman të mësojë gjërat që duhet t'i dijë. Mosdija nuk është justifikim, është gjynah i madh. Prishet nikahu i atij që bëhet murted me (**Kufër inadi**) dhe (**Kufër xhehli**). Duhet të bëjë (**Texhdid-i nikah**) [rinovim të nikahut] para dy dëshmitarëve ose me xhemat në xhami, duke marrë prokurë [vekalet] nga bashkëshortja. Për më shumë se dy rinovime, nuk nevojitet (**Hulle**). Nëse fjalën që bëhet shkak për kufër e thotë gabimisht [domethënë jo me qëllim, por duke u ngatërruar], ose me interpretim (**te'vil**), ose i detyruar me dhunë (**ikrah**), nuk bëhet murted dhe nuk i prishet nikahu. Edhe pse ai që thotë me qëllim një fjalë për të cilën ka mospajtim mes dijetarëve nëse bëhet shkak për kufër apo jo, nuk bëhet murted, është e kujdesshme [ihtijat] që ai të bëjë tevbe e istigfar dhe të bëjë (rinovim të nikahut).) Nuk mendohet që muslimani që shkon në xhami të bëhet murted me (**Kufër inadi**) dhe (**Kufër xhehli**). Vetëm se, meqë në

këtë formën e fundit mund të mendohet se bëhet murted, imamët efendi u këndojnë xhematit lutjen e (**Texhdid-i iman**) [Rinovimit të besimit], domethënë (**Allahumme inni uridu en uxheddidel-imane ven-nikaha texhdiden bi-kavli la ilahe il-lallah Muhammedun resulullah**) dhe kështu bëhet tevbe dhe rinovim i nikahut. Kështu, kryhet urdhri në hadithin fisnik: (**Rinovoni besimin tuaj duke thënë La ilahe il-lallah!**). [Në çdo kohë, çdo bashkëshorte duhet t'i thotë bashkëshortit "të kam bërë vekil për të rinovuar nikahun mes nesh", dhe bashkëshorti duhet të thotë "e pranova këtë vekalet". Imami efendi, në çdo namaz të Xhumasë, pas lutjes, duhet të këndojë lutjen e rinovimit të besimit, dhe xhemati ta thotë bashkë me të. Të gjithëve u përtërihen besimet dhe nikahet.]

Besimit që nuk i përshtatet asaj që dijetarët e Ehl-i synetit "Zoti Qoftë i Kënaqur me Ta" kanë njoftuar me konsensus, i thuhet (**Bid'at**) dhe (**Dalalet**). Pas kufrit, gjynahu më i madh është të jesh zotërues i bidatit. Nga këta, gjynahu i zindikëve që punojnë për të përhapur bidatin e tyre, për t'ua ngjitur muslimanëve, është shumëfish më i madh. Qeveria duhet t'i dënojë rëndë këta, dijetarët duhet të japin këshilla me fjalë dhe me shkrim, ndërsa injorantët nuk duhet të takohen me ta dhe nuk duhet të lexojnë librat dhe revistat e tyre. Duhet të jesh shumë syçelë për të mos u mashtruar nga gënjeshtrat, shpifjet dhe fjalët e tyre entuziaste e të zjarrta. Tani, të pamedh'hebtë, Mevdudistët, Sejjid Kutbistët dhe injorantët që quhen (**Xhemati Teblig**) dhe Vehabit, Shiit, Nusajrit dhe tarikatçinjtë e rremë e shehët gënjeshtarë që po shfaqen nën emra të ndryshëm, përdorin çdo lloj mjeti për të përhapur itikadin e tyre të prishur, besimet e tyre të devijuara. Për të mashtruar muslimanët dhe për të shtypur e shkatërruar Ehl-i synetin, me ndihmën e nefsit të tyre, të shejtanit dhe të anglezëve, përgatisin kurthe dhe lojëra që nuk i vijnë ndërmend as mendjes e as imagjinatës. Duke shpenzuar pasuritë dhe milionat e tyre, vazhdojnë luftën e ftohtë kundër Ehl-i synetit. Të rinjtë duhet ta mësojnë fenë Islame, rrugën e drejtë, duke lexuar nga librat e dijetarëve të Ehl-i synetit. Ai që nuk mëson, kapet nga përrenjtë e kufrit, bidatit dhe dalaletit dhe mbytet. Tërhiqet zvarrë drejt katastrofave të dynjasë dhe ahiretit. [Hakikat Kitabevi, boton vetëm libra të Ehl-i synetit. Përgëzime për ata që i marrin dhe i lexojnë këto libra!] Liderët e zotëruesve të bidatit, i japin Kur'anit fisnik kuptime të gabuara e të prishura. Duke i nxjerrë para këto kuptime, pretendojnë se i vërtetojnë mendimet e tyre të devijuara me ajet dhe me hadith. Vetëm ata që e kuptojnë të vërtetën duke lexuar librat e Ehl-i synetit, shpëtojnë pa u mashtruar nga këta. Për ata që nuk e dinë të vërtetën, është pothuajse e pamundur të mos bien në vorbullat e dalaletit dhe në kurthet e tyre. Nëse besimet e tyre të devijuara nuk përputhen me njohuritë e besimit që janë njoftuar qartë në Kur'anin fisnik dhe në hadithet fisnike, që imamët muxhtehidë i kanë

njoftuar me konsensus dhe që janë përhapur mes muslimanëve, ata bëhen qafira. Këtij lloji të kufrit i thuhet (**Ilhad**) dhe atyre u thuhet (**Mulhid**). Në librat e akaidit është shkruar se Mulhidët janë mushrikë, domethënë konsiderohen qafira pa libër.]

Edhe tevbeja e zotëruesve të bidatit dhe e **murtedëve** [braktisësve të fesë] pranohet. Që këta të bëjnë tevbe, duhet të mësojnë shkurtimisht itikadin e **Ehl-i synetit** dhe ta besojnë atë, dhe të pendohen për itikadin e tyre të devijuar. Ai që u jep rëndësi farzeve, por nuk i kryen nga përtacia, nuk bëhet **murted**. Nuk i ikën besimi. Por, muslimani që nuk e kryen një farz, hyn në dy gjynahe të mëdha. I pari, është gjynahu i kalimit të kohës së atij farzi pa adhurim, domethënë i vonimit të farzit. Që të falet kjo, bëhet me (**tevbe**), domethënë duke u penduar, duke u mërzitur dhe duke vendosur që të mos e vonojë më. I dyti, është gjynahu i braktisjes, i moskryerjes së këtij farzi. Që të falet ky gjynah i madh, duhet bërë menjëherë **kaza** ky farz, domethënë duhet kryer menjëherë pas kohës së tij. Edhe vonimi i kazasë është gjynah i madh më vete. [Dijetari i madh islam, përtëritësi i shekullit të katërmbëdhjetë, eksperti i shkencave të jashtme dhe të brendshme, një nga mësuesit e medresesë së specializuar, profesori i katedrës së tesavvufit Sejjid Abdylhakim Efendi "Zoti e Mëshiroftë", në mësimet e tij, në ligjëratat në xhami dhe në bisedat e tij urdhëronte shpesh se: (Të mos kryesh një farz në kohën e vet pa arsye, është gjynah i madh). Në libra është shkruar se moskryerja kaza menjëherë pas kohës së tij, është gjynah edhe më i madh. (Nëse pas kalimit të kohës së farzit, ky farz nuk bëhet kaza pa arsye brenda kohës sa zgjat kryerja e tij, gjynahu i vonimit shtohet me një fish [në 6 minuta]. Pas kësaj, nëse nuk bëhet kaza brenda po asaj kohe, shtohet edhe një fish tjetër. Kështu, me kalimin e çdo kohe sa zgjat kryerja e farzit [domethënë 6 minuta], gjynahet duke u shtuar shumëfish, shumohen aq sa nuk mund të numërohen dhe të mendohen.) Kur kazaja e një farzi nuk bëhet pa arsye, gjynahu i tij shtohet kështu. Meqë secili nga pesë kohët e namazit është farz çdo ditë, gjynahu i çdo kazaje fillon sërish çdo ditë. Për pesë kohët e namazit, brenda një dite, shumohet pesëfishin e asaj që u njoftua më sipër për një farz. Nga kjo mund të kuptohet se sa të shumta do të jenë gjynahet e namazeve që nuk falen me muaj e me vite. Për të shpëtuar nga barra e këtyre gjynaheve të tmerrshme e të frikshme, duhet përdorur çdo rrugëzgjidhje. Ai që ka besim dhe mend në kokë, duke falur namaz kaza natë e ditë, duhet të punojë për të shpëtuar nga dënimi i mosfaljes së namazit në Xhehenem. Sepse, është njoftuar se për një namaz që nuk falet pa arsye, nga përtacia e duke u mërzitur, do të vuhet dënim shtatëdhjetë mijë vjet në Xhehenem. Një muslimani që mendon se sa shumë dënim do të vuhet në Xhehenem për gjynahet e panumërta të namazit të shpjeguara më sipër, i ikën gjumi, i pritet ngrënia e pirja. Dynjaja i bëhet burg. Po, ai që nuk i jep rëndësi namazit, që nuk e

pranon si detyrë, bëhet qafir, bëhet murted. Murtedi do të vuajë dënim të pafund në Xhehenem. Ai, tashmë nuk beson as në Xhehenem, as në dënim, as në rëndësinë e namazit. Në dynja jeton si kafshë, nuk mendon gjë tjetër veçse kënaqësinë e tij dhe mbledhjen e parasë e mallit që është mjet për kënaqësinë e tij. (Çfarëdo që të bëhet, cilido që të ketë dëm e humbje, vetëm të më vijë mua), është parimi i tij. Atij nuk i bëhet vonë fare që të flijohet çdo gjë dhe gjithkush për kënaqësinë dhe qejfin e tij. Nuk ka besim dhe mendje. Tek një person i tillë nuk ka mëshirë. Bëhet më i dëmshëm se bisha, se kafsha më e frikshme. Të flasë ai për njerzillëk, mëshirë e mirësi, është si të shkruash në ajër. Janë kurthe për të arritur interesat e veta dhe dëshirat shtazarake e epshore.]

Të bësh kaza namazet që nuk janë falur për vite me radhë, është bërë pothuajse e pamundur. Meqë njerëzit e braktisën Islamin, domethënë meqë nuk iu përmbajtën urdhrave dhe ndalesave të Allahut teala dhe u ndanë nga rruga e rehatisë dhe qetësisë që tregon feja Islame, në dynja nuk mbeti begati (**bereket**). Risku u pakësua. Në ajetin e njëqindenjëzetekatërt të sures Taha, kuptimi i të cilit është: **(Nëse më harroni Mua, jua pakësoj riskun),** është urdhëruar. Për këtë arsye, u pakësua risku i besimit, risku i shëndetit, risku i ushqimit, risku i njerzillëkut dhe mëshirës e sa e sa risqe të tjera. Fjala **(Hasha, Zoti nuk i bën zullum robit të Tij, gjithkush vuan dënimin e vet)**, është marrë nga ajeti i tridhjetë e tretë i sures Nahl. Në errësirat e sotme të kufrit dhe në mungesën e begatisë dhe në vështirësitë e harrimit të Allahut teala, të Profetit "Paqja dhe Mëshira e Allahut Qoftë Mbi Të" dhe Islamit, njeriu punon natë e ditë, burrë e grua, dhe ka arritur në atë gjendje që nuk siguron dot nafakën e një familjeje, jetesën e rehatshme të saj. Pa besuar në Allahun teala, pa iu përmbajtur fesë Islame që ka njoftuar Ai, pa u stolisur me moralin e bukur të Profetit të Tij, pa falur në kohë pesë kohët e namazit, është e pamundur të ndalet rrjedha e dalaletit dhe katastrofës.

Për të shlyer kazatë e namazeve, çdo ditë, përveç namazit të mëngjesit, kur falen sunetet e katër kohëve të namazit, duhet bërë nijet edhe për të bërë kaza namazin e parë që ka mbetur kaza. Kështu, çdo ditë, shlyhet kazaja e namazit të një dite. Gjithashtu, quhet i falur edhe suneti. Shikoni faqen 412! Se si do të falen dhe se duhet të falen kazatë me këtë nijet, është njoftuar gjerësisht në librin (**Se'adet-i Ebedijje**). Është njoftuar se me bërjen e tevbes një herë për gjynahet, falen të gjitha ato. Që të jetë e vlefshme (**sahih**) tevbeja e namazit, duhen bërë kaza çdo namaz që është braktisur. Ai që fillon të bëjë tevbe duke falur kazatë, do të thotë se ka bërë nijet t'i falë kazatë gjatë gjithë jetës, domethënë derisa t'i mbarojë ato. Allahu teala ia fal të gjitha kazatë këtij të vdekuri, sipas këtij nijeti të tij. Po ashtu, do të falen të gjitha

gjynahet e atij që vazhdon të këndojë (**istigfar**) dhe të gjitha gjynahet e shkuara të qafirave kur vijnë në besim, ndërsa atyre që nuk besojnë, do t'u bëhet dënim i përjetshëm në Xhehenem.

Para qindra vitesh, në kohët kur shkruheshin librat e (**fikhut**), forca e besimit të muslimanëve dhe frika e tyre nga Allahu teala dhe dënimi i Xhehenemit ishin të mëdha. Të braktisje namazin pa arsye, nuk të shkonte ndërmend. Nuk mendohej se mund të gjendej dikush që e braktiste namazin. Në ato kohë, me arsye dhe në numër shumë të vogël, namazi bëhej (**Fevt**), humbje. Edhe kjo, për një musliman, ishte zi e madhe, mërzitje. Arsyeja për mbetjen e namazit kaza, është të zërë gjumi, të harrosh, dhe pamundësia për ta falur qoftë edhe ulur në luftë dhe në udhëtim. Bërja fevt e namazit për shkak të njërës prej këtyre arsyeve, nuk është gjynah. Por, kur mbaron arsyeja, bërja kaza e këtij namazi bëhet menjëherë farz. Për kazatë e namazeve që janë bërë fevt me arsye, është e lejuar të vonohen aq sa për të fituar nevojat e familjes dhe fëmijëve. Kazatë e namazeve të humbura me arsye, nuk është e nevojshme t'i falësh në vend të suneteve të forta (**muekked**). Fjala e librave të fikhut "(është më mirë të mos falen në vend të suneteve muekked)", është për namazet që nuk janë falur për shkak të një arsyeje. Farzet e braktisura pa arsye, është farz të bëhen kaza menjëherë. Këto duhet të falen edhe në vend të suneteve. Imam Rabbani, në letrën e 123-të urdhëron: (Nëse adhurimi vullnetar [**nafile**] bëhet shkak për braktisjen e një farzi, nuk quhet adhurim. Bëhet (**ma-la-ja'ni**) [e kotë], e dëmshme.)]

[Dijetari i madh, Ibni Abidin "Zoti e Mëshiroftë" urdhëron se: (Kur hyn në xhami, është sunet të falësh dy rekat namaz. Kësaj i thuhet (**Tehijjetul-mesxhid**). Kur hyn në xhami, kryerja e çdo lloj namazi si **farz**, **sunet**, **kaza**, zë vendin e **tehijjetul-mesxhidit**. Për këto, nuk është e nevojshme të bëhet nijet veçmas për **tehijjetul-mesxhid**. Mirëpo, namazi për të cilin bëhen dy nijete, si farzi dhe suneti i një kohe, nuk është kështu. Këtu vetëm namazi **farz** është i vlefshëm (**sahih**). Kur hyn në një mesxhid, ndërsa fal çfarëdo namazi, pa bërë nijet veçmas, me këto quhet i falur edhe namazi **tehijjetul-mesxhid**. Por, që të fitohet shpërblim (**sevap**), bëhet nijet edhe për këtë. Sepse, adhurimit për të cilin nuk bëhet nijet, nuk i jepet shpërblim). Abdylhakim efendi "Zoti e Mëshiroftë" urdhëroi: (Namaz **sunet** do të thotë namaz që falet përveç farzit. Ai që fal **kaza** në vend të sunetit para ose pas farzit, me këtë namaz **kaza**, meqë i përshtatet përkufizimit të namazit **sunet**, e ka falur edhe sunetin.) Shihet se, kur falet **kaza** në vend të sunetit, suneti nuk braktiset. Kur bëhet nijet edhe për **kaza**, edhe për **sunet**, fitohet edhe shpërblimi i sunetit.]

Ai që bën nijet dhe fillon t'i shlyejë kazatë në formën e njoftuar më sipër, nëse sëmuret rëndë, duhet të lërë (porosi/testament) që pas vdekjes të bëhet kefareti i namazit, dhe Veliu i tij duhet ta çojë në vend këtë porosi. Veli do të thotë personi të cilit i është lënë porosia ose njëri nga trashëgimtarët. Nëse gjatë faljes së namazit braktiset një nga vaxhibet e tij ose kryhet një mekruh, është vaxhib të bëhet (përsëritje) brenda kohës së tij. Edhe kur falet namaz nafile, nëse prishet, domethënë nëse ndodh diçka që e prish, është vaxhib të përsëritet. Zekati, sadaka-i fitri, nezri [zotimi] dhe kurbani, duhet të bëhen kaza në çdo kohë. Ai që bëhet i varfër më vonë, duhet t'i bëjë kaza këto me lehtësinë që quhet (**Hile-i sher'ijje**). Nëse nuk janë të varfër, bërja e hile-i sher'ijjes është mekruh.

Për faljen e gjynaheve që janë mes Allahut teala dhe robit, domethënë ku nuk ka hak të robit, mjafton të bëhet tevbe fshehurazi. Nuk është e nevojshme t'u tregohet të tjerëve, t'i njoftohet imamit efendi. T'i falësh gjynahet te prifti duke dhënë para, bëhet në krishterim. Në Islam nuk ka gjë të tillë. Leximi i Kur'anit fisnik kur je xhunub, ulja në xhami, biseda për punë dynjaje në xhami, ngrënia, pirja dhe gjumi në xhami, prekja e Kur'anit fisnik pa abdes, rënia e veglave muzikore, pirja e verës, bërja e zinasë, dalja e grave në rrugë me kokë, krahë, kërçinj e flokë zbuluar, janë gjynahe ku nuk ka hak të robit. Është shumë e vështirë të falen gjynahet ku ka hak të kafshës. Vrasja e kafshës pa të drejtë, rrahja, goditja në fytyrë, ecja më shumë se sa ka fuqi, ngarkimi me barrë të rëndë, mosdhënia e barit dhe ujit në kohë, është gjynah. Për këtë gjynah duhet edhe të bëhet tevbe, edhe të përgjerohesh duke bërë istigfar.

Haku i robit është pesë llojesh: Pasuror (**mali**), jetësor (**nefsi**), i nderit (**irzi**), i mahremit (**mahremi**) dhe fetar (**dini**). Vjedhja (**sirkat**), uzurpimi (**gasp**), shitja e mallit me mashtrim dhe gënjeshtër, dhënia e parave false, dëmtimi i pasurisë së tjetrit, dëmtimi i pasurisë me dëshmi të rreme ose duke i treguar zullumqarit ose duke dhënë ryshfet, janë hake të robit që janë pasurore (**mali**). Për një qindarkë, për një thërrmijë malli duhet bërë tevbe dhe duhet bërë hallallëk me të zotin. Për haket pasurore, duhet të bëjnë hallallëk, të paguajnë edhe fëmijët. Nëse nuk bën hallallëk në dynja, në ahiret do të bëhet hallallëk duke iu dhënë atij sevapet. Nëse i zoti i mallit ka vdekur, i paguhet trashëgimtarit të tij. Nëse nuk ka trashëgimtar ose nuk dihet i zoti i mallit, i jepet të varfrit si dhuratë dhe sevapi i dërgohet të zotit. Nëse nuk ka të varfër musliman që janë të devotshëm (**salih**), u jepet shoqatave të bamirësisë, vakëfeve që i shërbejnë Islamit dhe muslimanëve. Është e lejuar (**xhaiz**) t'ua japësh si dhuratë edhe të afërmve të tu të devotshëm (**salih**), nënave, baballarëve, fëmijëve që janë të varfër. Ajo që i jepet të varfrit duke i thënë dhuratë, bëhet sadaka. Fitohet sevapi i sadakasë. Nëse nuk gjen mundësi t'i bëjë këto, lutet për faljen e të zotit të mallit dhe të vetes. Edhe për hakun e qafirit,

duhet bërë hallallëk me të. Nëse nuk i merret zemra (pëlqimi), do të jetë shumë e vështirë të falet në ahiret.

Gjynahu jetësor (**nefsi**), është të vrasësh njeri, të dëmtosh një gjymtyrë të tij. Fillimisht duhet bërë tevbe, pastaj duhet dorëzuar veten tek Veliu i tij. Veliu nëse do e fal. Nëse do bën paqe kundrejt pasurisë. Nëse do, e çon në gjyq dhe kërkon nga gjykatësi që të dënohet. Nuk është e lejuar që ai të marrë hak vetë. [**Në Islam nuk ka gjakmarrje**.] Haku i robit që prek nderin, janë gjëra si përgojimi, shpifja, tallja, sharja. Duhet bërë tevbe dhe duhet bërë hallallëk. Në këto raste nuk bëhet hallallëk me trashëgimtarin.

Haku që është i mahremit, është të tradhtosh bashkëshorten, fëmijën e tjetrit. Bën tevbe dhe istigfar. Nëse nuk ka mundësi të dalë trazira, bën hallallëk me të zotin. Nëse ka mundësi, në vend të hallallëkut, lutet për të dhe jep sadaka për të. Haku fetar (**dini**), është të braktisësh dhënien e diturisë fetare të afërmve dhe atyre që ke nën urdhër. Është të pengosh mësimin e diturisë fetare dhe kryerjen e adhurimeve të këtyre dhe të gjithë njerëzve, si dhe t'i thuash tjetrit qafir, fasik. Është e lejuar që gjatë bërjes hallallëk, të mos e tregosh gjynahun por të thuash "m'i fal haket e tua që kam unë".

Të falësh borxhliun që është i varfër, ka shumë sevap.

Në hadithin fisnik është urdhëruar**: (Ai që bën tevbe, bëhet sikur të mos ketë kryer gjynah) dhe (Ai që nuk pendohet për gjynahin e tij por bën istigfar me gjuhë, është vazhdues në gjynahin e tij. Është duke u tallur me Zotin e tij).** Të bësh istigfar, do të thotë të thuash (**estagfirullah**). Kuptimi i kësaj është: (**Më fal o Allahu im**). Muhamed Osman Hindi “kuddise sirruh” në librin (**Fevaid-i Osmanijje**), thotë në persisht: (Kërkoni që t'ju shkruaj lutje për shërim. Për shërim, lexoni shumë lutjen e Bëni tevbe dhe istigfar.) [Domethënë, thoni **Estagfirullahel’adhim elledhi la ilahe illa hue el hajjel kajjûme ue etûbu ilejh**!] Është e dobishme kundër të gjitha dertve, sëmundjeve, përveç vdekjes. I zhduk dhimbjet, shtërengimet e pacientit që është në prag të vdekjes, mundëson që të vdesë rehat. Kjo lutje është shkruar gjatë në faqen 344 të librit (**Hak Sözün Vesikaları**). Në ajetin e pesëdhjetë e dytë të sures Hud, kuptimi i të cilit është: (**Lexoni istigfar! Ju vij në ndihmë**), është urdhëruar. Në hadithin fisnik është urdhëruar: (**Allahu teala e shpëton nga dertet atë që vazhdon istigfarin**). Në çdo kohë dhe në çdo vend, pas namazeve dhe kur bie për të fjetur, duhet thënë shumë (**Estagfirullah min kulli ma kerihallah**) ose shkurt (**Estagfirullah**), duke menduar kuptimet e tyre. Allahu teala i dhuron shërim, shpëtim dhe dëshirat. Në hadithin fisnik që gjendet në letrën e 121-të, vëllimi i 6-të i Hazreti Muhamed Ma’sumit, është urdhëruar: (Më krijohet perde mbi zemër. Çdo ditë bëj shtatëdhjetë herë istigfar!). Muezinët e

xhamisë së Halid bin Zejdit këndonin këtë lutje pas çdo namazi: (**Rabbena amenna bi ma enzelte vetteba' nerresûle fektubna ma'ashshahidin**).

Çdo burrë, në çdo kohë duhet të këndojë këtë lutje për falje (**magfiret**): (**Allahummagfir li ve li-abai ve ummehati ve li-ebnai ve benati ve li-ihveti ve ehavati ve li-ecdadi ve ceddati ve li-a'mami ve ammati ve liahvali ve halati ve li-zevceti ve ebevejha ve li-esatizeti ve lil-mu'minine vel-mu'minat vel hamdü-lillahi Rabbil'alemin!**). Nëse e këndon gruaja, në vend të **zevceti** duhet të thotë **zevci** dhe në vend të **ebevejha** duhet të thotë **ebevejhi**.

Në hadithin fisnik është urdhëruar: **(Allahu teala e fal robin e tij që kryen gjynah e pastaj pendohet, ende pa bërë istigfar) dhe (Edhe sikur gjynahu juaj të jetë i shumtë e të arrijë deri në qiej, kur bëni tevbe, Allahu teala e pranon tevben tuaj).** Këto hadithe fisnike janë për gjynahet ku nuk ka hak të robit. Në hadithin fisnik [thuhet]: (Gjynahu është tre llojesh: Ai që nuk falet në Kiamet, ai që nuk lihet dhe ai që Allahu teala e fal nëse dëshiron). Gjynahu që nuk do të falet kurrsesi Ditën e Kiametit, është shirku. Shirk, këtu do të thotë çdo lloj kufri. Gjynahu që nuk do të falet pa tevbe, domethënë pa bërë hallallëk, është gjynahu ku ka hak të robit dhe borxhi i namazit. Gjynahu që Allahu teala e fal nëse dëshiron, janë gjynahet ku nuk ka hak të robit.

VËREJTJE SHUMË E RËNDËSISHME (TENBIH)

Është e domosdoshme që çdo musliman, qoftë mashkull apo femër, në çdo fjalë dhe në çdo punë të tij, të ju përmbahet urdhrave të Allahut të Lartësuar, domethënë detyrimeve (**farzeve**) dhe ndalesave (**harameve**). Atij që nuk i jep rëndësi kryerjes së një detyrimi apo ruajtjes nga një vepër e ndaluar, besimi i tij i humbet dhe ai bie në mosbesim (**qafir**), duke u bërë armik i Allahut. Ai që ndërron jetë pa besim, do të përballet me dënimin e varrit dhe në botën tjetër (**ahiret**) do të dërgohet në Ferr (**Xhehennem**). Atje do të ndëshkohet përgjithmonë, pa asnjë mundësi apo shpresë për të ju falur apo për të dalë prej tij. Të rënit në mosbesim është shumë e lehtë; rreziku për të bërë një veprim apo për të thënë një fjalë që shkakton humbjen e besimit ekziston në çdo çast. Megjithatë, edhe shpëtimi nga ky rrezik është po aq i lehtë. Edhe nëse njeriu nuk e di saktësisht shkakun apo momentin kur mund të ketë gabuar, nëse çdo ditë thotë të paktën një herë: ***"O Zoti im! Nëse me vetëdije apo pa vetëdije kam thënë ndonjë fjalë ose kam bërë ndonjë punë që ka shkaktuar humbjen e besimit, unë pendohem sinqerisht. Më fal..."*** Duke u penduar (**teube**) dhe duke iu lutur Allahut të Lartësuar në këtë formë, ai falet patjetër dhe shpëton nga ndëshkimi i përjetshëm.

Nuk ka detyrë më të rëndësishme për besimtarin sesa ky pendim i përditshëm. Duhet të theksojmë përsëri se, kur bëhet pendim për mëkatet që përfshijnë padrejtësi ndaj njerëzve, është e nevojshme që t'u kthehen borxhet apo të kërkohet falje prej tyre. Gjithashtu, kur pendohesh për namazet e lëna pa falur, është detyrim që ato të plotësohen (**kada**) menjëherë. Për më shumë hollësi mbi këtë temë, mund të lexoni nga faqja 276 deri në mesin e faqes 287 të librit "**Se'adet Ebedijje".**

MORALI ISLAM
Pjesa e Dytë

Morali Islam shqyrtohet i ndarë në tri kapituj kryesorë. Mirëpo, për ti kuptuar drejt këta kapituj, fillimisht është e nevojshme të mësohen njohuritë ndihmëse. Për këtë arsye, shkrimet tona do t'i radhisim si një parathënie dhe tri kapituj. Në këtë libër do të flasim vetëm për kapitullin e parë:

PARATHËNIE

Mësimi i njohurive të moralit bëhet me dëshirë dhe vullnet, jo me forcë. Çdo punë e vullnetshme mund të kryhet duke mësuar dy gjëra: së pari, duhet kuptuar mirë se çfarë është ajo punë dhe së dyti, duhet ditur dobitë që ajo sjell. Gjithashtu, për ta kuptuar me lehtësi çdo shkencë, është bërë rregull që njohuritë ndihmëse të mësohen paraprakisht. Këto qëllime do t'i shpjegojmë brenda tri temave fillestare.

TEMA E PARË: Morali Islam ndahet në tri pjesë:

1. **Shkenca e Moralit (Ilm-i ahlak):** Shpjegon nëse veprimet e njeriut janë të mira apo të këqija kur ai është vetëm. Njeriu i kryen këto punë sipas natyrës së tij; për shembull, një person bujar, i butë apo i turpshëm mbetet i tillë si kur është vetëm, ashtu edhe kur është me të tjerët. Kjo shkencë mëson veprimet që nuk ndryshojnë kurrë.
2. **Rregullat e menaxhimit të shtëpisë (Tedbir-i menzil):** Studion sjelljet e njeriut brenda familjes, ndaj bashkëshortes dhe fëmijëve.
3. **Edukimi Social (Politika Medinase):** Mëson detyrat e njeriut në shoqëri, sjelljet e tij dhe mënyrën se si të jetë i dobishëm për të gjithë.

Çdo punë e njeriut bëhet për një arsye, e cila mund të jetë natyrore (**instinktive**) ose vjen si pasojë e një ligji apo urdhri. Gjërat natyrore vijnë nga mendja dhe përvoja e nuk ndryshojnë me kohën. Urdhrat dhe ligjet ose lindin nga zakonet e një kombi, ose vendosen nga udhëheqës si Profetët, miqtë e Allahut (**Evlijatë**) apo drejtuesit e shteteve. Urdhrat e Allahut të Lartësuar, të njoftuara përmes Profetëve (paqja dhe mëshira e Allahut qoftë mbi ta), ndahen gjithashtu në tri pjesë: **Adhurimet (Ibadetet):** Ato që çdokush duhet t'i zbatojë individualisht. **Marrëdhëniet (Muamelat):** Urdhrat që rregullojnë martesat dhe tregtinë mes njerëzve. **Ligjet (Hudud):** Çështjet juridike dhe politike që përfshijnë shoqërinë. Të tria këto shkenca quhen njohuri të **Fikhut** (Jurisprudencës Islame). Ndryshimet në këto rregulla sipas kohës dhe vendeve ndodhin vetëm me njoftimin e Allahut të Lartësuar. Për shembull, në

kohën e Ademit, “paqja qoftë mbi të”, për shkak të nevojës për shtimin e njerëzimit, disa rregulla martese ishin të lejuara (**hallall**), të cilat më vonë u bënë të ndaluara (**haram**).

TEMA E DYTË: Dobitë e shkencës së moralit

Njeriu, duke parë rrethin e tij, për shembull vendet, qiejt dhe ato që u themi yje, rrotullimin në zbrazëti të miliarda sferave qiellore, mospërplasjen e tyre përgjatë shekujve; duke parë se si sasitë, strukturat dhe lëvizjet e nxehtësisë, trysnisë, ajrit dhe ujit në tokë janë rregulluar plotësisht në përshtatje me jetën; duke parë rregullin, rendin dhe harmoninë në strukturat dhe lëvizjet e njerëzve, kafshëve, bimëve, lëndëve të pajeta, atomeve, qelizave, shkurtimisht të krijesave të panumërta që mësohen dhe studiohen nëpër gjimnaze dhe universitete, detyrohet, dashje pa dashje, të pranojë dhe të besojë se ekziston një zotërues i fuqishëm dhe i ditur që i bën dhe i krijon këto. Ai që ka mend, duke parë këtë madhështi dhe këtë rregullsi në gjithësi dhe në trupin e tij, menjëherë beson në ekzistencën e Allahut teala dhe bëhet **Musliman**. Në fakt, profesori zviceran i filozofisë që u bë musliman në vitin 1966, në përgjigje të pyetjeve të gazetarëve ka thënë: (Duke shqyrtuar librat islamë, kuptova rrugën e vërtetë (**hak**). Munda të kuptoj madhështinë e dijetarëve islamë. Nëse feja Islame tregohet ashtu siç është, çdokush në botë që ka mend, bëhet musliman me dëshirë).

Nëse një njeri, pasi fillon të besojë duke studiuar natyrën dhe veten, mëson edhe jetën dhe moralin e bukur të Muhamedit, “paqja qoftë mbi të”, nga librat e dijetarëve të rrugës së drejtë (**Ehli Sunetit**), Allahu i Lartësuar i mëshiroftë, besimi i tij forcohet. Duke mësuar njohuritë e moralit, ai kupton vetitë e mira dhe të këqija, punët e dobishme dhe të dëmshme. Përmes veprave të mira, ai bëhet një njeri i përsosur dhe i vlefshëm; punët e tij rregullohen dhe realizohen me lehtësi. Ai jeton me rehati e qetësi në këtë botë, gëzon dashurinë e njerëzve dhe Allahu i Lartësuar mbetet i kënaqur prej tij. Edhe në botën tjetër (**ahiret**), ai fiton mëshirën dhe shpërblimet hyjnore. Për të arritur lumturinë e vërtetë, kërkohen dy gjëra: Së pari, zotërimi i dijes së saktë dhe i besimit (**imanit**). Kjo arrihet duke studiuar shkencën, jetën dhe moralin e Muhamedit, “paqja qoftë mbi të”. Së dyti, pajisja me veti dhe sjellje të mira, gjë që arrihet duke mësuar shkencat e ligjit Islam (**fikhut**) e të moralit, dhe duke u zbatuar ato me përpikëri. Kushdo që i fiton këto të dyja, arrin kënaqësinë dhe dashurinë e Allahut të Lartësuar. Zoti, me diturinë e Tij të pafundme, u ka dhënë dije të madhe Engjëjve dhe Profetëve, tek të cilët nuk ka asnjë të metë. Ndërsa njerëzit, shpeshherë janë të privuar nga ky nder sepse dija e tyre është e paktë, besimi i tyre mund të jetë i pasaktë, ose zemra e tyre është e ndotur nga vetitë dhe punët e këqija. Nëse njeriu mbetet i paditur në shkencat e natyrës, nuk

arrin besimin e vërtetë dhe nuk e forcon atë duke njohur saktë Muhamedin, "paqja qoftë mbi të", ai do të mbetet në fatkeqësi dhe vështirësi të pafundme. Megjithatë, nëse njeriu ka besim të vërtetë, por herë pas here bie pre e egos së tij (**nefsit**) duke mos u bindur plotësisht urdhrave të Islamit, ai përsëri nuk mbetet i privuar nga mëshira e Zotit. Ai mund të pësojë dënim aq sa janë ligësitë që ka bërë; zjarri i Ferrit (**Xhehenemit**) do t'i pastrojë ato ndyrësi derisa ta sjellë në një formë të pastër, të denjë për të hyrë në Parajsë (**Xhennet**).

Shihet qartë se fillimi i çdo lumturie është zotërimi i një besimi të përsosur. Çdokush duhet të përpiqet ta pastrojë zemrën nga besimet e gabuara dhe dyshimet. Kur personi arrin besimin e saktë, moralin e bukur dhe veprat e mira, ai u afrohet shpirtrave të lartë të Profetëve, miqve të Allahut (**Evlijave**) dhe Engjëjve. Ashtu si një magnet i fuqishëm që tërheq një gjilpërë, këto afërsitë shpirtërore e tërheqin atë drejt lartësive; ai e kalon urën e Siratit me shpejtësinë e rrufesë dhe bëhet nga ata që pushojnë pafundësisht në kopshtet e Parajsës. **Poezi:**

Ata që janë dijetarë dhe veprues, nuk pësojnë dënim të dhimbshëm,
Në Parajsë ata bashkohen, kjo është fitorja e madhe!

Shkenca e moralit është shkenca e pastrimit të zemrës dhe të shpirtit. Ajo i ngjan shkencës së mjekësisë që studion shëndetin e trupit, sepse vetitë e këqija janë sëmundje të zemrës dhe shpirtit, ndërsa veprimet e dëmshme janë shenjat dhe simptomat e këtyre sëmundjeve. Kjo është një shkencë shumë e ndritur dhe më e domosdoshmja, sepse vetëm përmes saj ligësitë mund të pastrohen. Shëndeti dhe fuqizimi i zemrës me veti të mira bëhet i mundur përmes kësaj dijeje; ajo i ndihmon zemrat e pastra ta shtojnë dhe ta rrënjosin edhe më shumë pastërtinë e tyre.

[Zemra dhe shpirti janë dy realitete të ndryshme, por i ngjajnë shumë njëri-tjetrit. Në këtë libër, kur përdoret fjala shpirt, duhet të kuptohen të dy bashkë.]

Një pyetje që shtrohet shpesh është: **A ndryshon karakteri (huji)?** A është e mundur që njeriu ta lërë një veti dhe të marrë një tjetër? Mbi këtë çështje ekzistojnë tri mendime kryesore:

1. Morali i njeriut nuk ndryshon kurrë, sepse karakteri është pjesë e qenies që fuqia njerëzore nuk mund ta prekë.

2. Karakteri është dy llojesh: ai që lind bashkë me njeriun, i cili nuk ndryshon, dhe shprehia që fitohet më vonë (zakoni), e cila mund të ndryshojë.
3. I gjithë morali fitohet më vonë dhe mund të ndryshojë nën ndikimin e edukimit dhe faktorëve të jashtëm.

Shumica e dijetarëve islamë bashkohen në mendimin e tretë. Misionet e Profetëve (paqja qoftë mbi ta) bazohen pikërisht mbi vërtetësinë e kësaj fjale. Edhe metodat e edukimit që kanë përdorur dijetarët e fesë dhe të mëdhenjtë e Tesavvufit (shkencës së pastrimit shpirtëror) për nxënësit e tyre, funksionojnë nën dritën e këtij parimi.

Me cilin karakter vijnë njerëzit në botë? Sipas shumicës së dijetarëve, njerëzit linden të prirur për mirësi dhe lartësim shpirtëror. Karakteret e këqija shfaqen më vonë si pasojë e dëshirave të egos (**nefsit**), mungesës së edukimit dhe shoqërimit me njerëz të këqij. Në thënien e Profetit (hadith) thuhet: **"Çdokush lind me prirjen natyrore për të qenë musliman. Më vonë, prindërit e tyre i bëjnë ata çifutë, të krishterë apo të pabesë".**
POEZI

Me dorën tënde e prish veten tënde!
Përndryshe, Krijuesi të kishte krijuar të bukur!

Sipas një mendimi tjetër, shpirti i njeriut vjen i pastër në këtë botë, por kur bashkohet me trupin, nevojat dhe kërkesat materiale e devijojnë atë nga rruga e drejtë. Megjithatë, ata njerëz të cilëve Allahu i Lartësuar u ka dhënë udhëzim dhe mirësi, nuk mbeten në atë gjendje të devijuar, por kthehen sërish drejt rrugës së mirësisë.

Disa të tjerë kanë mendimin se shpirti, në momentin e krijimit, nuk është as i mirë e as i keq, por në një gjendje që mund të marrë të dyja format më vonë. Kushdo që mëson vetitë e mira dhe punët e bukura, arrin lumturinë dhe përsosmërinë; ndërsa ai që mbetet mes njerëzve të këqij dhe mëson karakter të shëmtuar, bëhet i keq dhe fatkeq.

Sipas Galenit, një prej mjekëve të vjetër grekë, shpirti i njeriut ndahet në tri lloje: një pjesë është krijuar i mirë, një pjesë i keq, dhe pjesa e tretë është asnjanëse, por mund të kthehet në të dyja format. Sipas tij, njerëzit me krijim të mirë janë pak, ndërsa ata që janë krijuar me prirje për të bërë keq janë më shumë. Kjo pikëpamje sugjeron se karakteri i shumë njerëzve nuk mund të ndryshojë. Duhet theksuar se filozofët grekë, duke mos pasur njohuri për zemrën e njeriut, shpjeguan vetëm anën shpirtërore, dhe këtë rrugë kanë ndjekur edhe disa autorë muslimanë në librat e tyre të moralit.

Megjithatë, shumica e dijetarëve islamë pohojnë se morali i çdokujt mund të ndryshojë. Karakteri nuk mbetet i ngrirë ashtu siç ishte në krijim. Po të ishte e pamundur ndryshueshmëria e moralit, misionet e Profetëve, paqja qoftë mbi ta, do të ishin të padobishme dhe metodat e edukimit apo të dënimit do të ishin të kota. Përvoja njerëzore ka vërtetuar gjithmonë se edukimi sjell dobi, prandaj fakti që morali ndryshon është i qartë si drita e diellit. Sidoqoftë, disa karaktere rrënjosen aq thellë sa bëhen pjesë e pandashme e shpirtit, dhe ndryshimi i tyre kërkon një disiplinë të rreptë dhe përpjekje të madhe. Përpjekja për të mos u dorëzuar para dëshirave të dëmshme të egos quhet **Rijazet**, ndërsa bërja e veprave të dobishme që egoja i kundërshton quhet **Myxhahede** (përpjekje shpirtërore). Vetëm injorantët dhe njerëzit pa vullnet thonë se karakteri nuk ndryshon, duke u lënë kështu në dorë të dëshirave të tyre të ulëta. Nëse njerëzimi do të lihej pa dënime dhe pa edukim, shoqëria do të shkonte drejt shkatërrimit. Për këtë arsye, Allahu i Lartësuar, nga mëshira për robërit e Tij, dërgoi Profetët për t'i edukuar ata. Si mësuesin më të lartë, Ai zgjodhi të dashurin e Tij, Muhamedin, “paqja qoftë mbi të”. Me fenë e Tij, Ai vulosi të gjitha fetë e mëparshme, duke mbledhur në të gjitha metodat më të përsosura të edukimit. Çdokush që ka mendje dhe dëshiron të dallojë të mirën nga e keqja, duhet të mësojë rregullat e kësaj feje që të arrijë qetësinë dhe lumturinë në këtë botë dhe në botën tjetër (**ahiret**). Ky libër, i titulluar "**Morali Islam**", përmbledh njohuritë e domosdoshme që ndihmojnë çdo njeri në këtë detyrë fisnike.

Kush ka mendje i lidhet Islamit!
Baza e Islamit është thënia e Profetit dhe Kur’ani!

TEMA E TRETË: E patëm nda Librin Morali Islam në tre pjesë. Për ti kuptuar mirë tri pjesët e moralit Islam, le të shpjegojmë parimet që i ndihmojnë ato. Çdo shkencë dhe art ka pikat ku të gjitha degët e saj bashkohen në një subjekt të vetëm. Për shembull, të gjitha degët e mjekësisë bashkohen te shëndeti dhe sëmundja e trupit. Subjekti i shkencës së moralit është shpirti i njeriut; ajo mëson pastrimin e shpirtit dhe të zemrës nga vetitë e këqija dhe zbukurimin e tyre me veti të mira. Prandaj, fillimisht duhet të njohim shpirtin. Siç ka thënë Imam Shafiu:

"E mësova të keqen, jo për t'u bërë i keq,
Kush nuk e njeh të keqen, bie brenda saj, dije mirë!"

Për të shpjeguar fuqitë e dukshme dhe të padukshme të shpirtit, po paraqesim tri pika kryesore:

Makami i parë: Çfarë është zemra dhe shpirti? Këtyre dy qenieve, filozofët e lashtë grekë dhe imituesit e tyre, u kanë thënë edhe (**Nefs-i natıka**) ose shkurt Nefs. [Mirëpo, eksperti i njohurive të tesavvufit dhe moralit, Imam Rabbani "Zoti e Mëshiroftë", njofton se nefsi, zemra dhe shpirti janë qenie të ndryshme nga njëra-tjetra dhe se (**Nefs-i natıka**) është emri i nefsit.] Në ajetin e tetëdhjetë e pestë të sures Isra, kuptimi i të cilit është: (**Të pyesin ty për shpirtin. Përgjigju se shpirti është një nga qeniet që ka krijuar Zoti im**), është urdhëruar. Ky ajet fisnik ndalon të tregohet se çfarë është shpirti. Për këtë arsye, shumica e shehëve të [**tarikateve të larta**] dhe dijetarëve islamë, janë ruajtur të flasin se çfarë është shpirti. Por, nga Kur'ani fisnik kuptohet se është e ndaluar të flitet vetëm për hakikatin e shpirtit, se çfarë është ai. Përndryshe, nuk është e ndaluar të tregohen cilësitë, veçoritë e tij. Për këtë, shumica e dijetarëve, studentëve dhe atyre që pyesin, u kanë thënë se zemra dhe shpirti nuk janë trup/cisëm, por janë një [**substancë e thjeshtë**]. Këto të dyja janë ato që kuptojnë njohuritë që kap mendja, që marrin ndjenjat që vijnë në tru nga organet e shqisave, që drejtojnë dhe përdorin të gjitha fuqitë dhe lëvizjet në trup. Të mëdhenjtë e tesavvufit dhe dijetarët e kelamit kështu kanë thënë. [Atij që dëshiron të marrë njohuri të gjerë rreth zemrës dhe shpirtit, i rekomandohet të lexojë librin (**Avarif-ul me'arif**) të shejh Shihabuddin Omer Suhreverdit nga dijetarët e medh'hebit shafi, dhe librin (**Mektûbat**) të Imam Rabbani Ahmed Faruki Serhendit. Suhreverdi ka lindur në vitin hixhri kameri 539 [hënor 1145] dhe ka ndërruar jetë në Bagdad në vitin 632 [hënor 1234]. Ka marrë fejz nga Abdylkadir Gejlani. Imam Rabbani ka lindur në vitin hixhri kameri 971 [hënor 1563] në qytetin Serhend në Indi, dhe ka ndërruar jetë aty në vitin 1034 [hënor 1624]. Abdylkadir Gejlani ka ndërruar jetë në Bagdad në vitin hixhri kameri 561.]

Përkufizimin e zemrës dhe shpirtit po e shpjegojmë përmes gjashtë pikave:

1. Fillimisht le të njoftojmë se zemra dhe shpirti ekzistojnë. Ekzistenca e shpirtit është e dukshme (në shesh). Nuk ka nevojë të vërtetohet një gjë që është e qartë. Gjëja më e ditur për njeriun është ekzistenca e vet. Njeriu nuk e harron veten asnjë çast. Edhe kur është në gjumë, edhe kur është i dehur, shpirti nuk e harron veten. Që njeriu të njohë veten e tij, nuk ka nevojë të vërtetohet ndonjë gjë. Por, është e lejuar të vërtetohen cilësi të tjera, si për shembull a është shpirti materie apo nuk është materie, a ekziston në vetvete apo gjendet bashkë me diçka tjetër. Edhe pse shumica janë të dukshme (në shesh), është e nevojshme të kujtohen. Për këtë arsye, më poshtë po përmenden pesë pika.

2. Zemra dhe shpirti janë (**xhevher**) [substancë/esencë]. Domethënë, ekzistojnë në vetvete. Shpirtit në gjuhën perse i thuhet (**Xhan**). Kur ngordh kafsha, thuhet i doli xhani. Do të thotë iu nda shpirti nga trupi. Çdo krijesë, ose është (**xhevher**), ose është (**araz**) [aksident/cilësi e varur]. Nëse për të qëndruar në ekzistencë nuk ka nevojë për një krijesë tjetër, nëse ekziston në vetvete, kësaj i thuhet (**Xhevher**). Nëse në ekzistencë ka nevojë për diçka tjetër, i thuhet (**Araz**) ose (cilësi). Materia dhe trupi (**cism**), janë nga një (**xhevher**). Ndërsa ngjyra, era, forma e një trupi është (**araz**), është veçori. Ngjyra ekziston me trupin. Nëse nuk ka trup, nuk mund të ketë ngjyrë. (**Xhevher**) është dy llojesh. Njëri është (**Muxherred**), domethënë qenie jo materiale. Nuk ka peshë, formë, ngjyrë dhe ndikim në organet e shqisave. I dyti është materie. (**Xhevher**) që është (**Muxherred**), nuk ndihet me organet e shqisave, nuk mund të copëtohet. Mendja dhe shpirti janë kështu. Ndërsa materia, ndihet dhe mund të copëtohet. Trupi, është gjendja e formësuar e materies. Është vërtetuar në shumë mënyra se shpirti është (**xhevher**). Mënyra më e thjeshtë është kështu: (**araz**), domethënë veçoria (**hassa**), gjendet mbi një (**xhevher**). (**Xhevher**) e mbart (**araz**)-in. Shpirti e merr dhe e mbart çdo gjë që ndihet dhe mendohet. Për këtë arsye, zemra dhe shpirti janë (**xhevher**), nuk janë (**araz**). Ka edhe nga ata që nuk e pranojnë këtë vërtetim duke thënë se (**araz**) mund të gjendet edhe mbi (**araz**), për shembull duke thënë se shpejtësia, domethënë nxitimi, gjendet te lëvizja.

3. Zemra dhe shpirti janë të thjeshtë. Të qenit i thjeshtë do të thotë se shpirti nuk mund të ndahet në pjesë dhe nuk mund të copëtohet. Në këtë pikë, ai ndryshon nga elementet që kimia i quan të thjeshta, sepse ato në të vërtetë janë të përbëra nga atome dhe molekula. Fakti që shpirti është i thjeshtë kuptohet nga aftësia e tij për të rrokur njohuri që janë të thjeshta. Nëse shpirti do të ishte i përbërë dhe do të mund të ndahej, atëherë edhe dija e thjeshtë që zë vend në të do të duhej të ndahej, gjë që është e pamundur.

4. Zemra dhe shpirti nuk janë trup. Çdo substancë që ka gjerësi, gjatësi dhe lartësi, pra lënda që ka marrë një formë hapësinore, quhet trup. Zemra dhe shpirti nuk zënë vend në hapësirë në këtë mënyrë dhe nuk kanë përmasa lëndore, prandaj nuk klasifikohen si trupa.

5. Zemra dhe shpirti janë kuptues dhe drejtues. Ata kanë vetëdije për ekzistencën e tyre dhe e dinë që e njohin veten. Përmes shqisave, ata rrokin ngjyrat dhe zërat, vënë në punë sistemin nervor dhe lëvizin muskujt. Këto veprime quhen punë me vullnet, sepse shpirti është ai që e bën trupin të kryejë funksione të caktuara sipas dëshirës.

6. Shpirti nuk ndjehet me organet shqisore. Duke qenë se shpirti nuk është trup dhe as nuk ka veti trupore, ai nuk mund të shihet, të preket apo të dëgjohet përmes shqisave tona fizike.

Pika e dytë: Çfarë ndodh me shpirtin pas vdekjes? Kur njeriu vdes dhe trupi i tij kalbet, zemra dhe shpirti nuk zhduken. Vdekja nuk është asgjësim, por thjesht ndarja e shpirtit nga trupi. Pas kësaj ndarjeje, ata kalojnë në botën jo lëndore (**myxherred**) dhe vazhdojnë ekzistencën e tyre deri në ditën e Kiametit. Ky është mendimi i përbashkët i dijetarëve të fesë, filozofëve dhe shkencëtarëve objektivë. Vetëm një grup i vogël natyralistësh u shmangën nga kjo e vërtetë, duke e krahasuar njeriun me barërat e egra që rriten dhe pastaj zhduken plotësisht pa lënë gjurmë. Për këtë arsye, ata u quajtën në mënyrë pejorative "barëtorë" (**hashhashi**). Dijetarët e fesë i kanë hedhur poshtë pretendimet e tyre me prova të shumta logjike dhe shkencore, duke mbrojtur idenë se vetëdija njerëzore nuk shuhet me prishjen e trupit fizik.

[Allahu teala ka krijuar 105 elementet që njihen sot dhe secilit prej tyre i ka dhënë veçori të ndryshme. Çdo element është bërë prej atomeve. Çdo atom e ka bërë si një mikro-dinamo, një depo të madhe energjie. Nga bashkimi i atomeve me njëri-tjetrin ka krijuar molekulat ose rrjetat jonike, dhe kështu trupat e përbërë organikë dhe inorganikë, qelizat, indet dhe sistemet e ndryshme. Në secilën prej këtyre ka hollësi, ligje dhe rregullsi që e lënë mendjen të habitur. Për shembull, një qelizë që mund të shihet vetëm me mikroskop, është si një fabrikë madhështore që ka punishte të ndryshme. Mendja e njeriut, deri më sot, ka mundur të shohë vetëm disa makineri të kësaj fabrike. Punimi i miliona qelizave te njeriu, varet nga ekzistenca e mijëra kushteve të përshtatshme, si brenda njeriut, ashtu edhe në botën e jashtme. Nëse prishet njëri nga këto mijëra kushte dhe rregulla, trupi i njeriut nuk mund të punojë, ndalon. Allahu teala, që është i Fuqishëm dhe i Ditur, duke krijuar këtë rregullsi të pafundme, e bën makinerinë e trupit të punojë automatikisht. Zemra dhe shpirti janë si fuqia elektrike e kësaj makinerie. Ashtu siç pritet rryma kur ka një defekt të vogël në motor, edhe një defekt që ndodh në strukturat dhe rregullsitë e brendshme e të jashtme të trupit të njeriut, bëhet shkak që zemra dhe shpirti të ndahen nga trupi dhe njeriu vdes. Në dynja, asnjë makineri, asnjë motor nuk mund të punojë pafundësisht. Duke u konsumuar, duke u vjetruar, del jashtë përdorimit. Ky është një ligj i përgjithshëm. Edhe makineria e trupit vjetrohet, kalbet. Kur njeriu kalbet në varr, asnjë grimcë (**zerre**), asnjë element i tij nuk zhduket. Të kalbesh, do të thotë që molekulat organike që përbëjnë trupin, duke u copëtuar me ndikimin e mikrobeve anaerobe

dhe tokës, të ndahen në molekula të vogla si dioksid karboni, amoniak, ujë dhe deri në azot të lirë. Kjo copëtuarje është fenomen fizik dhe kimik. Sot dihet me siguri se materia nuk zhduket në reaksionet fizike dhe kimike. Kimisti francez me emrin Lavoisier, edhe pse e ka vërtetuar me eksperiment të vërtetën se (Në reaksionet kimike, materia nuk humbet dhe nuk krijohet nga hiçi), duke kujtuar se çdo gjë bëhet me reaksion kimik, me ligj kimik, ka thënë se (në natyrë asgjë nuk krijohet dhe asgjë nuk mund të zhduket). Sot, ngjarjet bërthamore të zbuluara rishtazi, reaksionet nukleare, tregojnë se materia kthehet në energji, zhduket, dhe se Lavoisier është mashtruar. Sot njerëzit e shkencës e shohin qartë se përparimi i shkencës (**fen**), çdo hap përpara në diturinë shkencore, e forcon fenë Islame, i rrëzon shpifjet e armiqve të Islamit dhe i turpëron, i shtrin përtokë ateistët që adhurojnë materien. Por fatkeqësisht, disa injorantë të fesë që kanë hyrë në formën e njerëzve të shkencës, që kanë mbaruar universitetin, duke marrë si pretekst mbetjen pas në shkencë, bëjnë armiqësi ndaj Islamit. Këta qafira me diplomë, për të mashtruar të rinjtë e pastër, duke thënë gënjeshtra si: (Islami është prapambetje. Pengon përparimin (**terakki**). Të krishterët po përparojnë. Bëjnë çdo lloj mjeti shkencor. Mjetet shkencore që përdorin në mjekësi, në luftëra, në komunikim, na i marrin sytë. Muslimanët nuk kanë asnjë dijeni për zhvillimin (**tekamul**) në shkencë. Ne duhet të ndjekim të krishterët), braktisjes së moralit të bukur, vëllazërisë në Islam dhe ngjasimit me evropianët e amerikanët, i thonë përparimtarësi. Mundohen t'i bëjnë të rinjtë armiq të Islamit si vetja e tyre, t'i tërheqin drejt katastrofës. Mirëpo Islami, urdhëron përparimin në shkencë dhe në art. Të krishterët dhe të gjithë qafirat, bëjnë ato që kanë mësuar nga baballarët, nga mjeshtrat e tyre. Bëjnë përsëri ato që ka bërë brezi i mëparshëm, me shtesa të vogla. Nëse të mëparshmit nuk do t'i kishin bërë, këta nuk do të mund të bënin asnjë prej tyre. Fjala (**Përsosja e industrisë/arteve bëhet me bashkimin e ideve**) është thënë shekuj më parë. Historia tregon se risitë në shkencë i kanë bërë gjithmonë muslimanët. I ngritën njohuritë shkencore dhe mjetet shkencore deri në gjendjen e njëqind viteve më parë. Shkak për këto përparime (**terakki**), u bë gjithmonë feja Islame dhe shtetet islame që e zbatuan këtë fe. Meqë të krishterët nuk mundën t'i shkatërronin shtetet islame me kryqëzata, i shkatërruan nga brenda me lojëra politike, me gënjeshtra e me hile. Në tokat e tyre themeluan qeveri me njerëz të ndryshëm laikë (**ilmani**) dhe masonë [të pafe]. Por, nuk mund ta zhdukin Islamin. Duke u bërë shtesa zbulimeve shkencore që mbetën nga muslimanët, përparimin e sotëm e përvetësojnë për vete. Ata që mendojnë vetëm qejfet, kënaqësitë dhe interesat e tyre, meqë Islami i nxjerr në shesh të këqijat e tyre, i thonë prapambetje Islamit që urdhëron shkencën dhe artin. Të gjithë hebrenjtë, të krishterët, madje edhe idhujtarët, e gjithë bota beson në Xhenet e në Xhehenem, kishat dhe sinagogat mbushen plot. Meqë këtyre besimtarëve nuk u

thonë prapanikë, kuptohet se ata i thonë përparimtarësi jo shkencës e artit, por qejfit e dëfrimit dhe imoraliteteve. Anglezët janë të parët që kanë sulmuar Islamin me paturpësi me gënjeshtra të tilla të pabaza dhe të padrejta. Lexoni librin tonë (**Rrëfimet e spiunit anglez**)! Tani, muslimanët duhet të bashkohen dhe ashtu si gjyshërit e tyre, duke iu kapur njohurive fetare dhe shkencore që urdhëron Islami, duke themeluar përsëri industri të madhe e duke bërë mjete të reja, duke qenë më lart se të krishterët, duhet ta çojnë gjithë njerëzimin në lumturi (**se'adet**).]

Ata që e sulmojnë fenë si "prapambetje" shpesh ngatërrojnë përparimin shkencor me shthurjen morale. Ndërsa bota mbarë beson në ekzistencën e jetës pas vdekjes, Parajsës (**Xhennetit**) dhe Ferrit (**Xhehenemit**), sulmet e tyre drejtohen vetëm ndaj Islamit sepse ai nxjerr në shesh ligësitë dhe interesat e tyre të ulëta. Muslimanët e sotëm duhet të bashkohen dhe të ju përvishen punës për të mësuar fenë dhe shkencën ashtu si gjyshërit e tyre, për të ngritur industri të mëdha dhe për ta udhëhequr njerëzimin drejt lumturisë së vërtetë.

Lëndët që përbëjnë trupin e njeriut e kanë origjinën nga toka, uji dhe ajri. Çdo gjë e gjallë prodhohet nga këto tri burime dhe, kur njeriu ndërron jetë e kalbet, lëndët e tij shpërndahen sërish në këto tri vende. Ringjallja në ditën e Kiametit do të realizohet përmes mbledhjes së këtyre lëndëve ose të ngjashmeve me to nga ana e Krijuesit.

Zemra, shpirti dhe Engjëjt, kur janë në gjendjen e tyre origjinale, nuk përparojnë dhe nuk lartësohen, por mbeten në gradën ku janë krijuar. Mirëpo, kur shpirti bashkohet me trupin e njeriut, ai fiton aftësinë për t'u lartësuar në grada të larta ose, për shkak të mosbesimit dhe mëkateve, të ulet e të shkatërrohet.

Në këtë botë, çdo trup njihet nga cilësitë e tij, të cilat krijohen nga grumbullimi i elementeve. Kur struktura e një trupi prishet, cilësitë e tij zhduken dhe lënda shndërrohet në një trup tjetër. Shkenca na tregon se në ndryshimet fizike ndryshon vetëm forma (si uji që bëhet avull), ndërsa në ato kimike ndryshon struktura e brendshme, por lënda nuk asgjësohet. Vetëm në ndryshimet bërthamore (nukleare) lënda kthehet në energji. Ndryshe nga trupi, zemra dhe shpirti janë të thjeshtë (myxherred); ata nuk përbëhen nga pjesë, prandaj nuk ndryshojnë, nuk prishen dhe nuk zhduken kurrë.

Meqë zemra dhe shpirti nuk copëtohen dhe nuk përbëhen nga pjesë, domethënë meqë janë [jomateriale/të thjeshta], nuk ndryshojnë, nuk prishen dhe nuk zhduken asnjëherë. Në

fenomenet fizike ndryshon forma dhe gjendja e trupave. Për shembull uji, kur merr energji nxehtësie, bëhet avull. Nga gjendja e lëngët kthehet në gjendje të gaztë. Trupi ujë zhduket, krijohet trupi avull. Ndërsa në reaksionet kimike, prishet struktura e trupit. Materia e atij trupi zhduket dhe krijohet një materie tjetër. Në ngjarjen fizike ndryshon trupi. Materia nuk ndryshon. Në ndryshimin kimik, trupi zhduket. Materia ndryshon. Në asnjërin prej tyre materia nuk zhduket. Ndërsa në ndryshimet bërthamore, edhe materia zhduket dhe kthehet në energji.]

PIKA E TRETË: Zemra dhe shpirti kanë fuqi. Këto fuqi nuk janë si fuqitë e bimëve dhe kafshëve. Edhe bimët (**nebat**) dhe kafshët kanë shpirtrat e tyre. Zemra gjendet vetëm te njeriu. Te çdo gjallesë ka (**Nebati rûh**) [shpirt bimor]. Punët jetësore si lindja, rritja, **tegaddi** [ushqyerja], nxjerrja jashtë e lëndëve të dëmshme, shumimi dhe vdekja, i kryen (**Nebati rûh**). Këto punë kryhen edhe te njerëzit, edhe te kafshët, edhe te bimët. Se si kryhen, mësohet në mësimet e diturisë së natyrës. Te këta, rritja nuk bëhet gjatë gjithë jetës. Pasi arrin në një masë të caktuar (**muajjen**), kjo punë ndalon. Kjo masë, te njerëzit është masa e kohës kur mbushin mesatarisht njëzetenjë katër vjeç. Të zësh dhjamë, të shëndoshesh, nuk është rritje. Ushqyerja vazhdon deri në vdekje. Sepse, nuk jetohet pa marrë ushqim.

Te kafshët dhe te njerëzit ka edhe **(shpirt shtazarak)**. Vendi i tij është gjoksi. Ky shpirt është ai që bën të kryhen lëvizjet me dëshirë. Te njerëzit, e bën me urdhrin e zemrës.

Te njerëzit ka edhe një shpirt tjetër, që kur thuhet Shpirt, bashkë me zemrën, kuptohet ky shpirt. Ky shpirt është ai që bën gjëra si përdorimi i mendjes, të menduarit dhe të qeshurit. Te shpirti shtazarak ka dy fuqi. E para është fuqia kuptuese, e dyta është fuqia lëvizëse. Fuqia është fuqia perceptuese, kuptuese. Edhe ky të kuptuar bëhet në dy mënyra: E jashtme, të kuptuarit me organet e dukshme të shqisave. E brendshme, domethënë e padukshme, të kuptuarit me organet (e brendshme) të shqisave. Organet e dukshme të shqisave janë pesë. Organi i parë i shqisave është lëkura. Me lëkurë kuptohen gjëra si nxehtësia, ftohtësia, lagështia, thatësia, butësia, fortësia. Kur një trup prek lëkurën, shpirti shtazarak e kupton nëse ajo gjë është e nxehtë apo jo. Kjo ndjenjë është e shumtë në pëllëmbën e dorës. E dyta është shqisa e të nuhaturit. Bëhet me hundë. E treta është shqisa e të shijuarit. Ndihet me nervat në gjuhë. E katërta është të dëgjuarit. Ndihet me nervat në vesh. E pesta është të parit. Shihet me nervat në sy.

Edhe organet e padukshme të shqisave janë pesë: E para është (**Hiss-i mushterek**) [Shqisa e përbashkët]. Vendi i kësaj ndjenje është në pjesën e përparme të trurit. Të gjitha ndikimet e jashtme që vijnë nga organet e shqisave në qendrat e ndjenjave në tru, mblidhen këtu. E dyta është (**Hajal**) [Imagjinata]. Vendi i saj është para zbrazëtisë së parë të trurit. Aty ruhen ato që mblidhen, kuptohen dhe ndihen te **hiss-i mushterek**. Kur shikon një trup, ky trup ndihet te **hiss-i mushterek**. Kur ky trup hiqet para syve, të ndjerit e tij te **hiss-i mushterek** nuk mbetet më. Por, ndikimi i tij që vjen te **Hajal** mbetet gjatë. Sikur të mos ishte **Hajal**, të gjithë do ta harronin njëri-tjetrin, askush nuk do ta njihte askënd. E treta është (**Vahime**) [Kuptimi intuitiv/dyshimi]. Kupton kuptimet që nuk mund të ndihen me organet e shqisave, por që mund të nxirren nga ato që ndihen. Për shembull armiqësia, drejtësia nuk ndihen me një organ. Por njeriu që është mik, armik shihet, ndihet. Fuqisë së brendshme që kupton miqësinë, armiqësinë te këta persona, i thuhet **Vahime**. Sikur të mos ishte fuqia **vahime**, delja nuk do ta kuptonte që ujku është armik, nuk do të ikte prej tij. Nuk do ta mbronte as të voglin e saj. Fuqia e katërt është (**Hafıza**) [Kujtesa]. Ruan kuptimet që kupton **vahime**. Fuqisë së pestë i thuhet (**Mutasarrıfa**) [Fuqia përpunuese/fantazia]. Duke krahasuar ndjenjat dhe kuptimet e kuptuara, përfton kuptime të reja. Për shembull mendon një mal prej smeraldi. Te poetët kjo fuqi është e tepërt.

Edhe fuqia e lëvizjes, që është fuqia e dytë e shpirtit shtazarak, është dy llojesh: E para është fuqia (**Shehevi**) [epshore]. Njerëzit dhe kafshët, me fuqitë e tyre të epshit, kërkojnë gjërat që u vijnë të ëmbla dhe për të cilat kanë nevojë. Këtyre u thuhet edhe fuqi (**Behimi**) [domethënë shtazarake]. E dyta është fuqia (**Gadabi**) [e zemërimit]. Me këtë fuqi, i largojnë dhe i dëbojnë gjërat që janë të shëmtuara e të dëmshme për ta. Këtyre u thuhet edhe fuqi (**Xhanavar**) [bishë/egërsirë].

Fuqitë e lëvizjes kanë nevojë për fuqitë kuptuese. Sepse, fillimisht duhet të kuptohet me organet e ndjenjave nëse është e mirë apo e keqe, që të mund të kërkohet ose të hidhet tej. Të gjitha këto ndjenja dhe lëvizje kryhen me anë të nervave.

Zemra dhe shpirti njerëzor gjenden vetëm te njerëzit. Edhe ky shpirt ka dy fuqi. Njeriu, me këto dy fuqi, ndahet nga kafshët. Njëra nga këto dy fuqi, është fuqia njohëse që është perceptuese dhe që i thuhet (**Kuvve-i alime**) dhe (**Mudrike**). E dyta është fuqia bërëse/vepruese (**Kuvve-i amile**). Fuqisë njohëse i thuhet (e folur/arsye) dhe (mendje). Kjo fuqi ndahet në dy: Njëra është (**Hikmet-i nazari**) [Urtësia teorike], dhe është fuqia që shërben për të fituar shkencat (**Texhribi**) [eksperimentale], domethënë njohuritë shkencore. E dyta

është (**Hikmet-i ameli**) [Urtësia praktike], dhe është fuqia që bëhet e ditur me shkencat e (**Moralit**) [moralit].

Fuqia që fiton njohuri eksperimentale, domethënë shkencore, siguron kuptimin e hakikatit të materies. Fuqia që fiton njohuri të moralit, i dallon huqet e mira dhe punët e dobishme, nga huqet e këqija dhe punët e shëmtuara. Fuqia bërëse e shpirtit, siguron kryerjen e punëve të dobishme e të suksesshme. Vepron sipas njohurive të fituara me fuqitë njohëse. Fuqitë e lëvizjes në shpirtin shtazarak, tërheqin ato që fuqia (**vahime**) i gjen të mira. Largojnë ato që i gjen të shëmtuara. Fuqia bërëse e shpirtit njerëzor, mbështetet te mendja. Nëse kupton me (**Mendje**) [Akl] se në një punë ka mirësi e dobi, e bën atë. Nëse kupton se fundi do të jetë mangësi e dëm, nuk e bën atë punë ose e largon. Këto dhe fuqitë epshore e të zemërimit të shpirtit shtazarak, i drejton me anë të zemrës.

Ka shumë njerëz që shumë punë të tyre i bëjnë duke iu bindur fuqive të nefsit ose të shpirtit shtazarak. Domethënë i bëjnë me dyshim dhe imagjinatë.

Imam Muhamed Gazaliu dhe një pjesë e të mëdhenjve të tesavvufit kanë urdhëruar se: (Këto fuqi të shpirtit janë engjëj/melaqe. Allahu teala, duke bërë mirësi dhe mëshirë, i ka dhënë engjëjt nën urdhrin e shpirtit. Ata mbeten nën urdhrin e shpirtit derisa të bëhet kiameti i vogël, domethënë derisa shpirti të ndahet nga trupi. Edhe në hadithet fisnike ka shenja për këtë. Fakti që nga disa njerëz, papritmas, shfaqen aftësi që i lënë me gojë hapur njerëzit me përvojë, e tregon këtë). Arritja e njeriut në përsosmëri (**kemal**), bëhet me dy fuqitë e shpirtit.

(TENBIH) VËREJTJE: Hazreti Muhamed Ma'sum, në letrën e 80-të të vëllimit të dytë të (**Mektûbat**) urdhëron se: (Për të larguar belatë dhe shtrëngimet, këndimi i (**Istigfarit**) është shumë i dobishëm dhe është provuar. Këtë e njoftojnë edhe hadithet fisnike. Ky i varfër, pas çdo namazi farz, këndoj tre herë lutjen e istigfarit, domethënë (**Estagfirullahel'adhim el-ledhi la ilahe il-la huvel-hajjel kajjume ve etubu ilejh**). Më pas, lexoj 67 herë vetëm (**Estagfirullah**)).

Mijëra topa dhe pushkë, atë që bën loti i syrit,
Nuk mund ta bëjnë kurrë, në kohën e syfyrit.
Bajonetat që dëbojnë armikun, shumë herë,
I bën si pluhur, duaja e një besimtari.

SHTESA E PARË E PARATHËNIES

Në këtë pjesë, do të njoftohet se njeriu është më i larti dhe më i nderuari ndër krijesat:

Të gjithë trupat nuk ndryshojnë nga njëri-tjetri për sa i përket faktit se janë materie. Të gjithë kanë peshë dhe vëllim. Edhe njeriu me kafshën, në këtë aspekt, janë të barabartë me sendet e pajeta. Por, trupat ndahen nga njëri-tjetri me veçoritë e tyre të posaçme.

[Çdo trup është bërë prej (**Atom**)-it. Një grimcë pluhuri është grumbull i miliona atomeve. Kur një sasi e vogël dhe e caktuar atomesh bashkohen me njëri-tjetrin, formohet një (**Molekulë**). Trupat ndahen kryesisht në dy: Trup i pastër dhe përzierje. Trupit që ka veçori të caktuara i thuhet (**Trup i pastër**). Për shembull, teli elektrik prej bakri dhe uji i shiut janë të pastër. Sepse në çdo vend të botës mbartin gjithmonë të njëjtat veçori. Gradët e temperaturës së vlimit dhe shkrirjes janë të përcaktuara dhe nuk ndryshojnë asnjëherë. Trupave që nuk kanë veçori të caktuara u thuhet (**Përzierje**). Si qumështi, dërrasa, benzina, uji i detit. Sepse këto gjenden në cilësi të ndryshme. Nuk kanë gradë të përcaktuar të temperaturës së vlimit dhe shkrirjes. Qumështi i lopës është ndryshe. Qumështi i deles është ndryshe. Uji i Detit të Zi është pak i kripur. Uji i Mesdheut është shumë i kripur.

Edhe trupat e pastër janë dy llojesh. Nëse nuk mund të ndahet në pjesë me cilësi të tjera, i thuhet (**Trup i thjeshtë**) ose (**Element**). Ari, squfuri, jodi dhe gazi i oksigjenit janë nga një element. Sot njohim njëqindepesë elemente. Trupave të pastër që mund të ndahen në pjesë që mbartin cilësi të ndryshme, u thuhet (**Myrekkeb**) ose (**Trup i përbërë**). Për shembull sheqeri, uji i shiut, alkooli janë trupa të përbërë. Sepse, nëse sheqeri vihet në zjarr, ndahet në karbon dhe ujë e në pjesë të tjera. Ndërsa uji, me ndihmën e energjisë elektrike, ndahet në dy gaze të ndryshme që quhen oksigjen dhe hidrogjen. Sot njohim miliona trupa të përbërë. Trupi i përbërë formohet nga bashkimi i atomeve të dy ose më shumë elementeve me njëri-tjetrin.

I njëjti trup mund të gjendet në gjendje të ngurtë, të lëngët ose të gaztë. Për shembull uji, kur është akull është i ngurtë, kur është ujë është (**maji'**), domethënë i lëngët. Kur është avull është gaz. Gaz do të thotë që fluturon, si ajri. Nuk ka vëllim dhe formë të caktuar.

Trupi i thjeshtë, domethënë elementi ndahet në tre:

1- Mineral i vërtetë. Këtij i thuhet edhe metal.
2- 2- Jomineralet. Këtyre u thuhet edhe jometal (**ametal**).
3- Gjysmë-mineralet.

Mineralet e vërteta janë 78 copë. 77 prej tyre në kushte normale janë të ngurta. Vetëm zhiva është e lëngët. Vlon në 357,3 gradë. Ngrin në -39,4 gradë. Mineralet e ngurta kur rrihen me çekiç bëhen llamarinë (petëzohen). Nuk shpërndahen të bëhen pluhur. Atomi i metalit, kur bashkohet me një atom tjetër, mbart elektricitet plus [+]. Nuk mund të mbartë elektricitet minus. Atëherë, dy metale nuk mund të bashkohen me njëri-tjetrin. Sepse, dy atome të ngarkuara me elektricitet plus nuk e tërheqin, e shtyjnë njëri-tjetrin.

Jometalet janë shtatëmbëdhjetë copë. Njëri është i lëngët, pesë janë të ngurtë, njëmbëdhjetë janë në gjendje të gaztë. Ata që janë të ngurtë, kur rrihen në havan, bëhen pluhur. Nuk bëhen llamarinë. Qymyri i pastër i drurit është jometal. Në gjuhën e kimisë këtij i thuhet karbon. Atomet e jometaleve kur kalojnë në gjendje të përbërë, bëhen edhe plus, mund të bëhen edhe minus. Atëherë, disa atome jometalesh duke u bashkuar me njëri-tjetrin, formojnë një molekulë.

Trupat e përbërë ndahen në dy. Përbërjeve që kanë brenda bashkë atomin e Karbonit dhe Hidrogjenit, u thuhet trup (**Organik**) ose (**Uzvi**). Këta mund të digjen dhe krijohen te gjallesat. Tani sinteza e disave prej tyre bëhet edhe në fabrika. Vaji, sheqeri, acetoni, kinina janë trupa organikë. Trupave të përbërë që në përbërjen e tyre nuk kanë bashkë edhe atomin e Karbonit, edhe atomin e Hidrogjenit, u thuhet trupa (**Anorganikë**) ose (**Joorganikë**). Këta gjenden në koren e tokës dhe të shkrirë në dete. Kripa e gjellës, uji, guri gëlqeror, shapu, rëra janë kështu.

Të gjithë këta trupa pa shpirt, duke u bashkuar dhe përzier në formë të përshtatshme, formojnë (**Qelizën**) [Hücre] që është guri i themelit i krijesave të gjalla. Qeliza është e gjallë. Qeliza bimore nuk i ngjan qelizës shtazore. Qeliza njerëzore i ngjan qelizës shtazore. Qelizat, duke u përzier me njëra-tjetrën, formojnë indin. Kur përzihen inde të llojeve të ndryshme, bëhen Organet. Nga bërja bashkë e organeve bëhen Aparatet, domethënë sistemet. Tërësia e qelizave, indeve, organeve dhe sistemeve formon një **bimë** ose **kafshë** ose **njeri**.]

Të gjitha qeniet ndahen në tre gjini: të pajeta, bimë dhe kafshë. Lloji më i çmuar, më i nderuar i gjinisë së kafshëve është lloji njerëzor. Mes llojeve të çdo gjinie ka një radhë epërsie. Domethënë, një lloj është më i lartë se një lloj tjetër. Lloji më i lartë i një gjinie, tregon veçori të përafërta me llojin më të ulët të gjinisë që është më lart. Madje, shumë cilësi i kanë të përbashkëta. Për shembull koralet, u ngjajnë gurëve nga të pajetat. Por, shumohen dhe rriten si të gjallët. Pema e hurmës dhe lulja "kurth mizash", ndiejnë dhe lëvizin si kafshët. Një

pjesë e pemëve të hurmës janë meshkuj, një pjesë femra. Pema mashkull përkulet nga ana e femrës. Nëse nuk vjen një lëndë nga pema mashkull te femra, te femra nuk krijohet frut. Në të vërtetë, te të gjitha bimët gjenden këto dy organe dhe ndodh **fekondimi**. Por, te pema e hurmës duket si te kafshët. Madje, në kreun e pemës së hurmës ka diçka të bardhë. Kryen funksion si zemra e kafshëve. Nëse kjo gjë plagoset ose mbetet në ujë, pema thahet. Në hadithin fisnik është urdhëruar: **(Tregojini respekt pemës së hurmës që është halla juaj! Sepse, pema e parë e hurmës u krijua nga tepricat e baltës së Ademit alejhis-selam).** Ndoshta mund të jetë bërë me shenjë se kjo pemë është më e larta e bimëve.

Lloji më i ulët i gjinisë së kafshëve janë sfungjerët. Janë të bardhë. Jetojnë në dete. Kanë lëvizje me vullnet e dëshirë. Ka mijëra kafshë primitive që jetojnë në ujëra. Mbi çdo lloj, është krijuar një lloj tjetër më i pjekur, më i lartë. Radhët e epërsisë njoftohen në librat e biologjisë. Në çdo klasë ka organe të ndryshme ushqyerjeje dhe mbrojtjeje. Disave u është dhënë shigjeta, disave dhëmbi, disave kthetra, disave bri, disave krahë, disave shpejtësia, e atyre që janë si dhelpra u është dhënë hileja. Është siguruar mbrojtja e individit dhe llojit të çdo klase. Për të jetuar, u janë frymëzuar gjëra që e habitin mendjen e njeriut. Bleta e mjaltit bën hojëzat gjashtëkëndëshe si inxhiniere. Nëse do t'i bënte cilindër, mes tyre do të mbetej zbrazëti. Mes prizmave gjashtëkëndësh nuk shkon dëm vend. Nëse do të ishin katërkëndësh, vëllimi i tyre do të ishte më i vogël. Njerëzit e kuptojnë këtë duke lexuar e duke mësuar. Ai që nuk mëson, nuk e kupton. Kush ia njofton këtë bletës? Allahu teala e frymëzon. Ilhamit tani i thonë.

Nëse mendohen të lartat shkallë-shkallë të kafshëve, më të lartat, ato që janë më pranë njeriut, janë kali, majmuni, elefanti dhe nga zogjtë papagalli. Zgjuarsia e majmunit dhe elefantit nuk është më poshtë se e shumë njerëzve. Një doktor me emrin Darvin, ka shkruar radhën e epërsisë së kafshëve dhe ka njoftuar se më i larti është majmuni. Armiqtë e Islamit që e lexojnë këtë, disa fanatikë kokëtrashë të shkencës që e quajnë veten përparimtarë, thonë se Darvini shkruan që (kafshët kthehen te njëra-tjetra dhe duke u lartësuar, në fund u bënë njerëz). Duke nxjerrë para këtë, mohojnë krijimin e Ademit alejhis-selam nga dheu dhe mashtrojnë fëmijët e muslimanëve. Mirëpo Darvini, në librin e tij nuk thotë se kafshët kthehen te njëra-tjetra. Thotë se (Në krijimet e tyre ka një zhvillim, një radhë epërsie). Shkruan se ato të gradëve të ulëta bëhen ushqim, yem për ato të lartat. Dijetarët islamë e kanë parë këtë gjendje më parë, e kanë kuptuar dhe e kanë shkruar e njoftuar. Në fakt, Darvini ka lindur në vitin 1224 [hënor 1809] dhe ka vdekur në vitin 1299 [hënor 1882]. Ali bin Emrullah

"Zoti e Mëshiroftë", i cili e njofton radhën e epërsisë së kafshëve dhe më të lartat e tyre në formën që shkruam më sipër, ka lindur shumë më parë se ky, domethënë në vitin 916 dhe ka vdekur në vitin 979 [hënor 1570]. Kuptohet se Darvini i ka marrë këto shkrime nga librat islamë.

Mbi kafshët, vjen më i ulëti i llojit njerëzor. Të tillë janë ata që jetojnë në shkretëtira, në pyje, në pole. Më të lartët e njerëzve janë ata që jetojnë në qytete në klimat e mesme, domethënë mes rrathëve gjeografikë 23 gradë dhe 66 gradë.

Përveç këtyre ndryshimeve të epërsisë që janë nga krijimi, mes njerëzve ka edhe ndryshime lartësimi në materie dhe në moral duke punuar. Disa njerëz duke punuar me zgjuarsinë e tyre kanë bërë shumë mjete, ndërsa disa, bashkë me këtë, kanë përparuar në shkencat e logjikës, në shkencë e në teknikë. Kur vjen puna te më të lartët e tyre, këta, bashkë me lartësimin në teknikë, në dijeni e në shkencë, kanë përparuar edhe në ahlak (moral), dhe kanë arritur në gradën më të lartë të njerëzimit që i thuhet vilajet dhe afërsi me Allahun teala. Këta, duke udhëzuar njerëzit që janë poshtë tyre, i lartësojnë ata. Më të lartët e këtyre janë Profetët "Paqja dhe mëshira e Allahut qoftë mbi Ta". Këta janë nderuar me marrjen e urdhrave dhe lajmeve nga Allahu teala me anë të një engjëlli që quhet Xhebrail alejhis-selam. Urdhrave dhe lajmeve që sjell ky engjëll u thuhet Shpallje. Profetët "Paqja dhe mëshira e Allahut qoftë mbi Ta", Shpalljet që u kanë ardhur ua kanë njoftuar njerëzve dhe u kanë treguar njerëzve rrugën e lartësimit. Rrugës së lartësimit dhe përparimit që kanë treguar Profetët, i thuhet Fe (**Din**). Gradët ku arrijnë njerëzit duke u lartësuar, janë më lart se grada e engjëjve. Edhe makami i Profetësisë është katër gradë. E para janë Nebijët, e dyta Resulët, e treta Profetët Ulul'azm. Ademi, Nuhu, Ibrahimi, Musai, Isai dhe Muhamedi "alejhimus-selam" janë në këtë gradë. Grada e katërt është të qenët vula e profetëve (**hatem-ul enbija**), domethënë grada e të ardhurit i fundit. Kjo gradë më e lartë i përket posaçërisht Muhamedit alejhis-selam. Me iltifatin (Sikur të mos ishe ti, sikur të mos ishe ti, nuk do të krijoja asgjë!), është bërë dokument se njerëzit janë më të lartë se engjëjtet.

Gradët e njerëzve janë pikërisht në mesin e të gjitha krijesave. Ata që i përshtaten Islamit, lartësohen, bëhen më të lartë se engjëjt. Ata që largohen nga Islami duke iu bindur nefsit të tyre dhe shokëve të këqij, ulen. Sepse, kemi njoftuar se shpirti është (**Muxherred**) [jomaterial], ndërsa trupi është grumbullim i lëndëve me veçori që nuk i ngjajnë njëra-tjetrës. Njeriu, nga ana e shpirtit u ngjan engjëjve, nga ana e ndërtimit të trupit u ngjan kafshëve. Ai që forcon anën e shpirtit, bëhet më i lartë edhe se engjëjt. Sepse trupi, ndërkohë që e largon

njeriun nga të qenët engjëll dhe e afron te kafshët, ai e ka kundërshtuar këtë ulje dhe është lartësuar. Te engjëlli nuk ka trup që e bën të ngjajë me kafshën. Mirësitë e tij janë krijuar bashkë me të qenët engjëll.

Nëse një njeri e përkëdhel trupin dhe forcon nefsin, bëhet më poshtë se kafshët. Allahu teala, në ajetin e njëqindeshtatëdhjetë e tetë të sures A'raf dhe në ajetin e dyzet e katërt të sures Furkan, duke urdhëruar: (Madje ata janë më poshtë se kafshët), njofton të këqijat e personave të tillë. Sepse, te kafsha nuk ka mendje. Nuk kanë as shpirtra që u ngjajnë engjëjve. Bindja ndaj epsheve të tyre nuk është faj. Meqë njerëzve u është dhënë drita e mendjes, bindja ndaj nefsit të tyre dhe devijimi nga rruga e drejtë, bëhet shumë e shëmtuar.

Është përzierje, biri i Ademit,
Nga engjëllit dhe kafshës.
Kushdo që iu bind engjëllit të tij,
U bë i lartë, madje edhe se ai.
Kushdo që bëhet me natyrë kafshe,
Bëhet më i keq se çdo krijesë!

Për të jetuar kafshët, të gjitha gjërat e nevojshme për to si ajri që do të thithin, ushqimi, pija, veshmbathja, strehimi dhe gjërat që do të jenë bashkëshorte, janë krijuar të gatshme.

[Ndër to, më e nevojshmja për të jetuar është ajri. Nuk durojnë dot pa ajër më shumë se disa minuta. Ngordhin menjëherë. Sikur ajri të ishte diçka që do të shtie në dorë duke kërkuar, duke gjetur e duke hequr mundim, nuk do të mund të jetonin as sa për ta kërkuar atë. Allahu teala e ka krijuar këtë lëndë kaq të domosdoshme, që nevojitet me nxitim në këtë gradë, në formë të tillë që gjendet kudo dhe hyn vetvetiu e me lehtësi deri në mushkëritë e krijesave. Për të jetuar, uji nuk nevojitet me kaq nxitim. Njeriu dhe kafshët mund të jetojnë aq kohë sa për të kërkuar e gjetur ujin. Për këtë arsye, është e nevojshme të gjendet uji.

Meqë te kafshët nuk gjendet mendja dhe nuk e ndihmojnë njëra-tjetrën, nuk mund t'i përgatisin ushqimet dhe veshmbathjet e tyre. Për rrjedhojë, nuk është e nevojshme që t'i gatuajnë e t'i përgatisin ushqimet e tyre. Hanë bar, coftina. Ngrohen me pupla, lesh, qime. Mjetet e mbrojtjes janë krijuar tek ato vetë. Nuk kanë nevojë për njëra-tjetrën. Ndërsa njerëzit janë të detyruar t'i përgatisin e t'i mendojnë të gjitha këto. Pa mbjellë e pa korrur, pa bërë bukë, nuk ngopen. Pa bërë fill, pëlhurë dhe rrobaqepësi, nuk mund të vishen. Edhe për t'u mbrojtur, duhet të vënë në punë mendjen e zgjuarsinë e tyre, të mësojnë njohuri shkencore e

të themelojnë industri. Një lloj epërsie që gjendet te çdo kafshë, te njeriu është mbledhur në një vend. Që njeriu t'i nxjerrë në shesh këto epërsi të krijuara tek ai, duhet të përdorë mendjen, të lodhë trurin e të punojë. Çelësi i dyerve të lumturisë (**se'adet**) dhe fatkeqësisë (**felaket**) i është dhënë njeriut në dorë. Lartësimi ose ulja e tij i është lënë shpenzimit të fuqisë së tij dhe punës së tij. Nëse duke vënë në punë mendjen e trurin, e sheh rrugën e lumturisë dhe mundohet të ecë në këtë rrugë, i shtie në dorë lartësitë dhe vlerat që janë krijuar brenda tij. Duke u lartësuar nga horizonti në horizont, përzihet me engjëjt. Arrin pëlqimin (**riza**) dhe dashurinë e Allahut teala. Por nëse duke iu bindur dëshirave të dëmshme të nefsit, mbetet në gradën e kafshës ashtu siç është krijuar (si trup), puna i kthehet mbrapsht dhe duke u ulur e duke u ulur, bie në **esfel-us-safilin** (në fundin e xhehenemit). Tërhiqet zvarrë nga fatkeqësia në fatkeqësi, deri në Xhehenem.

Njeriu në krijim është i dyanshëm. Për t'i bërë të njohur atij anën e udhëzimit dhe epërsisë, dhe për të siguruar që ai të punojë për ta forcuar këtë, nevojitet një mësues, një mjeshtër. Disa fëmijë vijnë në rrugë me këshilla, me fjalë të buta dhe duke u dhënë shpërblim. Ndërsa disa pranojnë edukim me fjalë të ashpra e të hidhura dhe duke u dënuar. Ustai duhet të jetë i shkathët dhe duhet ta kuptojë se si është natyra (krijimi) e fëmijës, duhet ta edukojë atë, domethënë ta rrisë, me dhembshuri, duke ndikuar ëmbël ose hidhur. Pa qenë një udhërrëfyes i tillë i shkathët dhe i dhembshur, fëmija nuk mund të fitojë dije e moral, nuk mund të lartësohet. Udhërrëfyesi, domethënë personi që ofron dije dhe moral, duke e shpëtuar fëmijën nga fatkeqësia, e çon në lumturi.]

Është përzierje biri i Ademit,
Nga melekësia dhe kafshëria.
Kushdo që iu bind melekut të tij,
U ngrit madje edhe mbi të.
Kushdo që bëhet me sjellje kafshe,
Është më i keq se çdo krijesë!
Zoti i Madh e lartësoi diturinë kudo në Kuran,
Fjalët e Resulit e nxorën urtësinë në shesh, pa anë.
Armiku më i madh i Islamit është padija, errësira,
Mikrobi i injorancës sjell veç dhimbje e shkatërrira.
Aty ku sundon injoranca, feja largohet ngadalë,
Kështu tha i Dërguari, fjalë e vërtetë, fjalë e rrallë.
Kush e do fenë me zemër, le ta dojë diturinë,
Se shkenca dhe besimi ecin bashkë në drejtësinë.
Xhenneti, siç tha hadithi, nën hijen e shpatës rri,

Sot kjo është forcë mendimi, dije, teknologji.
Injoranca e poshtëroi Islamin ndër shekuj me radhë,
O dhimbje e kombit tim, sa plagë mbi plagë na la mbrapë!
Na çove në një gjendje ku fe e nder nuk mbet,
O makth i zi që rëndon mbi gjoksin e këtij ummet.
O armik tradhtar i brendshëm, ti duhet shuar së pari,
Ti je dora që i nxjerr të huajt mbi ne, zotëri.
O komb, zgjohu nga gjumi, po flijohesh çdo ditë,
Padija po të vulos si fe prapambetësie, pa dritë.
Frikësoju Allahut, por mos e mbaj fenë peng,
Pa dije je veç trup pa shpirt, hije që endet në shteg.
Por fjala ime s'prek atë që s'do të kuptojë,
Se frika ndaj Allahut veç me dituri ndërtohet e rritet, jo me zhurmë boshe.

SHTESA E DYTË E PARATHËNIES

Në këtë pjesë do të shpjegojmë se çfarë do të thotë në të vërtetë ngritja dhe ulja e shpirtit njerëzor.

Gjërat që bëhen shkak për lartësimin e shpirtit dhe rënien e tij në fatkeqësi, i kemi njoftuar më sipër. Këtu, do ta shpjegojmë më tej. Ashtu siç ka veçori të përbashkëta si pesha dhe vëllimi në çdo materie, ka edhe veçori që janë të posaçme për atë materie dhe që e bëjnë atë të njihet. Për shembull, çdo materie ka peshë specifike të caktuar. Çdo lëng ka temperaturat e vlimit dhe ngrirjes, trupat e ngurtë kanë temperaturën e caktuar të shkrirjes, rrezet kanë gjatësi vale të caktuara. Po ashtu, edhe gjallesat kanë cilësi, veti dhe veçori të caktuara e të posaçme. Për shembull, luletogëza që quhet Dixhital, njihet për ndikimin e saj në zemër. Kali është i famshëm për **bindjen** ndaj kalorësit dhe për veçorinë e vrapimit. Nëse kali nuk do ta kishte këtë **veti**, do t'i ngarkohej barrë si gomarit.

Edhe pse njeriu në shumë aspekte u ngjan kafshëve të tjera, madje disa cilësi u ngjajnë bimëve dhe lëndëve të pajeta, ka edhe cilësi njerëzore të caktuara e të posaçme që e ndajnë njeriun nga kafsha. Nderi i njerëzimit atij i vjen nga këto cilësi. Kjo veçori është (**Nutk**), domethënë fuqia e perceptimit (**idrak**) [rrokjes, të menduarit] të shpirtit. Edhe pse të folurit i thuhet (dhënie e aftësisë së të folurit/nutk), këtu nuk mendojmë këtë kuptim. Memeci nuk flet. Por prapë është njeri. Sepse është zotërues i (**nutk**)-ut. Domethënë ka kuptim dhe mendon. Zogu (**tûti**), domethënë papagalli, flet. Por, nuk është njeri. Sepse nuk ka nutk, të kuptuar, mendje, fikër dhe të menduar. Ja, ky (**nutk**) është ai që dallon huqet e mira nga të këqijat,

punët e mira nga të ligat. Allahu teala ia dha njeriut këtë veti (**hassa**) që me të ta kuptojë krijuesin e tij. Zemra dhe shpirti, me këtë fuqi, domethënë me mirësinë e nutkut, mendjes, duke studiuar vendet, qiejt [Botën materiale, ligjet e fizikës, kimisë, aktivitetet jetësore], kupton ekzistencën dhe cilësitë e larta të Allahut teala. Më pas, duke iu përmbajtur urdhrave dhe ndalesave të Tij, domethënë Islamit, arrin lumturinë e dynjasë dhe ahiretit. Shpëton nga fatkeqësitë. Në ajetin e pesëdhjetë e gjashtë të sures Dharijat, kuptimi i të cilit është: (**Njerëzit dhe xhindet i krijova që të më bëjnë ibadet Mua**), është urdhëruar. Shprehja (që të më bëjnë ibadet) në këtë ajet fisnik, do të thotë (që të më njohin Mua). Domethënë, jemi krijuar për të njohur Allahun teala, për të besuar.

Anët e njerëzve që u ngjajnë kafshëve, janë fuqitë epshore dhe të zemërimit që vijnë nga shpirti shtazarak. Asnjëra prej të dyjave nuk është e çmuar për shpirtin njerëzor. Këto fuqi gjenden edhe te kafshët. Madje te kafshët janë më të forta se te njeriu. Për shembull, kau dhe gomari hanë e pinë më shumë se njeriu. Derri dhe zogjtë kanë më shumë epsh se njeriu. Luani, bualli dhe elefanti janë më të fortë se njeriu. Ujku dhe tigri zihen, copëtojnë më shumë se njeriu. Miu, macja, qeni shohin edhe në errësirë. Nuhasin shpejt nga larg. Të gjitha këto fuqi nuk mund të jenë nder për njeriun. Sikur këto të quheshin nder, kafshët e përmendura do të ishin më të nderuara, më të larta se njeriu. Nderi i njeriut vjen nga dy fuqitë e shpirtit të tij. Zemra dhe shpirti, me fuqinë e dijes, nutkut, do të kuptojnë virtytet, epërsitë, dhe me fuqinë vepruese do t'u kapen atyre, do të ruhen nga të këqijat.

Të arrish njohjen ndaj Allahut teala, të besosh, nuk bëhet vetëm me fjalë. Bëhet duke besuar me zemër në kuptimin e (**Amentu**)-së që janë gjashtë kushtet e besimit. I pesti nga këto gjashtë kushte është të besosh në Ditën e (**Kiametit**), domethënë në ringjalljen pas vdekjes.

Armiqtë e Islamit thonë se: (Është njoftuar se mirësitë e Xhenetit janë gjëra që i vijnë të ëmbla trupit, si mishra zogjsh, fruta, qumësht, mjaltë i kulluar, vila, vasha (**Huri**) etj. Dhe këto janë gjëra që plotësojnë epshin, dëshirat shtazarake. Meqë lumturia e shpirtit, lartësia e njeriut, janë njohja dhe gjërat që pëlqen mendja, në Xhenet këto do të harrohen dhe kënaqësitë shtazarake do të mbulojnë kënaqësitë e shpirtit. A nuk tregon kjo gjendje se njerëzit e lartë të dynjasë, Profetët "Paqja dhe mëshira e Allahut qoftë mbi Ta", Velitë, Dijetarët "Zoti Qoftë i Kënaqur me Ta", në Xhenet do të bien në gradën e njeriut më të ulët, madje të kafshës? Përveç kësaj, që trupi të marrë kënaqësi, shije, fillimisht duhet të ndjejë elem, dhimbje. Kur trupi nuk ka shtrëngim, nuk dëshiron gjë. Për shembull, pa qenë dhimbja e urisë, nuk kuptohet

shija e ngrënies dhe pirjes. Pa qenë shtrëngimi i lodhjes, pagjumësisë, nuk kuptohet shija e rehatisë dhe gjumit. Meqë në Xhenet nuk do të ketë asnjë shtrëngim, do të thotë se nuk ka mundësi që trupi t'i ndjejë këto kënaqësi). Madje Ibni Sina, edhe pse e tregoi Ditën e Kiametit në librat (**Shifa**) dhe (**Nexhat**), në librin e tij me emrin (**Muad**), sqaron se nuk beson. Edhe Nasiruddin Tusi, ndonëse e tregon ringjalljen në disa vende të librit (**Texhrid**), në vende të tjera njofton të kundërtën.

Dijetarët e Ehli Synetit njoftojnë me një fjalë se në Ditën e Kiametit, ky trup do të ekzistojë përsëri. Por, është gabim të kujtosh se mirësitë dhe kënaqësitë e Xhenetit janë vetëm kënaqësi të trupit. Një shpirt që fillon të lartësohet në dynja, kur ndahet nga trupi, vazhdon të lartësohet në çdo çast deri në kiamet. Në Xhenet trupi do të ekzistojë në cilësi krejt të ndryshme nga ai i dynjasë, në atë formë që do të mund të mbetet pafundësisht. Shpirti i lartësuar, duke u bashkuar me këtë trup, do të fillojë jetën e kiametit. Në Xhenet, trupi dhe shpirti do të kenë mirësi dhe kënaqësitë të veçanta. Ata që janë të lartë, edhe në Xhenet do t'u japin rëndësi kënaqësive të shpirtit. Kënaqësia e shpirtit do të jetë e ndryshme nga kënaqësitë e trupit dhe shumë herë më e madhe. Më e ëmbla, më e larta e kënaqësive të shpirtit, do të jetë të parit e Allahut teala. Është thënë se është e lejuar që njerëzit e lartë, arifët, të hyjnë në Xhenetin e shpirtit ndërsa janë në dynja dhe të arrijnë një pjesë të kënaqësive shpirtërore të ahiretit. Xheneti i trupit nuk mund të arrihet në dynja. Kënaqësitë e Xhenetit nuk janë si kënaqësitë e dynjasë. Madje, nuk u ngjajnë fare kënaqësive të dynjasë. Allahu teala, që ne t'i kuptojmë kënaqësitë e Xhenetit duke i dëgjuar në dynja, krijoi në dynja kënaqësi që u ngjajnë atyre. Kështu, urdhëroi që të punojmë për t'i arritur ato kënaqësi. Për të shijuar kënaqësitë e Xhenetit, nuk është e nevojshme të heqësh më parë dhimbje e shtrëngim. Sepse ndërtimi i trupit në Xhenet, nuk është si ai në dynja. Trupi në dynja është krijuar në gjendje që do të zhduket. Është i fortë sa të durojë afërsisht njëqind vjet. Ndërsa trupi në Xhenet, është në atë fortësi sa të mbetet pafundësisht, pa u vjetruar kurrë. Ngjashmëria mes tyre, është si ngjashmëria mes njeriut dhe imazhit të tij në pasqyrë. Mendja e njeriut nuk mund t'i kuptojë qeniet në kiamet. Mendja mund të kuptojë ato që ndihen me organet e shqisave dhe ato që u ngjajnë atyre. T'i përgjasosh mirësitë dhe kënaqësitë e Xhenetit me ato të dynjasë, të logjikosh e të japësh mendime mbi to, e çon njeriun në përfundime të kalbura e të gabuara. Të japësh mendime duke përgjasuar gjërat e panjohura me gjërat e njohura, është e kotë.

Sipas të mëdhenjve të tesavvufit dhe shumë dijetarëve “Zoti Qoftë i Kënaqur me Ta”, ekziston një botë e tretë në dynja që quhet (**Alem-i misal**) [Bota e shembujve/Bota

imagjinare]. Kjo botë nuk është bërë prej materies si (**Cism alemi**) [Bota e trupave] që shohim. Nuk është as (**Muxherred**) [jomateriale] si (**Rûh alemi**) [Bota e shpirtrave]. Domethënë nuk është as pa materie, është mes të dyjave. Meqë krijesat atje mund të copëtohen, i ngjan botës materiale. Meqë nuk ka peshë dhe nuk zë vend, nuk i ngjan. Çdo materie dhe çdo kuptim në dynja, ka një shembull, një formë në atë botë. Shembulli i ujit atje është përsëri ujë. Shembulli i diturisë atje është qumështi. Dukja e huqeve të mira dhe punëve të mira atje, janë gjëra të shijshme si kopsht, lule, fruta. Dukja e huqeve të këqija dhe punëve të shëmtuara në atë botë, janë gjëra që japin shtrëngim si errësirë, gjarpër, akrep. Ëndrrat që sheh gjithkush, janë të gjitha nga ajo botë. Sipas të mëdhenjve të tesavvufit, edhe **alem-i misal** ndahet në dy. Nëse tesavvufistët hyjnë në këtë botë me fuqinë e imagjinatës (**Hajal**), i thuhet **Alem-i misal** që varet nga imagjinata. Nëse formohet pa interesimin e imagjinatës dhe organeve të tjera të brendshme të ndjenjave, i thuhet **Alem-i misal** absolut (**Mutlak**). [(Në letrën e pesëdhjetë e tetë të vëllimit të dytë të librit **Mektûbat**, ka informacion të gjerë rreth **Alem-i misal**. Përkthimi i kësaj letre të gjatë gjendet në çështjen e 39-të, pjesa e parë e librit **Se'adet-i Ebedijje**).] Disa nga tesavvufistët kanë njoftuar se kanë hyrë në **alem-i misal** duke bërë asketizëm dhe përpjekje shpirtërore, dhe kanë treguar gjërat që kanë parë atje. Edhe dijetarët e fesë kanë njoftuar ekzistencën e kësaj bote dhe disa sekrete të saj. Abdullah ibni Abbas "Zoti Qoftë i Kënaqur me të" ka thënë: (Përveç kësaj bote që shohim, ka edhe një botë tjetër. Çdo gjë që gjendet në këtë botë, ka një të ngjashme atje. Madje, atje ka një Ibni Abbas si unë).

Ekspertët e tesavvufit "Zoti Qoftë i Kënaqur me Ta" thonë se: kur njeriu vdes, shpirti i ndahet nga trupi. Punët e mira, besimi dhe morali i bukur që ka bërë njeriu kur ishte në dynja, marrin formën e nureve, dritave, kopshteve, luleve, hyrive, vilave, perlave. Injoranca, devijimi, huqet e këqija, duken në formën e zjarreve, errësirave, akrepave, gjarpërinjve. Shpirti me iman dhe me huqe të mira, i çon vetë mirësitë në Xhenete. Shpirtrat qafira dhe fasikë, i çojnë vetë me vete zjarret, dënimet. Për sa kohë që shpirti qëndron në këtë botë trupash, nuk i kupton këto gjëra që ka ngarkuar. Lidhja me trupin dhe zhytja në botën e trupave, e pengojnë atë t'i kuptojë ato. Kur shpirti ndahet nga trupi, këto pengesa nuk mbeten. Atëherë, fillon t'i shohë ngarkesat e mira dhe të këqija që ka në vete, në format që u përshtaten atyre. Gjendja e njeriut në dynja i ngjan një të dehuri. Të vdesësh, do të thotë të përmendet i dehuri. Nëse pranë të dehurit mblidhen njerëzit që do, nëse i vijnë dhuratat që pëlqen, ose nëse i hyjnë në gji akrepa e gjarpërinj, nuk ndjen asnjërin. Kur përmendet, i sheh dhe i kupton këto. Këto (**Gjendje të ahiretit**) janë si gjendjet e **alem-i misal**. Sa'deddin Taftazani "Zoti e

Mëshiroftë", në librin (**Sherh-i mekasid**), pasi tregon **alem-i misal**, thotë se meqë nuk ka argument, dokument për t'i vërtetuar këto, dijetarët e vërtetë (**hakiki**) nuk u kanë dhënë rëndësi. Duke thënë dijetarë të vërtetë, bën me shenjë dijetarët që mundohen t'ia mbushin mendjes çdo gjë që ajo mund të kuptojë. Mirëpo, ai që ndjek mendjen, edhe nëse vetë nuk e arrin këtë botë, duhet të paktën të mos e refuzojë duke thënë se nuk është gjë e pamundur. Në fakt, Ibni Sina që është nga prijësit e atyre që ndjekin mendjen, ka thënë: (Për një gjë për të cilën nuk vërtetohet dot se është e pamundur të jetë, nuk duhet thënë se nuk bëhet/nuk ekziston. Sepse, të thuash nuk bëhet pa e vërtetuar, është turp dhe e metë, ashtu si të mos besosh atë që nuk kupton).

Shihabuddin Suhreverdi "Zoti Qoftë i Kënaqur me Të" urdhëron: (Ashtu siç u besohet pa parë fjalëve të njerëzve të astronomisë që thonë se miliona yje mblidhen bashkë dhe formojnë një sistem dhe se çdo sistem lëviz në hapësirë pa u prishur, ashtu duhet besuar edhe në **alem-i misal** dhe në botën e shpirtrave që tesavvufistët i kanë zbuluar dhe njoftuar). Është e drejtë t'u besohet atyre që njoftojnë, jo atyre që mohojnë. [Ai që ka mend, që ka dijeni për njohuritë shkencore, e kupton dhe e vërteton menjëherë ekzistencën dhe njëshmërinë e Allahut teala. Të besosh në ahiret nuk është kështu. Kësaj i besohet sepse e ka njoftuar Allahu teala.]

Njerëzit janë katër llojesh:

1– Beson te Profeti dhe i bindet atij. Këta jetojnë në rehati dhe qetësi në dynja. Në ahiret, shkojnë direkt në Xhenet. Gjynahet që u krijohen duke iu bindur nefsit, do t'u falen duke bërë tevbe me zemër, istigfar me gjuhë dhe duke hequr vështirësi në dynja; do të shkojnë direkt në Xhenet dhe do të jetojnë pafundësisht në mirësi. Këtyre u thuhet **(Rob i mire).**

2– Beson te Profeti dhe i bindet atij. Në dynja jeton në dert, shtrëngim dhe sëmundje. Bën durim (**sabr**) dhe falënderim (**shukr**) për dertet. Durimi i tyre bëhet shkak për shtimin e gradëve të tyre dhe mirësive të pafundme. Këta nuk i binden nefsit të tyre. Këtyre u thuhet (**Veli**). Njerëz të tillë janë të pakët.

3– Beson te Profeti. Nuk i bindet Profetit, por nefsit të tij. Heq vështirësi në dynja. Këta, pasi të digjen në Xhehenem aq sa gjynahet që u janë krijuar duke iu bindur nefsit, do të hyjnë në Xhenet. Këtyre u thuhet **[Rob gjynahqar**]. Personave shumë të këqij që të azdisen edhe

më shumë, u jepet sukses në punë, lehtësi dhe rehati. Ai që nuk pëlqen një urdhër të Islamit, bëhet qafir. Qafirat nuk do të hyjnë në Xhenet, do të digjen pafundësisht në Xhehenem.

4– Nuk beson te Profeti. Qafirat që gjejnë me mendje gjërat që urdhëron dhe ndalon legjislacioni Islamdhe u binden këtyre dhe muslimanëve, arrijnë lumturinë në dynja.

SHKENCA E MORALIT DHE

EDUKIMI MORAL NË ISLAM

Shkenca që shpjegon gjendjet dhe punët e zemrës e të shpirtit quhet **Shkenca e Moralit**. Kur njeriu është vetëm, këto gjendje shqyrtohen në nëntë kapituj (në këtë libër do të trajtojmë gjashtë prej tyre).

KAPITULLI I PARË

Këtu do të njoftohen llojet e huqeve, gjërat e mira dhe të këqija. Huqi është melekeja, domethënë shprehia/zakoni i zemrës dhe shpirtit. Me këtë shprehi, ata kryejnë punë pa pasur nevojë të mendohen. Huqit të rrënjosur i thuhet (**Meleke**). Huqit kalimtar i thuhet (**Hal**) [Gjendje]. Për shembull, të qeshurit, të pasurit turp, janë nga një (**hal**). Bujaria, guximi, janë nga një (**meleke**). Kur thuhet ahlak, domethënë huq, kuptohet (**meleke**). Ndonjëherë të bësh mirësi nuk është huq. Nëse bën mirësi çdo herë, i thuhet bujar me huq. Nëse e bën çdo herë, por duke e detyruar veten, përsëri nuk është bujar me huq. Nëse e bën me lehtësi, me dëshirë, i thuhet huq.

Huqi bëhet shkak për të bërë punë të mirë ose të keqe. Ose bëhet shkak për gjëra që nuk janë as të mira as të këqija. Të parës i thuhet (**Fazilet**) [Virtyt] ose moral i mirë. Bujaria, (**shexha'at**) domethënë trimëria, butësia janë kështu. Të dytës i thuhet (**Rezalet**) [Ves] ose moral i keq. Koprracia dhe për burrat frikacakëria janë kështu. Të tretës nuk i thuhet as fazilet, as rezalet. I thuhet (**San'at**) [Art/Zanate]. Rrobaqepësia, bujqësia janë kështu. Në këtë libër do të përmenden e para dhe e dyta.

Kemi njoftuar në faqen e fundit të parathënies se zemra dhe shpirti kanë dy fuqi. E para ishte (fuqia e të kuptuarit) që quhet (**Kuvve-i alime**) dhe (**Mudrike**). Kësaj fuqie i patëm thënë (**Nutk**) dhe (**Akl**) [Mendje]. Me këtë fuqi, kuptojnë gjërat që kap mendja. E dyta ishte (**Kuvve-i amile**) (fuqia bërëse/vepruese) që vë në lëvizje. Të dyja fuqitë ndahen në dy. Pjesës

së parë të mendjes i thuhet (**Hikmet-i nazari**), pjesës së dytë i thuhet (**Hikmet-i ameli**). Pjesës së parë të fuqisë bërëse i thuhet (**Shehvet**) [Epsh], që është fuqia që dëshiron të arrijë gjërat e kënaqshme e të ëmbla. Pjesës së dytë i thuhet (**Gadab**) [Zemërim], që është fuqia që dëshiron të largojë gjërat që nuk i pëlqen.

Nga këto katër fuqi krijohen punë të ndryshme. Nëse këto punë janë në përshtatje me mendjen, të bukura, të shpëtuara nga të qenët mangët dhe të tepruara, huqi që i bën këto bëhet virtyt. Huqi që bën punë të mangëta ose të tepruara, bëhet ves. Nëse fuqia teorike e mendjes është e mirë, atij huqi i thuhet Urtësi. Nëse fuqia e dytë që është (**Hikmet-i ameli**) është e mirë, atij huqi i thuhet Drejtësi. Nëse fuqia epshore e fuqive bërëse të zemrës dhe shpirtit është e mirë, atij huqi i thuhet Ndershmëri. Nëse pjesa e zemërimit është e mirë, atij huqi i thuhet Guxim.

Kreu i mirësive janë këto katër huqe. Drejtësia nuk ka pak ose shumë. Të qenët e tepruar dhe e mangët e tre të tjerave, bëhet ves. Tepria e urtësisë është (**xherbeze**) domethënë, dhelpëria/sofizmi [zgjuarsia e tepërt për keq]. Mangësia e saj është (**Beladet**), domethënë trashësia nga mendja. Drejtësia nuk ka të tepërt dhe të mangët. Ka vetëm të kundërt, të prapë, që kjo është Mizoria. Tepria e ndershmërisë është (**Fuxhûr**) domethënë (**Sefahet**) [Shfrenim]. Mangësia e saj është (**Humûd**) domethënë pandjeshmëri/ngathtësi. Tepria e guximit është (**Tehevvyr**) domethënë sulm i pakontrolluar/terbim. Mangësia e tij është frikacakëria. Këto lloje të moralit, kështu janë përkufizuar në librin (**Ihya**) të Hazreti Imam Gazaliut. Janë shkruar edhe në librin (**Hadikat-un-Nedijje**) të Abdylgani Nablusit. Ky libër është në arabisht dhe është shtypur me ofset nga (**Hakikat Kitabevi**) në Stamboll.

Sipas disave, kur bëhen bashkë urtësia, ndershmëria dhe guximi, bëhet drejtësia. Personi me huqin e (**xherbezes**), e përdor mendjen që është fuqia e shpirtit, për të bërë hile, thashetheme dhe maskarallëqe. Personi me huqin e (**beladetit**), nuk mund t'i kuptojë të vërtetat (**hakikat**). Nuk mund t'i dallojë gjërat e mira nga të këqijat. Personi me huqin e (**tehevvyrit**), e hedh veten në rreziqe. Ngrihet të zihet me armik të fortë. Njeriu që është frikacak, nuk bën dot durim. Nuk duron dot. Nuk mund ta kërkojë të drejtën e tij. Personi me huqin e (**fyxhurit**), devijon në mekruhe dhe harame në ngrënie, pirje dhe martesë. Merr kënaqësi nga punët e shëmtuara e të këqija. Personi me huqin e (**humûdit**), braktis kënaqësitë që janë hallall, dëshirat që janë të ligjshme. Ose shkatërrohet vetë, ose i ndërpritet brezi.

Të gjithë ahlaku i bukur që gjendet te njerëzit, lind nga katër huqet e mira kryesore që u njoftuan më sipër. Çdokush mburret me këto katër huqe. Madje, personat që krenohen me prejardhjen, me të afërmit e tyre, mburren sepse tek ata gjenden këto huqe.

KAPITULLI I DYTË

Këtu do të njoftohen pjesët e katër huqeve të mira kryesore. Huqet e mira që burojnë nga këto katër huqe kryesore, janë aq shumë sa mund të thuhet se janë të panumërta. Fuqia e njeriut nuk mjafton për t'i treguar secilin prej tyre. Këtu do të njoftojmë ato të njohurat, mbi të cilat janë ndalur **moralistët** islamë.

Nga urtësia vijnë në shesh shtatë huqe të mira:

1- E para është **zgjuarsia**. Është një **shprehi**. Është një zakon. Me ndihmën e kësaj, njeriu nxjerr gjërat e panjohura nga gjërat e njohura. Duke mbledhur argumentet, gjen gjërat që kërkohen. Për ta fituar këtë, duhet punuar për të gjetur gjërat e panjohura me ndihmën e gjërave të njohura, duhet të zgjidhen problema llogaritjeje [matematikë] dhe gjeometrie.

Zgjuarsitë e njerëzve janë në sasi të ndryshme. Gradës më të lartë të zgjuarsisë i thuhet **gjeni**. Zgjuarsia matet me metodën e **testit**. Një nga psikologët e njohur të shekullit të njëzetë, amerikani Terman, thotë se matja e zgjuarsisë me metodën e testit, fillimisht u bë te osmanët. Ushtritë osmane po përparonin në Evropë. Vjena po binte nga dora. Me rënien e Vjenës, do të ishte shumë e lehtë që e gjithë Evropa të kalonte në dorën e muslimanëve. Osmanët po sillnin në Evropë qytetërimin islam. Dritat e dijes, shkencës dhe moralit, po shpërndanin gjallëri, njerëzillëk, qetësi dhe lumturi në vendet që krishterimi i kishte errësuar dhe mpirë. Evropa që rënkonte prej shekujsh nën mizoritë e diktatorëve, kapitalistëve dhe priftërinjve dhe që ishte barbarizuar, po arrinte të drejtat e njeriut me drejtësinë islame, me shkencat islame dhe me moralin islam. Diktatorët e Evropës dhe parimisht kishat e krishtera, po harxhonin përpjekjet e tyre të fundit kundër ushtrive osmane. Një natë, ambasadori anglez në Stamboll, dërgoi në Londër letrën e tij historike. E GJETA... E GJETA!... E gjeta shkakun e përparimit të ushtrive osmane. E gjeta rrugën për t'i ndalur ata, thoshte. Shkruante kështu:

(Osmanët në çdo vend që shtien në dorë, pa parë dallim feje e race, matin zgjuarsitë e fëmijëve që zgjedhin, duke i ndarë ata me zgjuarsi të përparuar, i shkollojnë në medrese dhe i rrisin me edukatën islame. Edhe nga mesi i këtyre zgjedhin dhe u japin njohuritë më të përparuara të kohës në shkollën e lartë në saraj që quhet ENDERUN. Ja, burrat e shtetit dhe

kryekomandantët osmanë, janë personalitete me zgjuarsi të mprehtë që zgjidhen dhe rriten në këtë mënyrë. Sokollët, Qyprilinjtë, kështu janë rritur. E vetmja rrugëzgjidhje për të ndalur dyndjet osmane dhe për të shpëtuar krishterimin, është shpërndarja e shkollave të enderunit dhe medreseve, shkatërrimi i tyre nga brenda). Pas kësaj letre, në Angli u themelua (Ministria e kolonive). Spiunët, misionarët e krishterë dhe masonët që u rritën këtu, u munduan të vendosin në pikat kyçe të shtetit Osman injorantët që i "gjuanin" me propagandë gënjeshtare dhe premtime të lyera me ar, dhe me dorën e këtyre kukullave; u munduan të hiqnin mësimet e shkencës, moralit, madje edhe njohuritë e larta fetare nga medresetë, dhe t'i linin muslimanët injorantë. Në këto fushata të tyre tinëzare, arritën sukses të plotë pas Tanzimatit. Shteti Islam u rrëzua. Dritat e lumturisë dhe qetësisë që Islami përhapte në botë, u shuan.

2- Është **shpejtësia e të kuptuarit**. Kësaj i thuhet edhe **shkathtësi mendore**. I thuhet shprehisë që kupton menjëherë gjënë e nevojshme kur ka nevojë. Kur dëgjon një gjë, kupton menjëherë edhe të kundërtën e saj. **Zgjuarsia** bëhet në të menduar dhe në shqyrtim, domethënë në fikër dhe në shikim. Domethënë, shqyrton gjërat e njohura dhe prej tyre arrin një përfundim të panjohur. Ndërsa **shpejtësia e të kuptuarit** bëhet në gjëra të tjera përveç fikrit dhe shikimit.

3- Është **kthjelltësia e mendjes**. Është të kuptosh dhe të arrish shpejt gjërat që dëshiron.

4- Është **të qenët i vëmendshëm.** Është të drejtohesh te gjëja që dëshiron pa u penguar nga mendimet.

5- Është **gjykimi i shëndoshë**. Është të mos e kalosh kufirin e asgjëje ndërsa mëson gjërat e nevojshme. Domethënë, nuk e braktis atë që është e nevojshme, dhe nuk merret me atë që është e panevojshme, nuk vret kohën.

6- Është **mbajtja mend** (mos-harresa), domethënë të mos harrosh. Është që shpirti të mos i harrojë njohuritë që ka kapur mendja dhe që ka kuptuar.

7- Është **kujtesa**. Është t'i kujtosh njohuritë që janë në kujtesë në çdo kohë që kërkohen.

Huqet e mira që krijohen nga **guximi** janë njëmbëdhjetë:

1- Është **të qenët i rëndë** (dinjitoz). Është të mos gëzohesh kur të lëvdojnë dhe të mos mërzitesh kur të shajnë. Të varfrit dhe të pasurit i mban të barabartë. Nuk bën dallim mes të ëmblës dhe të hidhurës. Puna e tij nuk tronditet me ndryshimin e ngjarjeve dhe përballë gjendjeve të frikshme e të vështira.

2- 2- Është **trimëria**. Është të tregosh durim dhe qëndrueshmëri në gjendje të frikshme e në punë të vështira. Në këtë kohë, nuk bërtet e nuk thërret. Nuk bën punë të papërshtatshme.

3- 3- Është **të qenët i zellshëm**, të jesh me vullnet të lartë. Pozita, grada, lartësimi, ulja dhe pasuria e kësaj bote, nuk i bëjnë përshtypje në sy.

4- Është **qëndrueshmëria**. Është të durosh dhe të rezistosh ndaj vështirësive që ndesh ndërsa punon për të arritur qëllimin.

5- Është **butësia**. Është që shpirti të jetë i qetë, të mos zemërohet. Të jesh me huq të butë.

6- Është **gjakftohtësia**. Është të tregosh zell dhe rezistencë në xhihadet dhe luftërat që bëhen për të mbrojtur atdheun, fenë dhe kombin, dhe të mos e lësh armikun të tallet.

7- Është **burrëria**. Është të duash të bësh punë të mira dhe të shtrish në dorë grada të larta. Dëshiron të përmendet për mirë dhe të fitojë sevape.

8- Është **durimi** (toleranca). Është të mos zmbrapsesh nga puna për të fituar huqe të bukura dhe punë të mira.

9- Është **përulësia**. Është të mos tregosh madhështi ndaj atyre që janë më poshtë se ti në gradat e kësaj bote. Sepse, ato që ke në dorë, janë mirësi dhe dhuratë e Allahut teala. Në dorën tënde nuk ka asgjë. Është mirë që zotëruesit e pozitave dhe pasurisë të tregojnë **përulësi**. Është sevap. Të tregosh përulësi për të arritur një interes ose për t'u ruajtur nga një dëm, i thuhet **servilizëm**, domethënë lajkatisje. Përulësia e lypësve është e tillë. Është gjynah.

10- Është **zelli** (mbrojtës). Është të mos përtojë, por të përpiqet me gjithë fuqinë në mbrojtjen dhe ruajtjen e fesë e të kombit, dhe në mbrojtjen e nderit të tij.

11- Është **butësia e zemrës**. Është të mos mërzitesh nga dëmet që vijnë nga njerëzit. Për këtë arsye, nuk duhet të ketë ndryshim në punët dhe lëvizjet e tij.

Nuk duhet ta ndalojë bërjen e mirësisë.

Nga **ndershmëria** vijnë në shesh dymbëdhjetë huqe të mira:

1- Është **turpi**. Turpi është të kesh turp kur bën punë të keqe.

2- Është **butësia**. Është t'i përshtatesh Islamit. Kuptimi i fjalës është të kesh mëshirë, të bësh mirësi.

3- Është **udhëzimi**. Është të mundohesh të jesh me huq të mirë.

4- Është **paqësimi**. Kur ndahen mendimet dhe shtohen fjalët, është të mos debatosh, të mos duash ashpërsinë, përçarjen e ndarjen, por të duash ujdinë e pajtimin. 5-

5- Është **vetëpërmbajtja** (të zotërosh nefsin). Është të mos i bindesh nefsit në kohën e epshit, të zotërosh vullnetin tënd.

6- Është **durimi**. Është që personi të ruhet nga harami dhe të mos kryejë dëshirat e këqija të nefsit. Kështu, kthen fytyrën nga kënaqësitë fundi i të cilave është pendim. Durimi ndahet në dy: Njëri është të bësh durim për të mos kryer gjynah. Shejtani, nefsi i vetë njeriut dhe shokët e këqij, duan ta bëjnë njeriun të kryejë gjynah. Të mos i dëgjosh këta dhe të bësh durim, ka shumë sevap. Durimi që njoftohet këtu, është ky durim. I dyti, është të bësh durim ndaj dhimbjeve të dertve e belave dhe të mos bërtasësh e thërrasësh. Shumë njerëz, kur thuhet durim, kuptojnë vetëm këtë durim. Edhe ky durim është sevap. Domethënë, të dy llojet e durimit janë farz.

7- Është **kënaqësia me pak**. Në furnizim, domethënë në ngrënie, pirje, veshje dhe vend strehimi, është të pëlqesh (të biesh dakord) me sasinë e **domosdoshmërisë** dhe të mos kërkosh më shumë. Përndryshe, nuk do të thotë të mos marrësh atë që të jepet. Këtij huqi i thonë **koprraci** (shtrëngim), që është huq i keq. Është diçka që nuk e pëlqen as mendja, as Islami. Ndërsa **kënaqësia me pak** është ahlak i mirë. [Gjësë që nevojitet për të mos vdekur dhe për të mos dëmtuar një gjymtyrë, i thuhet **domosdoshmëri**. Gjësë që nevojitet për furnizim dhe për të mbrojtur trupin nga vështirësia, i thuhet **nevojë**. Gjërave që janë më tepër se nevoja, që pëlqehen, që janë të ëmbla dhe që shërbejnë për të mbrojtur vlerën e nderin e njeriut, u thuhet **zbukurim.** Përdorimit të zbukurimeve për t'u mburrur, për t'u dukur te të tjerët e për të siguruar epërsi, i thuhet **mburrje**. Sigurimi i gjërave të **domosdoshmërisë** dhe furnizimit është farz. Sigurimi i gjërave të **nevojës** që janë më tepër se furnizimi, për shembull i ilakeve dhe pagesës së mjekut, është synet. **Zbukurimi** është i lejuar. **Mburrja** është haram.]

8- Është **dinjiteti** (maturia). Është të lëvizësh ngadalë e të mos nxitosh ndërsa siguron nevojat dhe gjërat e çmuara. **Dinjiteti** është të jesh i rëndë. Përndryshe, nuk është të jesh i mefshtë në atë formë që të humbësh rastin dhe t'i ikë interesi.

9- Është **devotshmëria**. Është të ruhesh nga gjërat që Islami i ka bërë haram dhe që dyshohet se janë haram, dhe të bësh gjërat që urdhëron ai e punë që u vlejnë të gjithëve. Është të ruhesh nga të qenët me mangësi dhe i lirshëm.

10- Është **rregullsia**. Është t'i bësh punët duke i vënë në një radhë, në një rregull.

11- Është **liria**. Është ta fitosh pasurinë e paranë nga hallalli dhe t'i japësh në vende të mira, të respektosh hakun e gjithkujt. **Liria** nuk do të thotë të jesh i shfrenuar e të bësh çdo gjë që dëshiron.

12- Është **bujaria**. Është të marrësh kënaqësi nga shpërndarja e parasë dhe pasurisë në vende të dobishme e të mira. Është të japësh me dëshirë në vendet që ka urdhëruar Islami. **Bujaria** është një nga më të lartat e huqeve të mira. Është lëvduar me ajete dhe hadithe. Nga **bujaria** lindin shumë huqe të mira. Tetë prej tyre janë të njohura:

1- Është **fisnikëria**. Është të duash të bësh punë të dobishme dhe ndihmë financiare për të gjithë.

2- Është **altruizmi**. Është t'ia japësh tjetrit që ka nevojë mallin për të cilin ke vetë nevojë, dhe të durosh vetë në mungesë të tij. Është huq i mirë shumë i çmuar. Është lëvduar me ajete.

3- Është **falja**. Është të mos marrësh hak ndaj armikut ose fajtorit ndërkohë që ke fuqi ta bësh. T'i përgjigjesh të keqes me të mirë, është më mirë se **falja**. Varg:

Kundër të ligave, e lehtë është e liga,

T'i bësh mirë atij që bën keq, është burrëri!

4- Është **njerëzia**. Është t'u japësh nevojtarëve gjërat e nevojshme. Është të duash t'u bësh mirë të tjerëve.

5- Është **besnikëria**. Është të ndihmosh të njohurit dhe shokët në punët e jetesës.

6- Është **solidariteti**. Është t'i bësh të njohurit dhe shokët ortakë në mirësitë e tua, të shkosh mirë me ta.

7- Është **zemërgjerësia**. Është të japësh me dëshirë gjërat që nuk e ke detyrim t'i japësh.

8- Është **toleranca**. Është të heqësh dorë nga gjërat që nuk e ke të domosdoshme t'i lësh, për t'u bërë i dobishëm për tjetrin. Do të thotë të mos e shohësh fajin e tjetrit.

Nga **drejtësia** lindin dymbëdhjetë huqe:

1- Është **sinqeriteti**. Është ta duash shokun. Të duash të mirën dhe rehatinë e tij. Ta mbrosh atë nga dëmi. Të mundohesh ta gëzosh atë.

2- Është **harmonia**. Është që një grup njerëzish të jenë në përshtatje me njëri-tjetrin në mendimet dhe besimet fetare e të kësaj bote.

3- Është **besnikëria**. Është të shkosh mirë, të ndihmosh njëri-tjetrin. Thanë gjithashtu se është të mbash fjalën, të respektosh hakun.

4- Është **dhembshuria**. Është të mërzitesh kur të tjerëve u vijnë derte e fatkeqësi. Është të punosh për t'i shpëtuar të gjithë nga shtrëngimi.

5- Është **mbajtja e lidhjeve farefisnore**. Është t'i respektosh të afërmit, t'i vizitosh dhe t'i ndihmosh. Resulullahu "sal-lallahu alejhi ve selem" në një hadith fisnik urdhëroi: (Jam dërguar për të thyer idhujt, statujat që adhurohen dhe për t'u bërë mirësi të afërmve).

6- Është **shpërblimi**. Është t'ia kthesh të mirën me të mirë.

7- Është **ortakëria e mirë**. Është të respektosh hakun dhe të bësh drejtësi.

8- Është **përmbushja e mirë**. Është të respektosh hakun e gjithkujt në çdo gjë, të mos ua përmendësh (për keq) dhe të mos bësh punë për të cilat do të pendohesh.

9- Është **dashamirësia**. **Dashamirësia** do të thotë dashuri. Është t'i duash shokët, t'u japësh dhurata, ta bësh veten të të duan.

10- Është **dorëzimi**. Është të pranosh dhe të jesh i kënaqur me urdhrat e ndalesat e Islamit dhe me ahlakun islam, edhe nëse nuk të vijnë të ëmbla.

11- Është **mbështetja te Zoti**. Është të mos mërzitesh për ngjarjet e hidhura që janë jashtë fuqisë së njeriut dhe që nuk mund të ndryshohen, duke e ditur se janë takdiruar e shkruar në ezel; t'i presësh me dëshirë duke menduar se vijnë nga Allahu teala.

12- Është **adhurimi**. **Adhurimi** është të kryesh urdhrat dhe ndalesat e Allahut teala, i Cili krijon çdo gjë nga hiçi, mbron çdo gjallesë në çdo çast nga fatkeqësitë e dukshme e të padukshme dhe i rrit duke u dhënë në çdo çast mirësi të ndryshme. Është të mundohesh të mos bësh mangësi në shërbim ndaj Tij. Është të kesh kujdes t'u ngjash Resulëve, Nebijve "Paqja dhe mëshira e Allahut qoftë mbi Ta", Velive, Dijetarëve "Allahu i Mëshiroftë" që kanë arritur dashurinë e Allahut teala.

[Muslimanët janë dy llojesh: Elita [dijetarët] dhe populli i thjeshtë [injorantët]. Në librin **(Durr-i jekt**a) në turqisht thuhet se: (Populli i thjeshtë, janë ata që nuk i dinë parimet dhe rregullat e shkencave të morfologjisë, sintaksës dhe letërsisë. Këta nuk i kuptojnë librat e fetvave. Për këta, është farz të kërkojnë, të pyesin dhe të mësojnë njohuritë e besimit dhe adhurimit. Edhe për dijetarët, është farz që me fjalët, vaazet dhe shkrimet e tyre, të mësojnë fillimisht besimin, pastaj pesë adhurimet që janë themeli i fesë. Në librat (**Zahire**) dhe (**Tatarhanijje**) njoftohet se është e nevojshme para çdo gjëje të mësohen kushtet e besimit dhe **(besimi i Ehli Synetit**). Për këtë arsye, dijetari i madh, eksperti i shkencave të jashtme dhe të brendshme Sejjid Abdylhakim Arvasi “rahmetullahi alejh”, afër vdekjes ka thënë: (Në xhamitë e Stambollit, për tridhjetë vjet, jam munduar të tregoj vetëm besimin, domethënë besimin e Ehli Synetit dhe moralin e bukur të Islamit, që janë shkruar në librat e dijetarëve të Ehli Synetit. Dijetarët e Ehli Synetit i mësuan këto njohuri nga Eshab-i kiramët, dhe ata nga

Resulullahu.) Njohurive të besimit u thuhet akaid dhe itikad. Për këtë, edhe ne, në të gjithë librat tanë, njoftojmë besimin e Ehli Synetit, moralin e bukur të Islamit, dhe se duhet t'u bëhet mirësi të gjithëve dhe duhet ndihmuar qeveria/shteti. Nuk i miratojmë shkrimet nxitëse kundër qeverisë, që e bëjnë vëllain armik me vëllain dhe që janë përçarëse, të injorantëve të fesë si Sejjid Kutb dhe Mevdudi dhe të poseduesve të bidatit si (Teblig-i xhemaat), domethënë të atyre pa medh'heb. Pejgamberi ynë "sal-lallahu alejhi ve selem", duke urdhëruar**: (Feja, është nën hijet e shpatave),** njoftoi se muslimanët mund të jetojnë rehat nën mbrojtjen e qeverisë dhe ligjit. Sa më e fortë të jetë qeveria, aq më shumë shtohet rehatia dhe qetësia. Edhe muslimanët që jetojnë rehat dhe i kryejnë lirisht detyrat fetare në vendet qafire si Evropa, Amerika, nuk duhet të dalin kundër qeverisë dhe ligjeve që u japin atyre liri, nuk duhet të bëhen vegël e trazirave (fitne) dhe anarkisë. Dijetarët e Ehli Synetit "Allahu i Mëshiroftë" na urdhërojnë të jemi kështu. Më i larti, më i çmuari i adhurimeve, është të mos luash me zjarrin e trazirave (fitne) e prishjes (fesad) dhe të mos bëhesh vegël e atyre që bëjnë kryengritje, trazira e anarki; është të **mësosh (besimin e Ehli Synetit)** dhe të mundohesh që besimi yt të jetë në përshtatje me këtë. Pasi ta rregullosh kështu besimin dhe të shpëtosh nga shtatëdhjetë e dy llojet e besimeve të prishura e përçarëse që u thuhet (Ehli i bidatit), duhet të ruhesh nga kryerja e bidatit edhe në adhurime. Të bërit e gjërave që nuk i ka urdhëruar Islami duke kujtuar se janë adhurim, i thuhet (bidat në adhurim). Urdhrave dhe ndalesave të Allahut teala u thuhet (dispozita islame). Bindjes ndaj dispozitave islame i thuhet (të bësh ibadet). Janë (katër medh'hebe) që njoftojnë kryerjen e saktë të adhurimeve. Të katër këta janë hak, janë të vërtetë. Këta katër medh'hebe janë medh'hebi Hanefi, Shafi, Maliki, Hanbeli. Çdo musliman duhet të lexojë librin e (ilmihalit) të njërit prej këtyre katër medh'hebeve dhe t'i bëjë adhurimet në përshtatje me këtë libër. Kështu, futet në këtë medh'heb. Atij që nuk hyn në njërin nga këta katër medh'hebe, i thuhet (pa medh'heb). Ai që është pa medh'heb, nuk është Ehli Synet. Dhe ai që nuk është Ehli Synet, ose është (ehli i bidatit), ose është qafir.

Hazreti Aliu "kerremallahu vexhheh" urdhëron: **(Nëse sheh dikë që nuk beson në ringjalljen pas vdekjes, thuaji atij: Unë besoj. Nëse ajo që thua ti del e vërtetë, unë nuk kam asnjë dëm. Nëse ajo që them unë është e vërtetë, ti do të digjesh pafundësisht në zjarr!).** Në Evropë, në Amerikë, të gjithë njerëzit e shkencës, burrat e shtetit, profesorët, komandantët, besojnë në jetën e ahiretit. Të gjithë shkojnë në kisha dhe adhurojnë. Hebrenjtë, Budistët, Brahmanët, ata që adhurojnë zjarrin, idhujtarët, të qytetëruar e të egër, të gjithë besojnë. Nuk besojnë vetëm disa diktatorë gënjeshtarë, mizorë e të azdisur që drejtojnë disa vende komuniste, dhe shërbëtorët e tyre me pagesë rreth tyre dhe në vendet e tjera. A mund të

mendohet se kanë të drejtë disa injorantë e të trashë që bëjnë armiqësi ndaj fesë për të siguruar jetesën dhe për qejfet e tyre, përballë besimtarëve që përbëjnë nëntëdhjetë për qind të popullsisë së botës? Kur vdes një person që nuk beson, sipas besimit të tij, do të zhduket. Ndërsa sipas atij që beson, do të shohë dënim të pafundmë në Xhehenem. Kur vdes një person që beson, sipas atij që nuk beson, përsëri do të zhduket. Sipas besimit të tij, do të jetojë mes kënaqësive e mirësive të pafundme. Një njeri që ka mend e dije, cilën nga këto të dyja zgjedh? Sigurisht të dytën, apo jo? Rregullsia në punët e botës, në botën materiale, u njofton zotëruesve të mendjes ekzistencën e Allahut teala. Që ekziston ahireti, e njofton Allahu teala. Atëherë, ai që ka mendje e dije, duhet të besojë në ekzistencën dhe njëshmërinë e Allahut. Të mos besosh, bëhet trashësi, injorancë. Të kesh besim tek Allahu teala, është të besosh në (Cilësitë e Hyjnisë) të Tij, domethënë në (Cilësitë e Qenies) dhe (Cilësitë e Përsosmërisë) të Tij dhe në lajmet që ka dhënë Ai, dhe t'i bindesh fesë së Tij. Një njeri që i përshtatet Islamit, jeton rehat dhe i lumtur (mes'ud) edhe në dynja. U bën mirë të gjithëve. Meqë Allahu teala ka shumë mëshirë për robërit e Tij, ka urdhëruar të bëjnë gjëra të dobishme. Këtyre urdhrave u thuhet (Farz). Ka ndaluar gjërat e dëmshme. Këtyre u thuhet (Haram). Të gjitha farzeve dhe harameve u thuhet (Dispozita islame). Fetë, janë mëshirë, mirësi e Allahut teala për robërit e Tij. Ai që beson dhe i bindet feve, arrin mirësinë e Allahut teala në dynja dhe në ahiret, bëhet i lumtur. Ai që nuk beson, nëse duke kuptuar me mendjen e tij se janë të dobishme u përshtatet atyre në punët e dynjasë, jeton i lumtur e rehat vetëm në dynja. Tani një pjesë e evropianëve, për këtë arsye, jetojnë rehat e të lumtur, ndërsa muslimanët që nuk i përshtaten Islamit jetojnë të poshtëruar dhe të përbuzur.]

KREU I TRETË

Këtu do të njoftohet morali i keq. Nëna, themeli i huqeve të mira ishin katër huqe të mira. Edhe kreu i huqeve të këqija janë katër:

1- **Vesi**, është e kundërta e **urtësisë**.
2- **Frikacakëria**, të kesh frikë, të jesh pa zemër, është e kundërta e **guximit**.
3- **Shfrenimi**, t'i bindesh nefsit, të kryesh gjynah, është e kundërta e **ndershmërisë**.
4- **Tirania**, është **mizori**. Është e kundërta e **drejtësisë.**

Për çdo huq të mirë, ka huqe të këqija të panumërta që janë e kundërta, përballja e tij. Sepse mirësi do të thotë rrugë e mesme e plotë. Të jesh në të djathtë, në të majtë të mesit, do të thotë të ndahesh nga mirësia. Sa largohet nga mesi, aq i pakësohet mirësia. Rruga e vërtetë

është një. Ndërsa rrugët e devijuara e të prishura janë shumë. Madje janë të pafundme. Pasi të kesh arritur në rrugën e drejtë, është shumë e vështirë të qëndrosh aty e të mos dalësh asnjëherë prej saj. Në ajetin e njëqindetretëmbëdhjetë të sures Hud, është urdhëruar: **(Gjendu në rrugën e drejtë ashtu siç je urdhëruar!).** Kur zbriti ky ajet fisnik, Resulullahu "sal-lallahu alejhi ve selem" urdhëroi: **(Surja Hud, më zbardhi mjekrën).** Për të përmbushur drejtësinë (istikametin) që është urdhëruar në ajetin fisnik, Profetët "Paqja dhe mëshira e Allahut qoftë mbi Ta", Velitë, Besnikët "Allahu i Mëshiroftë" kanë mbetur të habitur. Nga kjo frikë është që i kanë rënë të bardha në mjekrën e bekuar Më të lartit të gjithësisë "sal-lallahu alejhi ve selem". Meqë është shumë e vështirë të gjendesh në rrugën e drejtë, është urdhëruar**: (Ura e Siratit, është më e hollë se qimja, më e mprehtë se shpata).** Kuptimi i ajetit fisnik në suren e Fatihasë, është: **(Kërkoni nga Allahu teala t'ju çojë në rrugën e drejtë!).** Besimtarit i duhet t'i kapet rrugës së drejtë në këtë botë. Për të mundur të kalosh urën e Siratit Ditën e Kiametit, është e nevojshme të gjendesh në rrugën e drejtë në dynja.

Të mëdhenjtë e evlijave "Allahu i Mëshiroftë" urdhërojnë se: Lajmëruesi besnik, [**domethënë ai që thotë gjithmonë të vërtetën**] "sal-lallahu alejhi ve selem", çfarëdo që ka lajmëruar nga mirësitë dhe dënimet në kiamet, të gjitha ato janë format e huqeve, moralit dhe punëve që ka fituar njeriu në këtë botë. Janë dukjet e tyre atje. Është thënë se forma, dukja atje e të gjendurit në rrugën e drejtë në ahlak dhe në vepra, është ura e Siratit. Ata që gjenden në rrugën e drejtë në dynja, që nuk ndahen nga Islami, atje do ta kalojnë shpejt urën e Siratit dhe do të arrijnë në Xhenetet e njohurive e pjekurive dhe në kopshtet e punëve të mira. Ata që sillen lirshëm në zbatimin e rrugës së fesë këtu, atje do ta kalojnë urën e Siratit duke u rrëzuar e duke u ngritur. Ata që ndahen nga besimi dhe punët e drejta që ka treguar Islami, ata që devijojnë djathtas, majtas, nuk do të mund ta kalojnë Siratin dhe do të bien në zjarrin e Xhehenemit.

Në ajetin e tridhjetë e gjashtë të sures Zuhruf, është urdhëruar**: (Atyre që kthejnë fytyrën nga feja e Allahut teala duke iu bindur nefsit të tyre, Ne u lëshojmë një shejtan në dynja).** Duke parë këtë ajet fisnik, disa dijetarë thanë se: **shprehinë** që bën të kryhen punë të mira e të përsosura, e krijon një engjëll. **Shprehinë** që devijon nga mesi dhe bën të kryhen të këqija, e krijon një shejtan. Njëri nga këta të dy, bëhet shok me atë njeri në kiamet. Atëherë, çdokush mund ta kuptojë se si do të jetë shoku i tij në ahiret, duke parë huqin dhe punën e tij.

Kur thuhet rruga e mesme, kuptohen dy gjëra: Njëra, është mesi i plotë i një gjëje, ashtu siç kuptojnë të gjithë. Qendra, diametri i rrethit është kështu. E dyta është mesi **relativ**, **i**

vlerësuar. Domethënë është mesi i një gjëje të caktuar. Meqë është mesi i asaj gjëje, nuk është e thënë të jetë mesi i çdo gjëje. Ai që përdoret në diturinë e moralit, është ky mesi i dytë. Për këtë arsye, huqi i mirë ndryshon sipas personit. Madje, ndryshon edhe sipas kohës dhe vendit. Një huq që është i bukur te dikush, te tjetri mund të mos jetë i mirë. Një huq që i thuhet i mirë në një kohë, në një kohë tjetër mund të mos jetë i mirë. Atëherë huqi i mirë, nuk është të jesh në mes të plotë, por të jesh në mesatare. Dhe huqi i keq është të ndahesh në të dy anët e kësaj mesatareje. Edhe hadithi fisnik **(Më e mira e punëve, është mesi i tyre)** e njofton këtë. Për këtë arsye, përballë çdo huqi të mirë, gjenden dy huqe të këqija. Dhe përballë katër huqeve të mira kryesore, bëhen tetë huqe të këqija kryesore:

1- Është **dhelpëria**, dhe i thuhet teprisë së **urtësisë**. Është ta përdorësh fuqinë e shqyrtimit dhe kuptimit të moralit e punëve, në vende të panevojshme. Si të bësh hile, të mashtrosh, të përhapësh punët haram. Përdorimi i tepërt i fuqisë shkencore të shpirtit [domethënë mendjes], nuk është **dhelpëri**. Nuk është keq. Sa më shumë të shqyrtojë e të kërkojë për të përparuar njohuritë fetare, njohuritë shkencore dhe matematikën, aq më mirë është.

2- **Trashësia**, është **idiotësi**. Është të mos përdorësh mendjen. I thuhet edhe **budallallëk**. Është **trashësi** (nga koka). Të mësuarit dhe të punuarit e tij është me të meta. Nuk e dallon të mirën nga e keqja. Ajetet fisnike dhe hadithet fisnike e kanë lëvduar shumë dijen. Nuk mbarojnë duke u numëruar.

3- Është **tërbimi**. Do të thotë të zemërohesh shpejt. Është tepria e virtytit të **guximit**. Është të guxosh të bësh punë që njerëzit e njohur si të mençur nuk i pëlqejnë. E lodh shpirtin ose trupin e tij më kot.

4- Është **frikacakëria**. Do të thotë të kesh frikë. Është të jetë më pak se sa duhet **guximi**. Tregon frikë në vendin ku nuk është e lejuar të kesh frikë.

5- Është **shfrenimi**. Është tepria e **ndershmërisë**. Bëhet i dhënë pas kënaqësive të dynjasë. Bën teprime që Islami dhe arsyeja nuk i pëlqejnë.

6- Pakësimi i **ndershmërisë** është **pandjeshmëria**, domethënë përgjumja (ose mefshtësia). Është të braktisësh dëshirat që i ka lejuar Islami dhe arsyeja. I ikën trupi, fuqia. Sëmuret. I shuhet brezi.

7- Është **mizoria**. Është të kalosh kufirin e **drejtësisë**. Është të shkelësh në hakun e tjetrit. I jep dëm pasurisë, jetës, nderit të tjetrit.

8- Është **padinjiteti**. I pranon mizorinë, torturën dhe fyerjet që i bëhen kundër tij. Është mangësia e **drejtësisë**. Ashtu siç janë mbledhur të gjitha mirësitë te **drejtësia**, edhe te **mizoria** janë mbledhur të ligat. Për këtë arsye, disa dijetarë kanë thënë se gjërat që nuk e lëndojnë zemrën (e tjetrit) nuk janë gjynah. Për shembull, Abdullah Ensari "kuddise sirruh" ka urdhëruar:

Udhëtarët e Hakut nuk thyejnë kurrë zemër,
Gjynah të madh si ky nuk ka tjetër!

Abdullah Ensari është një nga të mëdhenjtë e sufistëve të lartë (**sofijje-i alijje**). Ishte Shejhul-islam. Lindi (**tevellüd**) në vitin 396 në Herat dhe vdiq (**vefat**) aty në vitin 481 [hënor 1088]. Disa të devijuar nuk e kuptuan mirë fjalën e këtij personi të madh. Kujtuan se do të thotë "mos u bëj keq të tjerëve, e bëji vetes çfarë të duash". Kështu, i braktisën adhurimet (**ibadet**), kryen çdo gjynah dhe u mburrën duke thënë se "nuk kemi dëm për askënd". Madje, duke thënë:

Qoftë bëhu qafir, qoftë digje Qaben,

qoftë pi verë, vetëm mos thyej zemër!

U ndanë nga Islami. Mirëpo, çdo gjë që feja e ka bërë haram, është **mizori**. Çdo gjë që është haram të bëhet, qoftë ndaj tjetrit, qoftë ndaj vetvetes, është **mizori**. **Mizorët** (zullumqarët), zakonisht janë ata që kanë shumë mall, pronë dhe pozitë. Shumica e të dëmtuarve (**mazllum**) janë të varfrit. Shumica e atyre që janë me gjendje mesatare, janë ata që respektojnë **drejtësinë**.

Të gjitha huqet e mira janë në sasi mesatare. Tepria ose pakësimi i secilit prej tyre, bëhet nga një huq i keq. Për këto huqe të këqija të ndryshme, ndoshta nuk gjendet as emër në çdo gjuhë. Por, nëse mendohet, kuptimet e tyre [se çfarë do të thonë] kuptohen lehtë.

Ka disa nga ahlaku i bukur që duhet të gjenden te njeriu, për të cilat kujtohet se sa më shumë të jenë, aq më shumë shtohet mirësia e tyre. Mirëpo nuk është ashtu. Çdo huq i mirë e ka një kufi. Kur e kalon atë kufi, ikën mirësia, bëhet e keqe. Ndërsa fakti që pakësimi i huqit të mirë bëhet e keqe, kuptohet lehtë.

Guximi dhe **bujaria** janë shembuj për këto. Tepria, të qenët më shumë (se duhet) e këtyre dy huqeve të mira, është **tërbim** dhe **israf.** Injorantët, sidomos ata që nuk e dinë ahlakun Islam, atë që bën shraf e kujtojnë shumë bujar dhe e lëvdojnë. Atyre që bëjnë **tërbim** (sulm të pakontrolluar), u thonë shumë trima, heronj. Mirëpo, atij që është frikacak dhe koprrac, askush nuk i thotë hero dhe bujar.

Ka edhe disa nga ahlaku i bukur që duhet të gjenden te njeriu, që kur janë pak, kujtohet se janë mirë. Kur janë tepër, shumë, e keqja e tyre bëhet e qartë. **Përulësia** është kështu. Do të thotë mosprani e mendjemadhësisë te njeriu. Mangësia e kësaj është **servilizmi** (poshtërimi i vetes). Është e vështirë ta ndash **servilizmin** nga **përulësia**. Madje shumë njerëz, poshtërimin e lypësit e ngatërrojnë me **përulësinë** e dijetarit. Sepse, mosprania e mendjemadhësisë është e shumtë edhe tek ai. Edhe atë e kujton shumë të mirë.

KREU I KATËRT

Do të njoftojmë moralin e keq që i ngjan moralit të bukur dhe se si do të dallohen këto nga huqet e mira.

Shumë njerëz, nuk mund ta dallojnë arin e pastër nga minerali i verdhë që i thuhet bronz. Bonxhugun blu e kujton xhevahir. Po ashtu, huqin e keq e kujton të mirë. Për këtë arsye, është e nevojshme të mësohet mirë shkenca e moralit, të mund të shihen të metat e fshehta, mangësitë në punë, dhe të jesh mjeshtër në dallimin e të mirës nga e keqja.

1- Le të njoftojmë ahlakun e keq që i ngjan **urtësisë**: Nuk janë të paktë ata që i kujtojnë të mençur, të ditur, njerëz të shkencës, ekspertë dhe myrshidë (udhërrëfyes shpirtërorë), personat që kapin me vesh disa nga masat e mendjes, njohuritë shkencore ose njohuritë e tesavvufit nga gojët e të tjerëve ose duke i dëgjuar nga gazeta, revista dhe radioja, dhe i thonë këto andej-këtej duke u përzier në debate. Mirëpo ky person, nuk di zgjidhjen e asnjërës prej çështjeve që thotë, nuk di kuptimin e asnjërës prej njohurive. Ngjashmëria e tij me dijetarët, myrshidët dhe njerëzit e shkencës, nuk është më shumë se ngjashmëria e të folurit të papagallit si njeriu. Sepse, huqi që quhet **urtësi**, gjendet në kokën, në shpirtin e njeriut. Veprat, dritat e tij, nuk ndihen me organet e shqisave. Ka shumë njerëz që quhen përparimtarë, të cilët nuk kanë lajm nga **urtësia** dhe nga vlera. Janë të paditur dhe me huqe të këqija. Nuk kanë asnjë lidhje me dijen dhe ahlakun. Nga goja e tyre nuk del ndonjë fjalë me huq të mirë. Por mbajnë rroba shik në trup. Dinë mirë të përkulen para zotëruesve të pozitave. Shkojnë për

të kërcyer në ballo, në koktej partitë. Shërbejnë në tavolinat e pijes. Dalin në shesh me emrin e ndonjë shefi ose anëtari të kuvendit, ose këshilltari.

2- Ka edhe huq të keq që i ngjan **ndershmërisë**: Nuk bëjnë punë të këqija. Nuk vrapojnë pas epsheve të tyre. Duken të rëndë, të virtytshëm, zotërues të dijes dhe moralit të bukur. Lëvdohen në gjuhët e njerëzve, u tregohet respekt kudo. Fjala e tyre nuk thyhet mes atyre që kanë shumë pasuri dhe pranë zotëruesve të pozitave. Nuk u pritet vargu i dhuratave që u vijnë. U grumbullohen para paratë e kurbaneve (adak), zekatit. Janë të lirshëm në kryerjen e farzeve dhe syneteve. Trupat e tyre janë dobësuar duke bërë adhurime nafile pranë të tjerëve. Ndërsa nefsi i tyre urdhërues për keq (**nefs-i emmare**), është forcuar së tepërmi. Janë të besueshëm mes njerëzve, tradhtarë në vështrimin e Allahut. Kështu janë tarikatçinjtë e rremë dhe njerëzit e fesë që janë të dhënë pas dynjasë.

Disa fshatarë, nuk hanë gjellët e qytetit. Dhe disa, duke mos u dhimbur paraja, nuk blejnë ushqime të shtrenjta. Ai që i sheh këta, i kujton dervishë. Duken zotërues të **kënaqësisë me pak** dhe **ndershmërisë**. Këta janë pa **kënaqësi me pak** dhe pa **ndershmëri**. Ajo që bëjnë është e gjitha për t'u dukur, është gënjeshtër, është **hipokrizi** (rija).

3- Edhe huqi i keq që i ngjan **bujarisë** bëhet kështu: Nuk e ka fituar pasurinë me djersën e ballit, i ka rënë trashëgimi ose ka bërë kontrabandë, ka bërë grumbullim malli për t'i rritur çmimin (istifcilik), ose i ka rënë llotaria, totoja. Nuk e di vlerën e pasurisë. E shpërndan në harame, në vende të panevojshme. E hedh në vende të këqija që nuk i pëlqen mendja dhe Islami. Budallenjtë, këtë e kujtojnë bujar. Mirëpo, tek ky nuk gjendet huqi i mirë që quhet **bujari** (seha). Të fitosh pasuri, është si të ngjitësh ngarkesë në mal. Të shpërndash pasuri, i ngjan lëshimit të gurit të rrumbullakët poshtë malit. Varfëria bëhet pengesë që shumë njerëz të jenë njerëz të mirë. Shumë njerëz, me shtrëngimin e varfërisë e kanë humbur besimin e tyre, janë bërë renegatë (**murted**). Në hadithin fisnik në (Ramûz-ül-ehadis) është urdhëruar**: (Për sahabët e mi varfëria është lumturi. Për ymetin tim në kohën e fundit, të qenët i pasur është lumturi).**

E kuptova mirë, me përvojë të gjatë

Njeriu matet me dije, e dija me mall!

Është e vështirë ta fitosh pasurinë nga hallalli, me shitblerje të saktë (**sahih**). Janë të paktë ata që fitojnë nga rruga hallall, duke iu përshtatur Islamit. Malli hallall vjen pikë-pikë,

ndërsa malli haram vjen duke rrjedhur si përrua. Në shpërndarjen e pasurisë **bujaria** është e mirë. Ndërsa **shrafi** është i keq, është haram. **Bujari** (seha) do të thotë të japësh për të fituar huqin e **bujarisë**, për të shpëtuar nga huqi i keq që quhet koprraci. Të japësh për të shtënë në dorë diçka nga dynjaja dhe për të arritur dëshirën e keqe të nefsit, nuk i thuhet **bujari**.

4- Edhe huqi i keq që i ngjan **guximit** është kështu: Të treguarit e **guximit** të tij, nuk është për të fituar huqin e **guximit** dhe për të shpëtuar nga huqet e këqija të **tërbimit** (sulmit të pakontrolluar) dhe frikacakërisë. Hidhet në rrezik për të shtënë në dorë mall, pozitë të dynjasë. Ose dëshiron të fitojë famë. Për të mbledhur pasuri, pret rrugën e muslimanëve, u rrëmben kafshët, hyn në shtëpi. Për të mundur t'i bëjë këto, hidhet në rreziqe. Ata që kapen mes këtyre, e quajnë **guxim** durimin ndaj torturave, madje duke marrë parasysh dhënien e pasurisë e të jetës, për të mos treguar bashkëpunëtorët e tyre në faj. Mirëpo, tek këta të ulët nuk ka as erë **guximi**. Zotëruesi i **guximit** hidhet përpara për të bërë gjënë që pëlqen mendja dhe feja. Dëshiron t'i shërbejë kombit, qeverisë, të fitojë sevape. Duke arritur huqin e bukur të **guximit**, do që të arrijë pëlqimin e Allahut teala. Edhe pse sulmet e ujkut, tigrit i ngjajnë sulmit të një heroi, nuk kanë lidhje me **guximin**. Bëjnë dëm duke sulmuar për shkak të fuqisë dhe natyrës së tyre. Nuk hidhen përpara me mendim të mirë dhe për të bërë mirësi, për të fituar sevap. Sulmojnë të dobëtit që nuk u bëjnë dot ballë. Kështu është edhe sulmi i një njeriu të armatosur e të fortë, ndaj një njeriu të paarmatosur, të zhveshur, të uritur. Ndërsa kjo nuk bëhet **guxim. Guxim** do të thotë ta shohësh të përshtatshme sulmin me mendje, fikër e dije, të mos mendosh fitimin e dynjasë, por të duash të kesh në shpirt huqin e mirë të **guximit**, të shpëtosh nga huqet e këqija të **tërbimit** dhe frikacakërisë. Një njeri i tillë, preferon të vdesë sesa të kryejë punë të dëmshme e të shëmtuar. E mban vdekjen me nder më lart se jetën pa nder. E ndërron të përmendurit me mirësi, me jetën me faqe të zezë. Meqë në **guxim** ka rreziqe plagosjeje dhe vdekjeje, fillimisht mund të mos jetë i ëmbël. Por në fund, bëhet pafundësisht i ëmbël me kënaqësinë e fitimeve të dynjasë e të ahiretit dhe të fitores. Sidomos kënaqësia e të dhënit shpirt (**Të qenët dëshmor**) për të mbrojtur Islamin, për të përhapur fenë e ndritshme të Resulullahut, nuk gjendet në asnjë nga kënaqësitë e dynjasë dhe ahiretit. Në fakt, në ajetin e njëqindegjashtëdhjetë e nëntë të sures Al-i Imran është urdhëruar: (Mos i kujtoni të vdekur ata që japin jetën në rrugën e Allahut! Ata janë të gjallë. Kanë arritur mirësitë e Zotit të tyre). Hadithet fisnike që lëvdojnë **guximin** janë aq shumë sa nuk numërohen. Ikja nga lufta (xhihadi), nuk e shpëton njeriun nga vdekja. Nuk e zgjat jetën. Edhe qëndrimi përballë armikut, nuk e vret njeriun, nuk e zhduk. Exheli (momenti i vdekjes), nuk shkon para dhe prapa. Jeta e njeriut nuk ndryshon. Ndodh shpesh që ikja bëhet shkak për

vdekjen. Edhe qëndrimi ndaj armikut, të çon në fitore dhe shpëtim. Hazreti Muavije "Zoti Qoftë i Kënaqur me të" thotë: Në luftën e Siffinit pata bërë njet të ikja. Më erdhi në mendje hadithi fisnik (Ai që bën durim, shpëton nga belaja). Bëra durim, qëndrova. Falënderim Allahut, shpëtova nga ikja. Falë këtij durimi tim arrita në hilafet.

Themeli i **guximit**, është të jesh i kënaqur me caktimin (takdirin) e Allahut teala, të mbështetesh tek Ai (**tevekkul**), t'i besosh Atij. Luani i Allahut, burimi i lumenjve të **guximit**, trëndafili i kopshtit të vilajetit Hazreti Aliu "Zoti Qoftë i Kënaqur me të", në luftën e Siffinit, gjatë sulmit, vraponte kokëzbuluar, me mëngë të përveshura dhe këndonte këto vargje:

Të ikësh nga vdekja, nuk është e drejtë këto dy ditë:
ditën kur vjen exheli dhe ditën kur nuk vjen.
Nëse erdhi exheli ikja nuk bën dobi,
nëse nuk erdhi, tedbiri nuk është hiç i përshtatshëm!

Te budallenjtë që bëjnë vetëvrasje, domethënë vrasin veten sepse kanë humbur pasurinë, pozitën ose sepse kanë rënë rob në dorën e armikut, nuk ka **guxim**, por ka frikacakëri. Zotëruesi i **guximit** u vë gjoksin dertve, belave, qëndron, bën durim. Ndërsa këta budallenj, kujtojnë se duke vdekur do të shpëtojnë nga shtrëngimi. Këta janë shumë injorantë. Nuk e dinë se kur të vdesin do të bien në shtrëngime, dhimbje më të mëdha. Të bësh vetëvrasje, është gjynah më i madh se të vrasësh tjetrin. Do të heqë dënim (**azab**) të ashpër. Ai që bën vetëvrasje pasi i ka ikur mendja, nuk është kështu. Nuk duhet kërkuar vdekja, por shëndet dhe mirëqenie (**afijet**) nga Allahu teala.

5- Ka edhe huq të keq që i ngjan **drejtësisë**. Kjo është afër huqit të keq që i ngjan **ndershmërisë**. Një njeri i keq, i privuar nga huqi i mirë i **drejtësisë**, var tabela që lëvdojnë **drejtësinë** në vendet ku ndodhet. Flet mbi **drejtësinë**. Shkruan anekdota. Më e keqja, mban detyrat, postet që përfaqësojnë **drejtësinë**. Për t'u dukur, rri me të drejtët. Brendësia e tyre është e mbushur me **mizori**, mëri, hakmarrje. Ndërsa **drejtësia**, do të thotë që huqet dhe lëvizjet të jenë në përshtatje me fenë dhe me mendjen. Dukja e tij të jetë si brendësia. Të jetë pranë të gjithëve, ashtu siç është kur është vetëm. Dyfytyrësia, nuk është **drejtësi**, është hipokrizi (**mynafikllëk**). Varg:

Adhurimi, duhet të jetë me njet të pastër,

Nuk hyn në punë, bërthama boshe!

KREU I PESTË

Tani, le të njoftojmë se çfarë është **drejtësia**: **Drejtësia**, është më e nderuara e huqeve të mira. Personi i **drejtë**, është më i miri i njerëzve. **Drejtësi**; do të thotë **aleancë** (ittifak), **barazi**. Dy gjëra janë të barabarta ose në vetvete ose në cilësitë e tyre. Do të thotë se janë bashkuar në vendet që ngjajnë. Do të thotë se **drejtësia** lind nga bashkimi, nga **uniteti**. Ndërsa **uniteti**, është një cilësi shumë e nderuar, është një gjendje shumë e lartë. Sepse, të gjitha qeniet kanë ardhur në shesh nga një qenie. Çdo bashkim që haset në gjithësi, i ngjan qenies së vetme të vërtetë. Ashtu siç çdo qenie është nga ajo qenie që është një, edhe çdo bashkim është nga ai "një". Në punët e matjes dhe krahasimit, nuk ka më të nderuar e më të çmuar se **barazia**. Në muzikë kjo çështje studiohet më me hollësi. Ja për këtë arsye, më e nderuara e mirësive është **drejtësia**.

Drejtësia është të jesh në mes. Në atë që ndahet nga mesi, nuk ka **drejtësi**. **Drejtësia** duhet të gjendet në tre vende:

1- Kur ndan një pasuri, një mirësi, duhet ta ndash me **drejtësi**.

2- Në **marrëdhënie**, në shitblerje duhet **drejtësi**.

3- Në **ndëshkime**, në dhënien e dënimit duhet **drejtësi**. Nëse dikush i jep frikë dikujt, e sulmon, edhe atij duhet t'i bëhet ashtu. [Por, këtë kundërpërgjigje e bën vetëm qeveria. Personi që sulmohet, nuk duhet t'ia kthejë, duhet ta njoftojë këtë në polici, në gjykatë. Muslimani, i përshtatet edhe Islamit e nuk kryen gjynah. I përshtatet edhe ligjit e nuk kryen faj.] Kur ka **drejtësi**, të gjithë jetojnë pa frikë. **Drejtësia** do të thotë të mos kesh frikë.

Çfarë është **drejtësia**? Meqë është shumë e vështirë që kjo të gjendet me mendjen e njeriut, Allahu teala, duke pasur mëshirë për robërit e tij, për të mbrojtur vendet, dërgoi një mjet matës. Me këtë masë hyjnore, u bë e lehtë të matet **drejtësia**. Kjo masë janë fetë që kanë sjellë Profetët “Paqja dhe mëshira e Allahut qoftë mbi Ta”. Islamit i thuhet edhe **ligj hyjnor**. Masa hyjnore që është urdhëruar të përdoret sot e deri në kiamet, është feja që i është dërguar Muhamedit alejhis-selam. Pas kësaj mase, është dhënë edhe një masë e dytë. Dhe kjo është **gjykatësi** për të cilin bëhet fjalë. Njeriu është krijuar si **i qytetëruar**. Domethënë, është krijuar në atë formë që janë të detyruar të përzihen me njëri-tjetrin, të jetojnë bashkë e të ndihmojnë njëri-tjetrin. Kafshët nuk janë krijuar si **të qytetëruara**. Nuk janë të detyruara të jetojnë bashkë në qytet. Meqë njeriu është krijuar i brishtë, i dobët, nuk mund të hajë ushqim

të pagatuar. Duhet të përgatiten ushqimi, rroba dhe ndërtesa. Domethënë, ka nevojë për **arte** (zanate). Dhe për këtë, duhet kërkuar, menduar, eksperimentuar e punuar.

[Islami nxit dhe urdhëron për shkencë, për teknikë, për punë dhe për moral të bukur. Anglezët dhe komunistët i bëjnë shpifje të ulëta Islamit. Gënjejnë me pafytyrësi duke thënë se Islami i mpin njerëzit dhe e frenon punën. Duke siguruar para me bolllëk dhe poste për njerëzit injorantë e të pafisnikë që kanë "gjuajtur" e mashtruar në vendet islame, i bëjnë edhe ata të flasin kështu. Ndërkohë që janë sheshit ajetet fisnike dhe hadithet fisnike që urdhërojnë për shkencë, për dije, për punë dhe që i lëvdojnë ata që punojnë, këto shpifje të ulëta e të paturpshme i ngjajnë lyerjes së diellit me baltë. Anglezët e sulmojnë Islamin tinëz. E shkatërrojnë Islamin nga brenda. Që të rinjtë të mashtrohen lehtë nga gënjeshtrat e tyre, i zhdukin njohuritë islame, librat e fesë. Për të sulmuar Islamin, themeluan në Londër (Ministrinë e kolonive). Këtu përgatitën plane tradhtare. Rritën mijëra spiunë. Duke bashkëpunuar me njerëz të fesë injorantë e të pafisnikë që ranë në kurthet e tyre, si Muhamed bin Abdulvehabi nga Nexhdi dhe Muhamed bin Suudi, emiri i Derijes, dhe me forcën e miliona lirave e të armëve, themeluan fraksionin e **bidatit** (**Vehabizmin**). E shembën nga brenda shtetin Osman që ishte mbrojtësi dhe rojtari i muslimanëve. Shikoni librin (**Rrëfimet e Spiunit Anglez**)!

Abdurreshid Ibrahim efendiu, në vëllimin e dytë të librit (**Alem-i islam**) në turqisht, të shtypur në Stamboll në vitin 1328 [hënor 1910], në një vend të shkrimit (Armiqësia e anglezëve ndaj Islamit) thotë: (Heqja një orë e më parë e Hilafetit Islam, është mendimi i parë i anglezëve. Të bërit shkak për luftën e Krimesë dhe ndihma e tyre ndaj turqve këtu, ishte një hile për të zhdukur hilafetin. Marrëveshja e Parisit e nxjerr në shesh këtë hile. [Në pikat e fshehta të paqes së Lozanës të bërë më 1923, e kanë njoftuar hapur këtë armiqësi të tyre.] Fatkeqësitë që u vijnë në kokë muslimanëve në çdo kohë, me çfarëdo perdeje që të mbulohen, kanë ardhur gjithmonë nga anglezët. Themeli i politikës angleze, është zhdukja e Islamit. Sepse, ata kanë frikë nga Islami. Për të mashtruar muslimanët, përdorin ndërgjegjet e shitura. Këta i prezantojnë si dijetarë islamë, si heronj. Përmbledhja e fjalës sonë, armiku më i madh i Islamit janë anglezët.) Abdurreshid efendiu vdiq në vitin 1363 [hënor 1944] në Japoni.

A bëhet pengesë Islami për shkencën, teknikën dhe punën? Njeriu është i detyruar të përgatisë çdo nevojë të tij. Dhe ato që i përgatisin këto janë shkenca, arti (zanati) dhe puna. Është e pamundur që një njeri t'i mësojë të gjitha artet. Çdo art e mësojnë dhe e ushtrojnë njerëz të caktuar. Çdokush, gjënë që i nevojitet, e merr nga ky zotërues arti. Dhe ky zotërues

arti, një gjë tjetër që i nevojitet, e merr nga zotëruesi tjetër i artit që e bën atë. Kështu, njerëzit sigurojnë nevojat e njëri-tjetrit. Për këtë arsye, njeriu nuk mund të jetojë vetëm. Janë të detyruar të jetojnë bashkë. Qytetërim (**medenijet**) do të thotë të jetosh bashkë për (**ndërtimin e vendeve dhe mirëqenien e robërve**).]

Kur njerëzit mblidhen bashkë, syçelët (oportunistët) sulmojnë hakun e tjetrit. Bëhen ata që bëjnë **mizori**. Sepse, çdo **nefs**, dëshiron të arrijë atë që do. Mundohet të marrë atë që është e ëmbël. Disa njerëz që i duan këto gjëra fillojnë të zihen. Ashtu si qentë që grinden me njëri-tjetrin kur mblidhen te një coftinë, mes tyre fillon rrahja. Për t'i ndarë këta, nevojitet një **gjykatës** i fortë. Në shitblerje, gjithkush thotë se ajo që ka bërë vetë është më e çmuar. Bëhet e nevojshme të maten me **drejtësi** vlerat e ndërsjella të gjërave të bëra. Gjëja që mat vlerat e sendeve në mënyrë të ndërsjellë, është ari dhe argjendi. Domethënë është paraja. Arit dhe argjendit u thuhet **dy paratë**. Lirat prej letre që përdor çdo popull, tani janë të gjitha kundrejt arit. Domethënë, qeveritë që kanë shumë ar, mund të shtypin shumë para letre. Nëse ai që ka pak ar, shtyp shumë para letre, këto nuk kanë vlerë. Sepse, Allahu teala e ka krijuar arin dhe argjendin si para. Asgjë tjetër nuk mund ta zërë vendin e arit. Për këtë arsye, është urdhëruar që zekati të llogaritet dhe të jepet si ar ose argjend. Nevojitet një **gjykatës** i drejtë që do të masë vlerat e sendeve me ar dhe argjend, duke respektuar **drejtësinë**. Ky **gjykatës** fjala e të cilit shkon, është qeveria. Një qeveri e drejtë, parandalon **mizorinë** dhe torturën. Siguron **drejtësinë** që ka urdhëruar Allahu teala. Përcakton me **drejtësi** vlerat e sendeve.

Domethënë, për të siguruar **drejtësinë** mes njerëzve duhen tri gjëra: **Ligji Hyjnor**, **Gjykatësi Njerëzor** dhe **Paraja Matëse**. Më e forta, më e madhja e këtyre, është Islami që është **Ligji Hyjnor**. Fetë janë ligje që ka dërguar Allahu teala për të siguruar **drejtësinë**. I dërgoi këto ligje hyjnore që **gjykatësit** të sigurojnë **drejtësinë**. Në ajetin e njëzetepesë të sures Hadid, është urdhëruar: (U dërguam atyre libër dhe peshore që me to të përmbushin **drejtësinë**). Këtu, libër do të thotë fe. Sepse feja, është emri i urdhrave dhe ndalesave në Kuranin fisnik. Edhe peshorja, është shenjë për arin. Sepse ari, matet me peshë. Ai që nuk i pëlqen urdhrat dhe ndalesat e Kuranit fisnik është qafir dhe **munafik** (hipokrit). Ai që nuk dëgjon **gjykatësin**, qeverinë, është **kryengritës**. [Muslimani nuk del as kundër ligjeve të qafirave në **Dar-ul harb** (vend joislam). Nuk kryen faj.] Edhe ai që nuk e pranon vlerën e arit, bëhet tradhtar dhe hajdut.

VËREJTJE - Njeriu fillimisht duhet të bëjë **drejtësi** ndaj vetes, lëvizjeve dhe gjymtyrëve të tij. Së dyti, duhet të bëjë **drejtësi** ndaj familjes, fqinjëve dhe shokëve të tij.

Edhe njerëzit e gjyqësorit dhe burrat e qeverisë, duhet të bëjnë **drejtësi** ndaj kombit. Domethënë, që te një njeri të gjendet huqi i **drejtësisë**, fillimisht duhet të gjendet **drejtësi** në lëvizjet dhe gjymtyrët e tij. Çdo fuqi dhe çdo gjymtyrë të tijën, duhet ta përdorë në atë rrugë për të cilën është krijuar. Nuk duhet ta ndryshojë zakonin e Allahut teala dhe nuk duhet t'i përdorë ato në vende që nuk i pëlqen mendja dhe Islami. Nëse ka familje e fëmijë, duhet të sillet ndaj tyre në përshtatje me mendjen dhe fenë, nuk duhet të devijojë nga **morali** i bukur që tregon feja. Duhet të pajiset me **moral** të bukur. Nëse është **gjykatës**, **guvernator**, komandant ose çfarëdo **eprori**, përsëri duhet t'i bëjë të kryejnë **adhurimet** dhe t'i kryejë vetë. Personi që është kështu, në këtë botë është bërë **mëkëmbës** i Allahut teala. Edhe në kiamet arrin mirësitë që janë premtuar për të drejtët. Mirësia dhe begatia e një personi të tillë të dobishëm, ndikon dhe përhapet në kohën fatlume ku ndodhet, në vendin e bekuar dhe te njerëzit që janë fatlumë që ndodhen aty, te kafshët, madje te bimët dhe furnizimet. Por, Allahu na ruajtë, nëse burrat e qeverisë në një vend nuk janë të dhembshur, me huq të mirë e të drejtë, nëse sulmojnë të drejtat e njerëzve, nëse bëjnë **mizori**, plaçkitje, torturë, këta nuk janë njerëz të **drejtësisë**, por janë miq të iblisëve, shokë të shejtanëve. Varg:

Mos të gënjejnë sarajet, pëlhura e diktatorit,

Kopshtin e sarajit, e vadit gjithmonë loti i të dëmtuarve.

Ata që nuk mëshirojnë ata që janë nën urdhrin e tyre, Ditën e Kiametit do të mbeten larg mëshirës së Allahut teala.

Men, la jerham, la jurham!

Është urdhëruar: (Men, la jerham, la jurham!), që do të thotë se ai që nuk mëshiron, nuk mëshirohet. Shoqërisë së **mizorëve** të tillë nuk i thuhet qeveri, por i thuhet **bandit**. Këta, për kënaqësitë e **përkohshme** disa vjeçare të dynjasë, u bëjnë torturë miliona vetave. Por, pa hequr dënimin e **mizorive** të tyre, nuk ikin nga kjo botë. Edhe pse janë në aq mirëqenie dhe kënaqësi, sigurisht që shtrëngimet e ashpra, dertet e mëdha nuk u ndahen. Ai sundim nuk mbetet në dorën e asnjërit prej tyre. Ndodh shpesh që sundimi i tyre kalon në dorën e armiqve të tyre. E sheh këtë gjendje. I digjet xhani (mëlçia). Në ajetin e tetëdhjetë e një të sures Merjem, është urdhëruar**: (Të gjitha gjërat për të cilat thotë se është zotërues, gjykatës, ia marrim nga dora. Vjen i vetëm para Nesh)**. Ashtu siç urdhërohet këtu, sillet zvarrë, me faqe të zezë në gjykatën e Allahut teala. Nuk mund t'i mohojë të këqijat që ka bërë. Dënimin e të gjithave e heq shumë hidhur. Errësira e **mizorive**, torturave që ka bërë, ia mbulon anët. Nuk

sheh para. Në kthetrat e engjëjve të **dënimit**, hidhet në **dënimin** e Xhehenemit për të hequr shumëfishin e të këqijave që ka bërë vetë. Meqë nuk e pëlqeu fenë e Allahut teala dhe i tha asaj ligji i shkretëtirës, atje nuk mund të gjejë **mëshirë**.

KREU I GJASHTË

Në kreun e gjashtë të librit (**Ahlak-ı alai**) njoftohen llojet e moralit të bukur. Ne do të njoftojmë vetëm **drejtësinë** nga këto. **Drejtësia** ndahet në tre:

E para, është t'i bësh robëri (t'i bësh ibadet) Allahut teala. Mëshira, mirësitë, dhuratat e Allahut teala janë përhapur mbi çdo krijesë. Më e madhja e mirësive të Tij, është tregimi i rrugës së lumturisë për robërit e Tij. I ka krijuar të gjithë në formën më të bukur ndonëse nuk kishin asnjë të drejtë. Ka dhënë mirësi e bamirësi të pafundme e të panumërta. T'i bësh adhurim një zotëruesi, një krijuesi të tillë, të falënderosh për mirësitë që ka dhuruar Ai, është sigurisht e nevojshme. Për **drejtësi**, nevojitet të respektohet haku i zotëruesit. Për çdo njeri është **vaxhib** të shlyejë këtë hak robërie që i ka borxh krijuesit të tij.

Pjesa e dytë e **drejtësisë**, është shlyerja e hakut të njerëzve. Duhet të mos dalësh kundër qeverisë, eprorëve, ligjeve, të tregosh respekt ndaj dijetarëve, të kesh besnikëri ndaj amaneteve, të shlyesh të drejtat e shitblerjes, të mbash premtimet.

E treta, është shlyerja e të drejtave të atyre që kanë vdekur. Edhe kjo bëhet duke paguar borxhet e tyre, duke zbatuar testamentet e tyre, duke ruajtur **vakëfet** e tyre dhe duke vazhduar bamirësitë (**hajrat**) e mirësitë (**hasenat**) që kanë lënë.

Atij që bën mirësi, i bëhet kundërpërgjigje me pasuri, me shërbim. Ai që nuk e bën dot këtë, bën **falënderim** (hamd) e lëvdim (**sena**), falënderim e lutje (**dua**). Atij që nuk bën kundërpërgjigje, ia përmendin për keq. E flasin keq. E lëndojnë. Sepse, t'i përgjigjesh të mirës me të mirë, është detyrë njerëzore. Kur është kështu, sa e madhe është fajësia, sa shumë **mizori** dhe sa gjendje e ulët është të mos falënderosh Allahun teala, të mos paguash hakun e robërisë ndaj Tij, i cili duke bërë mirësinë më të madhe na ka krijuar nga hiçi, na ka dhënë formën më të bukur, na ka dhuruar gjymtyrët e nevojshme, fuqitë, dhe duke i bërë të punojnë secilën në harmoni na ka dhënë shëndet, na ka falur mendje e zgjuarsi, ka krijuar familjen, fëmijët, shtëpinë, sendet e nevojës, ushqimin, pijen, rrobat tona; i cili na i ka dhuruar këto mirësi pa shkak e pa kundërshpërblim dhe na ruan në çdo çast nga zhdukja, nga armiku, nga

sëmundja, dhe i cili nuk ka asnjë nevojë për ne, është Zotërues i fuqisë e pushtetit të pafundmë? Sidomos, të mos besosh tek Ai dhe se mirësitë vijnë prej Tij, ose t'i dish këto se vijnë nga tjetërkush, është **mizoria** më e madhe, faqeziësia më e shëmtuar. Nëse dikujt i jepet çdo gjë për të cilën ka nevojë, nëse i dhurohen para e ushqime që mjaftojnë për çdo muaj, si e lëvdon ky person atë zotërues të mirësisë kudo e te gjithkush. A nuk mundohet ditë e natë të fitojë dashurinë e tij, tevexhuhun (kthimin e fytyrës/pëlqimin) e tij, zemrën e tij? A nuk mundohet ta ruajë atë nga dertet, nga shtrëngimet? A nuk e hedh veten në rrezik për t'i shërbyer atij? Nëse nuk i bën këto, nëse nuk i jep asnjë vlerë atij bamirësi, a nuk e turpërojnë të gjithë atë? Madje, a nuk dënohet sepse nuk po bën detyrën njerëzore? Kur respektohet kështu haku i një njeriu që bën mirësi, përse të mos jetë e nevojshme të falënderosh Allahun teala që është zotëruesi i vërtetë i çdo mirësie e çdo bamirësie, që i ka krijuar e dërguar të gjitha, dhe të bësh gjërat që pëlqen e dëshiron Ai? Sigurisht, më së shumti duhet falënderuar Ai, më së shumti duhet bindur ndaj Tij, duhet bërë adhurim ndaj Tij. Sepse, mirësitë e të tjerëve pranë mirësive të Tij, nuk janë as sa pika pranë detit. Madje, edhe mirësitë që vijnë nga të tjerët, përsëri Ai i dërgon.

Kush mund t'i numërojë mirësitë e Allahut teala?
Kush mund të falënderojë për një të miliontën e mirësive të tij?

Si duhet ta kryejë njeriu borxhin e falënderimit që është i nevojshëm ndaj Allahut teala? Sipas disave, detyra e parë është të mendosh ekzistencën e Allahut teala. Mesnevi:

Falënderim (hamd) qoftë, Allahut me mirësi të bollshme,
Më parë, më dha mirësinë e të qenët gjallë!
Për t'i numëruar dhuratat e Tij nuk mjafton fuqia,
edhe fuqia, edhe çdo epërsi, Atij i ka hije!

Sipas disave, duhet të kuptojë se mirësitë vijnë prej Tij dhe duhet të bëjë **falënderim** (hamd) e lëvdim (**sena**) me gjuhë.

Sipas disave, detyra e parë është të zbatosh urdhrat e Tij, të ruhesh nga haramet e Tij.

Një pjesë thanë se njeriu fillimisht duhet të pastrojë veten. Kështu duhet t'i afrohet Allahut teala.

Disa thanë se duhet të udhëzojë njerëzit, duhet të punojë që ata të jenë të drejtë, të mirë (**salih**). Dhe disa thanë se njeriu nuk ka një detyrë të caktuar. Çdo njeri ka detyra të ndryshme sipas vetes së tij.

Sipas atyre që kanë ardhur më pas, detyra e njeriut ndaj Allahut teala ndahet në tre: E para, janë punët që do të bëjë me trupin e tij. Si namazi, agjërimi. E dyta, është detyra që do të bëjë me shpirtin e tij. Të besojë drejt [Të ketë **iman**, të besojë ashtu siç kanë njoftuar dijetarët e **Ehli Synetit**]. E treta, është t'i afrohet Allahut teala duke bërë **drejtësi** ndaj njerëzve. Dhe kjo bëhet duke ruajtur amanetin, duke këshilluar njerëzit, duke mësuar fillimisht Islamin.

Nga të gjitha këto kuptohet se adhurimi ndahet në tre: **Besim** i drejtë, fjalë e drejtë dhe punë e drejtë. Nga këto, në dy të fundit, ato që nuk janë urdhëruar hapur, ndryshojnë sipas kohës dhe kushteve. Allahu teala, i ndryshon me anë të Profetëve "alejhimus-salavatu vet-teslimat". Adhurimet nuk mund t'i ndryshojnë njerëzit. Profetët "alejhimus-selam" dhe trashëgimtarët e këtyre të mëdhenjve, dijetarët e **medh'hebit** të **Ehli Synetit** "Allahu i Mëshiroftë", i kanë njoftuar veç e veç llojet e adhurimeve dhe se si do të bëhen ato. Të gjithë duhet t'i mësojnë këto dhe të veprojnë sipas tyre.

Sipas meje, përmbledhja e fjalës është se, ashtu siç u njoftua më lart, **besimi** i drejtë, fjala e drejtë dhe puna e mirë (**amel-i salih**), janë detyra e parë. Dijetarët Islamë dhe të mëdhenjtë e tesavvufit "Allahu i Mëshiroftë" urdhëruan se, detyra e parë që është **vaxhib** për njeriun, është të jetë zotërues i **imanit**, **amelit** dhe **sinqeritetit** (ihlasit). Lumturitë e dynjasë dhe ahiretit, fitohen vetëm duke arritur këto të tria. **Amel**, do të thotë punët që do të bëhen me zemër dhe me gjuhë, domethënë me fjalë dhe me trup. Punët e zemrës, janë ahlaku. **Sinqeritet** (ihlas), do të thotë ta bësh amelin tënd, domethënë të gjitha punët, adhurimet e tua, vetëm për të arritur pëlqimin (**riza**), dashurinë e Allahut teala.

Dashuria Jote më mori mua nga unë,
të dua o Zoti im Ty!
Dashuria Jote, qenka shumë e ëmbël,
të dua o Zoti im Ty!
As për pasuri nuk gëzohem,
as për varfëri nuk hidhërohem
Me dashurinë Tënde dëfrehem,
të dua o Zoti im Ty!

Urdhërove adhurimet,
lëvdove gjendjet e mira,
dhe mirësitë e pafundme,
të dua o Zoti im Ty!
Ç'nefs mosmirënjohës kam vallë,
për qejf, më harxhon mua gjithmonë!
Unë e gjeta dëfrimin e vërtetë,
të dua o Zoti im Ty!
Të bëj adhurimin bukur,
të punoj edhe për dynja,
është puna ime ditë e natë,
sepse, të dua o Zoti im Ty!
Të duash nuk bëhet me fjalë Hilmi,
Zoti yt, punoni tha.
Le të kuptohet edhe nga gjendja jote;
të dua o Zoti im Ty!
Armiqtë e Islamit sa shumë,
i gjuajnë fesë tinëz.
Nëse rri, a është e drejtë,
të dua o Zoti im Ty!
A rri i dashuruari dembel?
A lejon të bjerë pluhur mbi të dashurin?
Pushoje armikun, dhe thuaj:
Të dua o Zoti im Ty!

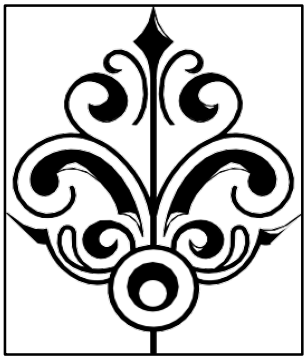

ISLAMI

Feja, është rruga e treguar nga Allahu teala për t'i çuar njerëzit në **lumturinë e pafundme**. Rrugëve të shtrembëra që shpikin njerëzit nën emrin fe, nuk u thuhet fe, por u thuhet pafe dhe **mosbesim.**Allahu teala, që nga Ademi alejhis-selam, në çdo një mijë vjet, ka dërguar një fe për njerëzit me anë të një Profeti. Këtyre Profetëve "Zoti Qoftë i Kënaqur me të Gjithë" u thuhet **Resul**. Në çdo shekull, duke bërë Profet njeriun më të pastër, i ka forcuar fetë me anë të tyre. Këtyre Profetëve që u binden Resulëve, u thuhet **Nebi**. Të gjithë Profetët, kanë thënë të njëjtin **besim**, të gjithë kanë kërkuar nga ymetet e tyre të besojnë në të njëjtat gjëra. Por, meqë fetë e tyre, domethënë gjërat që duhen bërë dhe duhen ruajtur me zemër e me trup janë të ndryshme, edhe islamet, muslimanizmat e tyre janë të ndryshme.

Allahu teala i ka dërguar fetë për të thyer dëshirat, qejfet e nefsit dhe për të parandaluar teprimet e tij. Çdo fe, e ka shfuqizuar, e ka ndryshuar fenë që ka ardhur para saj. Feja që ka ardhur e fundit dhe ka ndryshuar çdo fe, më saktë i ka mbledhur të gjitha fetë në vete dhe që nuk do të ndryshojë asnjëherë deri në kiamet, është feja e Muhamedit alejhis-selam, domethënë **Islami**.

Feja Islame, janë parimet dhe rregullat që i sigurojnë njerëzve të jenë rehat dhe të **lumtur** në dynja dhe në ahiret, të cilat Allahu teala ia dërgoi Profetit të dashur Muhamed alejhis-selam me anë të engjëllit me emrin Xhebrail. Të gjitha epërsitë, gjërat e dobishme, janë brenda Islamit. Të gjitha mirësitë e dukshme e të padukshme të feve të vjetra, Islami i ka mbledhur në vete. Të gjitha **lumturitë**, sukseset janë tek ai. Përbëhet nga themele dhe **moral** që do t'i pranojnë mendjet që nuk gabohen e nuk shushaten. Ata që janë pa të meta në krijimin e tyre, nuk e refuzojnë atë dhe nuk e urrejnë. Në Islam nuk ka asnjë dëm. Jashtë Islamit nuk ka dhe nuk mund të ketë asnjë dobi.

Secili nga **Eshab-i kiramët** ishte **myxh-tehid**. Ishin më të lartë se të gjithë njerëzit që erdhën pas tyre dhe ua mësuan Islamin atyre që arritën kohën e tyre. Atyre u thuhet **Tabi'in**. Edhe **Tabi'inët** ua mësuan atyre që erdhën pas tyre. Këta dijetarë të mëdhenj Islamë që janë trashëgimtarët e Zotërisë sonë Profet "alejhis-salatu ves-selam", e vazhduan të njëjtën detyrë, domethënë detyrën e përhapjes së Islamit me të njëjtën dashuri. Zotëria ynë Profet "sal-lallahu alejhi ve selem", i rriti **Eshabët** e tij në cilësinë më të përsosur në çdo aspekt. Urdhëroi atyre: **(Mësojani njëri-tjetrit muslimanizmin. Nëse e braktisni urdhërimin për mirë, Allahu teala u lëshon në kokë më të këqijtë tuaj dhe nuk i pranon lutjet tuaja). Dhe përsëri urdhëroi: (Sevapi që jepet për të gjitha adhurimet, krahasuar me sevapin që jepet për luftën në rrugën e Allahut, është si një pikë uji pranë detit. Edhe sevapi i luftës, krahasuar me sevapin e urdhërimit për mirë dhe ndalimit nga e keqja, është si një pikë uji në krahasim me detin).**

Për këtë arsye, jetët e **Eshab-i kiramëve** kaluan duke bërë **xhihad** dhe **urdhërim për mirë**, domethënë duke përhapur Islamin në të gjithë botën.

Më i madhi ndër nxënësit e **Eshab-i kiramëve** "Zoti Qoftë i Kënaqur me të Gjithë", është Imam-i a'dham Ebu Hanife "Zoti Qoftë i Kënaqur me të". Ky imam i madh, në çdo lëvizje ishte mbi **devotshmërinë**. Në çdo punë i bindej me kuptim të plotë Profetit tonë "sal-lallahu alejhi ve selem". Në **ixhtihad** dhe në nxjerrjen e dispozitave, kishte arritur në një gradë aq të lartë, saqë askush nuk mundi të arrinte aty. Atyre që iu bindën atij, iu tha **Hanefi**. Përveç **medh'hebit** Hanefi, ka edhe **medh'hebe** Shafi, Maliki dhe Hanbeli që kanë ardhur saktë deri në kohën tonë.

Nga këta imamë **medh'hebesh**, janë rritur miliona dijetarë të **Ehli Synetit**, evlija, dhe janë përgatitur libra shumë të rrallë sa mbushin bibliotekat që Islami të mos harrohet. Edhe ata, këto dije që mësuan, ua mësuan të rinjve të kohës së tyre. Sepse, kur këto të mos u mësohen të rinjve, Islami do të rrëzohej, do të zhdukej. Nuk do të përmbushej urdhri i Allahut teala bëni (**urdhërim për mirë, ndalim nga e keqja**). Nëse nuk mësohet feja e vërtetë, domethënë **besimi** dhe **ameli** i **Ehli Synetit**, feja do të rrëzohej, do të mbaronte aty, nuk do të ishte e mundur që njerëzit të shpëtonin në ahiret.

Ata që njoftojnë rrugën e Profetit tonë Muhamed alejhis-selam, që kuptojnë qëllimin hyjnor nga Kurani fisnik, që nxjerrin qëllimin profetik nga hadithet fisnike, janë dijetarët e **Ehli Synetit**. Rruga e shpëtimit në kiamet, është rruga që tregojnë këta. Ata që hodhën në

libra rrugën e Zotërisë sonë Profet dhe të **Eshabëve** të tij "Zoti Qoftë i Kënaqur me të Gjithë" dhe e ruajtën nga ndryshimi e prishja, janë dijetarët e **Ehli Synetit**. Për këtë arsye, të gjithë njerëzve fillimisht u nevojitet një **besim** ashtu siç e njoftojnë në librat e tyre dijetarët e **Ehli Synetit**. Kjo është rruga e shpëtimit, jashtë kësaj nuk është e mundur të shpëtohet.

Një ditë Zotëria ynë Profet "sal-lallahu alejhi ve selem", vizatoi një vijë të drejtë mbi rërë dhe urdhëroi**: (Kjo, është rruga e drejtë që e çon njeriun në pëlqimin e Allahut teala).** Më pas, vizatoi vija të shtrembëra si halat e peshkut në dy anët e kësaj vije dhe urdhëroi: **(Edhe këto, janë rrugët që ka devijuar shejtani)** dhe **(Ymeti im do të ndahet në shtatëdhjetë e tre grupe. Nga këta, shtatëdhjetë e dy, duke devijuar nga rruga e drejtë, do të shkojnë në Xhehenem. Një grup, do të mbetet në rrugën e drejtë, në gjurmën time dhe të Eshabëve të mi).** Grupi që do të shpëtojë, është grupi i **Ehli Synetit dhe Xhematit**. Atëherë, nëse dikush dëshiron të ecë në rrugën e drejtë pa iu bindur Profetëve, patjetër devijon në rrugë të shtrembër. Nëse i bie diçka në dorë, është **istidraxh** (mrekulli e rreme). Domethënë, fundi është dëm dhe humbje. Kësaj rruge të prishur që nxori në shesh hebreu iu tha **Rafidizëm.** Tani i thuhet **Shiizëm.** Anglezët, për të copëtuar Islamin, nxorën në shesh besimin e devijuar **Vehabizëm.** Më vonë, shumë armiq feje, duke marrë emrin musliman, madje duke marrë formën e njeriut të fesë, nxorën në shesh rrugë të prishura e të devijuara. U bënë shkak që miliona muslimanë të ndahen nga rruga e drejtë.

Kurani fisnik janë **dispozita hyjnore**. Është **ligj hyjnor**. Allahu teala ia ka dërguar fjalën e Tij më të lartit të njerëzve. Kuptimin e Kuranit fisnik e kupton vetëm Muhamedi "alejhis-selam". Askush tjetër nuk mund ta kuptojë plotësisht. **Sahabët e nderuar** "alejhimur-ridvan", edhe pse e dinin arabishten si gjuhë amtare dhe ishin **letrarë** e **elokuentë**, disa ajete nuk i kuptonin dhe pyesnin Resulullahun "sal-lallahu alejhi ve selem".

Për shembull, Hazreti Omeri "radijallahu anh", ndërsa kalonte diku, pa Resulullahun "sal-lallahu alejhi ve selem" duke i treguar diçka Ebu Bekr **Es-Siddikut** "radijallahu anh". Shkoi pranë tyre dhe dëgjoi. Më pas, edhe pse e panë të tjerë, ngurruan të shkonin e të dëgjonin. Të nesërmen, kur panë Hazreti Omerin "radijallahu anh", i thanë: **(O Omer, Resulullahu "sal-lallahu alejhi ve selem", dje po ju tregonte diçka. Na e thuaj edhe neve, ta mësojmë).** Sepse, gjithmonë urdhëronte: **(Ato që dëgjoni nga unë, tregojani edhe vëllezërve tuaj të fesë! Njoftojani njëri-tjetrit!).**

Hazreti Omeri "radijallahu anh" tha: **(Dje Ebu Bekri "radijallahu anh" pyeti për kuptimin e një ajeti nga Kurani fisnik që nuk e kuptonte, dhe Resulullahu "sal-lallahu alejhi ve selem" po ia shpjegonte atij. Dëgjova një orë, nuk kuptova asgjë).** Sepse, ai po tregonte sipas gradës së lartë të Hazreti Ebu Bekrit. Omeri "radijallahu anhuma" ishte aq i lartë saqë Resulullahu "sal-lallahu alejhi ve selem" urdhëroi**: (Unë jam i fundit i Profetëve. Pas meje nuk do të vijë Profet. Nëse do të vinte Profet pas meje, Profet do të bëhej Omeri).** Edhe pse ishte kaq i lartë dhe e dinte shumë mirë arabishten, nuk mundi ta kuptonte **tefsirin** (komentin) e Kuranit fisnik.

Islami, nuk mësohet nga **meali**, nga përkthimi i Kuranit fisnik. Të kuptosh Kuranin fisnik, do të thotë të kuptosh **qëllimin hyjnor**. Ndërsa kuptimi i sotëm i **mealit** (përkthimit), do të thotë që shkrimtari njofton atë që kupton vetë nga ajeti fisnik. Domethënë, me **meal** nuk mësohet **qëllimi hyjnor**, përkundrazi bëhemi robër të mendimeve të atij që ka shkruar atë **meal**. Nëse ai që ka shkruar **mealin** e Kuranit ka shkruar gabim, edhe ai që shkruan, edhe ai që e lexon dhe e pranon, bie në **kufër** (mosbesim). Të kuptosh gabim Kuranin fisnik ose të dyshosh, e largon **besimin**. Në hadithin fisnik në Mektubat-ı Rabbani, është urdhëruar**: (Ai që bën tefsir Kuranin sipas mendimit të tij, bëhet qafir).** (Dejlemi)

Ja për këtë arsye, Hazreti Ebu Bekr **Es-Siddik**, megjithëse ishte më i larti i njerëzve pas Profetëve, ka urdhëruar: (Nëse e bëj **tefsir** Kuranin fisnik me mendimin tim, cila tokë më mban e cili qiell më bën hije?). (Shir'a)

Ku mbeti pastaj që shkrimtarët e tregimeve e romaneve të shkruajnë **meal** e **tefsir**!..

ËSHTË FARZ PËR ÇDO MUSLIMAN TË MËSOJË NJOHURITË E FIKHUT

Fjalët dhe librat e atyre që ndahen qoftë edhe sa qimja nga rruga e drejtë që kanë njoftuar dijetarët e **Ehli Synetit** në librat e tyre, janë helm. Sidomos të gjithë ata që e bëjnë fenë vegël për të mbledhur të mirat e dynjasë dhe ata **zindikë** (heretikë) që i japin vetes emrin njeri i fesë dhe shkruajnë çdo gjë që u vjen në mendje, janë hajdutë të fesë. Atyre që lexojnë këta libra dhe revista, u vjedhin **besimin**. Ata që mashtrohen nga këta, e kujtojnë veten muslimanë dhe falin namaz. Mirëpo, meqë u është vjedhur e u ka ikur **besimi**, namazet dhe asnjë **adhurim** e mirësi e tyre nuk pranohet dhe nuk u hyn në punë në ahiret.

Është e pamundur që të shpëtojnë nga **dënimi** në kiamet ata që ndahen nga **besimi** (itikadi) dhe **imani** që kanë njoftuar dijetarët e **Ehli Synetit**, ata njerëz të mëdhenj e fetarë. Që është kështu, kuptohet me mendje, me Kuranin fisnik, me hadithet fisnike dhe me (**basiretin**) domethënë me parjen me sytë e zemrës të të mëdhenjve të fesë. Të gjithë do ta shijojnë zjarrin e Xhehenemit. Nuk ka mundësi gabimi.

Të sillesh ashpër ndaj armiqve të tillë të Islamit, qëndron në krenarinë (**izzet**) dhe nderin e Islamit, dhe në të qenët e **kufrit** dhe qafirave të përbuzur (**hakir**) dhe të poshtëruar (**zelil**). Ai që u jep krenari qafirave, që i respekton ata, i ka fyer dhe i ka ulur muslimanët. Hak Teala, në ajetin e 149-të të sures Al-i Imran, duke deklaruar se ata që u japin vlerë qafirave dhe ata që i binden **kufrit** janë të mashtruar dhe do të bëhen pishman, urdhëron: **(O ju që i keni besuar Profetit tim të dashur "sal-lallahu alejhi ve selem"! Nëse mashtroheni nga fjalët e qafirave dhe ndaheni nga rruga e Resulit tim "sal-lallahu alejhi ve selem", nëse u vidhet besimi duke u rrëmbyer pas fjalëve të shpikura e të lyera me ar të armiqve të fesë që i japin vetes pamje muslimani, domethënë të zindikëve, do të dilni të humbur në dynja dhe në ahiret).**

Maz'har-i Xhan-i Xhanan urdhëron: (Jemi urdhëruar të mos i duam qafirat, zotëruesit e **bidatit** dhe **fasikët** (gjynahqarët) që vazhdojnë të kryejnë hapur gjynah. Nuk duhet folur me ta, nuk duhet shkuar në shtëpitë e në mbledhjet e tyre, nuk duhet dhënë selam, nuk duhet bërë shoqëri. Kur është e domosdoshme dhe nevojë, këto ndalesa janë lejuar aq sa është **domosdoshmëria**. Në këtë kohë, edhe pse është e lejuar përzierja me ta, përsëri zemra nuk duhet t'i dojë ata).

Si përfundim; Nuk duhet pasur besim te librat e tjerë të fikhut përveç atyre që janë shkruar para shkarkimit të Sulltan Abdylhamid Hanit (në Xhenet) dhe që janë shkruar duke transmetuar e duke treguar burimin nga librat e dijetarëve të Ehli Synetit. Nuk duhen lexuar. Nuk mësohet feja e vërtetë (prej tyre).

Është farz për çdo musliman të mësojë njohuritë e ilmihalit që duhet t'i dijë.

TAKTIKAT E ARMIQVE TË ISLAMIT PËR TË RREZUAR ISLAMIN

Xhenab-i Hak, u ka dhënë të gjithë njerëzve mirësi e bamirësi aq shumë sa nuk numërohen. Dhe si më të madhen e më të çmuarën e këtyre, duke dërguar Resulë dhe Nebij

"Paqja dhe mëshira e Allahut qoftë mbi Ta", ka treguar Islamin, rrugën e lumturisë së pafundme, dhe në ajetin e shtatë të sures Ibrahim, urdhëron: **(Nëse e dini vlerën e mirësive të mia dhe falënderoni, domethënë nëse i përdorni ashtu siç kam urdhëruar, i shtoj ato. Nëse nuk e dini vlerën e tyre, nuk i pëlqeni ato, i marr nga dora juaj dhe ju bëj dënim të ashpër).**

Fakti që Islami është bërë i huaj (**garib**) prej një shekulli dhe që kohët e fundit është larguar krejtësisht dhe bota është mbuluar me errësirën e **kufrit** dhe **irtidatit** (daljes nga feja), është rezultat i mosnjohjes së vlerës së mirësive islame, i mosfalënderimit ndaj tyre dhe i kthimit të shpinës ndaj tyre.

Ata që janë bërë shkak për daljen nga dora të mirësive islame janë dy llojesh:

Të parët, janë qafirat që e shpallin hapur **kufrin** dhe armiqësinë e tyre, dhe këta mundohen ta rrëzojnë Islamin me të gjitha forcat e armatosura, me të gjitha mjetet e propagandës dhe lojërat politike.

Lloji i dytë i qafirave, janë ata që i japin vetes emrin dhe pamjen e muslimanit, prezantohen si njerëz të fesë, dhe mundohen ta kthejnë muslimanizmin në një formë që u përshtatet qejfeve dhe epsheve të tyre sipas mendjes së tyre, dhe duan të themelojnë një fe të re, të shpikur, nën emrin muslimanizëm. Mundohen të vërtetojnë fjalët e tyre me hile e gënjeshtra, dhe të mashtrojnë muslimanët me shkrime të lyera me ar e lajkatare. Edhe pse shumica e muslimanëve i nuhasin këta armiq nga disa fjalë të tyre dhe nga sjelljet shkatërruese ndaj Islamit, meqë drejtohen me shumë dinakëri, shumë fjalë të tyre gjejnë treg (**revaç**) dhe vendosen mes muslimanëve. Feja e muslimanizmit, duke u prishur dalëngadalë, kthehet në formën që duan e planifikojnë këta **zindikë**.

ZINDIKËT QË I THONË KURANIT FISNIK
LIGJ I SHKRETËTIRËS

Dhe disa thonë: (Që të mund të jetojmë në këtë shekull, duhet të perëndimorizohemi tërësisht si komb). Ndërsa të perëndimorizohesh në këtë kuptim, do të thotë të braktisësh rrugën e drejtë dhe të shenjtë të të parëve tanë, dhe të marrësh të gjitha traditat, zakonet, imoralitetet, pisllëqet dhe më e hidhura e më e habitshmja nga të gjitha, pafetësinë dhe idhujt e perëndimit; do të thotë t'i kthesh xhamitë në kisha dhe në formën e veprave të vjetra të artit, t'i thuash muslimanizmit fe e lindjes, fe e prapambetjes, t'i thuash Kuranit fisnik ligj i

shkretëtirës, t'i thuash adhurimit të idhujve dhe përzierjes së muzikës në adhurim fe perëndimore, fe moderne e e qytetëruar, dhe t'i vësh emrin (**reformë në fe**) braktisjes së Islamit dhe kthimit në krishterim, në adhurim me vegla muzikore.

Armiqve të Islamit që mbajnë emrin musliman, u thuhet (**Zindik**). Dëmet e **zindikëve** ndaj Islamit, janë më të shumta se dëmet e qafirave, misionarëve.

Një fuqi tjetër që punon për të rrëzuar Islamin, janë revistat dhe librat që shkruhen për të dhënë njohuri fetare, (gjoja) për t'i mbyllur gojën armiqve të fesë. **Zindikët** që nuk kanë lajm nga **imani** dhe Islami, që nuk kanë arritur në të vërtetën, në shpirtin dhe në hollësitë e tesavvufit, kur bëhen zotërues fjale në punët e dynjasë, e shohin veten dijetarë feje, dhe shkruajnë libra feje për të përhapur mendimet e tyre të prishura ose vetëm për të fituar para. Në këta libra të tyre, shihet me hidhërim se nuk i kanë kuptuar fjalët e të mëdhenjve të fesë, dhe se kanë shkruar shumë njohuri gabim e mbrapsht. I prezantojnë **zindikët** si dijetarë islamë. Duke përkthyer librat e tyre shkatërrues e përçarës që kanë shkruar me kokat e tyre injorante, me mendimet e tyre të devijuara, i nxjerrin para rinisë si njohuri fetare. I largojnë nga **besimi** i **Ehli Synetit** dhe i nxisin në rrugë të devijuara si **Vehabizmi**, **Rafidizmi**, **Historicizmi**, dhe mundohen ta prishin fenë duke bërë reformë në të. Të gjitha rrugët jashtë **Ehli Synetit** janë rrugë pa krye.

TË PAFETË ME MASKA QË I FTOHIN TË RINJTË NGA ISLAMI

Këta **zindikë**; tentuan ta tregojnë Islamin, që është mbrojtësi dhe nxitësi i çdo përparimi e lartësimi, si armik të dijes, shkencës dhe trimërisë. Morën si qëllim që brezat e rinj të mbeten të paditur, të pafe, dhe t'i godasin ata nga fronti shpirtëror (**manevi**). Derdhën miliona në këtë rrugë.

Disa injorantë armët e dijes dhe **imanit** të të cilëve ishin kalbur dhe që ishin rrëmbyer pas ambicieve e epsheve të tyre, u prishën menjëherë me këto sulme të qafirave. Një pjesë e këtyre, duke i bërë emrat e tyre mburojë dhe duke u dukur muslimanë, hynë në formën e njeriut të shkencës, njeriut të penës dhe dijetarit të fesë, madje të mbrojtësit të muslimanëve, dhe iu futën punës për të vjedhur **imanin** e të rinjve të pastër. I treguan të këqijat në formën e aftësive, pafetësinë në formën e modës. Atyre që kishin fe e **iman**, u thanë **softa**, prapanikë.

Pati nga ata që njohurive të fesë, librave të çmuar të Islamit, u thanë **irtixha** (kthim prapa), prapambetje dhe fanatizëm (**te'assub**). Duke ua mveshur e duke ua ngjitur imoralitetet

e pandershmëritë që kishin te vetja, muslimanëve dhe të mëdhenjve të Islamit, u munduan t'i flasin keq ata njerëz të pastër, t'i ftohin fëmijët nga baballarët e tyre.

Guxuan të zgjasin gjuhën edhe ndaj historisë sonë, të nxirosin faqet e saj të ndritshme e të nderuara, të njollosin shkrimet e saj të pastra, të ndryshojnë ngjarjet dhe dokumentet. Kështu, u munduan t'i ndajnë të rinjtë nga feja, nga **imani**, të zhdukin Islamin dhe muslimanët. Sulmuan zemrat, shpirtrat dhe ndërgjegjet, për të zgjidhur lidhjet e shenjta që vendosën në zemrat e të rinjve dashurinë për të parët tanë, të cilët përhapën famë e nder në botë me dijen, shkencën, ahlakun e bukur, virtytin dhe trimërinë e tyre, dhe për ta lënë rininë të privuar e pa lajm nga përsosmëria (**kemalat**) dhe madhështia e gjyshërve të tyre.

Këta të pafe me maska, kështu, nga njëra anë punonin që të mbeteshim prapa në dije e në shkencë, dhe nga ana tjetër thoshin se Islami bëhet shkak për prapambetje. Thoshin se që të mund të arrijmë industrinë e perëndimit, duhet ta heqim këtë perde të zezë, duhet të shpëtojmë nga feja e lindjes, nga ligjet e shkretëtirës.

Mirëpo, nuk arrinin të kuptonin se sa më shumë largoheshim nga Islami, sa më shumë ndaheshim nga rruga e Resulullahut "sal-lallahu alejhi ve selem", ashtu siç prishej ahlaku, humbnim edhe epërsinë në bërjen e çdo mjeti dhe në njohuritë e reja që sillte nevoja e çdo shekulli, nuk mund të tregonim sukseset e të parëve tanë në ushtri, në shkencë e në art, madje kishim filluar të mbeteshim prapa.

Në këtë mënyrë, duke rrëzuar vlerat tona materiale dhe shpirtërore, i bënë atdheut tonë, kombit tonë, të keqen që armiqtë e jashtëm donin ta bënin prej shekujsh, por nuk e bënin dot.

LETRA MËSIMDHËNËSE E AMBASADORIT RUS

Ata që janë kundër fesë Islame sepse nuk e dinin atë, kuptuan përmes provave të përgjakshme e të hidhura që bënë përgjatë shekujve se, pa e rrëzuar **besimin**, nuk ka mundësi të rrëzohet kombi musliman.

Forca e madhe dhe kryesore që i mban në këmbë dhe i bën të jetojnë shtetet dhe kombet turke, është **besimi** dhe fuqia e **drejtësisë**, mirësisë, korrektësisë dhe sakrificës që gjenden shumë të forta në fenë Islame.

Ignatjevi, që punoi për vite të gjata si ambasador i Rusisë në shtetin Osman, në kujtimet e tij shpjegon letrën që planifikuesi kryesor i kryengritjes greke të vitit 1237 [hënor 1821], Patriku Gregorios, i cili u var në derën e Patrikanës së Fenerit në kohën e Sulltan Mahmud Hanit të dytë, i shkroi Carit rus Aleksandër. Letra është mësimdhënëse:

"Është e pamundur t'i shtypësh dhe t'i rrëzosh turqit materialisht. Sepse turqit, meqë janë muslimanë, janë njerëz shumë të durueshëm dhe rezistentë. Janë shumë krenarë dhe zotërues të **krenarisë së besimit**. Këto virtyte të tyre vijnë nga lidhja me fenë e tyre, nga kënaqësia me caktimin (kaderin), nga forca e traditave, nga ndjenja e bindjes ndaj padishahëve [burrave të shtetit, komandantëve, të mëdhenjve] të tyre.

Turqit janë të zgjuar dhe për sa kohë kanë prijës që do t'i drejtojnë në rrugë pozitive, janë punëtorë. Janë shumë **të kënaqur me pak**. Të gjitha virtytet e tyre, madje edhe ndjenjat e heroizmit dhe **guximit**, vijnë nga lidhja e tyre me traditat dhe nga qëndrueshmëria e moralit të tyre.

Te turqit, fillimisht duhet thyer ndjenja e bindjes dhe duhen copëtuar lidhjet shpirtërore, duhet dobësuar qëndrueshmëria e tyre fetare. Dhe rruga më e shkurtër e kësaj, është t'i mësosh me ide dhe lëvizje të jashtme që nuk u përshtaten traditave kombëtare dhe botës së tyre shpirtërore.

Ditën që do t'u tronditet bota shpirtërore, turqve do t'u tronditet fuqia e vërtetë që i çon në fitore përballë turmave që në formë janë shumë të fuqishme dhe forcave që në dukje janë sunduese, dhe do të jetë e mundur të rrëzohen me epërsinë e mjeteve materiale. Për këtë arsye, për të likuiduar Shtetin Osman, nuk mjaftojnë thjesht fitoret në fushat e betejës. Madje, të ecësh vetëm në këtë rrugë, meqë do të provokojë nderin dhe **dinjitetin** e turqve, mund të bëhet shkak që ata të depërtojnë në realitetin e tyre (të kthehen në thelbin e tyre).

Ajo që duhet bërë, është të përmbushet shkatërrimi në strukturën e tyre pa i bërë turqit të ndiejnë gjë."

Kjo letër është aq e rëndësishme sa të mësohet përmendësh në librat shkollorë.

Edhe pse në letër ka shumë gjëra për të marrë mësim, më të rëndësishmet janë këto dy çështje:

1- Për të rrëzuar botën shpirtërore dhe fenë e turqve, t'i mësosh turqit me idetë dhe zakonet e huaja,
2- 2- Të përmbushësh shkatërrimin në strukturën e tyre pa i bërë turqit të ndiejë. Këto qëllime arrihen vetëm duke i bërë të imitojnë besimin, modën, zakonet e traditat dhe imoralitetet e Perëndimit.

PËRFUNDIM

Të imitosh besimin, zakonet dhe traditat, modën dhe imoralitetet e Perëndimit nuk është qytetërim. Është të bësh shkatërrim në strukturën e kombit musliman. Gjithkush ta dijë mirë këtë që, gjaku fisnik që qarkullon në damarët e këtij kombi, as sot, as në ditët që ata presin me shpresë, nuk do të perëndimorizohet kurrë në këtë kuptim dhe nuk do të bëhet i pafe, nuk do të mashtrohet nga gënjeshtrat e zindikëve. Nuk do të lërë të shkelen me këmbë gjërat e shenjta të të parëve të tij!

Përsëri gjithkush duhet ta dijë mirë këtë se; qafirat që thonë se dispozitat e Islamit duhet të rinovohen, duhet t'i përshtaten këtij shekulli, dhe sa rrugë të devijuara që ka jashtë besimit të Ehli Synetit, të gjithë nuk do të mund të shpëtojnë nga zjarri i Xhehenemit. E vetmja rrugë që do të shpëtojë nga dënimi i pafundmë në ahiret, është rruga e Ehli Synetit dhe Xhematit. Përveç kësaj nuk ka kurrë rrugë shpëtimi. Dijetarët e kësaj rruge të drejtë janë vetëm dijetarët e Ehli Synetit.